

HASUDER SOSYAL BİLİMLER VE SAğLIK BÜLTENİ (SoSa)

2023 SONHABAR | 8. SAYI

İçindekiler

- 1 BU SAYIDA...**
- 4 TÜRKİYE'DE 100 YIL BÖYLE GEÇTİ**
SAĞLIKTA OLANLAR (1923 – 2023)
- 31 NUSRET FİŞEK HALK SAĞLIĞI HİZMET ÖDÜLÜ**
- 37 TOPLUMSAL CİNSİYET VE KADINA YÖNELİK ŞİDDET:**
SORUNLARIN ANLAŞILMASI VE TOPLUMSAL DEĞİŞİM İÇİN ÇÖZÜMLER
- 55 ENGELLİ ÇOCUĞUN SORUMLUSU OLARAK KADIN VE**
ENGELLİ ANNELİĞİ
- 69 ATAERKİLLİK, KADINA YÖNELİK ŞİDDET VE HUKUK SİSTEMİ:**
TÜRKİYE'DE KADIN AVUKAT OLMAK
- 90 ERKEKLİK ÇALIŞMALARINA DAİR**
- 102 HEM KİTAP HEM FİLM: "OTOMATİK PORTAKAL"**
- 109 TOPLUMSAL CİNSİYET İLE İLGİLİ YAYINLANAN TEZLER**
- 125 BU SAYIDA EMEĞİ GEÇENLER**

HASUDER Sosyal Bilimler ve
Sağlık Bülteni (SoSa)
Sayı 8, Sonbahar 2023
ISSN: 2822-2490

HASUDER Adına Sahibi
Bülent Kılıç

Yazı İşleri Müdürü
Sarp Üner

Baş Editör
Ahmet Can Bilgin

Editörler
Elif Dönmez,
Nuray Özgülner,
Temmuz Gönc Şavran

Yayın Kurulu
Ahmet Can Bilgin,
Nuray Özgülner,
Sarp Üner,
Temmuz Gönc Şavran
Tuğrul Erbaydar

Danışma Kurulu
Akile Gürsoy,
Jade Cemre Erciyes,
M. Kirami Ölgen,
Kamuran Elbeyoğlu,
Osman Sirkeci,
Özlem Duva

Bülten Düzenleme Kurulu
Ahmet Furkan Süner,
Gülcan Demir,
Hacer Nalbant,
Nuray Özgülner,
Nureddin Özdenler,
Onur Şimşek,
Salih Keskin,
Selma Karabey,
Yağmur Köksal Yasin

Tasarım ve Dijital Sanat
Salih Keskin

E-posta
sosabultenhasuder@gmail.com

Web adresi:
<https://hasuder.org/>

Sosyal Medya:

Bu sayıdan alıntı yaparken:

Yazar adı. Makalenin adı. HASUDER Sosyal Bilimler ve Sağlık Bülteni (SoSa). 2023;Sonbahar(8):Sayfa no.

Ücretsizdir. SoSa'nın tüm yayın hakları HASUDER'e aittir. Ticari kazanç amacıyla bir bölümü veya tamamı çoğaltılamaz ve satılamaz. Bir bölümü veya tamamının çoğaltılması için HASUDER'den izin alınması gereklidir. Dergimizde yer alan yazılardaki görüş ve öneriler ilgili yazarlara ait olup, HASUDER yönetim kurulunu bağlayıcı değildir.

Bu sayıda...

Değerli okuyucularımız,

Cumhuriyetimizin 100. yılını coşkuyla kutluyoruz. Ne mutlu bize...

Zafer Öztekin, Türkiye’de 100 Yıl Böyle Geçti – Sağlıkta Olanlar (1923 – 2023) adlı derlemesinde 100 yılda sağlık alanında yaşanan belli başlı olayları yıl yıl bize aktarıyor. Öztekin bu değerli derlemenin sunusunda şöyle diyor:

“Sağlık alanındaki olayların tümünü ve ayrıntılarını dile getirmek kuşkusuz çok güç. Elinizdeki listede, sağlık sektörünün Cumhuriyetimizin yüz yılı içindeki yolculuğunu yıllara göre kuşbakışı olarak gözden geçirecek ve hatırlanmaya değer olayların başlıcalarını bulacaksınız. Listedeki her olay, ayrıntısıyla incelenmeye ve dersler çıkartmaya değer.”

Başlı başına bir kitap niteliğindeki bu önemli derlemeyi bizimle paylaştığı için hocamıza minnettarız.

Bu yıl **Prof. Dr. Nusret Fişek Halk Sağlığı Hizmet Ödülü**’ne TTB Aşı Çalışma Grubu üyesi ve SANKO Üniversitesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı öğretim üyesi **Prof. Dr. Muzaffer Eskiocak** hocamız layık görüldü. Hocamızı kutluyoruz ve ödül törenindeki konuşmasını sizinle paylaşıyoruz...

Bu sayıda dosya konumuz **“Toplumsal cinsiyet”**. Bu konu ile ilgili dört yazıyı sizlerle paylaşıyoruz.

İlk yazı HASUDER Toplumsal Cinsiyet, Kadın ve Üreme Sağlığı Çalışma Grubu'nun... **Toplumsal Cinsiyet ve Kadına Yönelik Şiddet: Sorunların Anlaşılması ve Toplumsal Değişim İçin Çözümler** adlı bu kapsamlı yazıda toplumsal cinsiyet kavramı ve önemi, kadına yönelik şiddet tanımı, kadına yönelik şiddetin türleri, Dünya'da ve Türkiye'de kadına yönelik şiddetin boyutları ele alınıyor; çözüm önerileri sunuluyor...

İki araştırma makalesini bu dosyanın içinde sunuyoruz:

Araştırma makalelerinden ilki **Yasemin Ceylan** tarafından derinlemesine görüşmelerle yapılan nitel araştırma olup, **Engelli Çocuğun Sorumlusu Olarak Kadın ve Engelli Anneliği** isimli çalışmada engelli anneliği derinlemesine incelemektedir. Konu engelli annelerinin aile, toplum ve devlet gibi üç toplumsal kurumun da baskısına ve sömürüsüne maruz kalışına dikkat çekerek irdeleniyor.

Eskişehir, İzmir ve İstanbul barolarına bağlı feminist kadın avukatlarla yürütülmüş nitel bir alan araştırmasına dayanan **Ataerkillik, Kadına Yönelik Şiddet Ve Hukuk Sistemi: Türkiye'de Kadın Avukat Olmak** adlı çalışmasında **Duygu Özkan**, toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri bağlamında kadına yönelik şiddet konusunu Türkiye'deki hukuk sistemi içerisinde kadın avukatların deneyimlerine bağlı olarak feminist bakış açısıyla değerlendiriyor.

Temmuz Gönc Şavran, **Erkeklik Çalışmalarına Dair** adlı araştırmasında kimi çevrelerce toplumsal cinsiyet kavramının yalnızca kadınlarla ilişkilendirildiğine, alanla ilgili çalışmaların büyük kısmının kadınlarla ilgili olduğuna dikkat çekiyor. Yazar eleştirel erkeklik çalışmalarından yola çıkarak bizi toplumsal cinsiyet kavramına daha kapsamlı bir perspektiften bakmaya çağırıyor.

Anthony Burgess'in

Tüm hayvanların en zekisi, iyiliğin ne demek olduğunu bilen insanogluna sistematik bir baskı uygulayarak onu otomatik işleyen bir makine haline getirenlere kılıç kadar keskin olan kalemimle saldırmaktan başka hiçbir şey yapamıyorum...

diye sunduğu romanı, Stanley Kubrick'in bu romandan uyarladığı filmi: **“Otomatik Portakal” (Clockwork Orange)**. **Hem Kitap Hem Film** dizisinde bu sayıda **Bülent Kılıç** bu kült romanı ve filmi değerlendiriyor.

Süner ve **Bilgin** bu sayıda **Toplumsal Cinsiyetle** ilgili tezleri tanıyorlar. Sosyal alanda 3575, tıp alanında 184 teze ulaşıldığı görülüyor. İlk tez 1991’de, en çok tez 2019’da yayınlanmış. Yazıda bu tezlerden konularına göre örnekler göreceksiniz.

SoSa’nın çok renkli ve dinamik görsel içeriğini oluştururken DALL·E 3, Midjourney ve Stable Diffusion gibi görselleştirme araçları kullanılıyor. Bu sayıyı kış çiçekleri olan hercai menekşeler, kardelenler, kasımpatılar ve nergisler süslüyor. Cumhuriyetimizin kırmızısı, ülkemizde soyut resim sanatının öncülerinden Mübin Orhon’dan esinlenilerek sizlere aktarılıyor. **Salih Keskin**, sayfa tasarımıyla ve oluşturduğu dijital görselleriyle bültenimizin okunurluğuna katkıda bulunuyor.

Oğuz Dicle, karikatürleriyle dergimize katkısını sürdürüyor...

Bu sayımızdaki fotoğraflar Red Fotoğraf grubunun 2021 yılındaki **“ERK-EK” Kadına Yönelik Şiddete Karşı Bir Duruş** fotoğraf projesinden, Arman Camgözoğlu, Efsun Polat Koyuncu, Fethiye Sirena ve Hatice Çelik tarafından hazırlandılar. Red fotoğraf grubuna ve fotoğrafçılara fotoğrafları için teşekkürlerimizi iletiyoruz.

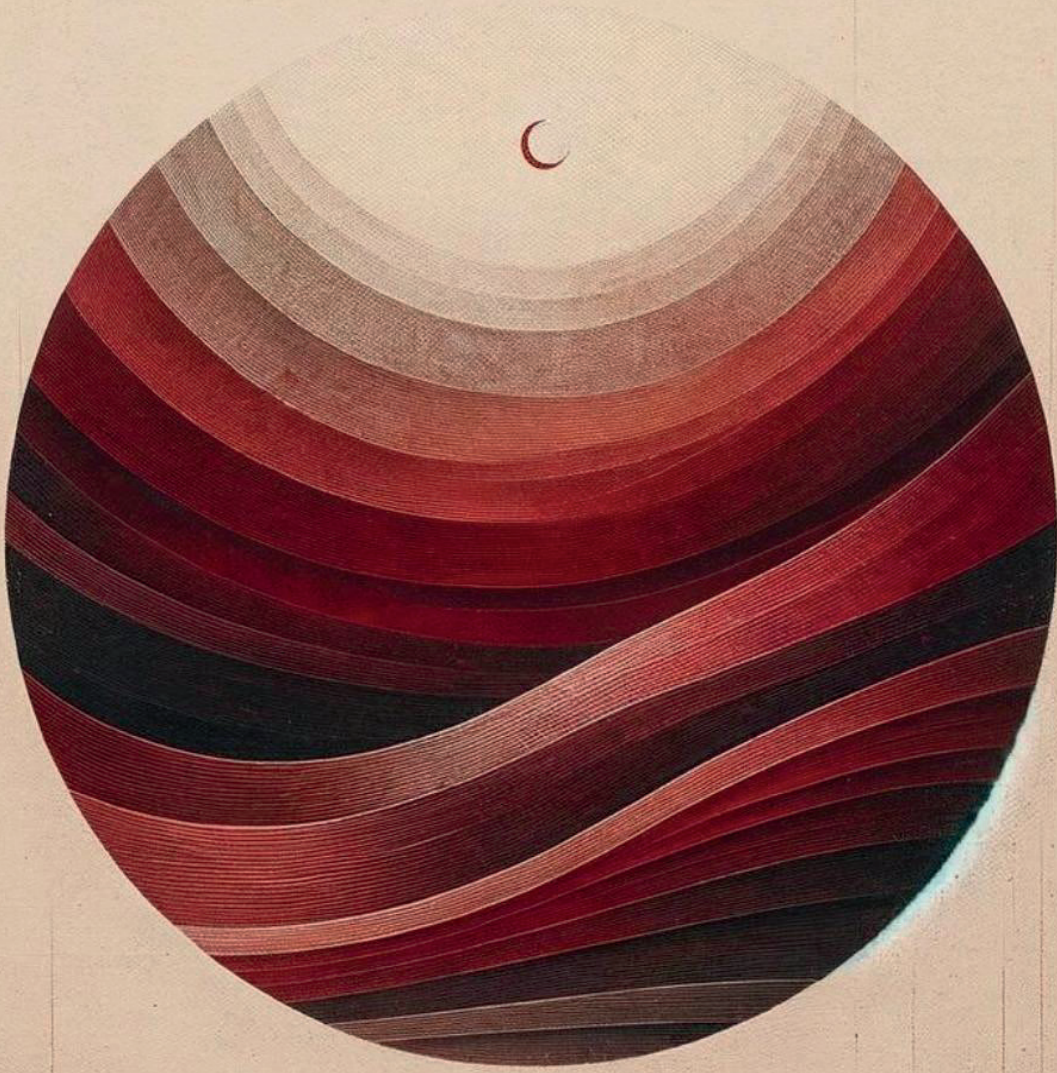
Bu sayıya emek veren herkese katkıları için teşekkür ediyoruz.

Desteginizle, katkılarınızla gelecek sayılarda buluşmak üzere...

Editörler

**Türkiye'de 100 Yıl Böyle Geçti
Sağlıkta Olanlar
(1923 – 2023)**

Zafer Öztek

Türkiye Cumhuriyeti yüz yaşına erişti. Ulu Önder Mustafa Kemal'in ifadesiyle yüz yıl önce "fakr-u zaruret içinde" olan ülkemizde sağlık alanında yapılanlar hayranlık verici. Diğer sektörler gibi sağlık sektörü de yoktan var edildi. Dalgalı bir sağlık politikası sonucunda pek çok alanda başarılar elde edildi. Sıtma, trahom, lepra, verem, çocuk felci başta olmak üzere bulaşıcı hastalıklar kontrol edilebildi; demografik alanda büyük başarılar sağlandı; yaşam uzadı. Öyle sistemler uyguladık ki uluslararası bildirgelere örnek oldu. Sağlıkçılarımız pek çok ülkede aranılan kişiler oldu; Nobel ödülü kazandılar, aşılar geliştirdiler; en seçkin üniversitelerde eğitici oldular. Diğer ülke vatandaşları tedavi için ülkemizi tercih etmeye başladı.

Pek çok başarının yanısıra olumsuzluklar da yaşadık ülkemizde. Gerçek birinci basamak hizmetlerinin en etkili uygulandığı ülkelerdendik bir zamanlar. Artık değiliz. Hemen bütün aşıları ürettiyorduk bir zamanlar. Artık üretmiyoruz. Hekimlere güven ve saygı vardı bir zamanlar. Artık sağlıkçıların uğradığı şiddet olaylarına tanık oluyoruz. Hekimlerimiz, hemşirelerimiz başka ülkelerde arıyorlar huzurlu çalışma ortamını. Geldiğimiz noktada hala ciddi sorunlarla karşı karşıyayız. Bu sorunlarla mücadele ederken, geçmişi hatırlamalı ve olan bitenlerden dersler almalıyız. Sağlık alanındaki olayların tümünü ve ayrıntılarını dile getirmek kuşkusuz çok güç. Elinizdeki listede, sağlık sektörünün Cumhuriyetimizin yüz yılı içindeki yolculuğunu yıllara göre kuşbakışı olarak gözden geçirecek ve hatırlanmaya değer olayların başlıcalarını bulacaksınız. Listedeki her olay, ayrıntısıyla incelenmeye ve dersler çıkartmaya değer.

- 1923**
- 24 Temmuz 1923 tarihinde Lozan Barış Anlaşması imzalandı; Anlaşmanın IV. bölüm I. kesiminde, sağlık İşleri adı altında kararlaştırılan hükümlere yer verildi; 114. maddesinde, İstanbul Sağlık İşleri Yüksek Kurulunun kaldırılıp, Türk kıyı ve sınırlarının sağlık örgütüyle, Türk Yönetiminin görevli olduğu belirtildi.
  - 1923 yılında yapılan İzmir İktisat Kongresinde savaş ve zorunluluktan dolayı nüfusun artması sonucu hayatın korunması ve hayatta kalabilme mücadelesi için çalışmaların yapılması gerektiği belirtildi.
  - Bakanlığın istek ve onayı ile İstanbul Özel İdaresince Verem Savaş Dispanseri açıldı. Böylece, verem hastalığı ile mücadele başlamış oldu. Cumhuriyet dönemindeki ilk verem savaş derneği 1923'te, Dr. Behçet Uz ve arkadaşları tarafından kurulan İzmir Verem Savaş Derneği'dir.
  - Numune Hastaneleri açılması planlandı.
  - Zorunlu Hizmet Kanunu çıkarıldı; harcamaları Bakanlıkça karşılanacak bir yatılı tıp öğrenci yurdu açılması planlandı; Zorunlu Hizmet Kanunu çerçevesinde Doğu Anadolu'ya ve diğer hekimsiz yerlere gidecek sivil hekimlere özendirici şartlar getirildi; bu yerlere gidecek hekimlere iki katı fazla ücret verilmesi planlandı.
- 1924**
- 18 Mart 1924 tarihinde çıkarılan Köy Kanunu ile sağlık açısından köylünün, köy muhtarlarının ve ihtiyar meclisinin yapması gereken işler belirlendi.
  - 50 yataklı Heybeli Ada Verem Sanatoryumu, Haydarpaşa ve İzmir Bulaşıcı ve Salgın Hastalıklar Hastanesi açıldı. Haydarpaşa ve İzmir Hastanelerinin yataklarının %70'ten fazlası verem hastaları için ayrıldı.
  - İstanbul Üniversitesine bağlı 200 kişilik "Tıp Talebe Yurdu" kuruldu.
  - İstanbul Tıp Fakültesine Bağlı olarak bir ebe okulu ve İstanbul Şişli Çocuk Hastanesi bünyesinde 50 kişilik bir Ebe Öğrenci Yurdu açıldı ve mezunları iki yıllık zorunlu hizmetle yükümlü kılındı.
  - Ankara, Diyarbakır, Erzurum, Sivas Numune Hastaneleri açıldı.
- 1925**
- Sağlık Bakanlığının 1928 yılına kadar numune hastanelerinin arttırılması, ebe ve sağlık memuru yetiştirilmesi, doğum ve çocuk bakımevleri açılması, verem sanatoryumları kurulması, sıtma, frengi, trahom savaşı için özel birimler kurulması, Merkez Hıfzıssıhha Kurumu kurulması, Hıfzıssıhha Okulu açılması, Milli Tıp Kongreleri düzenlenmesi kararları alındı.
  - Trahomla ilgili yürütülen savaşta planlı bir çalışma başlatıldı; Malatya ve Adıyaman'da 10'ar yataklı birer trahom hastanesi yapıldı, gezici ve sabit örgütler kuruldu.
  - Hilal-i Ahmer genel merkezi Ankara'ya taşındı.
  - 21 Şubat 1925'te Kızılay Hemşirelik Okulu açıldı.
  - O dönemde yoğun olarak görülen cüzzam hastalığına karşı sert karantina önlemleri alınıyordu. 1925 yılında Erzurum'da tanısı konulan hastalar, Pasinler ilçesine 1 saat uzaklıktaki Meryem Ana Manastırına yerleştirildi.
  - I. Milli Tıp Kongresi gerçekleştirildi.
- 1926**
- 3 Mart 1926'da 767 sayılı "Türk Kodeksi Hakkında Kanun" çıkartıldı.
  - 28 Nisan 1926'da 831 Sayılı "Sular hakkında Kanun" çıkartıldı. Bu kanun şehir ve köylere sağlığa uygun koşul ve yöntemle su sağlanmasını amaçlıyordu.
  - 13 Mayıs 1926'da "Sıtma Mücadele Kanunu" çıkarıldı.
  - Elazığ ve Manisa 50'şer yataklı Akliye ve Asabiye Hastaneleri açıldı.
  - Diyarbakır'da Kuduz Hastanesi hizmete girdi.
  - Cüzzamlı hastalar Bakırköy'deki Reşadiye Kışlasında kurulan Emraz-ı Akliye ve Asabiye Hastanesinde tedavi edilmeye başlandı. Böylece, cüzzamlılar ayrı bir kuruluştaki değil, bir hastane içindeki bir bölümde tedavi edilmeye başlandı.
  - 1926 yılında çıkartılan 865 sayılı Ticaret Kanununun 1002. maddesinde hastalık durumunda oluşan zararın sigorta şirketi tarafından tazmin edileceğine dair bir hüküm yer alıyordu. Bu hüküm, Türkiye'de özel sağlık sigortacılığının başlangıcı olarak kabul edilmektedir.

- 1927**
- İstanbul Verem Savaş Derneği kuruldu.
  - İstanbul Verem Savaş Derneği katkılarıyla BCG aşısı uygulaması başlatıldı.
  - Konya'da bir kuduz hastanesi açıldı.
  - 24 Ocak 1927 tarihinde "Eczaneler ve Eczacılar Hakkında Kanun" çıkarıldı.
  - Afgan kralı Amanullah'ın Türkiye'ye resmen başvurusu üzerine 1927 yılında Afganistan'a gönderilen hekimlerimiz kurdukları tıp okulları ve hastanelerle laboratuvar ve aşı üretim evleri kurdular.
  - II. Milli Tıp Kongresi'nin gerçekleştirildi.
- 1928**
- Adana'da bir sıtma Enstitüsü kuruldu; asker ve sivil bütün hekimler sıtma stajı yapmaya başladı.
  - 11 Nisan 1928'de 1219 sayılı "Tababet ve Şuabatı Sanatlarının Tarzı İcrasına Dair Kanun" çıkarıldı; Kanununun 30. maddesi gereğince, dış hekimliği uygulama yetkisi yalnızca Dış Hekimliği Okulundan mezun olanlara verildi; diplomasız ebelerin doğum yaptırılmaları yasaklandı.
  - 14 Mayıs 1928'de 1262 sayılı "İspençiyari ve Tıbbi Müstahzarlar Kanunu" çıkarıldı. Böylece ilaçların üretimi ve pazarlanması kurallara bağlandı.
  - 17 Mayıs 1928 tarihinde "Türkiye Cumhuriyeti Merkez Hıfzıssıhha Müessesesi Hakkında Kanun" çıkarıldı. Yasaya göre Kurumun amaçları halk sağlığının korunup geliştirilmesine yardımcı olmak üzere her tür bilimsel araştırma ve incelemenin yapılması, aşı ve serum üretilmesi, ithal edilen ilaç ve diğer sağlık maddelerinin kontrol edilmesi, halk sağlığı, sosyal sağlık sorunları ve bulaşıcı hastalıklarla ilgili bütün işlerle uğraşılması, talep eden kurumlara görüş bildirilmesi, halkın halk sağlığı konusunda eğitimler sayılabilir.
  - Adana, Çorum, Erzurum, Kars ve Malatya'da Doğum ve Çocuk Bakımevleri açıldı.
  - Tıp Fakültesi ebelik okulu ortaokul mezunu kızları ebelik eğitimi için almaya başladı.
- 1929**
- 29 Haziran 1929 tarihinde ilk tıpta uzmanlık tüzüğü yayımlandı. Bu tüzükte uzmanlık dalları serriyat (klinik) (9 dal), laboratuvar (6 dal) ve hıfzıssıhha (1 dal) olarak üç gruba ayrılmıştı. Hıfzıssıhha uzmanlık eğitiminde bakteriyoloji, parazitoloji, ve hıfzıssıhha laboratuvarı ile intaniye kliniği rotasyonları vardı. (4 yıl)
  - Cumhuriyetin ilk örnek köy modeli olan Eti Mes'ut'ta (Etimesğüt) "İçtimai Hıfzıssıhha Numune Dispanseri" binasının temeli atıldı. Dispanser 1930 yılında hizmete girdi.
- 1930**
- 24 Nisan 1930'da 1593 Sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu kabul edildi; çiçek, difteri, boğmaca, tetanos, BCG, polio aşılama hizmetlerinin rutin olarak uygulanmasına başlandı; Kanununun 162. maddesi gereğince, nüfusu 10 binden fazla olan belediyeler, çocuk sağlığını korumak amacıyla "süt çocuğu muayene ve müşavere evleri" ismi altında dispanserler açmakla yükümlü kılındı. İstanbul Özel İdaresi ve Belediyesince Bakanlıkça verilen emir gereğince Beşiktaş, Edirnekapı ve Üsküdar da üç dispanser açıldı;
  - 1593 sayılı kanununun 10. maddesine dayanılarak Yüksek Sağlık Şurasının ilk şekli olan "Danışma Kurulu" kuruldu.
  - Sağlık eğitimi ve propagandası çalışmaları kapsamında, özel idareler teşvik edilerek Ankara, Bursa, İstanbul, Ordu, Trabzon, Konya ve Aksaray gibi yerlerde sağlık müzeleri oluşturuldu.
  - İlk "ilaç kodeksi" (*farmakope*) yürürlüğe girdi. Türkiye'de ilaçla ilgili standartlar yapıldı.

- 1931**
- Balıkesir'de bir Doğum ve Çocuk Bakımevi açıldı.
  - Yurtdışından bulaşıcı hastalıklar ve sağlıklı yaşamla ilgili 15 film getirilip halka ücretsiz olarak gösterilmeye başlandı.
  - Okul müfredatına çocuk bakımı ve sağlık konularında dersler konuldu.
  - Verem Savaş Derneği Erenköy'de Verem Savaş Hemşire Okulunu kurdu.
  - Ağız yoluyla uygulanan BCG Aşısı üretimine başlandı.
  - 21 Eylül 1931 tarihinde “Evlenme Muayenesi Hakkında Nizamname” yayımlandı. Buna göre 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanununun 123 ve 124. maddelerinde belirtilen evlenmeye engel hastalıkların (frengi, gonore, yumuşak şankr, tüberküloz, cüzam, akıl hastalıkları) nasıl araştırılacağı açıklandı.
- 1932**
- Serum üretiminin ülke ihtiyacını karşılayacak düzeye gelmesi sonucu, dışarıdan serum ithali durduruldu.
  - Erenköy Sanatoryumu kuruldu.
- 1933**
- 31 Mayıs 1933'te çıkarılan kanunla üniversite reformu yapıldı; İstanbul Darülfünunu kaldırılıp Maarif Vekâletince yeni bir üniversite kurulması sağlandı; eczacılık ve diş hekimliği tıp fakültesi gibi bağımsız fakülte ve okul oldu.
  - İstanbul Darülfünunu bünyesinde Diş Tababeti Mektebi adıyla eğitim veren okul, 1933 yılında Tıp Fakültesine bağlı 4 yıllık bir yüksekokula dönüştürüldü.
  - Eczacı Mektebi, bağlı olduğu Tıp Fakültesinden ayrılarak Fen Fakültesine bağlandı.
  - 1933 Üniversite reformu sırasında Ord. Prof. Dr. Julius Hirsch koruyucu hekimlik ve hijyen kürsüsünü kurdu.
  - 24 Mayıs 1933'te Hususi Hastaneler Kanunu çıkarıldı.
  - İstanbul Emrazı Asabiye ve Akliye Hastanesinin yatak sayısı 1500'e çıkarıldı; Van'da ise Doğum ve Çocuk Bakımevi açıldı.
  - Refik Saydam Merkez Hıfzıssıhha Enstitüsü'nde semple yöntemi ile kuduz aşısı üretimine başlandı.
  - Türk Hemşireler Derneği kuruldu.
  - Hususi Hastaneler kanunu çıktı (5 Haziran 1933)
- 1934**
- İstanbul Aşıhanesi, Enstitü bünyesine nakledildi ve çiçek aşısı üretimi ülke ihtiyacını karşılayacak düzeye getirildi ve 1934 yılında yabancı ülkelere aşı yardımı yapıldı.
  - Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nın bu çalışmaları Atatürk tarafından da fark edilip takdir edilmişti. 01 Kasım 1934 tarihli konuşmasında “*Ulusun, ulus gençlerinin, çocuklarının sağlıkları, sağlamlıkları, gürbüzlükleri üzerine düştüğümüz çok gerekli bir dirilik iştir. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığının bu yönden bize kıvanç verecek çalışmalar yapmakta olduğunu görmekteyiz.*” demiştir
- 1935**
- Merkez Hıfzıssıhha Enstitüsünde gazlı gangren, şarbon, menengokok, dizanteri ve hemolitik serum üretimine geçildi.
  - Hıfzıssıhha Enstitüsünde Farmakoloji Şubesi kurularak yerli ve yabancı ilaçlar ile diğer hayati maddelerin kontrolüne geçildi.
  - Hıfzıssıhha Ders Notları yayımlandı (Hirsch ve Muhittin Erel)
  - Yeni bir anlayışla çalışacak "Etimesğut içtimai Hıfzıssıhha Numune Dispanseri" kuruldu; Etimesğut bucağın merkezi ve köylerine koruyucu ve tedavi edici ve çevre hizmetleri bir arada verilmeye başlandı; 10 hasta yatağı olan dispanser Ankara Numune Hastanesi ve Ankara Doğumevi arasında bir sevk sistemi oluşturuldu.
  - 14 Nisan 1877 tarihinde kurulan ve savaş yıllarında çok önemli görevler üstlenen “Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti”nin adı Saltanatın kaldırılmasından iki gün sonra “Türkiye Hilal-i Ahmer Cemiyeti” olarak değiştirilmişti. Genel merkez 1925 yılında Ankara'ya taşındı. Cemiyetin adı, Atatürk'ün önerisi ile 1935 yılında “Türkiye Kızılay Derneği” oldu.

- 1936**
- 9 Haziran 1936 tarihinde 3017 sayılı Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekâleti Teşkilat ve Memurin Kanunu çıkartıldı; Sağlık Bakanlığı İskân Umum Müdürlüğünün bütçesini de kullanmakla görevlendirildi.
  - Hıfzıssıhha Okulu açıldı. Dr. Ralph K. Collins müdür olarak atandı.
  - Zonguldak Amele Birliği ve Haydarpaşa Numune Hastaneleri açıldı.
  - 23 Haziran 1936 tarihinde sıtma savaşı ile yakından ilgisi olan 3039 sayılı Çeltik Ekimi Kanunu yayımlandı.
- 1937**
- Hıfzıssıhha Merkezinde kuduz serumu üretilmeye başlandı.
  - Hıfzıssıhha Enstitüsü tarafından yılda üç kez "Türk Hijyen ve Tecrübi Biyoloji Dergisi" çıkarılmaya başlandı.
  - Difteri ve boğmaca aşuları aşılama programına alındı.
  - Doğumevlerinin bünyesinde köy ebe okulları açıldı.
  - İlk kez, İstanbul'un işgaline bir tepki olarak 14 Mart 1919 günü kutlanan "Tıp Bayramı" 1929 - 1937 yılları arasında 12 Mayıs günü kutlanmaya başlanmıştı. (Bu tarih, Bursa'daki Yıldırım Darüşşifasında ilk Türkçe tıp derslerinin başladığı tarihtir) Ancak, 1937 yılından buyana yeniden 14 Mart günü Tıp Bayramı oldu.
- 1938**
- Ulu Önder Atatürk yaşama veda etti.
  - Eczacılık eğitimi 4 yıla çıkartıldı.
  - Konya'da Köy Ebe Okulu açıldı.
  - 1938 de İran, 1942-1944'te Suriye ve Irak 'tan geçen geniş bir çiçek salgını oldu; aşı ve koruyucu önlemlerle 1944'te salgın sona erdi.
  - Hulusi Behçet, yeni bir sendrom tanımladı. (13 Eylül 1947'de Cenevre'de açıkladı)
  - Ergani'de Etibanka bağlı Maden Hastanesi, 1936'da Zonguldak'ta Amele Birliği Hastanesi olarak açılıp 06 Ocak 1948'de Ereğli Kömür İşletmelerine devredilen Zonguldak Hastanesi ve yine 1948'de yalnızca iş kazalarına bakan Paşabahçe Sağlık İstasyonu iş ve meslek hastalıkları alanında hizmet vermekteydi; 1938 yılında Anadolu Sigorta A.Ş.'nin 1938'de gemi kurtarma çalışmaları gibi riskli görevlerde çalışanlar için hastalık sigortasına benzer bir güvenceyi piyasaya sürmesiyle özel sağlık sigortacılığı aktif olarak uygulanmaya başlamış oldu
- 1939**
- Yalova kaplıcalarının işletilmesi ve kaplıcaların inkişafı işlerinin Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekâletine bağlı hükmi şahsiyeti haiz bir teşekküle devri hakkında Kanun çıkartıldı (4 Temmuz 1939)
  - Uzak Doğuda kolera salgını görüldü. Türkiye, Çin'e bir milyon kişilik aşı gönderdi.
  - 27 Aralık 1939 tarihinde Erzincan'da 7.9 büyüklüğünde deprem oldu; 32 bin 968 kişi yaşamını yitirdi.
- 1940**
- 1940 yılına kadar sürdürülen mücadelede sıtma oranı %50'lerden %11'e kadar düşürüldü.
  - 3958 Sayılı Gözlükçülük Hakkında Kanun çıktı
  - 7 Nisan 1940 tarihinde kabul edilen 3803 sayılı kanunla "köy enstitüleri" kurulmaya başlandı. Bu okullardan "çok amaçlı" eleman mezun edilerek kırsal kalkınmanın sağlanması amaçlanıyordu. Bu mezunlar aynı zamanda basit sağlık uygulamalarını da öğrenirler ve hizmet verdikleri toplumda bir sağlık elemanı olarak da görev yaparlardı. Enstitüler, iş ilkesine dayanan yönetmeliği değiştirerek önce sıradan okula dönüştürdüler, 20 Ocak 1954 tarihinde ise tümüyle kapatıldılar.
- 1941**
- Lepra (Cüzam) konusunda ilk hastane 1941 yılında Elazığ'da açıldı.
  - İşçilerin Sağlığını Koruma ve Emniyeti Nizamnamesi yayımlandı
  - 4 Ocak 1941 gün ve 3959 sayılı kanun ile Hıfzıssıhha Müessesesinin görev, yetki ve sorumlulukları yeniden belirlendi; Hıfzıssıhha Mektebi ayrı kuruluş haline getirildi
- 1942**
- Tifüs Aşısı Laboratuvarı kuruldu; tifüs aşısı ve ilk olarak akrep serumu hazırlanmaya başlandı.
  - 1942 – 1943 yıllarında çiçek salgını. Suriye'den geldi. 10.359 vaka, 2232 ölüm.
  - 1942 yılında 1593 sayılı kanun çerçevesinde "Gıda Nizamnamesi" yayımlandı.

- 1943**
- 1943 yılında 1219 sayılı kanunda yapılan bir değişiklikle 6 yıl süreyle köylerde çalışan ebelerin 6 aylık bir kurstan sonra şehirlerde çalışmalarının yolu açıldı (şehir ebeliği); 1943 yılında 1219 sayılı kanunda yapılan bir düzenleme ile köy enstitüleri kız öğrencileri arasından seçilip Köy Ebe Mekteplerinde eğitim alanlar "birinci sınıf köy ebesi" olarak göreve başladılar. Aynı şekilde, seçilen erkek öğrenciler "köy sağlık memuru" olarak çalıştırıldılar; 1943 yılında 1219 sayılı kanunda yapılan bir düzenleme ile çalıştıkları köyde doğum sayısını arttırmaya gayret eden, halka başarılı sağlık eğitimi veren, köye yararlı ek işler yapan ve olağan üstü hizmeti olan ebelerin adlarının köyde açılan bir tesise verilmesi kabul edildi. Başarılı hizmetlerini on yıl süreyle yapanlar "ülkü eri" unvanını almaya ve kendilerine verilecek ay yıldızlı bir alâmeti taşımaya hak kazandılar.
  - 4459 Sayılı Köy Ebeleri ve Köy Sağlık Memurları Teşkilatı Yapılmasına Dair Kanun çıktı
  - Gemilerde Yolcuların Emniyeti Hakkında Nizamname yayımlandı
  - Trahom Mücadele Talimatnamesi yayımlandı
- 1944**
- Eczacı Okulu yeniden Tıp Fakültesine bağlandı.
  - Samsun ve Denizli'de Verem Mücadele Derneği kuruldu.
  - 1 Şubat 1944'te Gerede merkezli meydana gelen ve literatüre "1944 Bolu-Gerede Depremi" olarak geçen depremde toplam 4 bin 270 kişi öldü.
- 1945**
- 4707 sayılı "Olağanüstü Sıtma Savaş Kanunu" çıkartıldı
  - Kuduz hastanesi sayısı azaltılarak 3'e düşürüldü.
  - Hulusi Behçet bulduğu sendromu Cenevre'deki kongrede açıkladı.
  - Türkiye'nin ikinci tıp fakültesi olan Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi açıldı.
  - 27 Haziran 1945 tarihinde 4772 sayılı İş Kazaları, Meslek Hastalıkları ve Analık Sigortaları Kanunu çıktı.
  - 9 Temmuz 1945 tarih ve 4792 sayılı kanunla 1 Ocak 1946'dan geçerli olmak üzere "işçi Sigortalar Kurumu" kuruldu. Kanun gereğince iş kazaları ve meslek hastaları sigortası oluşturuldu. Teşkilatlanmada sağlık müşavirliği de yer aldı; 1945 yılında iş kazaları ve meslek hastalıkları sigortası kuruldu. Türkiye'de ilk kurulan sigortacılık alanıdır ve Uluslararası kuruluşların talebiyle oluşturulmuştur
- 1946**
- Dr. Behçet Uz'un bakanlık yıllarında 1946 yılında Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı, sağlık hizmetlerini günün gereklerine uyacak biçimde organize etmek ve hizmetleri halka daha yararlı biçimde sunmak üzere bir plan hazırlandı. 1947'de uygulamaya konulmak üzere hazırlanan bu plana "Birinci On Yıllık Milli Sağlık Planı" adı verildi. Söz konusu planda ülkemiz 7 ana bölgeye ayrılıyordu. Her bölgede 500 yataklı birer genel hastane ve 300 yataklı bir çocuk hastanesi, çocuk bakımevleri, 200 yataklı doğumevleri açılması, yaşlı ve düşkünler için yurtlar oluşturulması, çocuk ölümlerinin azaltılması, özürsüz vatandaşlara güç kazandıracak kurumların açılması, tropikal hastalıklar için enstitüler kurulması, sağlık personeli yetiştirecek okullar açılması, halkın sağlığı ile yakından ilgilenmek ve kontrol altında tutabilmek üzere her 40 köy için (ya da 20.000 nüfus için) 10 - 25 yataklı birer sağlık merkezi (kırsal hastane) kurulması, Merkez Hıfzıssıhha Kurumunun geliştirilmesi ve ilaç sanayinde dışa bağımlılığın önlenmesi, sıtmal bölgelelerdeki bataklıkların havadan ilaçlanması ve ayrıca özel bir kanunla hastalık sigortası için "Sağlık Sandıkları" (Sağlık Bankacılığı) kurulması yer alıyordu. Her bölgede birer tıp fakültesi kurulacak, her fakülteye birer çiftlik ve yetimhane bağlanacaktı. Yetimler sağlık personeli olarak yetiştirilecekti. Ancak, bu plan çok masraflı olacağı gerekçesiyle uygun bulunmadı; ancak az sayıda sağlık merkezi kuruldu.
  - 3017 sayılı kanunla Sıhhat ve İçtimai Muavenet Bakanlığının adı Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı oldu.
  - Sağlık Sosyal Yardım Bakanlığı, bünyesindeki yataklı tedavi kurumlarının ihtiyacını karşılamak üzere Sağlık Meslek Liseleri (SML) açtı. 4862 sayılı Kanun gereğince Danışma ve İnceleme Kurulu Başkanlığı, Zat İşleri ve Muamelat Genel Müdürlüğü, Eczacılık ve Tıbbi Müstahzarlar Genel Müdürlüğü kuruldu, sıtma şubesi ise bağımsız oldu
  - Şubat 1946'da sıtma savaşını devamlı yürütmeyi öngören 4871 sayılı "Sıtma Savaş Kanunu" yürürlüğe girdi. Olağanüstü savaş yaklaşımıyla hazırlanan bu yasaya göre sıtma ile mücadelede 1946'da teknik DDT, 1949'da mazot ve petrol kullanılmaya başlandı. Bataklıkların kurutulması teşvik edildi; köylüler bataklıkları kuruttuklarında mera olarak kullanabildiler.
  - İzmir Çocuk Hastanesi faaliyete geçti (Dr. Behçet Uz Çocuk Hastanesi)
  - Köy Sağlık Memurları Yönetmeliği yayımlandı
  - 22 Temmuz 1946 tarihinde DSÖ Anayasası imzalandı. Türkiye adına imzayı zamanın müsteşar yardımcısı Dr. Zeki Nasır Barker attı. (DSÖ'nün resmen kurulması anayasasının onaylandığı 7 Nisan 1948 tarihidir.).

1947

- Mısır ve Suriye'ye 1.300 lt. kolera aşısı sevk edildi.
- Uzun zamandır görülmeyen Veba hastalığına 9 Mart 1947'de Urfa'nın Akçakale İlçesi Harbetülgazel köyünde rastlanıldı, 18 vaka ve 3 ölümlü bu salgın önlendi ve 1947'den sonra yurdumuzda veba vakası görülmedi.
- 1947 yılından itibaren Verem Savaşı Eğitim ve Propaganda haftaları düzenlendi.
- Kanser savaş konusunda ilk örgütlenme 1947 yılında Türk Kanser Araştırma ve Savaş Kurumunun kurulmasıyla başladı.
- Hıfzısıhha Enstitüsünde Biyolojik Kontrol Laboratuvarı kuruldu, bir aşı istasyonu hizmete açıldı.
- Deri içi yolu ile uygulanan BCG aşısı üretimine geçildi.
- 18 Şubat 1947 yılında Türk Kanser Araştırma ve Savaş Kurumu Derneği (TKASKD) kuruldu. Dernek, 1962 yılında Türkiye'nin ilk kanser hastanesi olan Ankara'daki "TKASK Ahmet Andıçen Onkoloji Hastanesi"ni açtı.
- Yabancı ilaçların lisans ile (royalty ödenerek) üretilmesi yoluna gidildi.
- Türkiye Dünya Sağlık Örgütü'nün Anayasasını 9-10 Haziran 1947'de 5062 sayılı Kanunla onayladı ve bu örgüte üye oldu. Dünya Sağlık Örgütü Anayasası 7 Nisan 1948'de yürürlüğe girdi.
- 1947 tarihinde, Dr. Hulusi Behçet tarafından tanımlanan sendrom "Behçet Hastalığı" olarak adlandırıldı ve tıp literatürüne girdi.

1948

- İlk defa boğmaca aşısı üretimine geçildi ve viroloji ve virüs aşuları üretmek üzere ilk olarak enflüenza virüsü tipleri üzerinde araştırmalara başlandı; bu arada tavuk vebası ve New-Castle virüsleri üzerinde çalışmalar yapıldı.
- İstanbul'da yapılan 1. Verem Konferansında, veremle savaş derneklerinin bir çatı altında toplanan ulusal bir derneğin kurulması kararlaştırıldı ve o tarihte sayısı 48 olan verem savaş derneklerinden 36'sı kurucu üye olarak "Ulusal Verem Savaşı Derneği" ni kurdu.
- 5237 sayılı kanunla, belediyelerin eğlence yerlerinden aldığı hissenin %10'unun mahalli verem savaş derneklerine verilmesi kabul edildi.
- Dış Hekimliği Yüksek Okulunun, dış hekimliği doktorası (Dr. Med. Dent.) diploması vermesi kararlaştırıldı.
- 7 Nisan 1948'de DSÖ resmen kuruldu. Dünya Sağlık Örgütü'nün üyesi olundu

1949

- Trahom hastanelerinin sayısı 1949'ta 13'e yükseldi
- 10 Aralık 1948 tarihinde Birleşmiş Millet tarafından kabul edilen "İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi" 6 Nisan 1949 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından onaylandı, 27 Mayıs 1949 tarihinde Resmi Gazetede yayımlandı. (25. Madde sağlıkla ilgilidir.)
- Sosyal Sigortalar Kurumu 1949'da Nişantaşı semtinde ilk hastanesini açtı. Henüz hastalık sigortasının kabul edilmediği dönemde iş kazasıyla meslek hastalıkları ya da işçi hastanesi adıyla anılıyordu. SSK Şişli, Okmeydanı Hastanesi, Nişantaşı Doğumevi ve Dispanserinin çekirdeği oldu; 1949 yılında ilk SSK İş Kazası ve Meslek Hastalıkları Hastanesi İstanbul Nişantaşı'nda kuruldu.
- Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü'nün (FAO) Türk Milli FAO örgütü kuruldu.
- 15 Nisan 1949 da 5368 sayılı "Verem savaşı hakkında kanun" çıkarıldı

- 1950**
- Sağlık merkezi sayısı 22 oldu
  - Ankara Dr. Sami Ulus Çocuk Hastanesi açıldı.
  - Yabancı ilaç firmalarının ülkede yatırım ve üretim yapmalarına izin verildi.
  - Hıfzıssıhha Enstitüsünde 1950'de yeniden BCG aşısı laboratuvarı hizmete açıldı ve Enflüenza Laboratuvarı Dünya Sağlık Örgütü tarafından Milletlerarası Bölge Enflüenza Merkezi olarak tamamlandı ve enflüenza aşısı üretimine başlandı.
  - Türkiye UNICEF ile işbirliğine başladı.
  - 1950 - 1960 yılları arasında Özel İdare Hastaneleri Sağlık Bakanlığına bağlı Devlet Hastaneleri haline getirildi.
  - Verem savaşı konusunda 1950, 1953 ve 1960 yıllarında Verem Danışma komisyonu toplanarak verem savaşına etki yapan kararlar aldı.
  - 20 Mart 1950 tarih ve 5613 sayılı Toprak ve İskan İşleri Genel Müdürlüklerinin Birleştirilmesi Hakkında Kanun" ile iskan işleri Sağlık Bakanlığından ayrıldı.
  - 4 Ocak 1950 tarihinde 5502 sayılı Hastalık ve Analık Sigortası Kanunu çıkarıldı. *(1951 yılından itibaren %2 işveren ve %2 işçi olmak üzere toplam %4 oranında prim kesilmeye başlandı ve 1952 tarihinden itibaren Sağlık hizmetleri verilmeye başlandı. Bu amaçla 1950'de İstanbul Eyüp Hastanesi, 1951'de İstanbul Süreyya Paşa Sanatoryumu ve İzmir Hastanesi, 1952'de İstanbul'da Sultanahmet hastanesi ve Bakırköy Doğumevi ve Dispanseri, 1953'te Adana Dispanseri, Ankara Hastanesi, Samsun Hastanesi, Soma Dispanseri, 1954'te Malatya Dispanseri ve Mersin Sağlık İstasyonu, Tunçbilek Dispanseri, 1955'te Adana Hastanesi, Soma Dispanseri, 1956'da Elazığ Dispanseri ve Gaziantep Dispanseri, 1957'de Aydın Hastanesi, 1958'de İzmir ve Trabzon hastaneleri ve 1959'da Erzurum Hastanesi hizmete açıldı. 1952 yılında SSK'nın sağlık hizmeti vermeye başlamasıyla, Refik Saydam dönemindeki "Ülkedeki Sağlık Hizmeti ve Sağlık Personeli İstibdamının Sağlık Bakanlığınca yerine getirilmesi" anlayışının dışına çıkıldı.)*
  - 1950 yılına kadar aşısı üretimi 18 çeşite, serum üretimi 10, antijen ve alerjen üretimi 6, bakteriyolojik analiz ve kontrol 7, kimyasal analiz ve kontrolü de 6 çeşide ulaştı.
- 1951**
- Avrupa konseyi ile sağlık alanında ilk ilişki 1951'de Sosyal ve Tıbbi Yardım Ekspertler komitesinin çalışmalarına katılmamızla başladı.
  - Türkiye'de ilk kalp ameliyatı Ankara Gülhane Askeri Hastanesi'nde gerçekleştirildi.
  - Grip salgını oldu
  - Sağlık Bakanı Ekrem Üstündağ bakımsızlıktan her yıl 300 bin yurttaşın hayatını kaybettiğini açıkladı.
- 1952**
- 1952 ve 1954'te UNICEF'e tahsis edilen 286.000 dolar ile Ankara'da Atatürk Orman Çiftliği pastörize Süt fabrikası kuruldu.
  - BCG aşılması başlatıldı
  - İlk Türk ilaç fabrikası Eczacıbaşı ilaç fabrikası kuruldu. Bunu İbrahim Ethem ve diğerleri izledi.
  - "Gıda Maddeleri ve Umumi Sağlığı İlgilendiren Eşya ve Levazımın Hususi Vasıflarını Gösteren Tüzük" yayımlandı. (18 Ekim 1952)
  - Sağlık Bakanlığı bünyesinde Ana Çocuk Sağlığı Şube Müdürlüğü kuruldu. Köy ebe okulları açılmaya başlandı

- 1953**
- 7 Mart 1953 tarihinde 6023 sayılı kanun ile Türk Tabipleri Birliği (TTB) kuruldu. TTB, bünyesinde 1985 yılına kadar diş hekimleri de bulunurdu.
  - 19 Mayıs 1953'te Ankara Atatürk Sanatoryumu hizmete açıldı.
  - Elazığ'da bir kuduz hastanesi hizmete girdi.
  - Edirne ilinde UNİCEF'le işbirliği ile BCG kampanyası başlatıldı.
  - 6119 Sayılı Adli Tıp Müessesesi Kanunu çıkartıldı
  - 6183 sayılı Eczacılar ve Eczaneler Hakkında Kanunun çıktı.
  - "Tıbbi ve İspençiyari Müstahzar İmalathaneleri Talimatnamesi" düzenlendi.
  - İbrahim Ethem firması Kıbrıs ve Suriye'ye az da olsa ilaç ihracını başardı.
  - Özel idare hastaneleri sağlık bakanlığına bağlandı.
  - 1953 yılında İstanbul'da toplanan Milletlerarası Tropikal Hastalıklar ve Sıtma Kongresinde sıtmanın bütün dünyada yok edilmesi benimsendi.
- 1954**
- Köy Enstitüleri 20 Ocak 1954 tarihinde ise tümüyle kapatıldılar.
  - Hıfzıssıhha Enstitüsünde İlaç Kontrol Şubesi kuruldu.
  - 6343 sayılı yasa ile "Türk Veteriner Hekimleri Birliği" kuruldu.
  - Dr. Behçet Uz'un 1954-1955 yıllarındaki görevinde de bir sağlık planını yaşama geçirmeye çalıştı. Bu Program Milli Sağlık Planına göre daha dar kapsamlı idi. Sadece Sağlık merkezlerine yer veriliyordu. Ülke 16 Sağlık bölgesine ayrılıyor ve köy gruplarında ebe ve sağlık memuru görevlendirilmesinden vazgeçiliyordu. Daha önceki planda da yer alan finansman konusunun yine Milli Sağlık Bankası modeli ile çözülmesi düşünülüyordu. Programa göre bir "Sağlık Sigortası Sistemi" oluşturulacak; sağlık sigortasını Banka kuracak ve işletecekti. Bu program da önceki gibi kanunlaştırılmadı ve yaşama geçirilemedi. Bu arada taşra-kırsal kesim sağlık hizmetlerinde ortaya çıkan çok başlılığı ortadan kaldırmak üzere "Kaza Sağlık İdaresi" gündeme gelmiş ve 1954 yılında uygulamaya geçilmiştir.
  - Ana ve çocuk sağlığı çalışmalarının geliştirilmesi için 1954'te DSÖ ile birlikte Ankara'da bir Ana ve Çocuk Sağlığı Tekâmül Merkezi kuruldu ve bu konuda görev alacak personel için üçer aylık kurslar düzenlendi.
  - 6283 Sayılı Hemşirelik Kanunu çıkarıldı.
  - 6266 Sayılı Kan Bankası ve Kan Nakil Merkezlerinin Döner sermayeleri İdaresine Dair Kanun çıkartıldı
  - Adli Tıp Müessesesi Nizamnamesi yayımlandı
  - Eczacılar ve Eczaneler Talimatnamesi yayımlandı
  - İl özel idarelerine bağlı hastaneler Sağlık Bakanlığına bağlandı
- 1955**
- Ege Tıp Fakültesi'nde bir Hemşirelik Yüksek Okulu kuruldu.
  - Üçüncü tıp fakültesi Ege Üniversitesi bünyesinde açıldı.
  - 1955 yılından itibaren devlet hastanelerinde döner sermaye sistemi uygulanmaya başlandı.
  - Ecza Dolapları Talimatnamesi yayımlandı
- 1956**
- Türk Eczacıları Birliği 2 Şubat 1956 tarihinde yayınlanan 6643 sayılı Türk Eczacıları Birliği Kanunu ile İstanbul'da kuruldu.
  - 1956'dan itibaren UNICEF katkıları ile süt tozu ve diğer besleyici gıda maddeleri sağlandı.
  - Süt ve Süt Mamullerinin İstihsal ve Satışına Mahsus Mahal ve Levazım ile Süt Veren Hayvanların Yaşadıkları ve Sağıldıkları Yerlerin Sıhhi Şartlarının Tesbitine Dair Talimatname yayımlandı

- 1957**
- Frengi Tedavi Yönetmeliği çıkarıldı.
  - 27 Haziran 1957'de Ankara'da Cüzzam Savaş ve Araştırma Derneği kuruldu ve 1960'ta lepra mücadelesi başlatıldı.
  - 6972 Sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun çıkartıldı
  - 1957 yılında ilkokul mezunu 18-30 yaş arasındaki adaylar bir buçuk yıllık kuramsal ve uygulamalı eğitimden sonra hemşire yardımcısı olarak atandı. 1967 yılında bu kurslar kapatıldı.
- 1958**
- Dr. Nusret Fişek Hıfzıssıhha Okulu müdürü olarak atandı.
  - 1958 yılında Hıfzıssıhha Mektebinde “Halk Sağlığı Uzmanlığı” eğitimi başladı.
  - 1958 yılına kadar orta okuldan sonra 3 yıl eğitim veren hemşirelik okulları orta okuldan sonra 4 yıla çıkartıldı ve adları “Sağlık Koleji” olarak değiştirildi.
  - Vılayet Sıhhat Müdür ve Hükümet Tabipleriyle Belediye Sağlık İşleri Müdür ve Belediye Tabiplerine Ait Vazife Talimatnamesi yayımlandı
- 1959**
- Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Okul Beslenme Projesi başlatıldı.
  - Kaza Sağlık İdareleri ve Sağlık Merkezleri Talimatnamesi yayımlandı
  - 28 Nisan 1959'da Florence Ninghtingale Hemşirelik Koleji ve Hastanesi'nin temeli atıldı.
  - BM Kalkınma Programının (UNDP) 100.000 dolar katkısı ile **Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına (SSYB) bağlı Sosyal Hizmet Enstitüsü, 1961 yılında bu Enstitüye bağlı Sosyal Hizmetler Akademisi kuruldu. 1963 yılında bu Akademi SSYB Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğüne bağlandı. 1967 yılında Hacettepe Üniversitesi bünyesinde kurulan Sosyal Çalışma Yüksekokulu 2 yıl sonra Sosyal ve İdari Bilimler Fakültesine bağlı bir bölüm oldu; 1982 yılında Sosyal Hizmetler Akademisi, “Sosyal Hizmetler Yüksekokulu” adıyla Hacettepe Üniversitesi bünyesine alındı.**
- 1960**
- 27 Mayıs 1960'da ülke yönetimini ele alan silahlı kuvvetler, "sağlık örgütlenmesinin yeniden yapılanması; milli ilaç sanayi, tıp araç ve gereçleri sanayinin kurulması; yeterli sağlık personelinin yetiştirilmesi" hedeflerini Bakanlığa iletti;
  - 1960 yılından başlayarak yalnızca burs alan tıp öğrencileri zorunlu hizmet yapmakla yükümlü oldu.
  - Verem Savaş Genel Müdürlüğü kuruldu.
  - 11 Ocak 1960 tarihinde 7402 sayılı sıtmanın imhası hakkında kanun çıkartıldı.
  - 19 Şubat 1960 tarihinde Tıbbi Deontoloji Tüzüğü yayımlandı.
  - Trahom Savaş Talimatnamesi yayımlandı
  - Türkiye'nin ilk eczacılık fakültesi olan Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi kuruldu.
- 1961**
- 9 Temmuz 1961 tarihinde 334 sayılı kanun ile TC Anayasası kabul edildi. Anayasanın temel ilkesi sosyal devlet anlayışıydı. Madde 48: *“Herkes sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Bu hakkı sağlamak için Sosyal Sigortalar ve Sosyal Yardım teşkilatı kurmak ve kurdurmak Devletin görevidir. Madde 49: Devlet, herkesin beden ve ruh sağlığı içinde yaşayabilmesi ve tıbbi bakım görmesini sağlamakla ödevlidir. Devlet yoksul veya dar gelirli ailelerin sağlık şartlarına uygun konut ihtiyaçlarını karşılayıcı tedbirleri alır.”*
  - Devlet Planlama Teşkilatı kuruldu ve planlı kalkınma dönemine geçildi. 1961 yılında 5'er yıllık süreleri kapsayan “kalkınma planları” hazırlanmaya başlandı.
  - 12 Ocak 1961 tarihinde 224 sayılı “Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesine Dair Kanun” kabul edildi.
  - 209 Sayılı Döner Sermaye Hakkında Kanun çıkartıldı
  - 1961-1962 eğitim döneminde köy ebe okulları doğumevlerinin bünyesinden ayrıldı ve 3 yıllık eğitim veren okullar haline getirildi. Uygulamalı eğitimler doğumevlerinde veriliyordu.
  - Yenişehir Sağlık Kolejinde Çevre Sağlığı bölümü açıldı.
  - Öğretim ve Araştırma Hastaneleri Yönetmeliği yayımlandı

- 1961**
- Fuhuş ve Fuhuş Yüzünden Bulaşan Zührevi Hastalıklarla Mücadele Tüzüğü yayımlandı
  - 1961 yılında SSK'nın yeniden yapılanması kapsamında, bölge sağlık müdürlüğü, hastane, tam teşekküllü dispanser, ilk müracaat hekimi, kurum ilaçlarının alımı, araç ve gereçlerin standardizasyonu, meslek hastalıkları klinikleri ve hastaneleri, SSK Tıp Akademisi kurulması, genel sağlık sigortası, iş kazalarına yönelik sağlık hizmetleri konusunda çalışmalar yapıldı.
  - Ankara Üniversitesine bağlı olarak, daha sonra Hacettepe Üniversitesi olacak olan çatı altında Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Yüksek Okulunun açılmasıyla fizyoterapistlik mesleği Türkiye'de başladı.
  - 1961 yılında Prof. Dr. Nusret Fişek'in Sağlık Bakanlığı müsteşarlığı döneminde Gevher Nesibe Sağlık Eğitim Enstitüsü (GNSEE) kuruldu. Bu okulun kuruluş amacı sağlık meslek lisesi mezunu olup sahada en az 3 yıl çalışmış, iyi sicilli olanlardan sınavla aldığı hemşire, ebe ve sağlık memurlarını 3 yıllık eğitim sonunda Sağlık Melek Liseleri için öğretmen, Bakanlığın merkez ve taşra örgütlerine eğitimci ve istatistikçi yetiştirmektir. Okul, 45 yıllık eğitim döneminin sonunda 5.000'e yakın mezun verdikten sonra 1 Şubat 2006 tarihinde Bakanlığın sağlık meslek liselerine öğretmen yetiştirme görevi ve ihtiyacı kalmadığı gerekçesiyle kapatıldı.
- 1962**
- 15 Ocak 1962 tarihinde İstanbul Üniversitesi Eczacılık Fakültesi resmen kuruldu.
  - "Hacettepe Sağlık Bilimleri Yüksekokulu" bünyesinde "Diyetetik" programı açıldı. Böylece, Türkiye'de diyetisyenlik (beslenme ve diyetetik) mesleği de başlamış oldu.
  - *Tababet uzmanlık tüzüğünde 4 yıllık Koruyucu Tababet ve Hijyen ile 20 aylık halk sağlığı uzmanlık dalı yer aldı.*
  - *DSÖ ve UNICEF ile "Lepra Savaşı Projesi" anlaşması imzalandı. Sivas pilot bölge olarak seçildi. Ağrı, Ankara, Bitlis, Erzurum, Kars, Maraş, Muş Sivas ve Van il merkezlerinde 9 Lepra Savaş Dispanseri açıldı.*
- 1963**
- *Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi uygulamasına Muş ilinde başlandı.*
  - Ankara Üniversitesine bağlı olarak "Hacettepe Tıp ve Sağlık Bilimleri Fakültesi" eğitime başladı. Böylece tıp eğitiminde "toplum hekimliği" eğitimi de başlamış oldu.
  - 154 sayılı Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirildiği Bölgelerde Hizmetin Yürütülmesine İlişkin Yönerge yayımlandı. Bu Yönergede ebenin ilk kez görev tanımı yapıldı.
  - Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirildiği Bölgelerde Personele Ödenecek Tazminatlar Hakkında yönetmelik yayımlandı
  - Canlı polio aşısı aşı programına alındı.
  - Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı doğrultusunda; sağlık kuruluşlarına idareci yetiştirilmesi amacıyla, Sağlık Bakanlığı bünyesinde 18 Aralık 1963 tarihinde Sağlık İdaresi Yüksek Okulu açıldı. (Daha sonra 1970 yılında Hacettepe Üniversite Senatosu kararı ile Hastane İdaresi Yüksek Okulu kuruldu. 1975 yılında okulun adı "Sağlık İdaresi Yüksek Okulu" olarak değiştirildi. Sağlık Bakanlığına bağlı okul ile Hacettepe Üniversitesine bağlı okul, 1982 yılında 41 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile tek bir okul olarak Hacettepe Üniversitesi içinde birleştirildi. 2006 yılında ise İktisadi İdari Bilimler Fakültesi (İİBF) içinde "Sağlık İdaresi Bölümü" haline geldi.)
  - Merkezi Hükümet Teşkilatı Araştırma Projesi (MEHTAP) raporu yayımlandı.
  - Hıfzıssıhha İşleri Umum Müdürlüğü'nün adı "Sağlık İşleri Genel Müdürlüğü" olarak değiştirildi.
- 1964**
- 1908 yılında "Tıphane ve Cerrahane-i Amire"ye bağlı olarak kurulan "Dişçi Mektebi", 31 Temmuz 1933 tarihinde İstanbul Üniversitesine bağlı "İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Diş Hekimliği Yüksekokulu" okulu olmuş ve eğitim süresi 3 yıldan 4 yıla çıkartılmıştı; 11 Temmuz 1964 tarihinde ise Tıp fakültesinden ayrılarak "İstanbul Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi" adını aldı ve eğitim süresi 5 yıla çıkartıldı.
  - İstanbul, Ankara, İzmir ve Eskişehir'de özel eczacılık yüksekokulları açıldı.
  - İlk eğitim ve araştırma bölgesi (SEAB) Hacettepe Üniversitesi ile Sağlık Bakanlığı arasında imzalanan protokol uyarınca Ankara'nın Etimesgut Bölgesinde kuruldu.
  - Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirildiği Bölgelerde Hizmetin Yürütülmesi Hakkında Yönetmelik 9 Eylül 1964 tarihinde yürürlüğe girdi

- 1965**
- 555 Sayılı Sağlık Eğitim Enstitüleri Kuruluş Kanunu çıkartıldı
  - 557 Sayılı Nüfus Planlaması Hakkında kanun kabul edildi. Böylece, “pronatalist” politika sona erdi ve “antinatalist” politika dönemi başladı.
  - Kansere Erken Teşhis ve Kontrol Dispanseri kuruldu ve Etimesgut'ta Kansere Hastanesi açıldı.
  - Çevre Sağlığı Memurları Yönetmeliği yayımlandı
  - Ülkemizde ilk kuru çiçek aşısı üretimine başlandı.
  - Halk sağlığı uzmanlık eğitiminde çift uzmanlık dönemi başladı
- 1966**
- Hıfzıssıhha Enstitüsünde Kolera Referans Laboratuvarı kuruldu.
  - Prof. Dr. Nusret Hasan Fişek Hacettepe Üniversitesinde göreve başladı.
- 1967**
- Hacettepe Üniversitesi bünyesinde demografi alanında mezuniyet sonrası eğitim vermek, nüfus ile ekonomi, sağlık, kültür ilişkilerini araştırmak amacıyla “Nüfus Etütleri Enstitüsü” kuruldu.
  - 6 Aralık 1967 tarihinde Hıfzıssıhha Enstitüsü ve Laboratuvarı bulunmayan her ilde, sağlık teşkilatı bünyesinde birer “İl Halk Sağlığı Laboratuvarları” kurulmaya başlandı.
  - Tıbbi Zaruret Halinde Gebeliğin Sona Erdirilmesi ve Sterilizasyon Yapılması Hakkında Tüzük yayımlandı
  - Güneydoğu Anadolu bölgesinde kızamık salgını görüldü. (4836 vaka)
  - Genel Sağlık Sigortası için bir kanun taslağı hazırlandı, ama Bakanlar Kuruluna sevk edilemedi.
- 1968**
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü ve Sağlık Bakanlığı işbirliği ile her beş yılda bir yapılan Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmasının (TNSA) ilki 1968 yılında yapıldı.
  - Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesinin son sınıf öğrencileri Türkiye’de ilk “intern hekimler” olarak çalışmaya başladı, tıpta “internlik” (intörnlük) uygulamasına geçilmiş oldu.
  - DBT karma aşısı aşı programına alındı.
  - Ankara’da Hıfzıssıhha Enstitüsüne bağlı olarak kurulan serum çiftliğinde tetanos, gazlı gangren, kuduz, şarbon ve akrep serumları üretilmeye başlandı.
  - 11 Haziran 1968 tarihinde Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığınca oluşturulan bir komite tarafından hazırlanan ‘Genel Sağlık Sigortası Kurulması Üzerine Rapor’ yayımlandı
  - Hemşirelik yüksek lisans eğitimi, 1968 yılında Hacettepe Üniversitesi’nde başladı.
  - Gayrisıhhi Müesseselere Ait Yönetmelik yayımlandı
  - Türk Eczacıları Deontoloji Tüzüğü yayımlandı
- 1969**
- Türkiye, Uluslararası Kansere Kontrol Birliği (UICC) üyesi oldu.
  - 2. Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda Genel Sağlık Sigortasının kurulması tekrar öngörüldü
  - Sosyalleştirilmiş Sağlık Hizmetlerinin Sağlık Kurulları Yönetmeliği yayımlandı
  - Gebe ve Emzikli Kadınların Çalıştırılma Şartlarıyla Emzirme Odaları ve Çocuk Bakım Yurtları (Kreş) Hakkında Tüzük yayımlandı
  - Ağır ve Tehlikeli İşler Tüzüğü yayımlandı
- 1970**
- Kızamık aşılması başlatıldı
  - Türkiye’de görülen son ciddi kolera salgını, 1970 yılında Sağmalcılar’da (yeni adı Bayrampaşa) meydana geldi
- 1971**
- Tifüs aşısı üretimi sonlandırıldı.
  - UNFPA Türkiye’de çalışmaya başladı.
  - Türkiye FAO’ya üye oldu.
  - Bağ-Kur (Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu) 2 Eylül 1971’de kabul edilen ve 1 Nisan 1972’de yürürlüğe giren 1479 sayılı yasayla kuruldu. Bağ-Kur üyelerinin sağlık giderlerini de karşıladı.
  - Genel Sağlık Sigortası Kanun Taslağı, Türkiye Büyük Millet Meclisine gönderilmiş fakat kanunlaşmamıştır.
  - Özel eczacılık fakülteleri devletleştirildi.

- 1972**
- Çevre Sağlığı Yüksek Kurulu kuruldu. Çevre işleri daha sonra Bakanlık eli ile yürütülmeye başlandı ve Çevre Bakanlığı, çevre şuraları düzenlendi.
  - Hacettepe Üniversitesinde hemşirelik alanında doktora eğitimi başladı.
  - Tarım ve Köyişleri Bakanlığı bünyesinde MEHTAP Raporu doğrultusunda “Gıda İşleri Genel Müdürlüğü” kuruldu ve bu bakanlık gıda hizmetleri konusunda yetkilendirildi. Ancak bakan emri ile oluşturulan bu genel müdürlük yetki yetersizliği nedeniyle denetimlere Sanayi ve Ticaret Bakanlığı denetçileriyle birlikte hizmet vermiştir. Daha sonra, 3161 sayılı Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanun ile bu genel müdürlük Veteriner İşleri Genel Müdürlüğü, Ziraî Mücadele ve Karantina Genel Müdürlüğü ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü ile birlikte kapatılarak, “Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü” oluşturulmuştur.
- 1973**
- Ulusal Verem Savaş Derneği 1973 yılında “Türkiye Ulusal Verem Savaşı Derneği” (TUVSD) adını aldı.
  - Halk sağlığı uzmanlık eğitimi 20 aydan 2 yıla çıkartıldı.
  - 25 Nisan 1973 tarihinde Uluslararası Sağlık Tüzüğü kabul edildi.
  - Devlet Memurları Tedavi Yönetmeliği yayımlandı
- 1974**
- Türkiye’de 1933 yılına kadar haşhaş ekimi, afyon üretimi ve ticareti serbestti; 1933 yılında 2253 sayılı kanunla Uyuşturucu Maddeler İnhisar İdaresi kurularak haşhaş ekim alanları 17 ilde sınırlandırıldı; 1960 yılında haşhaş ekimi izni 42 ile çıkarılmış, 1970 yılında ise 7 ile düşürülmüştür; 1971 yılında Türkiye’nin, yasadışı uyuşturucunun kaynaklarından biri olarak suçlanması nedeni ile ülkede haşhaş ekilmesine 26/06/1971 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile tam bir yasak getirdi; 1 Temmuz 1974 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı ile ilaç hammaddesi ihtiyacının sağlanması ve geçimi büyük ölçüde haşhaş üretimine bağlı olan çiftçilerin yaşam koşullarının düzeltilmesi amacıyla haşhaş ekimi ve ham afyon üretimi 7 ilde (Afyon, Burdur, Isparta, Denizli, Kütahya, Uşak ve Konya) serbest bırakılmıştır. 6 Aralık 1974 tarihli kararname ile kaçağa kayma riski yüksek olan ve haşhaş kapsülünün çizilmesi ile elde edilen afyon üretimi yasaklanarak, daha güvenli bir yöntem olan çizilmemiş haşhaş kapsülü üretimine geçilmiştir.
  - 1974 yılında ülkeyi temsil edecek bir örnekte “1974 Beslenme, Sağlık ve Gıda Tüketimi Araştırması” yapıldı. Bundan on yıl sonra 1984 yılında, üç ilde (Ankara, İstanbul ve Adana) “Gıda Tüketimi ve Beslenme Araştırması” sağlık taraması yapılamadan tekrarlandı.
- 1975**
- Türkiye’de ilk başarılı organ nakli 3 Kasım 1975 tarihinde Dr. Mehmet Haberal ve ekibi tarafından Hacettepe Üniversitesi Hastanesinde gerçekleştirildi. Mürüvvet Çalışkan’dan alınan böbrek, oğlu Bahtiyar’a takıldı. Böylece, Dünyadaki ilk başarılı böbrek naklinden 20 yıl kadar sonra Türkiye’de de bu başarı sağlanmış oldu. İşte, o tarihle başlayan hafta, yani 3 – 9 Kasım haftası ülkemizde organ nakli haftası olarak kutlanır oldu.
- 1976**
- Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Toplum Hekimliği Bölümü (Halk Sağlığı Anabilim Dalı) “ulusal halk sağlığı kursu” uygulamasını başlattı. İki yılda bir düzenlenen bu kurslara ülke genelindeki halk sağlığı araştırma görevlileri katıldı.
  - Kuru BCG aşısının deneysel üretimi başladı.
- 1977**
- Çiçek hastalığı Dünyada eradike edildi. Son vaka 1977 yılında Somali’de görüldü.
  - Edirne’de II. Bayezid Külliyesi sağlık müzesi kuruldu.
- 1978**
- 29 Haziran 1978’de Sağlık Personelinin Tam Süre Çalışma Esaslarına Dair Kanun çıkarıldı; kamu personeli olan hekimlerin muayenehane açması yasaklandı.
  - Alma-Ata birinci TSH konferansı düzenlendi. Bildirgeyi zamanın Sağlık Bakanı Dr. Mete Tan imzaladı.
  - Köy ebe okulları kapatıldı.
  - Bakanlar Kurulu kararıyla, Başbakanlığa bağlı Çevre Müsteşarlığı kuruldu. Müsteşarlık, 1984 yılında yine Başbakanlığa bağlı Çevre Genel Müdürlüğüne dönüştürüldü; 1989 yılında yeniden Müsteşarlık oldu; 1991 yılında 443 sayılı KHK ile Çevre Bakanlığı kuruldu; 2003 yılında 4856 sayılı “Çevre ve Orman Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun” yayımlandı; 2011 yılında ise, 636 sayılı KHK ile bu kez şehircilik hizmetleri de bakanlığın bünyesine katılarak, Çevre, Orman ve Şehircilik Bakanlığı kuruldu; 2018 yılında ise Çevre ve Şehircilik Bakanlığı adını aldı.
  - 1970 yılında Sağmalcılarda kolera salgını olmuştu. 1978 yılında kolera’nın hafızalardaki etkisini silmek amacıyla Sağmalcılar ismi Bayrampaşa olarak değiştirildi.

- 1979**
- 19 Mayıs 1979 tarihinde 2238 sayılı “Organ ve Doku Alınması, Saklanması, Aşılması ve Nakli Hakkında Kanun” yayımlandı.
  - Bursa Kirazlıyayla’da 1. Toplum Hekimliği Öğretim ve Eğitimi Sempozyumu düzenlendi. Bu toplantı Türkiye’de halk sağlığı alanındaki ilk ulusal düzeyde bilimsel toplantı olduğu için “ilk halk sağlığı kongresi” olarak bilinir.
  - SSK ilaç fabrikası deneme üretimine başladı.
- 1980**
- 12 Eylül 1980 tarihinde Silahlı Kuvvetler ülke yönetimine el koydu. Yeni bir Anayasa çalışmaları başlatıldı.
  - Çiçek aşısı üretimi sonlandırıldı.
  - 1978 yılında çıkartılan 2162 sayılı sağlık personelinin tam süre çalışma esaslarına dair kanun yürürlükten kaldırıldı.
- 1981**
- “Sağlık İşleri Genel Müdürlüğü”nün adı “Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü” olarak değiştirildi.
  - Dünya Sağlık Örgütü tarafından başlatılan “Genişletilmiş Bağışıklama Programı” Türkiye’de başlatıldı.
  - YÖK kanunu yayımlandı. Kürsü ve bölüm adları “halk sağlığı AD” olarak standardize edildi.
  - 10 Kasım 1981 tarihinde Gemi sağlık resmi kanunu yayımlandı.
  - 25 Ağustos 1981 tarihinde 2514 sayılı “Bazı Sağlık Personelinin Devlet Hizmeti Yükümlüğüne Dair Kanun” çıktı.
- 1982**
- Yeni bir Anayasa halk oyuna sunuldu ve kabul edildi.
  - 1982 Anayasasında da 1924 ve 1961 Anayasalarında olduğu gibi sağlık nedeniyle kişisel hak ve özgürlüklerin kısıtlanabileceği hükümleri yer aldı.
  - 1982 Anayasasında “kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbi deneylere tâbi tutulamaz; kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tâbi tutulamaz” ifadeleri yer aldı. (Madde 17)
  - 1982 Anayasasında “devletin aile planlaması hizmetlerini yürütmekle yükümlü olduğu” belirtildi (Madde 41)
  - 1982 Anayasasında “Sağlık hizmetlerinin yaygın bir şekilde yerine getirilmesi için kanunla genel sağlık sigortası kurulabilir” hükmü yer aldı (Madde 56)
  - “Sosyalleştirme Daire Başkanlığı” kapatılarak görevleri Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğüne devredildi.
  - 14 Eylül 1982 tarihli ve 5621 sayılı Sağlık Bakanlığı genelgesine göre 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanununun 57. maddesinde sıralanan bildirilmesi zorunlu hastalıklara kanser vakaları da dahil edildi. Böylece, Türkiye’de kanser kayıt sistemi başlamış oldu.
  - Halk sağlığı alanında yüksek lisans ve doktora eğitimleri 1982 YÖK kanunundan sonra, her üniversitedeki Sağlık Bilimleri Enstitüleri bünyesinde açılmaya başladı.
  - Sağlık ocağı hekimleri için uyum eğitimleri yapıldı.
  - Osmanlı İmparatorluğu döneminden başlayarak görev yapan ve Cumhuriyet döneminde Adalet Bakanlığı bünyesinde bulunan adli tıp hizmetleri 14 Nisan 1982 tarihinde yayınlanan 2659 sayılı Adli Tıp Kurumu Kanunu ile bağımsız bir kurum haline getirildi.
  - Şark Sigorta A.Ş. tarafından 1982’de Uluslararası Banka çalışanları ve bankada hesabı olanlar ile eş ve çocuklarını kapsayacak genişlikte teminat sunan sigorta poliçesinde yatarak tedavi masraflarının tamamını, diğer durumlarda ise hekim, muayene ve ilaç masraflarının %80’ini karşılamayı taahhüt etmesi de sektör açısından bir diğer önemli uygulamayı ifade etmektedir. Bu girişimi diğer sigorta şirketleri izledi.
  - Hayat sigortaları yapılmaya başlandı.
  - 224 sayılı yasanın süresi dolduğundan (1 yıl geçmişti) yasanın süresi 5 yıl uzatıldı.
  - Yataklı Tedavi Kurumları İşletme Yönetmeliği yayımlandı.
  - Özel Hastaneler Tüzüğü yayımlandı
  - 2659 Sayılı Adli Tıp Kurumu Kanunu çıkartıldı
  - İnsan Cesedi Üzerinde Bilimsel Araştırma Yapılmasına İlişkin Yönetmelik yayımlandı
  - Refik Saydam Merkez Hıfzıssıhha Müessesesi Hizmet Yönetmeliği yayınlanarak bu kuruluş doğrudan Müsteşarlığa bağlı hale getirildi.

1983

- 181 sayılı KHK yayımlandı. Bu kararnamede Sağlık Bakanlığının örgütlenmesi tanımlandı.
- Daha önce Kanser Şube Müdürlüğü olarak hizmet veren birim 1983 yılında “Kanserle Savaş Daire Başkanlığı” adıyla bağımsız (doğrudan Müsteşara bağlı) bir birim haline getirildi.
- 2857 sayılı Kan ve Kan Ürünleri Kanunu çıkartıldı; Kan bankalarının özel sektör tarafından açılıp işletilmesi yasaklandı.
- 27 Mayıs 1983 tarihinde 2827 sayılı Nüfus Planlaması Hakkında kanun yayımlandı. Bu kanunla rahim tahliyesi sosyal endikasyon nedeniyle serbest bırakıldı; sertifikalı hemşire ve ebelerin de rahim içi araç takmalarına izin verildi.
- 18 Aralık 1983 tarihinde Rahim Tahliyesi ve Sterilizasyon Hizmetlerinin Yürütülmesi ve Denetlenmesine İlişkin Tüzük yayımlandı.
- 1983 yılı sonunda hükümet tabipliği sistemi resmen sona erdi ve bütün ülkede sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesi uygulanmasına geçildi. Son 20 il de sosyalleştirildi.
- “Sağlık Ocağı Yönetimi El Kitabı” yayımlandı.
- O zamana kadar Temel Sağlık Hizmetlerine bağlı olarak çalışan Refik Saydam Merkez Hıfzıssıhha Enstitüsü 1983 yılında bağımsız daire başkanlığı oldu ve doğrudan Bakanlık Müsteşarlığına bağlandı.
- Hıfzıssıhha okulu Hıfzıssıhha Enstitüsü içinde bir şube olarak yeniden örgütlendi.
- Sağlık Bakanlığının hizmetlerini desteklemek ve geliştirmek amacıyla Bakanlığın o dönemdeki üst düzey yöneticileri tarafından Sağlık ve Sosyal Yardım Vakfı adında bir vakıf kuruldu.
- 27 Mayıs 1983 tarihinde 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu yayımlandı.
- 3359 Sayılı Sağlık Hizmetleri Temel Kanunu çıkartıldı
- 11 Ağustos 1983 tarihinde 2872 sayılı Çevre Kanunu yürürlüğe girdi.
- 1983 yılında Ankara’da yapılan bir çalışmada fenilketonüri insidansı yüksek bulununca 1986 yılından itibaren Sağlık Bakanlığının bir organizasyonu olarak 36 il merkezinde tarama programı başlatıldı ve program giderek ülkeye yaygınlaştırıldı.
- Gıda Maddeleri ve Sağlığı İlgilendiren Diğer Levazım Hakkında Tüzükte bir değişiklik yapılarak, daha önce gıda maddelerinin cam ambalajlarda satılması kuralı değiştirilerek PET ve PVC şişelere konulmasına izin verildi. Bu izinden sonra özellikle su ve sıvı gıdalar bu tür ambalajlarda satılmaya başlandı.
- 1976 yılında deneysel olarak başlamış olan kuru BCG aşısı üretilmeye başlandı.
- Frengi Savaş Yönetmeliği yayımlandı
- Gayrısıhhi Müesseseler Yönetmeliği yayımlandı

1984

- 1984-1990 yıllarında DPT tarafından sağlık sektörü Master Plan Etüdü yaptırıldı.
- Hıfzıssıhha Enstitüsünde Zehir Danışma Merkezi açıldı.
- 25 Ekim 1984 tarihinde Burdur’da asılan sol görüşlü Hıdır Aslan idam edilen son kişi oldu.

- 1985**
- Türk Dış Hekimleri Birliği 7 Haziran 1985 tarihinde yayınlanan 3224 sayılı “Türk Dış hekimleri Birliği Kanunu” ile “Türk Tabipleri Birliği” bünyesinden çıkartılarak bağımsız bir meslek birliği haline geldi.
  - 3145 Sayılı Türk Eczacılar Birliği Kanunu çıkartıldı
  - Sağlık Bakanlığı bazı ana arterlerde ve turistik bölgelerde gezici ambulans hizmetine başladı, 1986’da Ankara, İstanbul ve İzmir’de 077 Hızır Acil Servisi hizmete girdi.
  - Dünya Sağlık Teşkilatı ile 1950-1980 arası 17 sağlık projesi gerçekleştirildi. 1984’de Temel Sağlık Hizmetleri Projesi, 1985’de Türkiye’yi kapsayan bir aşı kampanyası ve 1995’te Ulusal Aşı Günleri uygulamaya konuldu.
  - Dünyada ilk AIDS vakasının teşhis edildiği 1981 yılından dört yıl sonra 1985 yılında Türkiye’de ilk AIDS vakası görüldü.
  - Birleşmiş Milletler 1981 yılında kadınların yalnızca kadın olduğu için karşılaştığı şiddet ve ayrımcılığı önlemek amacıyla “Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi”ni (CEDAW) yürürlüğe koydu. Türkiye de bu sözleşmeyi 125 Haziran 1985 tarihinde onayladı. (Sözleşmenin 12. maddesi sağlıkla ilgilidir. (1. Taraf devletler, aile planlaması dahil sağlık bakım hizmetlerinden kadın ve erkeğin eşit olarak yararlanması için, sağlık bakımında kadınlara karşı ayrımı ortadan kaldıran bütün önlemleri alacaktır. 2. Bu maddenin 1. Paragrafında öngörülen hükümler saklı kalmak kaydıyla taraf devletler kadına gebelik, lohusalık ve doğum sonrası dönemde gerekli hizmetleri sağlayacaklar, gebelik ve emzirme sırasında yeterli beslenme ile birlikte, gereğinde bedava hizmet vereceklerdir.)
- 1986**
- 2872 sayılı Çevre Kanunu çerçevesinde 2 Kasım 1986 tarihinde Hava Kalitesinin Korunması Yönetmeliği yayımlandı ve hava kalitesi ölçüm ve izlemeleri başladı.
  - 19 Haziran 1986 tarihinde Uyuşturucu maddelerle ilgili kanun yayımlandı.
  - 26 Nisan 1986 gecesi Çernobil Nükleer Enerji Santralında patlama oldu. Yirminci yüzyılın en büyük nükleer kazası olan bu olayda Türkiye’de etkilendi
- 1987**
- Tıp dallarında uzmanlık öğrencilerinin “Tababet Uzmanlık Sınavı” (TUS) ile alınmasına başlandı.
  - Hıfzıssıhha Enstitüsünde AIDS Araştırma merkezi açıldı.
  - 15 Mayıs 1987 tarihinde Sağlık Hizmetleri Temel Kanunu yayımlandı.
  - Sağlık Bakanlığı “1. Sağlık projesi” olarak adlandırılan bir çalışma başlattı. Proje uygulama alanı olarak on il seçildi. (Diyarbakır, Mardin, Sivas, Yozgat, Tokat, Bolu, Eskişehir, Kütahya, Bilecik, Muğla) Amaç, toplumun sağlık düzeyini yükseltmek; Sağlık birimlerini güçlendirmektir. Dünya Bankasından 600.000 dolar kredi alındı
- 1988**
- Türk Tabipleri Birliği (TTB) Halk Sağlığı Kolu kuruldu.
  - Nusret Fişek ödülü verilmeye başlandı.
- 1989**
- 24 Ocak 1989 tarih ve 356 sayılı K.H.K. ile Sosyal ibaresi kaldırıldı ve Bakanlığın adı Sağlık Bakanlığı oldu.
  - TTB – Halk Sağlığı Kolu 1989 yılında “gezici eğitimi seminerleri” düzenlemeye başladı.
  - TTB işyeri hekimliği sertifika eğitimlerine başladı; bu eğitimler 2003 yılına kadar sürdü.
  - Polio Eradikasyonu Programı uygulanmaya başlandı.
  - Dünya Bankasının kredileriyle desteklenen sağlık projeleri başlatıldı. Bu projeler şunlardır: Birinci sağlık projesi (1989 / 75 milyon dolar); ikinci sağlık projesi (1995 / 150 milyon dolar); birinci basamak sağlık hizmetleri projesi (1997 / 14,5 milyon dolar; 2001 / 14,5 milyon dolar)

- 1990**
- Dünya Bankası ile Sağlık Projesi ikraz anlaşması imzalandı.
  - TBMM 500 dolayındaki idam cezasını 10 yıl ağır hapis cezasına çevirdi.
  - 1983 yılında bir şube durumuna indirilen Hıfzıssıhha Okulunu yeniden canlandırmak üzere bir okul müdürü atandı.
  - 1989 yılında BM genel kurulu tarafından kabul edilen Çocuk Haklarına Dair Sözleşme 14 Eylül 1990 tarihinde Türkiye’de de imzalandı.
- 1991**
- SSCB dağıldı. Dünya Bankası eski Sovyet ülkelerinde ofis açtı ve kendi reform politikalarını önermeye başladı. Bu durum Türkiye’deki sistem değişikliklerin hızlanmasına zemin hazırladı.
  - TBMM tarafından kabul edilen “Sigara, Tütün ve Tütün Mamullerinin Zararlı Alışkanlıklarından Koruma Kanunu Teklifi” TBMM tarafından kabul edildi, fakat zamanın Cumhurbaşkanı Turgut Özal 9 Ocak 1991 tarihinde “ticaret özgürlüğüne aykırı” olduğu gerekçesiyle kanunu veto etti.
- 1992**
- 077 telefon numarasıyla hizmet veren Hızır Acil Servis telefonu 112 ambulans olarak değiştirildi.
  - Sosyal güvencesi olmayan ve maddi durumu yetersiz olan vatandaşların sağlık giderlerini karşılamak amacıyla “yeşil kart” uygulaması başlatıldı. Yeşil kart sahiplerinin sayısı 1995 yılında 1.7 milyon iken, bu sayı 2010 yılında 10 milyon kişiyi aştı. Kötü kullanımın artması nedeniyle yeşil kart uygulamasına 2012 yılında son verildi; yeşil kart sahipleri Genel Sağlık Sigortası kapsamına alındı.
  - 2809 Sayılı Kanun ile Hacettepe Üniversitesi bünyesinde “Halk Sağlığı Enstitüsü” kuruldu.
- 1993**
- 1993 yılında çıkarılan 181 sayılı K.H.K. ile Sağlık Bakanlığı teşkilatı yeniden düzenlendi.
  - Bütün illerdeki halk sağlığı laboratuvarları, 13 Eylül 1993 tarihinde idari açıdan Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi Başkanlığına bağlandı.
  - Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Yüksek Okulu bünyesinde Kanada Cambrian Collage desteği ile Paramedik Programı başlatıldı. 1994 yılında Türkiye’nin ilk paramedikler mezun oldu.
  - 2872 sayılı Çevre Kanununun kabulünden on yıl sonra 7 Şubat 1993 tarihinde ilk Çevre Etki Değerlendirmesi Raporu (ÇED) Yönetmeliği yayımlandı.
  - Sağlık reformu kapsamında Milli Sağlık Politikası tespiti amacıyla 1992 ve 1993’de iki ulusal sağlık kongresi düzenlendi; bu kongrelerde Dünya Bankasının da desteği ile yürütülen sağlık düzeyi araştırmaları tartışıldı ve sağlık reformunun teorik çalışmalarına hız verildi.
- 1994**
- Dünya Bankası ile İkinci Sağlık Projesi imzalandı.
  - 1980 yılında hizmet vermeye başlayan Türkiye Organ Nakli ve Yanık Tedavi Vakfının öncülüğünde 13 Ocak 1994 tarihinde Türkiye’de ilk vakıf (özel) tıp fakültesi olan Başkent Üniversitesi Tıp Fakültesi kuruldu.
  - 1990 yılında imzaladığı Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin 17, 29 ve 30. maddelerine çekince konularak 9 Aralık 1994 tarihinde kabul edildi.
  - Kahire’de toplanan Uluslararası Nüfus Konferansına Türkiye de katıldı ve bildiğeyi imzaladı.
  - Sağlık Bakanlığı “112 Acil Yardım ve Kurtarma Hizmetleri Projesi” ni başlattı. İstanbul, Ankara ve İzmir’de mobil ambulans ekiplerinin oluşturuldu.

- 1995**
- Halk Sağlığı Uzmanları Derneği (HASUDER) kuruldu.
  - Polio Ulusal Aşı Günleri uygulanmasına başlandı
  - 28 Haziran 1995 tarihinde 560 sayılı “Gıdaların Üretimi Tüketimi ve Denetlenmesine Dair Kanun Hükmünde Kararname” yayımlandı. Bu kararnamenin ilgili hükümlerine uygun olarak, Türk Gıda Kodeksi Yönetmeliği, Gıdaların Üretimi Tüketimi ve Denetlenmesine Dair Yönetmelik, Özel Gıda Kontrol Laboratuvarlarının Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik, Kırmızı Et ve Et Ürünleri Üretim tesislerinin Kuruluş, Açılış, Çalışma ve Denetleme Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik, Kanatlı Hayvan Eti ve Ürünleri Üretim Tesislerinin Kuruluş, Açılış, Çalışma ve Denetleme Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik, İçilebilir Nitelikteki Suların İstihsalı, Ambalajlanması, Satışı ve Denetlenmesi Hakkında Yönetmelik, sorumlu bakanlıkların işbirliği ile hazırlanarak yürürlüğe konuldu.
  - İl Sağlık Müdürlükleri bünyesinde 1995 yılında Acil Yardım ve Kurtarma Hizmetleri Şubeleri kuruldu, hizmetler genel bütçeden finanse edilmeye başlandı.
- 1996**
- 26 Kasım 1996 tarihinde yayınlanan 4207 sayılı Tütün Mamullerinin Zararlarının Önlenmesine Dair Kanun, Türkiye için bir dönüm noktası oluşturdu.
  - Kızamık aşısı hızlandırma kampanyası başlatıldı.
  - DPT aşısı üretimi sonlandırıldı.
  - 1996 yılından itibaren sağlık memurluğu, hemşirelik ve ebelik eğitimleri lisans düzeyine çıkartıldı.
  - Ambulanlardaki personel gereksinimini karşılamak üzere 1996 yılında Sağlık Bakanlığına bağlı sağlık meslek liselerinde (bu okullar sonradan Milli Eğitim Bakanlığına devredilmiştir) ilkyardım ve acil bakım teknisyenliği (ATT) bölümleri açıldı.
  - 10 Ocak 1996 tarihinde Çevre Referans Laboratuvarı Merkezi faaliyete geçti.
- 1997**
- Yeşilirmak ve kollarındaki kirliliği önlemek amacıyla 1997 yılında Yeşilirmak havzasındaki 5 ili (Amasya, Çorum, Samsun, Tokat ve Yozgat) içine alan “Yeşilirmak Havzası İl Özel İdareleri Hizmet Birliği” kuruldu, aynı yıl içinde, 23 Eylül 1997 tarihinde “Yeşilirmak Havzası Kalkınma Birliği” oluşturuldu. Polio Mop-up uygulaması başlatıldı
  - BCG aşısı üretimi sonlandırıldı.
  - Dünya Bankası ile Temel Sağlık Hizmetleri Projesi Anlaşması
- 1998**
- Türkiye poliiodan arındırıldı. Türkiye’nin son polio vakası Kars ilinde yaşayan Melik Milas adlı çocuktü. Bu vaka aynı zamanda DSÖ Avrupa Bölgesindeki son polio vakası olduğu için DSÖ Avrupa Bölgesi “Poliiodan Arındırılmış Bölge” sertifikası almaya hak kazandı.
  - Hepatit-B aşısı aşı programına alındı
  - 1 Ağustos 1998 tarihinde Hasta Hakları Yönetmeliği çıkartıldı.
  - Genel Sağlık Sigortası, “Kişisel Sağlık Sigortası Sistemi ve Sağlık Sigortası İdaresi Başkanlığı Kuruluş ve İşleyiş Kanunu Tasarısı” adı altında, Bakanlar Kurulunca TBMM’ye sunuldu, ancak kanunlaşamadı.
- 1999**
- 17 Ağustos 1999 tarihinde Marmara depremi oldu. 7.4 büyüklüğündeki bu depremde resmi rakamlara göre 18 bin 373 kişi yaşamını kaybetti, 48 bin 901 kişi yaralandı. 5 bin 840 kişi de kayboldu.
  - TÜBİTAK, vizyon 2023 belgesini yayınladı.

- 2000**
- 24-26 Kasım 2000 tarihinde Birinci Türk Sağlık Şurası toplandı.
  - 8-12 Ekim 2000 tarihlerinde İstanbul Lütfi Kırdar Kongre Merkezinde Türkiye’de ilk kez bir uluslararası (Dünya) halk sağlığı kongresi düzenlendi: “*International Public Health Congress - Health in Action*”
  - “Kanser Kayıt Merkezi Yönetmeliği” çıkarılarak kanser bildirimlerinin niteliğinin yükseltilmesi amaçlandı.
  - Sağlık Bakanlığı’nın 80. kuruluş yılı kutlandı, görev yapan Bakan ve Müsteşarların isimleri hastane ve diğer sağlık kuruluşlarına verildi.
  - Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı bünyesinde 4 Ekim 2000 tarihinde yürürlüğe giren 618 Sayılı KHK ile “İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü” kuruldu.
  - Acil sağlık hizmetleri yönetmeliği çıktı (11 Mayıs 2000)
  - Kanser kayıt merkezi yönetmeliği çıktı (14 Aralık 2000)
  - Nazilli Verem Savaş Dispanserinde Türkiye’deki ilk “doğrudan gözetim altında tedavi” (DGT / DOTS) sistematik olarak uygulanmaya başlandı. Daha sonra bu uygulama Sağlık Bakanlığı politikası olarak bütün ülkeye yaygınlaştırıldı.
  - Genel Sağlık Sigortası ile ilgili olarak, “Sağlık Sandığı” adı altında tanımlanan bir kanun tasarı taslağı bakanlıkların görüşüne gönderildi ancak bu girişim de sonuçlanmadı.
- 2001**
- DSÖ Avrupa Bölgesi tarafından “Sağlık 21” hedeflerinin açıklanmasından sonra bölgedeki bütün ülkelerin kendi hedeflerini belirlemeleri çerçevesinde Sağlık Bakanlığı 2001 yılında 2020 yılına kadar gerçekleştirilmek üzere 10 temel hedef ve 53 alt hedef belirleyerek bunları “Herkesin Sağlığı – Türkiye’nin Hedef Stratejileri” başlıklı bir kitapta yayınladı.
- 2002**
- Yayınlanan tüzükte halk sağlığı uzmanlık eğitimi 4 yıla çıkartıldı. Benzer uzmanlık dallarına tüzükte yer verilmedi.
  - HASUDER halk sağlığı uzmanının görev tanımını, bilgi ve beceri listesini tanımladı ve yayınladı.
  - Bütün idam kararları ömür boyu hapse dönüştürüldü; Savaş, çok yakın savaş tehdidi ve terör suçları dışındaki suçlar için idam cezası kaldırıldı.
  - Özel hastaneler yönetmeliği çıkartıldı (27 Mart 2002)
  - Sağlık Bakanlığı 18 Mart 2002 tarihinde evlenme muayenelerinde araştırılması gereken hastalıklar listesine AIDS, Hepatit B ve C hastalıklarını da ekledi, genetik yolla geçen hastalıklar ve aile planlaması hakkında danışmanlık verilmesi gerektiğini duyurdu. Bazı il hıfzıssıhha kurulları, bu genelgeye ve 28 Aralık 1993 tarih ve 3960 sayılı Kalıtsal Hastalıklarla Mücadele Kanunu ve bu kanuna dayalı olarak yayınlanan 24 Ekim 2002 tarihli Kalıtsal Kan Hastalıklarından Hemoglobinopati Kontrol Programı ile Tanı ve Tedavi Merkezleri Yönetmeliğine dayanarak evlenecek çiftlerde, erkekte hemoglobinopati tespitinde, kadına da HPLC ile hemoglobin elektroforezi yapılmasına, tek başvurularda ise hemogram, yapılmasına karar verdi.
  - 3 Kasım 2002 seçimlerinin hemen ardından 16 Kasım 2002 tarihinde açıklanan 58. Hükümetin Acil Eylem Planında “Herkesin Sağlığı” başlığı altında sağlık alanında yürütülmesi öngörülen temel hedefler belirtildi.
- 2003**
- Kızamık Okul Aşı Günleri uygulandı.
  - İnsan Hakları ve Biyotıp Sözleşmesi Onaylandığına Dair Kanun çıktı. (5. madde: “Sağlık alanında herhangi bir müdahale, ilgili kişinin bu müdahaleye özgürce ve bilgilendirilmiş bir şekilde muvafakat etmesinden sonra yapılabilir.”)
  - **Acil Eylem Planının belirlenmesinden hemen sonra, 2003 yılı başında Sağlıkta Dönüşüm Programı hazırlanarak Sağlık Bakanlığı tarafından kamuoyuna duyuruldu.**

- 2004**
- 24 Kasım 2004 tarihinde 5258 sayılı “Aile Hekimliği Pilot Uygulaması Hakkında Kanun” çıkartıldı.
  - 5218 sayılı yasayla bütün suçlar için idam cezası kaldırıldı.
  - Erişkinlerde tetanos aşısı uygulanması gereken her durumda Td aşısına geçildi.
  - Sağlık çalışanlarının ücretlendirmelerinde “performansa göre döner sermaye katkı payı ödemesi”, 209 sayılı “Sağlık Bakanlığına Bağlı Sağlık Kurumları İle Esenlendirme (Rehabilitasyon) Tesislerine Verilecek Döner Sermaye Hakkında Kanun” çerçevesinde Sağlık Bakanlığınca 2004 yılında uygulanmaya başlandı.
  - 5 Haziran 2004 tarihinde yayınlanan 5179 sayılı “Gıdaların Üretimi Tüketimi ve Denetlenmesine Dair KHK’nin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun”, Tarım ve Köyşleri Bakanlığını gıda ve gıda ile temasta bulunan malzemeler konularında üretim, işleme, ihracat ve ithalat aşamalarında yürütülen tescil ve denetim hizmetlerinde tek yetkili kamu kurumu durumuna getirdi.
  - 26 Haziran 2004 tarihinde 5193 Optisyenlik hakkında kanun çıktı.
  - Sağlık Bakanlığınca bağlı Sağlık Meslek Liseleri Milli Eğitim Bakanlığınca devredildi.
  - Milli Eğitim Bakanlığınca bağlı olan Validebağ Öğretmenler Hastanesi ile sağlık eğitim kurumları Sağlık Bakanlığınca devredildi.
- 2005**
- 3 Ocak 2005 tarihinde Düzce ili aile hekimliğinin uygulanacağı pilot il olarak seçildi ve aynı yıl Düzce’de sağlık ocakları aile hekimliği merkezlerine dönüştürüldü.
  - 6 Ocak 2005 tarihinde kabul edilen 5283 sayılı kanun ile kamu kurum ve kuruluşlarına ait bütün sağlık birimleri; bunlara ilişkin her türlü görev, hak ve yükümlülükler, taşınmazlar, taşınmazlar ve taşıtlarla birlikte, Sosyal Sigortalar Kurumuna ait olanlar rayiç bedeli karşılığında, diğerleri bedelsiz olarak Sağlık Bakanlığınca devredildi. Böylece, SSK’ya bağlı 145 hastane, 212 dispanser, 11 ağız dış sağlığı merkezi ile 2 özel dal merkezi olmak üzere toplam 370 sağlık tesisi Sağlık Bakanlığınca geçti.
  - 19 Ocak 2005 tarihinde Bazı kamu kurum ve kuruluşlarına ait sağlık birimlerinin Sağlık Bakanlığınca devredilmesine dair kanun çıktı. Kızamık Aşı Günleri başlatıldı.
  - 7 Mart 2005 tarihinde İl Sağlık Müdürlükleri bünyesinde doğrudan Sağlık Müdürlüğüne Bağlı olarak görev yapmak üzere Ulusal Medikal Kurtarma Ekipleri (UMKE) kurulmasına karar verildi.
  - Balıkesir Manyas yöresinde ilk kuş gribi vakası görüldü; hastalık etkeni olan H5N1 virüsü saptandı; aynı yıl Iğdır ili Aralık ilçesinde hastalık görüldü; 2,5 milyonun üzerinde kanatlı hayvan itlaf edildi; 12 kişi H5N1 vakası olarak teşhis edildi; 4 çocuk bu hastalık nedeniyle öldü.
  - Bakanlar Kurulu 12 Ocak 1990 tarihinde sağlığa yönelik riskleri teminat altına alacak ayrı bir sigorta branşı olarak kabul edilmesine yol açmıştı; 15 Ağustos 2005 tarihli tebliğle sigorta branşının adı “Sağlık Sigortası” olarak değiştirildi.
  - Hıfzıssıhha Okulu yeniden açıldı.
  - Evde Bakım Hizmetleri Sunumu Hakkında Yönetmelik çıktı (10 Mart 2005).
- 2006**
- 2006 yılında kızamıkçık, kabakulak ve Hib aşısı programa eklendi, hepatit B ergen aşılması başlatıldı.
  - 16 Mayıs 2006 tarihinde 5502 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunuyla **Bağ-Kur, SSK ve Emekli Sandığı kurumları birleştirildi ve SGK** kuruldu.
  - Sağlık Bakanlığı 2006 yılında “Ulusal Ruh Sağlığı Politika Metni” yayınladı. Daha sonra, bu metnin çerçevesi dikkate alınarak 2011 – 2023 yılları arasındaki politikaları ve eylemleri kapsayan “Ulusal Ruh Sağlığı Eylem Planı” hazırlandı. Söz konusu eylem planının amacı, bir hizmet ağının kurulmasıdır. Eylem Planı’nın temel stratejisi ruh sağlığı hizmetlerinin genel sağlık hizmetlerinin bir parçası olması gerektiridir.
  - 31 Mayıs 2006 tarihinde 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu (SSGSSK) kabul edildi. Kanun 1 Ocak 2007 tarihinde yürürlüğe girdi. Böylece, Türkiye’de genel sağlık sigortası uygulamaları en geniş anlamıyla yürürlüğe girmiş oldu.
  - Ambulanslar ve acil sağlık araçları ile ambulans hizmetleri yönetmeliği çıktı (17 Aralık 2006).

- 2007**
- 2 Mayıs 2007 tarihinde 5624 sayılı Kan ve Kan Ürünleri Kanunu çıkartıldı.
  - Bulaşıcı hastalıklar sürveyans ve kontrol esasları yönetmeliği yayımlandı (30 Mayıs)
- 25 Nisan 2007 tarihinde yayınlanan 5634 sayılı Hemşirelik Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile sağlık memurluğu eğitimlerine son verildi, sağlık memurları hemşirelere eşdeğer kabul edildi, hemşire olabilmek için kadın olma şartı kaldırıldı ve bu tarihten başlayarak erkekler de hemşirelik mesleğine girebilmeye başladı.*
- Anne Ölümleri Veri Sistemi başlatıldı.
- 2008**
- “Kanser kontrol programı” yayımlandı ve 81 ilde toplam 124 KETEM (Kanser Erken Tanı ve Eğitim Merkezi) kuruldu.
  - Beş bileşenli (DaBT-P//Hib) aşının kullanılmasına başlandı.
  - Kasım 2008 tarihinde 7 bileşenli konjuge pnömokok aşısı (KPA) aşısı takvimine alındı.
  - 2006 yılında kabul edilip 2008 yılında yürürlüğe giren 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile sosyal ve sağlık güvence açısından değişik kesimler için çıkartılan yasaların tümü kaldırılarak herkesin bu yasa kapsamında standart sağlık hizmeti alması sağlandı.
  - Ayakta Teşhis ve Tedavi Yapılan Özel Sağlık Kuruluşları Hakkında Yönetmelik yayımlandı (15 Şubat 2008).
- 2009**
- Şubat 2009 tarihinde Anne -Yenidoğan Tetanos Eliminasyonu programına geçildi.
  - Tıpta uzmanlık eğitimi tüzük yerine yönetmeliklerle düzenlenmeye başlandı.
  - Mart 2009 tarihinde Dünya’da başlayan “domuz gribi” salgını (H1N1 virüsü) Mayıs ayında Türkiye’ye sıçradı. Türkiye’de ilk vaka 16 Mayıs 2009 tarihinde İstanbul’a gelen bir turistte görüldü. Daha sonra İstanbul, Ankara ve İzmir’de 3 yeni vaka daha saptandı. İlk ölüm 25 Ekim 2009 günü görüldü. Ölenlerin sayısı aralık ayında 415 kişiye erişti. Sağlık Bakanlığı bilimsel bir heyet oluşturup salgınla mücadele planı hazırladı. Ancak, zamanın Başbakanı ve Cumhurbaşkanı aşılınmayı ret edince planlamanın uygulanması başarılı olamadı.
  - Ölümleri İzleme Sistemi uygulanmaya başlatıldı.
  - Bebek Ölümünü İzleme Sistemi başlatıldı.
- 2010**
- “Kamu-Özel Ortaklığı” (*Public Private Partnership – PPP*) çerçevesinde büyük şehir hastaneleri inşaatları başladı; 31 yeni proje ile uzmanlaşmış hastaneler ve ileri teknoloji tanı merkezleri ile aynı kampa medikal oteller, laboratuvarlar, araştırma merkezleri, alışveriş merkezleri ve eczaneler planlandı.
  - 21 Temmuz 2010 tarihinde “Tıbbi Kötü Uygulamaya İlişkin Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortasında Kurum Katkısına İlişkin Usul ve Esaslara Dair Tebliğ” (2010/1) (malpraktis) yayımlandı.
  - İlköğretim 1. sınıfta Td ve canlı polio aşısı yerine DaBT – İPA aşısının uygulanmasına geçildi.
  - 1 Kasım 2010 tarihi itibarıyla Medula sistemini kullanan bütün sağlık hizmeti sunucularında E-Rapor uygulamasına geçildi.
  - Biri turbojet, diğeri turboprop olmak üzere iki adet ambulans uçak ilk olarak 16 Nisan 2010 tarihinde hizmete girdi.

- 2011**
- Tıpta uzmanlık dalları 26 Nisan 2011 tarihinde yayımlanan 6225 sayılı yasa ile Tababet ve Şuabatı Sanatlarının Tarz-ı İcrasına Dair Kanuna taşındı. Kanun ekinde de 4 yıllık halk sağlığı uzmanlık dalı yer aldı.
  - Tıpta Uzmanlık Kurulu 2011'den itibaren 3 dalı Halk Sağlığı yan dal uzmanlık eğitimi programı olarak belirledi: Epidemiyoloji; Çevre Sağlığı; İş Sağlığı ve Meslek Hastalıkları.
  - Nisan 2011 tarihinde 13 bileşenli konjuge pnömokok aşısı yapılmaya başlandı.
  - Sağlık Bakanlığı 2010 yılında "Türkiye Obezite ile Mücadele Eylem Planı (2010-2014)" yayınladı.
  - 11 Ekim 2011 tarihli ve 663 sayılı KHK'nın 58 inci maddesi ile Aile Hekimliği Pilot Uygulaması Hakkında Kanunun adı "Aile Hekimliği Kanunu" olarak değiştirildi. Pilot Kanun ile Düzce ilinde başlayan uygulama 2010 yılı sonu itibarıyla bütün ülkeye yayılmış ve böylece 224 sayılı Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkındaki Kanun yürürlükten tam olarak kaldırılmış ve sağlık ocaklarının tümü kapatılmış oldu.
  - 8 Haziran 2011 tarihinde yayımlanan 633 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı kuruldu. Bakanlığın adı 2018 yılında "Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler" olarak değiştirildi.
  - Türkiye temsilcisi Prof. Dr. Feride Acar'ın çabalarıyla, 11 Mayıs 2011'de İstanbul'da yapılan Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu toplantısında, Kadına Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi'ne ilk imza atıldı. Bu belge, Türkiye tarafından İstanbul'da imzalandığı için kısaca İstanbul Sözleşmesi olarak anılır. Sözleşme 25 Kasım 2011'de TBMM'de kabul edildi. Türkiye İstanbul sözleşmesini parlamentosunda onaylayan ilk ülke oldu.
  - Sağlık Bakanlığı 2011 yılında "Türkiye Diyabet Önleme ve Kontrol Programı – 2011-2014" yayınladı.
  - Tütün Bağımlılığı Tedavi ve Eğitim Birimleri Hakkında Yönetmelik Yayımlandı (23 Kasım 2011)
  - Hıfzıssıhha Enstitüsü kapatıldı.
  - Hıfzıssıhha Okulu yeniden kapatıldı.
  - Antalya'da Dr. Ömer Özkan ilk başarılı uterus naklini ve ayrıca dünyadaki altıncı kol naklini gerçekleştirdi.
- 2012**
- Büyük ölçüde İstanbul Sözleşmesi'nin hükümlerini temel alan 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, oy birliğiyle TBMM Genel Kurulu'nda kabul edildi. Kanun, 20 Mart 2012 tarihinde yürürlüğe girdi.
  - 30 Haziran 2012 tarihinde 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu yayımlandı. Bu yasa uyarınca 27 Kasım 2010 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe giren İşyeri Hekimlerinin Görev, Yetki, Sorumluluk ve Eğitimleri Hakkındaki Yönetmeliğine göre işyeri hekimlerinin eğitiminden tek sorumlu Çalışma Bakanlığı oldu.
  - 2012 yılından başlayarak 663 sayılı KHK ile yataklı tedavi hizmetlerinin sunumundan sorumlu olarak, merkezde Türkiye Kamu Hastaneleri Kurumu ve taşrada Kamu Hastane Birlikleri kuruldu.
  - Organ ve doku nakli hizmetleri yönetmeliği çıktı (1 Şubat 2012)
  - Sağlık bakanlığı personeline karşı işlenen suçlar nedeniyle yapılacak hukuki yardımın usul ve esasları hakkında yönetmelik yayımlandı (28 Nisan 2012)
  - Antalya'da Dr. Ömer Özkan ilk başarılı yüz naklini gerçekleştirdi.

- 2013**
- Sağlık Bakanlığı tarafından “Türkiye Sağlıklı Beslenme ve Hareketli Hayat Programı (2013-2017)” yayımlandı.
  - İşyeri Hekimi ve Diğer Sağlık Personelinin Görev, Yetki, Sorumluluk Ve Eğitimleri Hakkında Yönetmelik (29 Temmuz 2013)
  - 20 Ocak 2013 tarihinde yayımlanan Aile Hekimliği Uygulama Yönetmeliğinde aile hekimleri şöyle tanımlandı: “Kişiyne yönelik koruyucu sağlık hizmetleri ile birinci basamak teşhis, tedavi ve rehabilite edici sağlık hizmetlerini yaş, cinsiyet ve hastalık ayrımı yapmaksızın her kişiyne kapsamlı ve devamlı olarak belirli bir mekanda vermekle yükümlü, gerektiği ölçüde gezici sağlık hizmeti veren ve tam gün esasına göre çalışan aile hekimliği uzmanı veya kurumun öngördüğü eğitimleri alan uzman tabip veya tabipler.”
  - “Hekim seçme özgürlüğü” adı altında hasta sevk sistemine son verildi.
  - Şehir hastaneleri yapına başlandı.
  - Kızamık salgını görüldü (7415 vaka).
- 2014**
- İstanbul Sözleşmesi yürürlüğe girdi (1 Ağustos 2014). İstanbul Sözleşmesinin yürürlüğe girme sürecinde, kadın ve LGBTİ+ örgütleri ve bağımsız feministler tarafından “İstanbul Sözleşmesi Türkiye İzleme Platformu” kuruldu.
  - Tıpta ve dış hekimliğinde uzmanlık eğitimi yönetmeliği çıktı (26 Nisan 2014).
  - Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamaları Yönetmeliği çıktı. Böylece, hacamat, fitoterapi, sülük tedavisi gibi uygulamalar yasallaştı. (27 Ekim 2014)
- 2015**
- İstanbul Sözleşmesinin izlenmesi ve denetlenmesinden sorumlu bağımsız uzmanlar komitesi GREVIO’nun “Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddete Karşı Uzman Eylem Grubu” oluşturuldu (5 Mayıs 2015).
  - Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu, 11 Kasım 2015 tarihinde, bir başvuru dosyasını karara bağladı ve zorunlu aşı uygulaması hususunda verilen tedbir kararı nedeniyle başvuruçunun maddi ve manevi varlığın korunması ve geliştirilmesi hakkının ihlal edildiğine karar verdi. Yani, aşı yapılabilmesi için kişinin (ya da ailesinin) izninin alınması gerektiğine hükmetti. Bu tarihten sonra toplumsal aşı uygulamalarının yasal düzenlemelerin nasıl olması gerektiğine dair çalışmalar başladı.
  - 5 Şubat 2015 tarihinde yayımlanan bir yönetmelikle Toplum Sağlığı Merkezleri (TSM) kuruldu.
  - Halk sağlığı laboratuvarları ve yetkilendirilmiş laboratuvarların çalışma usul ve esasları hakkında Yönetmelik yayımlandı (22 Ocak 2015).
  - Dr. Aziz Sancar kimya dalında Nobel ödülü aldı.
  - E-nabız sistemi başlatıldı.
  - Zamanın Başbakanı B. Yıldırım 2000 yılından 2015 yılına dek özel hastanelerin kamu hastanelerine oranının %30,3’ten % 63,3’e yükseldiğini açıkladı.
- 2016**
- 669 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Tedbirler Alınması ve Milli Savunma Üniversitesi Kurulması ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararnameye (KHK) göre, GATA ve Asker Hastaneleri 15 Ağustos 2016’da Sağlık Bakanlığına devredildi.
  - 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu çıktı.
- 2017**
- 1982 yılında bağımsız bir daire olarak kurulmuş olan Kansere Savaş Daire Başkanlığı kapatılarak yeni kurulmuş olan Türkiye Halk Sağlığı Kurumu içinde “Kanser Daire Başkanlığı” adıyla yeniden örgütlendi. 25 Ağustos 2017 tarih ve 694 sayılı KHK ile kurulan Halk Sağlığı Genel Müdürlüğünün kurulmasından sonra Kanser Daire Başkanlığı da bu genel müdürlük bünyesine aktarıldı.
  - Sağlık Bakanlığı ile Dünya Sağlık Örgütü arasında 17 Mayıs 2017 tarihinde “İnsani ve Sağlık Acil Durumlarına Hazırlık DSÖ Coğrafi Ayrık Ofisi’nin İstanbul’da Kurulmasına İlişkin Ev Sahibi Ülke Anlaşması” imzalandı.
  - 25 Ağustos 2017 tarihinde yayımlanan 694 sayılı KHK ile Sağlık Bakanlığı merkez teşkilatında yer alan Türkiye Halk Sağlığı Kurumu ve Kamu Hastaneleri Kurumları kapatılarak Genel Müdürlüklere dönüştürüldü. Böylece, Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü kurulmuş oldu. İllerde ise bu yapıların uzantıları İl Sağlık Müdürüne bağlı Halk Sağlığı Hizmetleri Başkanlığı ve Kamu Hastaneleri Hizmetleri Başkanlığı şeklinde oldu.
  - Uluslararası Sağlık Turizmi ve Turistin Sağlığı Hakkında Yönetmelik çıktı (13 Temmuz 2017)
  - 25 Ocak 2017 tarihinde Tıbbi Atıkların Kontrolü Yönetmeliği yayımlandı.

- 2018**
- Kazakistan'ın Astana kentinde ikinci TSH konferansı düzenlendi ve "Astana Bildirisi" yayımlandı.
  - 10 Temmuz tarihinde 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi yayımlandı. Kararnamede Sağlık Bakanlığının da örgütlenmesi tanımlandı.
  - 15 Temmuz 2018 tarihinde 4 Sayılı Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar İle Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi yayımlandı.
  - 11 Ekim 2018 tarihinde ilk şehir hastanesi Mersin'de açıldı.
  - Sağlık Bakanlığının hizmet binası ve logosu değiştirildi.
- 2019**
- Sağlık Bakanı, 13 Kasım 2019 tarihinde TBMM Plan ve Bütçe Komisyonunda yaptığı konuşmada, bundan böyle "Şehir Hastaneleri" nin kamu kaynakları ile yapılıp işletileceğini, böylece özel şirketlere kira ve yatak işgal garantisi nedeniyle ödeme yapılmayacağını açıkladı
  - Sağlık Bakanlığı tarafından 6698 sayılı Kişisel Verileri Koruma Kanunu dayanak alınarak hazırlanan Kişisel Sağlık Verileri Hakkında Yönetmelik 21 Haziran 2019 tarih ve 30808 sayılı Resmi Gazetede yayımlandı.
  - Kızamık salgını görüldü (2391 vaka)
- 2020**
- 25 Şubat 2020 tarihinde yayınlanan bir Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile sigara, sarmalık kıyılmış tütün mamulü, pipoluk tütün mamulü, nargilelik tütün mamulü, puro, sigarillo haricindeki tütün mamulleri ile ısıtılarak ya da yakılarak tüketilenler ve nikotin içersin ya da içermesin tütün mamulünü taklit eder tarzda kullanılan elektronik sigara ve elektronik nargile dahil her türlü mamul ve bu mamullerin tüketiminde kullanılan elektronik cihaz, aksam, yedek parça ve solüsyonların ithali yasaklandı.
  - 11 Mart 2020 Türkiye'de ilk COVID – 19 vakası görüldüğü açıklandı ve pandemi önlemleri alınmaya başlandı.
  - Covid-19 ile mücadele çerçevesinde "Hayat eve sığar" uygulaması başlatıldı.
  - 15 Nisan 2020 tarihinde "Sağlık Hizmetleri Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi" TBMM'de kabul edildi. Böylece, sağlık personeline karşı şiddet olaylarındaki yaptırımlar artırıldı.
  - Sağlık Bakanlığı ile Dünya Sağlık Örgütü arasında 17 Mayıs 2017 tarihinde imzalanan "İnsani ve Sağlık Acil Durumlarına Hazırlık DSÖ Coğrafi Ayrık Ofisi'nin İstanbul'da Kurulmasına İlişkin Ev Sahibi Ülke Anlaşması" 21 Ağustos 2020 tarihinde yürürlüğe girdi.
  - 2020 bütçe görüşmeleri sırasında Sağlık Bakanı, Bütçe ve Plan Komisyonunda yaptığı konuşmada, 10 yeni şehir hastanesinin genel bütçe kaynaklarıyla yapılacağını söyledi.
  - Yaz aylarında iktidar kanadındaki yetkililerin İstanbul Sözleşmesine yönelik eleştirileri yoğunlaştı. Kadın örgütleri tarafından sözleşmeyi savunan ve konuyla ilgili farkındalığı arttırmaya yönelik kampanyalar örgütlendi.
  - Tıp bayramı kutlamalarının yüzüncü yılı,14 Mart 2020 tarihinde "Hastaya Şifa, Vatana Feda, Ecdada Vefa" sloganı ile kutlandı.
- 2021**
- Türkiye, ilk imzacısı olduğu İstanbul Sözleşmesi'nden, 20 Mart 2021 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanan bir Cumhurbaşkanlığı Kararı ile çekildiğini duyurdu. İstanbul Sözleşmesi'nin ilgili 80'inci maddesi uyarınca taraflardan herhangi biri sözleşmeyi tek tarafı feshedebildiğinden, Türkiye, Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile 1 Temmuz 2021 tarihinde sözleşmeden resmen çekilmiş oldu.
  - Türk Eczacıları Birliği 2 Temmuz 2021 günü Ankara'da bir basın açıklaması yaparak daha fazla eczacılık fakültesi açılmaması ve alt yapısı yetersiz olan fakültelerin kapatılması gerektiğini belirtti.
  - Aile Hekimliği Sözleşme ve Ödeme Yönetmeliğinde 30 Haziran 2021 tarihinde yapılan değişiklikle aile hekimlerine "aile sağlığı merkezi"nin temizlik, bakım, büro işleri gibi cari işleri karşılığında fatura zorunluluğu olmamak ve artan kısmı hekime kalmak kaydıyla cari ödenek verilmesi sistemi başlatıldı.

2022

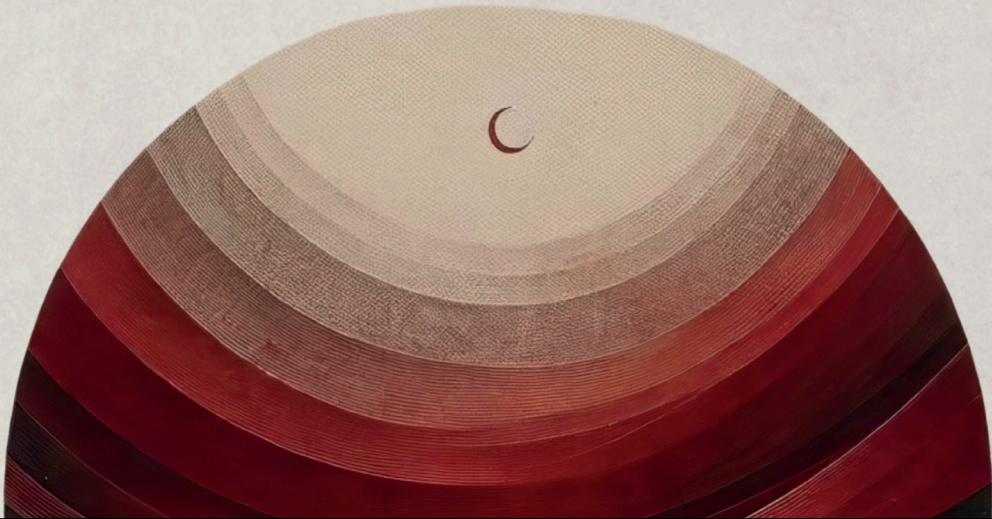
- Eskişehir, Karabük ve Kırşehir illerinde Aile Dış Hekimliği Pilot Uygulaması başlatıldı.
- Covit-19 pandemisi sırasında başlatılan “Hayat eve sığar” programı (HES kodu) uygulaması sona erdi.
- 10 Şubat 2022 tarihinde “Uzaktan Sağlık Hizmetlerinin Sunumu Hakkında Yönetmelik” yayımlandı.
- 29 Temmuz 2022 tarihinde Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği yayımlandı.
- 28 Eylül 2022 tarihinde Ankara Etlık Şehir Hastanesi açıldı. Toplam alanı 1 milyon 22 bin 725 metrekare, toplam kapalı alanı 1 milyon 145 bin 129 metrekare, toplam yatak kapasitesi 4 bin 50 olan hastanede, 1000 poliklinik, 125 ameliyathane, 691 yoğun bakım yatağı 3 bin 359 servis yatağı yer alıyor.
- Türk Tabipleri Birliği (TTB) yetkilileri 2022 yılında 2685 sağlıkçının yurt dışına gidebilmek için iyi hal belgesi almak üzere başvurduğunu açıkladı.
- 2022 yılında 422 sağlık çalışanı şiddete maruz kaldı.

2023

- 6 Şubat 2023 günü saat 4.17de merkezi K. Maraş'ın Pazarcık ilçesi olan, dokuz saat sonra ise Elbistan ilçesinde 7.8 ve 7.5 büyüklüklerinde iki deprem oldu. Cıvardaki 11 ilde çok büyük hasara neden olan depremlerde 50.000'den fazla kişi yaşamını yitirdi, 122.000'den fazla kişi yaralandı. Türkiye Cumhuriyeti tarihinde gerçekleşmiş en büyük, en uzun ve en şiddetli deprem olarak kayıtlara geçti. Deprem bölgesinde “afet tıbbi” ve “afet yönetimi” konularında ciddi sorunlar yaşandı.
- Orta Asya'da sağlık turizmi alanında gelişmeler sağlamak amacıyla Türkiye'nin önderliğinde, Kazakistan, Kırgızistan, Azerbaycan ve Özbekistan ile kurulan Türk Dünyası Plastik Cerrahi Platformu kuruldu.
- 27 Mayıs 2023 tarihinde Beşeri Tıbbi Ürünlerin Klinik Araştırmaları Hakkında Yönetmelik yayımlandı. Yönetmelikle 13 Nisan 2013 tarihli İlaç ve Biyolojik Ürünlerin Klinik Araştırmaları Hakkında Yönetmelik yürürlükten kaldırıldı.
- 27 Mayıs 2023 tarihinde İleri Tedavi Tıbbi Ürünler Ruhsatlandırma Yönetmeliği yayımlandı.
- 15 Eylül 2023 günü, Türkiye'de Korona virüsün Eris varyantının görüldüğünü açıklandı.
- Türk Tabipleri Birliği (TTB) yayımladığı raporda Türkiye'deki 91 kamu tıp fakültesinden 32 tanesinin, 37 vakıf tıp fakültesinden 10 tanesinin hastanesi olmadığını açıkladı.
- İlçe Sağlık Müdürü, aile hekimleri hakkında soruşturma açmaya yetkili kılındı.
- Sağlık Bakanlığı 2023 yılının ilk 6 ayında beyaz kod uygulaması çerçevesinde 9.035 sağlıkçının emniyet örgütüne başvurduğunu açıkladı. (21 Eylül 2023 tarihli açıklama)
- HASUDER, EUPHA (The European Public Health Association) tam üyesi oldu.

Türkiye’de 100 Yıl Böyle Geçti Sağlıkta Olanlar (1923 – 2023)

Zafer Öztek

Nusret Fişek Halk Sağlığı Hizmet Ödülü

Bu yıl Prof. Dr. Nusret Fişek Halk Sağlığı Hizmet Ödülü'ne jüri tarafından TTB Aşı Çalışma Grubu üyesi ve SANKO Üniversitesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı öğretim üyesi Prof. Dr. Muzaffer Eskiocak layık görüldü.

Prof. Dr. Muzaffer Eskiocak'ın Konuşması

TTB'nin Sayın İkinci Başkanı, Nusret Fişek Enstitüsünün, Fişek Ailesinin Değerli Temsilcileri, Halk Sağlığı Uzmanları Derneğinin Sayın Genel Sekreteri, Merkez Konseyi Üyeleri, Değerli Hocalarım, Meslektaşlarım, Konuklar, hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Cumhuriyet Aydını, Halk Sağlığı Önderi Nusret Hocamızı rahmet ve minnetle anıyorum.

1990 Şubat'ında HS uzmanlık eğitimine başladım. Ne yazık ki, uzmanlık eğitimim sırasında Nusret Hocayı hiç görmedim. Uzmanlık eğitimim sırasında TTB Halk Sağlığı Kolunun ve Varlık evindeki Çalışma Ortamı toplantılarına sık katıldım. Nusret Hocanın öğrencileri hocalarımdan, akranlarımdan çok şey öğrendim.

“Tek saz dönemi geçti. Şimdi orkestra zamanıdır!” Nusret Hoca, sağlık hizmetlerindeki gelişimi-yönelimi bu şekilde tarif eder. Aldığım ödülün arkasında 39 yılını tamamladığım hekimliğimin yanı sıra, hekimlik eğitiminden bu yana birlikte yürümeyi sürdürdüğüm, halka ve mesleğe adanmışlığı birlikte öğrendiğim okul arkadaşlarımdan, aşlamayı beraber yaptığım ebelerimin, sağlık memurlarımdan, ekip arkadaşı olduğum meslektaşlarımdan, zorluklara direnç gösterirken güç aldığım, zor duruma düştüğümde kapısını çaldığım

Tabip Odalarımın, TTB'nin, danıştığım-dertleştiğim hocalarımın, zaman ve enerjimi kimi zaman esirgediğim sevgili eşim, yol arkadaşım, sponsorum, Prof. Dr. Sevgi Eskiocak'ın ve biricik kızımın anlayışlarının, desteklerinin olduğunu, beni ödüle aday gösteren GKTO'na -başkanımız Prof. Dr. Mehmet Yılmaz Hocamın şahsında-, adaylığım için yüreklendiren Prof. Dr. Necdet Aytaç Hocama minnetimi bilgilerinize sunuyorum.

Hayatın zorluklarıyla **içinde bulunduğum gerçekliğe boyun eğmemeyi** rahmetli Babamın azminden, **herkese iyilik dilemeği, diğerkamılığı**, çocuklarının sağ ve sağlıklı kalmaları için dualarını, bizimle birlikte herkesin çocuklarına koruma dilekleriyle bitiren rahmetli Annemden öğrendim. Mekanları cennette rahat uyununlar!

Antakya'da doğdum. Çokkültürlü, farklı etnik, dini grupların bir arada barış içinde yaşadığı Antakya'da büyüdüm. Okudum. **Farklılığa saygıyı ve sevgiyi, dayanışmayı**, ailemden, insanîyetleri birbirine benzeyen hemşerilerimden öğrendim.

1985'te, Ulusal Aşı Kampanyasında Sağlık Grup Başkanına yardımcı olarak görevlendirildim. **İşin peşinde koşmayı, ekip olmayı, grup dinamiklerini, iyi işler yapmada coşkunun enerjisi ve dayanışmayı çoğaltıcı etkisini, harcanan emeğin, koruyucu hizmetin, hedefi başarmanın hazzını öğrendim.** Çağatay Güler Hocamın Bir çocuk ölünce boğmacadan, ya da kızamıktan dizeleriyle başlayan, yapmamız gereken konusunda kendimizi sorgulatan şirinden güç aldım, güç verdim.

Hekim olmam, ailemin gereksindiği kimi kritik sağlık hizmetlerine parasız erişmemi sağladı. Bizi hayatta tuttu. Prematür ölüm travmasını yaşamadım. **Aidiyet duygum güçlendi.** Borçlandım.

Asistanlığım 6 ayında Çağatay Güler Hocamın sorumluluğunda 2.GES'ne katıldım. Zonguldak'ta madende kaza geçirdim. Kendime geldiğimde, Hocamın, arkadaşlarımın gözlerindeki endişeyi, beni kurtaran madencilerin gözlerindeki, yüzlerindeki sevinci gördüm. **Aidiyet duygum güçlendi. Borçlandım.**

1993 Şubat'ında uzman oldum. Derhal kurumla ilişkim kesildi. İşsiz kaldım. **İşsizlerin sağlıklı olamayacağını öğrendim.**

Samsun Sağlık Müdürü kıdemlimdi. Atanmamı kolaylaştırdı. Müdürümüz, Cihad Dünder, Yardımcısı Hasan Hamzaçebi. Uzmanlık tezim bağışıklama ile ilgiliydi. Bağışıklama ile ilgili öğrendiklerimi cesurca uygulama imkanı sağladılar. Destek oldular. Minnet duyuyorum. YD tetanozu eliminasyon programının 5 dozluk aşılmasını, yenidoğan ölümü sürveyansını 1994'te; Kızamık aşısının okulda ikinci dozunu 1995'te yapmaya başladık. SB Bulaşıcı hastalıklar dairesi başkanlığında, Halk Sağlığı Uzmanları, doktora öğrencileri, iyi yetişmiş pratisyen hekimler vardı. Alandan ilettiğimiz yeni uygulamalara destek oldular. Ülkeye yaydılar. **Varolan koşullarla kendini sınırlamamayı, yapılması gereken işin üstüne gidebilmeyi, ekip çalışmasını, dayanışmayı ve vazgeçmemeyi öğrendim.**

Ana Çocuk Sağlığı Aile Planlaması Hizmetleri Genel Müdürümüz Prof.Dr.Ayşe Akın Hocamız idi. - ÜS Durum analizi çalışması ile durum saptama çalışmasını ve mevcut durumun içler acısı halini, Doğum ve Çocuk bakım evinde AP kliniğini geliştirmenin yüz güldürücü sonuçlarını gördük. **Bilimsel araştırmanın yönetim sürecinde kullanımını öğrendim.**

Çocuk felcine yönelik Ulusal aşı günlerinde bir hafta içinde 5 yaşından küçük çocukları ağızdan polio aşısıyla aşılama görevimiz oldu. Benzin, araç, kumanya, afiş,.. kaynak sağlamada yetersizliği gördük. Sosyal mobilizasyon kavramı ile tanıştık. Belediyeden, özel sektörden, STK'ndan yardım istedik. **Halkın sağlığı**

için, uhulet ve suhuletle çalışmayı, yardım isteme ve kabul etmeyi, yakınmak yerine, mevcut durumda olası en uygun çözümü bulmak ve görevi yerine getirmeyi öğrendim. Nasıl başardığımızı konuşmak hala iyi geliyor.

Trakya Üni TF HSABD için halk sağlığına adanmış, misyoner bir çalışma aradığını çevresiyle paylaşan Ahmet Saltık hocamın çağrısı ile Akademiye geçtim. Şükranlarımı sunuyorum. Edirne'de 25 yıl çalıştım. İlk yıllarda şaka yollu da olsa Sağlık Müdürlüğüne ayırdığım zamanın çokluğu sorgulandı. Aile Hekimliği uygulamasıyla birlikte mesafe açıldı, COVID-19 Pandemisinde tekrar il yönetiminde çalıştım.

Edirne'nin AÇS açısından sağlık durumunun iyiliğini tartışırken birikim alanımda majör değişiklikten- **konfor alanımın dışına çıkmaktan**- Romanların varlığıyla kurtuldum. 1996'da Romanları çalışmaya başladık, roman olmayanlara göre ana çocuk sağlığı hizmetlerinden yararlanmada eşitsizliklerini saptadıktan sonra daha da yoğunlaştık. Çok çalışma- çok tez, bulgularımız ve emeğimize karşın etkinin azlığını gördüm. **Etnisite kaynaklı dezavantajlı oluşu görünür kılmanın önemini, gerekliliğini ancak yeterli olmadığını, sağlığın toplumsal belirleyicilerini öğrendim.**

Avrupa çocuk felcinin eradikasyonu için Türkiye'yi bekliyordu. Sorunlu illerimize müdahale tasarlayan bakanlık, İl Aşı sorumlusu olarak çalışma performansımı anımsayarak katkı istedi. 1998-2001 arasında GBP ve UAG konularında stratejik plan hazırlığına, il yöneticilerinin eğitimlerine katıldım, Ağrı, Iğdır (GBP-UAG) Diyarbakır ve İstanbul'da UAG yönetim süreçlerine Merkez Koordinatörü olarak Sağlık

Bakanlığı ekibiyle çalıştım. Son polio vakası AFP sürveyansını işler kılmak için Oya Zeren Afşar ve Birhan Altay ile emek harcadığımız Ağrı'dan çıktı. AFP bildirimini yapana Edirne'den söz verdiğim ödülü gönderdim. Çocuk felcinin eradikasyonuna profesyonel katkının hazzını yaşadım. **Çocukların aşı ile önlenbilir hastalıklardan arı bir ortamda doğup büyüme haklarını gerçekleştiren ekibin bir üyesi olma mutluluğunu yaşadım.** Öğrencilerime anlatacak çok hikayem oldu.

2000 Kasım'ında Doçent oldum. 2001'de TEA Dalımız kuruldu. Tıp Eğitimi geliştirme çalışmalarına başladık. Fakültenin tüm bileşenleriyle yürüttüğümüz yoğun çalışma Rektörlük seçimlerinde kaybedenin atanmasıyla çöpe atıldı. Fakültemizde değersizleştirildik. Ancak Tıp Eğitiminde dönüşüm, gelişim güçlenerek sürdü. 2010 yılında TEPDAD Değerlendirici eğitimlerine katıldım. Bu alanda önce değerlendirme ve ziyaret ekibinde, 2007'den sonra UTEAK panelinde çalışmaya devam devam etme imkanı buldum. Tıp eğitimine ayırdığım zaman ve enerjinin Halk sağlığı için kayıp olduğunu değerlendiren meslektaşlarım oldu. Tıp eğitimini Halk Sağlığı konusu olarak gören Nusret Hocamızın öngörüsü bugün **Sosyal Güvenilir Tıp fakültesi** olarak kavramsallaştı. 25 yıl çalıştığım fakültemin akreditasyonuna TEAD başkanı olarak katkıda bulundum. Tıp eğitimin alanında ufuk açıcı çalışmaları ve bana destekleri için İskender Sayek hocama şükranlarımı sunuyorum.

Pandemik İnfluenza Ulusal Hazırlık Planı hazırlığına katkıda bulundum. Domuz Gribi pandemisinin yönetimi sürecinde planlamanın, yönetimlerin politik istek ve kararlılığı olmadıkça raflarda kalışını, **infodemi**yi, **sağlıkta dönüşümün birinci basamaktaki yıkıcı etkisini**, yönetici kuruma güvensizliği, **aşı üretiminin stratejik ve yaşamsal değerini** öğrendim. TTB'nin halkın sağlığını koruma mücadelesinin içinde yer alma onurunu yaşadım.

COVID-19 pandemisinde ilde yönetim sürecine katkısı, yerel idare ile çalışmayı deneyimledim. Yaşama ve yaşatma mücadelesini bu denli somut hissettiğim olmamıştı. HASUDER Corona Görev Grubunda, aynı amaç için çalışanların **disiplinli gönüllülüğünü**, profesyonel emeğin değerini, orkestra ahengini, yaşadım. Belirsizliğin beslediği infodemiye, hastalığın ve yaşamın acımasızca ticarileştirilmesini önlemede gücün yetmezliğine aldırılmadan yaşama yaşatma mücadelesinin anlam kazandığını neredeyse tümüyle durdurabildiğimiz COVID-19 nedenli sağlık çalışanı ölümlerinde açıkça gördüm. Aylarca her gün yayınladığımız Korona postası, sağlık çalışanına aşı bilgi notları, COVID-19 güncel durum raporları, TTB-Aşı Çalışma Grubu ve Pandemi Çalışma Grubu raporları ile aşılınmayış- korunmayı teşvik ile azalmasına katkıda bulunduğum fazladan ölümlerden dolayı **üstüme düşeni yapma gayretinin memnuniyetini** yaşıyorum.

2018 yılında kurduğumuz TTB Aşı Çalışma Grubu bağışıklama hizmetleriyle ilgili birçok güncel soruya yanıt üretti, aşı reddini besleyen yayınlara karşı bilgilendirme notları, antitezler yayınladı. Bağışıklama için güçbirliği platformunun kurucu ögesi oldu. Modern tıbbın en önemli araçlarından birinin, aşılardan savunulması gereksinimi duyulmasının verdiği acıya karşın, güvenli bir bilgi kaynağı olma sürecinin başındayız, önümüzde cömertçe paylaşmamız gereken profesyonel bilgi ve emek gereksinimi var.

Trakya'da ekosisteme yoğunlaşan saldırıya karşı çevre koruma mücadelesi, benim konfor alanım

dışında profesyonel emek harcamamı zorunlu kıldı. Birikimin güvenli alanından çıkmak zorunda kaldım. Ergene raporu hazırlama görevini kabul ile başlayan bu süreç, Trakya Platformu Bilim Kurulu üyesi olarak, yaşadığımız ekosistemi koruma mücadelesine çok sayıda kazanımla sonuçlanan akademik odalardan, kent örgütlerinden kollektif emek, birlikte öğrenme ve dayanışma deneyimi yaşattı. Bu mücadelede rektörlük döneminde yaptırdığı master plan ile Ergene Havzasını koruma alan Prof.Dr.Osman İnci'ye, Akademik bilgi üretimi ve paylaşımında çalışma arkadaşım Prof. Dr.Faruk Yorulmaz'a, hukuk mücadelesinde yol göstericiliği ve pratiğiyle Av.Bülent Kaçar'a, adını anmadığım, bu mücadelenin tüm diğer bileşenlerine, dayanışmaya şükranlarımı iletiyorum.

TTB HSK'na ilk gezici eğitim seminerinden sonra katıldım. Üye, yürütme Kurulu üyesi ve Başkan olarak çalışım. Olağan Dışı Durumlarda Sağlık Hizmetleri Koluna 1999 Marmara depreminden sonra katıldım. Birçok kurs yaptık. Bilgi dokümanı hazırladık. Tabip Odalarında, YK üyeliği, Genel Sekreterlik, başkanlık yaptım. Bu süreçte örgütümden çok şey öğrendim. Minnettirim.

Deprem memleketimi acılarına dönüştürdü. Kurtarılmayanların, işsiz, evsiz kalanların, kayıplarıyla yoksullaşanların, halen insana yaraşır bir evde barınma hakkına erişemeyenlerin acılarının ağırlığı boynumuzu geren ipe dönüştü. TTB 34.GES'nde Hatay, Gaziantep, Adıyaman ve Maraş'ta incelemeler yaptık. Raporumuzu tamamlamaya çalışıyoruz. En kısa sürede paylaşacağız.

Ancak, buradan Halkımıza, Akademik meslek odalarına (tabip odalarına, Mimar ve Mühendislik Odalarına, barolara) Üniversitelere sivil toplum örgütlerine çağrıda bulunmak istiyorum. İllerinizin Afet Risk Azaltma planlarını, Afete Müdahale Planlarını inceleyecek bir çalışma yürütünüz. Planları raf öğeleri olmaktan çıkarınız. Yaşamda karşılıklarına bakınız. Tartışınız. Düzeltme- geliştirme çabalarından vazgeçmeyiniz. Bu çabayı, yaşama ve yaşatma mücadelenin en önemli öğelerinden biri olarak görünüz. Yaşama ve afetlere dirençli yaşam alanları mücadelesini büyütünüz.

Hatay, hala ölüme yakın, ölümle yaşam arasında, agonide. Güzelim, kardeşlik şehrimizin, Antakya'nın, Samandağ'ın, Harbiye'nin, Arsuz'un, Hatay'ın yıkımında, ölümünde payı olanlar sonsuza kadar başını öne eğip sussun, Tanrısından af dilesin!

Hatay'da hala

“kutsal meşe ağacı paramparça

çocuklar paramparça

gençler paramparça

kadınlar paramparça

erkekler paramparça

yaşlılar paramparça

gökkuşağı paramparça

her şey paramparça: viva la muerta adına”¹

Mesleğimi, yaşamak ve yaşatmak mücadelesi olarak gördüm. “Kadırganın en yaman levendi”¹ ben değildim ancak, konfor alanımın sınırlarını hep zorladım. Birlikte mücadelenin, dayanışmanın direnme gücünü arttırdığını gördüm hep birlikte. Yaşamın düşmanları hep daha güçlüydü. Hırpalanacağımı bile bile mücadeleden kaçınmadım. Halk sağlığı uzmanı olarak kendimi gerçekleştirmemde rol modellerime (Necati Dedeoğlu, Ayşe Akın, Çağatay Güler, İskender Sayek hocalarıma), eleştirel okumaları, katkılarıyla çalışma arkadaşlarıma (Mehmet Zencir, Şevkat Bahar Özvarış, Nilay Etiler, Tayyar Şaşmaz, Dilek Aslan, Levent Akın, Mestan Emek, Pınar Okyay), öğrencilerime (Burcu Tokuç, Gamze Varol, Önder Porsuk, Esin Seçgin Sayhan, Bahar Marangoz), ortak çalışma yürüttüğümüz ancak henüz yüzyüze görüşme fırsatı bulamadığım meslektaşlarıma, kendimi iyi hissettiren danışanlarıma, birlikte çalıştığım TTB MK üyelerine, Ankara Tıptan bu yana süren dostluğumuzu meslektaş olarak da güçlendirdiğimiz Doç.Dr.Seval Alkoy ve Prof.Dr.Meltem Çöl'e, hayatta olduğu gibi, akademide de en büyük desteğim sevgili eşime, hayatımın anlamı biricik kızıma şükranlarımı sunuyorum.

03 Kasım 2023, TTB, Ankara

---

1. Tuğrul Asi Balkar, Biriken

Toplumsal Cinsiyet ve Kadına Yönelik Şiddet: Sorunların Anlaşılması ve Toplumsal Değişim İçin Çözümler

HASUDER Toplumsal Cinsiyet, Kadın ve Üreme Sağlığı Çalışma Grubu

Giriş

Kadına yönelik şiddet, cinsiyete dayalı bir ayrımcılık biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu şiddet türü, bir kadının cinsiyeti nedeniyle hedef alınmasını içermektedir ve fiziksel, cinsel veya psikolojik zarar görmesiyle sonuçlanır. Kadına yönelik şiddet, tüm toplumlarda var olan evrensel bir sorundur ve bu sorun, kadınların temel insan haklarının ciddi bir ihlali olarak kabul edilmektedir. Kadınların yaşama, sağlığa, eğitime, kişisel gelişmeye, ekonomik yaşama katılıma ve toplumsal etkileşime eşit ve adil bir şekilde erişim haklarını kısıtlayan şiddet biçimlerini içerir. Toplumsal cinsiyet ve kadına yönelik şiddet arasındaki ilişki karmaşık ve derindir. Toplumsal cinsiyet normları, kadınların ve

erkeklerin nasıl davranmaları gerektiği konusunda toplumsal beklentileri şekillendirir. Bu normlar, şiddetin bazen kabul gördüğü, özürle açıklanmaya çalışıldığı veya görmezden gelindiği bir ortam yaratabilir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadınların şiddete karşı savunmasız hale gelmelerine ve şiddetin meşrulaştırılmasına katkıda bulunabilir. Bu çalışmada toplumsal cinsiyet kavramına, toplumsal cinsiyetin kadına yönelik şiddetle ilişkisine, şiddetin kadın sağlığı üzerindeki etkilerine ve çözüm önerilerine değinilecektir.

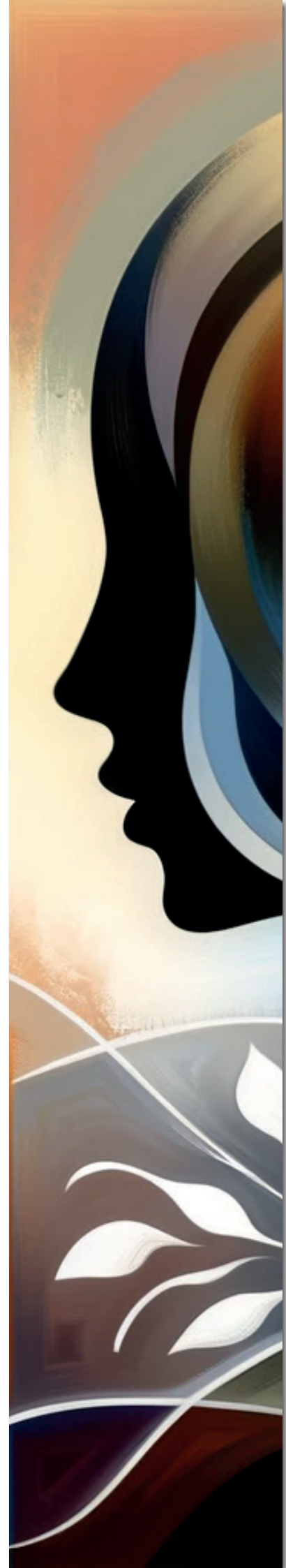
Toplumsal Cinsiyet Kavramı ve Önemi

Cinsiyet terimi, bireyin biyolojik cinsiyetini ifade ederken, toplumsal cinsiyet terimi ise toplumun

ve kültürün bu biyolojik cinsiyete yüklediği anlamları ve beklentileri ifade etmektedir. Cinsiyet biyolojik bir temele sahiptir ve değişmez. Ama toplumsal cinsiyet, zaman, kültür, aile ve diğer faktörlere bağlı olarak değişebilen insana özgü bir olgudur. Cinsiyet, doğası gereği biyolojik bir kavram olarak düşünülebilir, ancak toplumsal cinsiyet insanların toplum olarak inşa ettikleri bir olgudur (Dökmen, 2004). Toplumsal cinsiyet, kadınlar ve erkekler arasındaki sosyal, kültürel ve davranışsal farklılıkların toplumsal düzeydeki yönlerini vurgulayan bir kavramdır (Marshall, 2020).

Toplumsal cinsiyet, sadece cinsiyet farklılıklarını değil, aynı zamanda cinsiyetler arasındaki güç eşitsizliği ilişkilerini de ifade eder (Fatmagül, 1995). Toplumsal cinsiyet kavramı, kadın ve erkek için toplumun dayattığı, doğal olmayan değer kalıplarına işaret etmektedir. Sosyolog Ann Oakley'e göre, "cinsiyet" terimi biyolojik olarak erkek ve kadın ayrımını ifade ederken, "toplumsal cinsiyet" terimi erkeklik ve kadınlık arasındaki toplumsal bakımdan eşitsizliğe gönderme yapmaktadır. Bu terim, ilk kullanıldığı tarihten itibaren sadece bireysel kimlik ve kişilikleri değil, aynı zamanda sembolik düzeyde erkeklik ve kadınlığın kültürel ideallerini ve stereotiplerini, yapısal düzeyde ise kurumlar ve örgütlerdeki cinsiyete dayalı iş bölümünü içerecek şekilde genişlemiştir (Marshall, 2020).

Toplumsal cinsiyet kavramıyla doğuştan gelen kadın ve erkek cinsiyete ait biyolojik özellikler yeniden yorumlanır. Her toplumun kadınlar ve erkeklerden beklentileri, toplumsal cinsiyet algısına göre şekillenir, ancak bu beklentiler her toplumda farklılık gösterebilir. Biyolojik cinsiyet sabitken, toplumsal cinsiyet farklı kültürel bağlamlarda ortaya çıkar, değişebilir ve dönüştürülebilir. Özetle, toplumsal cinsiyeti, siyasi ve kültürel etkileşimin içsel karmaşıklığından bağımsız bir şekilde değerlendirmek olanaksızdır (Butler, 2008).

1970'lerde toplumsal cinsiyetin varlığını, yani erkeklerle kadınlar arasındaki farklılıkların ve ayrılıkların yalnızca biyolojik farklılıklarla açıklanamayacağını kanıtlamaya yönelik sosyolojik ve psikolojik araştırmalar önem taşıyordu. Bu çalışmalar, toplumsal cinsiyetle ilgili düşüncelerin ve erkeklerle kadınların rolleri konusunda farklı kültürler arasında büyük değişiklikler olduğunu ortaya koymuştur. Benzer şekilde, erkek ve kız çocuklarının, toplumsallaşma süreci boyunca yetişkin erkekler ve kadınlara dönüşmeleri incelenmiştir. Bu süreç ev içi ve dışındaki iş bölümünden, istihdam kalıplarından ve aile ideolojisinden etkilenmiştir (Gürhan, 2010).

Toplumsal cinsiyet kalıpları, bir kadının yaşadığı toplumun sosyal etkileşimleri tarafından oluşturulmaktadır. Doğum öncesinden başlayarak, pembenin kız bebekler ve mavinin erkek bebekler için tercih edilmesi gibi toplumsal cinsiyet değerleri ve uygulamaları yaşam boyu devam eder ve cenaze töreni ve defin işlemleri gibi alanlarda bile etkisini sürdürmektedir. Toplumsal cinsiyet araştırmacıları, biyolojik cinsiyet farklılıklarının ötesinde, toplumun yarattığı bu farklılıklara dikkat çekerek cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasındaki ayrımı vurgulamışlardır. Bu ayrım, kadın ve erkek ile ilişkilendirilen rollerin, aslında toplumsal bir

yapıdan ibaret olduğunu gösterir. Bu şekilde toplumsal cinsiyet, kadın ve erkek arasındaki rollerin zaman içinde nasıl inşa edildiğini ve kadın lehine iktidar ilişkilerinin nasıl şekillendiğini açığa çıkarmıştır (Gürhan, 2010).

Toplumsal cinsiyet kavramı, sanayileşme süreci ile gelişen iş bölümüyle de sıkı bir şekilde ilişkilidir. Bu kavram, toplumsal normlara göre kadın ve erkek rollerinin net bir şekilde ayrıldığı toplumlarda, kadının refah sağlayıcısı olarak ev içindeki bireylere hizmet veren ve bakım görevini yerine getiren bir düzende yer almaktadır. Erkek ailenin geçimini üstlenmektedir, ev içerisinde bu şekilde bir iş bölümü gerçekleşir (Erikli, 2020). Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından hazırlanan bir rapor, günümüzde bazı kültürlerde ailelerin eğitim fırsatlarına katılım konusunda tercih yaparken, kız çocukları yerine erkek çocuklarını tercih ettiklerini belirtmektedir. Bu tercihin temel nedeni, kadının evlilik, çocuk doğurma ve ev işleri gibi öncelikli rollerle ilişkilendirilmesidir. Sonuç olarak, kadın, hane içinde ekonomik katkı sağlama açısından ikincil veya üçüncül bir pozisyonu benimseme eğilimindedir (International Labour Conference, 2009).

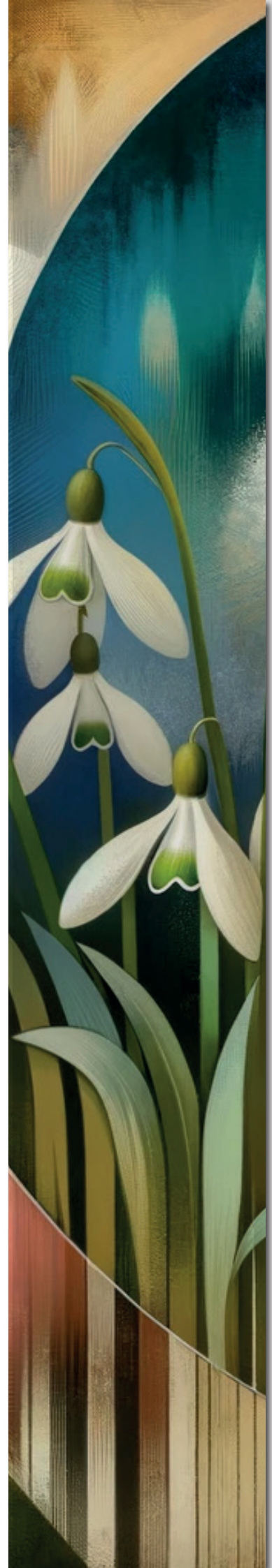
Toplumsal cinsiyet ayrımcılığı kavramının temelinde cinsiyet farklılıklarının toplumsal yapı ile

ilişkisi bulunmaktadır ve bu kavram, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile sıkı bir bağ içerisindedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, genel anlamda, kadınların erkeklere kıyasla fırsatlara ve kaynaklara erişiminde, toplumsal, kültürel ve ekonomik yapıya, hatta uygulanan politikalara bağlı olarak oluşan ve kadınların aleyhine olan eşitsizlik durumunu ifade etmektedir. Bu tür eşitsizlikler, bireylerin zihinlerinde “normal” ya da “doğru” bir gerçeklik olarak kabul edilir ve bu, toplumsal cinsiyet ayrımcılığına yol açar.

Kadına Yönelik Şiddet Nedir?

Kadına yönelik şiddet temel hak ve özgürlüklerin ihlalidir. Kadın yönelik şiddette kadınlar ve erkekler arasında eşitsiz güç ilişkisi vardır. Toplumsal değer sistemleri ve aile bütünlüğüne bakıldığında konunun nesnel olarak değerlendirmesi zorlaşmaktadır. Kadına yönelik şiddetin belirlenmesi zordur, çünkü aile içinde şiddet gizli tutulur. Kadına yönelik şiddet olgusu ele alındığında son derece karmaşık olduğu söylenebilir. Şiddetin amacında kadının davranışlarını kontrol etmek vardır. Bütün şiddet olaylarında erkek lehine bir güç dengesizliği bulunmaktadır (Akkaş & Uyanık, 2016).

Toplumsal cinsiyet rolleri ataerkil sistem içinde belirlenmektedir. Bu düzen içerisinde erkekler özne, aktif, olumlu taraf olarak nitelendirilirken, kadınlar ise öteki, pasif, olumsuz olarak kodlanır. Türkiye’de cinsiyet ve ataerkil sistem, uzun yıllardır tartışma ve analiz konuları olmuştur. Ataerkil sistem, erkeklerin aile, siyaset ve ekonomi gibi hayatın çeşitli alanlarında temel gücü ve otoriteyi elinde tuttuğu bir toplumsal yapıyı ifade eder. Türkiye’de, birçok dünya bölgesinde olduğu gibi ataerkil sistem toplumsal normları şekillendirmede merkezi bir rol oynamıştır. Ataerkil sistem sonucunda da kadının statüsü erkeklerden hep daha düşük olmuştur, örneğin erkeğe yöneticilik rolü verilirken kadına sekreterlik, erkeğe siyaset, askerlik rolü verilirken kadına ev içi roller uygun bulunmuştur.

Kadının aile ortamındaki emeğinin değersizliği, ataerkil toplum yapısı içinde belirlenen alt ve üst ilişkileri çerçevesinde kadın, kocasının onun üzerindeki gücünün bir göstergesi olarak şiddete maruz kalmaktadır. Kadına yönelik şiddet, kadının fiziksel, cinsel veya psikolojik zarar görmesi veya acı çekmesi ile sonuçlanan veya sonuçlanma potansiyeline sahip olan eylemlerdir (Akkaş & Uyanık, 2016).

Kadına yönelik şiddet kadınların yaşama haklarını, kendilerini geliştirmelerini, toplumsal ve ekonomik yaşama katılmalarını engelleyen önemli bir sosyal sorundur. Toplumsal cinsiyet temelli bir şiddet kadını baskı altına almaya çalışmaktadır. Kadın üzerinde bir egemenlik kurulur. Erkek egemen bir toplumun etkisiyle gelişmektedir ve toplumun kabul ettiği bir sorun olarak karşımıza çıkar. Kadınların eğitime, ücretli işlere ve çeşitli karar alma süreçlerini katılmasında, ekonomik ve toplumsal kaynaklara erişimlerinde engel teşkil eder. Kadına yönelik şiddet, erkeği güçlü bir iktidar konumuna sokmaktadır. Erkeklerin kadınlardan üstün olduğu bir yapıda, şiddet toplumsal cinsiyet ilişkilerini sürdürme aracı olarak kullanabilir (Acar vd., 2013).

Şiddet herkese karşı gerçekleştirilebilir. Ancak çoğunlukla kadınlara ve kız çocuklarına genel olarak aile üyeleri, partnerler, toplum üyeleri tarafından uygulanır (AK vd., t.y.). Kadına yönelik şiddet kavramından genellikle fiziksel şiddet anlaşılmaktadır. Kadınlar genellikle yakın partnerlerinin şiddetine maruz kalmaktadır. Ancak kadının maruz kaldığı tek şiddet biçimi fiziksel şiddet değildir. Kadına yönelik şiddet algısının da genişlemesi şiddet çalışmalarının artması ile olmuştur (Akkaş & Uyanık, 2016).

Toplumsal Cinsiyet ve Kadına Yönelik Şiddet

Kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet bir kadının yalnızca kadın olmasından kaynaklanan ya da kadınları hedefleyen orantısız cinsiyet temelli şiddet olarak ifade edilmektedir (Bal, 2014). Bu tür şiddet, kadınları fiziksel güç veya tehdit yoluyla sindirme eylemi içermektedir ve cinsiyetleri nedeniyle kadınlara ve kız çocuklarına karşı yönlendirilen zarar verici davranışların geniş bir yelpazesini içerir (Aktaş, 2006).

Kadına yönelik şiddetin kökenleri ve oluş biçimleri üzerinde bir dizi faktör etkilidir. Ancak, bu şiddetin temel nedenini, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadınlar ile erkekler arasındaki ataerkil toplumsal yapıdan kaynaklanan orantısız güç ilişkisi oluşturmaktadır. Bu bağlamda, kadına yönelik şiddet, ataerkil düzenin sürdürülmesinde,

itaatin sağlanmasında ve mevcut güç dengesizliğinin korunmasında en etkili araçlardan biri olarak kabul edilmektedir (Akyıldız, 2014; Şener, 2011). Kadına yönelik şiddet, toplumun her seviyesinde görülebilir ve her alanında var olan cinsiyet eşitsizliğinin bir yansıması olarak ortaya çıkmaktadır (Gökkaya, 2009).

Kadına yönelik şiddetin temel nedenlerinden biri, toplumsal yapıdaki erkek egemenliğidir. Bu egemenliğe ait ideoloji siyasal, ekonomik, sosyal ve diğer yapıları kullanarak şiddeti teşvik etmektedir. Aynı zamanda kadınların yardım arayışları da engellenmektedir. Kadına yönelik şiddeti destekleyen dinamikler sadece aile içinde değil, aynı zamanda toplumsal yapıda, eğitimde, hukukta, geleneklerde ve siyasal yapıdaki ayrımcılıkta yerini bulmaktadır (Gökkaya, 2009). Kadına yönelik şiddet, sadece Türkiye'nin değil, tüm Dünyanın sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Sorunun temel kaynağına inildiğinde toplumsal yapıdaki güç dengesizliği dikkat çekmektedir. Şiddet aracılığıyla güçlü bireyler güçsüz olanlara baskı kurarlar. Aile içinde bulunan yaşlıların gençlere uyguladığı, erkeklerin kadınlara uyguladığı, hiyerarşik bir yapıda üstün astlara uyguladığı her türlü şiddet aslında benzer bir yapıyı temsil eder (Sezen vd., 2009). Kadına yönelik şiddet, genellikle fiziksel, cinsel, duygusal ve ekonomik şiddet olmak üzere dört temel kategoride incelenmektedir (Kocacık & Çağlayandereli, 2009).

Kadına yönelik gerçekleşen aile içindeki şiddet kültürel, coğrafi, dini, ekonomik ve toplumsal sınırları aşan bir insan hakkı ihlali olarak tarihten günümüze varlığını sürdürmektedir (García-Moreno vd., 2013). Uygulanan şiddet kadınlara yalnızca fiziksel ve psikolojik zarar vermemektedir. Bunun yanında kadınların toplumsal gelişimleri engellenmektedir. Bir süredir bu hak ihlali artış trendi göstermektedir, bu yüzden acil ve etkili önlemlerin alınması kaçınılmazdır (Yüksel vd., 2015). Kadına yönelik şiddetin engellenmesi için toplumun tüm kesimlerinin katılımı gereklidir. Hukuki düzenlemeler, eğitim, çeşitli farkındalık kampanyaları gibi çok sayıda yaklaşım etkili bir araç olarak kullanılabilir. Kadınların eşitlikçi cinsiyet normlarının teşvik edilmesi, fiziksel ve psikolojik bütünlüklerinin korunması, şiddetin her türününün kaydırılması kadınların bireysel haklarını korumakla kalmamakta bunun yanında toplumsal gelişimine katkı sunmaktadır (Yüksel vd., 2015).

Toplumsal cinsiyet kalıpları ve rollerin öğrenilmesi dışında aynı zamanda aile içerisinde şiddete maruz kalan kadının çocuklarında da otorite ile ilişki görülmektedir. Çocuğun bu olumsuz tavırlar karşısında fizyolojik olarak ihtiyaçları karşılanırsa bile duygusal olarak gelişimi risk altındadır. Çocuğun küçüklükteki hoş olmayan deneyimleri, yetişkinlik yaşamında daha çekingen ve korkulu bir yetişkin haline gelmesine neden olabilir. Çocuğun yanında bağırın baba, ileride kızgın olmasa da dahi çocuğun

gözünde babanın bir korku figürü olarak kalmasına neden olabilir. Şiddet de diğer pek çok davranış gibi öğrenilebilir (Cüceloğlu, 1992). Böyle deneyimleri olan çocukların şiddeti ortaya çıkaran saldırganlık dürtüleri görülebilir (Kafadar & Sehliskoğlu, 2019). Bununla birlikte aile içi şiddetin kuşaklar arasında aktarılmasında şiddete maruz kalan kadar çocuklar da psikososyal gelişim açısından etkilenmektedir. Aile içi şiddete maruz kalan çocukların daha fazla şiddet uygulayıcısı olduğu görülmüştür (Vahip & Doğanavşargil, 2006).

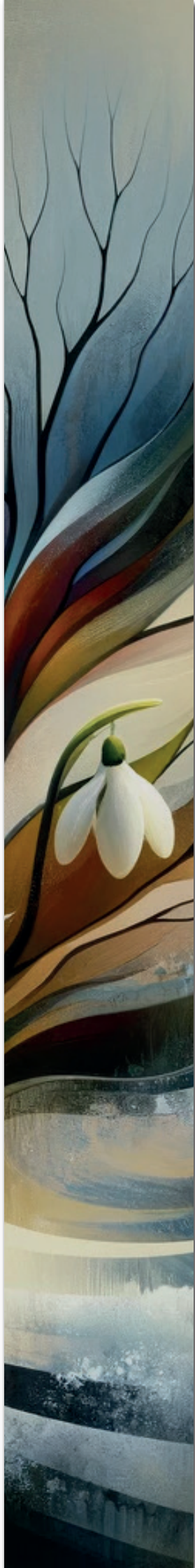
Kadına yönelik şiddet türleri

Kadına Yönelik Fiziksel Şiddet

Kadının iradesi dışında gerçekleşen fiziksel olarak zarar verici eylemleri içerir. Fiziksel şiddet vurma, çeşitli araçlarla vücuduna zarar verme, kolunu bükerek acıtma, tekmeleme, saçını çekme gibi eylemleri içerebilir. Fiziksel şiddet, şiddetin en sık görülen ve en görünür halidir. Daha çok bedene yöneliktir ve bedensel güce dayalıdır. Kontrol etmeyi ve çeşitli acı ve korku yaşatacak eylemleri içerir. Bu şiddet türünde hafif yaralanmalardan cinayete kadar geniş bir yelpaze yer almaktadır. Aile bireylerinin biri üzerinde sigara söndürmek, kaynar su dökmek, çeşitli kesici delici aletlerle yaralamak fiziksel şiddete örnek olarak gösterilebilir. Fiziksel şiddetin uygulayıcısında bir güç temsil edilir ya da çeşitli araç gereçler kullanılarak eylem gerçekleştirilir (Adak, 2012). Fiziksel şiddet kadını değersiz hissettirir, kadının korkmasına ve öz saygısını yitirmesine neden olmaktadır (Özbay vd., 2014).

Kadına Yönelik Sözel Şiddet

Kadınlar üzerinde gerçekleştirilen korkutma, sindirme, cezalandırma aracı olarak çeşitli söz ve hareketlerin kullanılmasıdır. Kadını küçük düşürerek güvenini sarsmak ve yaralamak amacıyla ona ağır sözler söylemek ya da eleştirmek buna örnektir (Öztürk, 2011). Kadınlara yönelik gerçekleştirilen her türlü hakaret, küfür, aşağılama,

kadının bedeniyle ya da görüntüsüyle alay etmek, kadına bağırarak gibi çeşitli hareketleri içeren ev içerisinde ya da başka kişilerin bulunduğu ortamlarda gerçekleştirilen sözel şiddet en yaygın şiddet türlerinden biridir. Kadının öz benliğini yaralanmasına neden olur (Ozturk vd., 2016). Bir ilişkisi olan 15-49 yaş arası kadınların dörtte birinden fazlası, yaşamları boyunca en az bir kez (15 yaşından itibaren) fiziksel ve/veya cinsel şiddete maruz kalmıştır. Yaşam boyu eş veya partner şiddeti sıklığı bölgeler arası farklılıklar göstermektedir (García-Moreno vd., 2013).

Kadına Yönelik Duygusal Şiddet

Kadına yönelik duygusal şiddetin kadın üzerinde somut fiziksel etkileri bulunmamaktadır. Ancak yaratmış olduğu ruhsal ve psikolojik açıdan etkiler nedeniyle kadının yaşam kalitesini bozan ve tedavi gerektiren anksiyete, depresyon, somatik bozukluklar gibi hastalıklara neden olur. Duygusal şiddet örneklerine kadını küçük düşürmek, küçümsemek, kadını söylediği şeylerden ya da yaptığı şeylerden utandırmak, alay etmek, kadına sevgi ya da şefkat göstermemek, kadının kendini suçlu hissetmesini sağlamak ve kadının kötü hissetmesini sağlamak sayılabilir. Kadını bir hizmetçi gibi görmek, kadına kararlar alırken danışmamak, evin sahibi gibi davranmak, erkeklerin

ve kadınların rollerinin belirlemek, erkek cinsiyetin ayrıcalığını kullanmak da diğer duygusal şiddet türleridir (Ozturk vd., 2016).

Kadına Yönelik Ekonomik Şiddet

Ekonomik şiddet gelir kaynaklarının kadın üzerinde kullanılmasıyla olmaktadır. Bazı negatif davranış biçimleri de kadınlar üzerindeki ekonomik şiddete dahil edilebilir. Kadının çalışmasına engel olunması, kadının iş yaşamında ilerlemesinin durdurulması, çeşitli fırsatların değerlendirilmesinin engellenmesi, kadına az miktarda para verilmesi ve bununla hayatını idame ettirmeye zorlanması, kadından mümkün olmayan şeyleri gerçekleştirmesinin talep edilmesi gibi örnekler ekonomik şiddet sayılmaktadır. Aynı zamanda kadınla ilgilenmemek, kadının ihtiyaçlarını karşılamamak kadınlara yönelik ekonomik şiddete örnektir (Ozturk vd., 2016). Ekonomik şiddet, bir kontrol davranış biçimidir, duygusal ya da psikolojik şiddet içerisinde değerlendirilebilir (Stylianou, 2018). Ekonomik şiddet, bir kadının ekonomik kaynakları kazanma, bu kaynakları kullanma ve sürdürme yeteneğini kontrol altına almayı amaçlayan, bu yolla onu ekonomik güvenliğinden ve kendi kendine yetebilirliğinden alıkoymayı sağlar (Adams vd., 2008).

Kadına Yönelik Cinsel Şiddet

Cinsel ilişkide bulunmak isteyen erkeğin güç kullanarak zorla bir kadının isteği dışında bir eylem gerçekleştirmesi cinsel şiddete örnektir. Kadına cinsel bir objeymiş gibi davranmak, cinselliği bir cezalandırma yöntemi olarak kullanmak ve duygusal baskı kullanıp cinsel ilişkiye kadını zorlamak cinsel şiddete örnek davranışlardır. Bu davranışlar sonucunda kadın hem duygusal hem de fiziksel açıdan etkilenmektedir (Ozturk vd., 2016). Kadına yönelik cinsel şiddet kadının iradesi dışında ilişki kurma, tecavüz, sözlü ve fiili olarak gerçekleştirilen tacizleri kapsamaktadır. Kadına yönelik cinsel şiddet olgusu özellikle kadın cinselliğın tabu olduğu toplumlarda, namus, şeref gibi kavramların önemli olduğu toplumlarda varlığını sürdürmektedir. Cinsel şiddette seksüel bir motivasyon vardır. Bir kişiyi istemediği zamanda ya da istemediği şekilde cinsel ilişkiye zorlamak, gebelikle ya da cinsel yolla bulaşan hastalığa yakalanmasına neden olmak, cinsel ilişki sırasında kadını incitmek, kadının canını acıtmak, kadına tecavüz etmek, başka kişilerle ilişkiye zorlamak, çeşitli doğum kontrol yöntemlerinin kullanılmasını önlemek, cinsel organına zarar vermek, kadını fahişe olmakla ya da frijit olmakla suçlamak, kadına namus ve töre nedeniyle baskı uygulamak ya da öldürmek cinsel şiddete örnek sayılabilir (Akkaş & Uyanık, 2016). Genellikle fiziksel şiddetle birlikte görülmektedir. Geleneksel olarak kadınlık ve erkeklik rolleri ile ilişkilidir. Toplumda mahrem bir alandır ve tabu olarak görülmektedir ve tespiti zordur. Cinsel şiddet maruz kalan kadının hakkında konuşmaktan en çok imtina ettiği şiddet türüdür (Adak, 2012).

Kadına Yönelik Dijital Şiddet

Dünya Sağlık Örgütü şiddeti “kendisine, başka bir kişiye veya bir grup veya topluluğa yönelik olarak fiziksel güç veya güç kullanma veya gerçek veya tehdit edilen güç kullanma niyeti” olarak tanımlar (de Araújo vd., 2022). Kadına yönelik dijital şiddet, kadınlara dijital platformlarda zarar verme amacı taşıyan veya kadınları hedef alan cinsiyet temelli şiddet biçimidir. Bu şiddet türü, internet, sosyal

medya, cep telefonları ve diğer dijital iletişim araçları üzerinden gerçekleştirilir. Kadına yönelik dijital şiddet, aşağıdaki şekillerde ortaya çıkabilir:

Siber Zorbalık: Kadınlara kötü niyetli mesajlar, tehditler, hakaretler ve cinsiyetçi içerikler içeren iletiler göndermek.

Kişisel Bilgi Sızdırma: Kadınların özel bilgilerini, fotoğraflarını veya videolarını izinsiz şekilde paylaşmak veya ifşa etmek.

Siber Takip: Kadınları dijital platformlarda takip etmek ve sürekli olarak çevrimiçi aktivitelerini izlemek.

Dijital Şiddet İçeren İnternet İtibarı Saldırıları: Kadınları ahlak dışı veya yanıltıcı içeriklerle zan altında bırakmak veya itibarlarını zedelemek amacıyla sahte profiller ve haberler oluşturmak.

Siber Taciz: Kadınlara sürekli olarak istenmeyen mesajlar veya cinsel içerikli talepler göndermek.

Kadınlar erkeklerden 27 kat daha fazla online şiddete maruz kalmaktadır (Crosas Remón & Medina Bravo, 2019). Kadına yönelik dijital şiddet, kurbanlarını duygusal ve psikolojik olarak etkileyebilir ve onları çevrimiçi varlıklarını korumak için korkutabilir. Bu tür şiddet, kadınların dijital alanlarda ifade özgürlüğünü sınırlayabilir ve onları çevrimiçi katılımı reddetmeye zorlayabilir. Kadına yönelik dijital şiddetle mücadele etmek için hukuki önlemler, eğitim ve farkındalık artırma faaliyetleri

gibi çeşitli yaklaşımlar benimsenmektedir.

Dünya’da Kadına Yönelik Şiddetin Boyutları

Dünya genelinde tahmini 736 milyon kadın, hayatlarının en az bir döneminde fiziksel ve/veya cinsel partner şiddetine veya partner dışı cinsel şiddete maruz kalmıştır. Birleşmiş Milletler Kadına Yönelik Şiddet Çalışma Grubu tarafından 2000-2018 yılları arasında 161 ülke ve bölgede yapılan bir sıklık çalışmasına göre, dünya genelinde kadınların neredeyse üçte birinin veya yüzde 30’unun, bir eş veya partner tarafından fiziksel ve/veya cinsel şiddete veya eş dışı cinsel şiddete veya her ikisine maruz kalmıştır (Violence against Women, t.y.).

Avrupa Birliği’nde her 10 kadından biri 15 yaşından itibaren siber tacize uğradığını belirtmektedir (Radionova-Girsa, 2019). Arap ülkelerinde yapılan bir çalışmada ise bölgedeki kadın internet kullanıcılarının %60’ı son bir yılda çevrimiçi şiddete maruz kaldığını bildirmiştir (Wagner vd., 2012). COVID-19 pandemisi sırasındaki kapanmalar ve sosyal ve ekonomik etkiler, kadınların şiddet uygulayan partnerlere maruz kalmasını artırmış ve hizmetlere erişimlerini sınırlamıştır. İnsani krizler ve yerinden edilme durumları, mevcut şiddeti, örneğin eş veya partner şiddetini ve eş dışı cinsel şiddeti şiddetlendirmekte ve kadınlara yönelik yeni şiddet formlarına yol açmaktadır. 2020 yılında tespit edilen insan ticareti kurbanlarının yaklaşık dörtte birinin yetişkin kadınlar ve yaklaşık dörtte

birinin ise kız çocukları olduğu görülmektedir. En az 200 milyon kadın ve kız çocuğu, kadın sünnetinin yaygın olduğu 31 ülkede bu uygulamaya tabi tutulmuştur (Facts and Figures, 2023; Global Gender Gap Report 2023, t.y.).

Kadına yönelik şiddet kamusal alanda da yüksek oranda görülmektedir. Uluslararası Parlamentolar Birliği'nin verilerine göre; 5 farklı bölgede, kadın parlamento üyelerinin %82'si görev süreleri boyunca psikolojik şiddete maruz kaldıklarını bildirmiştir (Union, 2019). Kadına yönelik şiddet, oldukça yaygın bir sorun olmasına rağmen, küresel anlamda kabul görmüş kanıtları oluşturmak açısından yavaş ilerlemektedir. Kadınların bedensel bütünlüğe sahip olma hakları, uluslararası hukuk çerçevesinde tam olarak tanınmış olup 1979'da yayınlanan Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) bu hakları güvence altına almıştır. Ancak, şiddet meselesi resmi olarak bir cinsiyet temelli ayrımcılık biçimi olarak kabul edilmeden önce, bu sözleşme 1992 yılında güncellenmiştir. Bu değişiklik, kadına yönelik şiddetin uluslararası düzeyde ciddiyeti ve yaygınlığı açısından önemli bir adım olarak kabul edilmektedir (Violence against women and girls – what the data tell us, t.y.). Kadına yönelik şiddetle ilgili yasalara bakıldığında 162 ülke aile içi şiddetle, 147 ülke de işyerinde cinsel tacizle ilgili yasaları kabul etmiştir (Women, Business and the Law - Gender Equality, Women Economic Empowerment - World Bank Group, t.y.).

Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddetin Boyutları

Ortaya konan uluslararası verilere bakıldığında, OECD ülkeleri arasında en fazla şiddete maruz kalan kadınlar Türkiye'de yaşayan kadınlardır. Türkiye, %38 oranla kadınların en fazla şiddete maruz kaldığı OECD ülkesi olarak birincisi sırada yer alırken onu, %37.4 oranla Kolombiya, %36 oranla Kosta Rika takip etmektedir (Gender - OECD, t.y.).

Türkiye'de kadına yönelik şiddet, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin en acı verici yansımalarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapılan araştırmalar, bu sorunun güncelliğini koruduğunu ve çok boyutlu bir yaklaşım gerektirdiğini göstermektedir. Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırmasına göre kadınlar en fazla yakın ilişkide oldukları erkekler tarafından şiddete maruz bırakılmaktadırlar. Evlenmiş kadınların eş veya birlikte oldukları erkekler tarafından yaşamlarının

herhangi bir döneminde maruz kaldıkları fiziksel şiddet %36, cinsel şiddet ise %12 düzeyindedir. Kadınların ifade ettikleri şiddet biçimleri arasında en yaygın olanı, kadınların %44'ünün ifade ettiği duygusal şiddet veya istismardır. Her üç şiddet biçimine maruz kalan kadınlar arasında, eğitim düzeyi ve yaşadıkları hane halkının refah düzeyinin artması, şiddet mağduriyetlerinin azalmasına katkı sağlamaktadır (Yüksel vd., 2015).

Daha erken yaşlarda evlenen kadınlar arasında şiddet yaygınlığının daha fazla olduğunu görülmektedir. 18 yaşını tamamlamadan evlenen kadınların yaşamlarının herhangi bir döneminde maruz kaldıkları fiziksel ve/veya cinsel şiddet %50 iken, bu oran 18 yaşından sonra evlenen kadınlar için %33'tür. Kadınların maruz kaldıkları şiddet düzeyinin boşanma ve ayrı yaşama durumunda artması, şiddetin boşanma nedeni olabildiği gibi, boşanma talebinin de şiddete neden olduğunu düşündürmektedir. Boşanmış ya da ayrı yaşayan kadınların dörtte üçü eşlerinden fiziksel şiddete maruz kalmışlardır. Boşanmış kadınlar tüm şiddet biçimleri açısından en dezavantajlı konumdadırlar. Araştırma sürecinde kadınların eğitimlerine ve çalışma hayatına katılmalarının aile ve yakın çevre tarafından engellendiğine yönelik bilgi elde edilmiştir. Sonuçlar, her 10 kadından 3'ünün eğitiminin engellendiğini, 15 yaşından sonra ise

her 10 kadından 1'inin çalışmasının engellendiğini ortaya koymaktadır (Yüksel vd., 2015). Araştırmalar aldatma ve alkol kullanımının kadınların sözel ve psikolojik şiddete maruz kalma olasılığını artırdığını göstermektedir (Alkan vd., 2022).

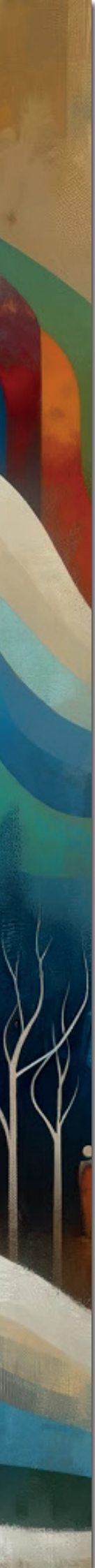
Kadına Yönelik Şiddetin Sonuçları ve Etkileri

Kadına yönelik şiddetin en önemli sonuçlarından biri şiddetin kadınların ve çocukların üzerindeki fiziksel ve ruhsal etkileridir. Bu etkiler dolaylı ya da doğrudan gerçekleşebilir. Fiziksel şiddete ya da cinsel şiddete maruz kalınması sonucu oluşan yaralanmalar, şiddetin kadın sağlığı üzerindeki doğrudan etkilerine örnektir. Bunun yanında yaşamının herhangi bir döneminde şiddete maruz kalan kadınlarda genel ve ruhsal sağlık problemleri görülebilmektedir. Başka ülkelerde yapılan bazı araştırmalarda fiziksel ve ruhsal rahatsızlıkların şiddetin doğrudan bir sonucu olmadığı belirtilmiştir. Ancak şiddet yaşayan kadınlarda ruhsal ve fiziksel problemler daha sıktır (García-Moreno vd., 2005). Kadına yönelik şiddetin önem sonuçlarından biri de şiddetin kuşaklar arasında aktarımıdır. Yetiştikleri ailede şiddet olan kadınlar kendi yaşamlarında şiddete maruz kalmaktadır. Kadının şiddete maruz kaldığı evlerde hem annenin hem de babanın çocuğa yönelik şiddeti önem kazanmaktadır (Yüksel vd., 2015).

Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırmasında eşinin ya da birlikte olduğu erkeğin şiddetine maruz kalmış kadınlara yaralanmalar, yaralanmaların sayısı ve biçimi hakkında sorular sorulmuştur. Kentlerde kıra göre yaralanmaların daha sık olduğu belirtilmiştir. Araştırmada kadınların yaşlarına göre dağılımı farklı çıkmamıştır ve hemen hemen dört kadından biri şiddet sonucu yaralandığını belirtmiştir. Kadının eğitim düzeyi ve şiddetin yaygınlığı negatif ilişkili olmasına rağmen şiddet sonucu yaralanma üzerinde böyle bir etki görülmemiştir. Araştırmada eğitim düzeyi yüksek olan kadınların daha fazla yaralandığı görülmüştür. Araştırmada birliktelik durumuna göre en dezavantajlı olan grup eşinden boşanmış veya eşiyle ayrı yaşayan kadınlardır. Şiddet sonucu yaralanan on kadından altısının birkaç kez veya daha fazla yaralandığı görülmüştür. Şiddet sonucu yaralanan her iki kadından biri tedavi almayı gerektirecek kadar şiddetli bir biçimde yaralandığını belirtmiştir. Türkiye genelinde yaralanmalar en sık çizik, sıyrık veya yara bere şeklindedir. Bunu kulak zarında patlama, gözde yaralanma ve morarma takip etmiştir (Yüksel vd., 2015).

Toplumsal cinsiyete dayalı olarak kadın üreme sağlığı olumsuz yönde etkilenir. Afrika'da yapılmış bir çalışmada şiddete maruz kalan kadınların karşılaştığı partnerlerin riskli cinsel davranışlara sahip olduğu, yetersiz kondom kullanımlarının olduğu, cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlara yatkın olduğu bulunmuştur (Seth vd., 2010). Partner şiddetine maruz kalan kadınların HIV bulaş riskleri de fazladır (Organization, 2014). Kadınlar eşlerine kondom kullanma konusunda ısrar edince de şiddet eşleri tarafından bir çözüm olarak uygulanmaktadır (Gaikwad vd., 2011). Gebe kadınlar da partner şiddetine maruz kalmaktadır. Erken doğum, düşük doğum ağırlığı, fetal ve neonatal ölüm oranlarında artış, obstetrik komplikasyonların artışı gibi sorunlar gebe kadınlardaki şiddetin sonuçlarıdır (Berhanie vd., 2019).

Kadına yönelik şiddet, bir dizi kronik hastalıkla da ilişkilendirilmiştir. İstismara uğrayan kadınlarda kardiyovasküler hastalıklar, daha yüksek bir sıklıkta görülmektedir (Whiting vd., 2017). ABD'de 2010 yılında gerçekleştirilen ulusal bir çalışmada, şiddet gören kadınlarda astım, irritabl bağırsak sendromu ve Diabetes Mellitus gibi sağlık sorunlarının daha yaygın olduğunu gösterilmiştir (Black vd., 2011). Şiddete uğrayan kadınların obez olma olasılığı şiddete maruz kalmayanlardan fazladır (Bosch vd., 2017). Depresyon ve Travma Sonrası Stres Bozukluğu oranlarının yüksekliği dikkate alındığında, partner şiddeti mağduru bireylerin intihar girişimi ve tamamlanmış intihar riskinin arttığı görülmektedir (Parks vd., 2014).

Kadına yönelik şiddet kadınların ruh sağlığı ve refahı üzerinde ciddi etkilere yol açan bir sorundur. Var olan şiddetin hem akut hem de uzun vadede etkileri görülebilir. Şiddet ya da travma kadınları depresyon, anksiyete, travma sonrası stres bozukluğu, çeşitli bozuklukları, madde kullanım bozuklukları, somatoform bozukluklar ve kişilik bozukluklarına karşı savunmasız hale getirebilir. Bu etkiler kadınların hem fiziksel hem de ruhsal sağlık üzerinde şiddetin ciddi bir tehdit oluşturduğunu düşündürmektedir (Salom vd., 2015). Şiddetin ergenlerin sağlığı üzerindeki etkilerini araştıran bir çalışmada, partner şiddeti ve partner dışı cinsel şiddetin her ikisinin de ruh sağlığı, madde kullanımı, cinsel ve üreme sağlığı ile öznel sağlık açısından olumsuz etkilerle ilişkilendirildiği gözlemlenmiştir (Decker vd., 2014). Partner şiddetine maruz kalan kadınlarda ruh sağlığı açısından olumsuz sonuçlarla karşılaşma olasılıkları yüksekken, fiziksel sağlık açısından şiddete maruz kalmayan kadınlara benzer sağlık sonuçları olduğu görülmüştür (Kamimura vd., 2014). İlginç bir şekilde partner şiddetine maruz kalan kadınlarda sağlık hizmetlerinden yararlanma oranları düşüktür (Kulwicki vd., 2015).

Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi ve Mücadelesi

Kadına yönelik şiddet, dünya genelinde kadınların insan haklarının ihlal edilmesinin en yaygın ve ciddi biçimlerinden biridir. Bu sorunla

mücadele etmek için uluslararası toplum, çeşitli sözleşmeler ve hukuki düzenlemelerle kadınların korunmasını ve şiddetin önlenmesini hedefleyen bir çerçeve oluşturmuştur. Kadına yönelik şiddetle mücadelede en önemli uluslararası belgelerden biri, CEDAW'dır. 1979 yılında kabul edilen CEDAW, kadınlara karşı ayrımcılığı yasaklayan ve devletlerin bu konuda yükümlülüklerini belirleyen bir dizi ilkeyi içermektedir. Sözleşme, kadınların siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel ve sivil haklarının tam olarak tanınmasını talep eder ve devletlerin bu hakları korumak için gerekli adımları atmasını şart koşmaktadır (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, t.y.).

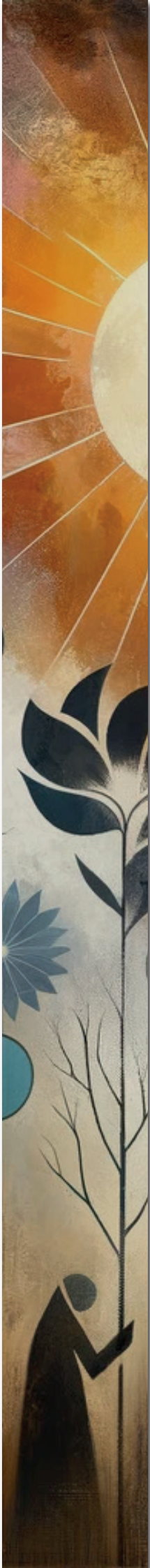
Bir diğer önemli belge ise Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadele Konusunda Avrupa Konseyi Sözleşmesidir, genellikle İstanbul Sözleşmesi olarak anılmaktadır. 2011 yılında imzalanan bu sözleşme, kadına yönelik şiddetin önlenmesi, mağdurların korunması ve şiddet faillerinin yargılanması konusunda kapsamlı bir çerçeve sunar. İstanbul Sözleşmesi, kadına yönelik şiddeti bir insan hakları ihlali ve cinsiyet eşitliği meselesi olarak tanımlar ve devletlerin bu konuda somut önlemler almasını zorunlu kılmaktadır (Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (CETS No. 210), t.y.). Uluslararası sözleşmeler, devletlerin ulusal

hukuk sistemlerine entegre edilmeli ve uygulanmalıdır. Bu bağlamda, birçok ülke kadına yönelik şiddeti önlemek ve mücadele etmek için kendi yasal düzenlemelerini oluşturmuştur. Örneğin, Türkiye 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'u kabul ederek, şiddet mağdurlarına koruma ve destek sağlamak için yasal bir temel oluşturmuştur. Ancak, bu tür yasal düzenlemelerin etkinliği, uygulamadaki kararlılık ve kaynakların yeterliliği ile doğrudan ilişkilidir (Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, 2012).

Uluslararası sözleşmelerin ve ulusal yasaların uygulanması, çeşitli zorluklarla karşılaşabilir. Bu zorluklar arasında yeterli kaynakların ayrılmaması, yasal düzenlemelerin toplumun tüm kesimleri tarafından benimsenmemesi ve yargı sisteminin etkin bir şekilde işlememesi sayılabilir. Ayrıca, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın haklarına yönelik direnç de uygulamayı zorlaştıran faktörler arasındadır. Kadına yönelik şiddetin önlenmesi ve mücadelesinde uluslararası sözleşmeler ve hukuki çerçeve, bu sorunla etkin bir şekilde mücadele etmek için hayati öneme sahiptir. Ancak, bu çerçevenin başarısı, devletlerin ve toplumun bu konudaki kararlılığına ve bu alana yeterli kaynak ayırmasına bağlıdır. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadınların güçlendirilmesi, bu mücadelenin temel taşlarından biri olmaya devam etmektedir.

Sonuç ve Çözüm Önerileri

Şiddet toplumsal bir olgudur. Tek bir nedenle açıklanamayacak kadar karmaşıktır. Farklı bilim alanlarının konusudur. Uzamış stresli hayata bağlı olarak depresyon, sosyal çekilme üretkenlikte azalma, ilgisizlik görülebilir. Toplumsal hayatın en önemli sorunlarından biri şiddettir. Şiddete dair haberler kanıksanmış, medyada sık sık kendine yer bulmaktadır. Duyarsızlaşmış toplum bu tür haberleri artık ilgi göstermemektedir. Kadına yönelik ayrımcılık günümüze kadar devam etmiştir. Kadına yönelik şiddet toplumsal cinsiyetin bir yansıması olarak değerlendirilir. Ataerkil sistemde ve topluma hakim olan rollerde kendine yer bulmaktadır. Kadın ev yaşamına hapsedilmiştir ve sadece annelik ve eş olma görevlerini icra etme yetkisi verilen bir obje haline gelmiştir (Akkaş & Uyanık, 2016).

Kaynaklar

- Acar, H., Akman, E., & Negiz, N. (2013). Sosyal Hizmet Temelleri ve Uygulama Alanları. Ankara: Maya Akademi Yayınları.
- Adak, N. (2012). Değişen toplumda değişen aile. Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Adams, A. E., Sullivan, C. M., Bybee, D., & Greeson, M. R. (2008). Development of the Scale of Economic Abuse. *Violence Against Women*, 14(5), 563-588. <https://doi.org/10.1177/1077801208315529>
- Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, 6284 Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun (2012), 20.03.2012. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6284&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- AK,Ş.U.,GÖKULU,G.,BİLİR,O.,&KARACIK,N.E. (t.y.).ToplumsalCinsiyetEşitsizliğiveKadınaYönelikŞiddet.Geliş tarihii 02 Kasım 2023, gönderen <https://avys.omu.edu.tr/storage/app/public/damla.aslan/138623/%C5%9Eeref%20Uluocak%20vd%20-%20Toplumsal%20Cinsiyet%20E%20C%5%9Fitsizli%20C4%9Fi%20ve%20Kad%C4%B1na%20Y%C3%B6nelik%20C%5%9Eiddet.pdf>
- Akkaş, İ., & Uyanık, Z. (2016). Kadına Yönelik Şiddet. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi.
- Aktaş, A. M. (2006). Aile içi şiddet: Kadının ve çocuğun korunması. Elma Yayınevi.
- Akyıldız, M. (2014). Kadına yönelik şiddetle mücadelede bir model olarak şiddet önleme ve izleme merkezi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Alkan, Ö., Serçemeli, C., & Özmen, K. (2022). Verbal and psychological violence against women in Turkey and its determinants. *PLOS ONE*, 17(10), e0275950. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0275950>
- Bal, M. D. (2014). Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine genel bakış. *Kadın Sağlığı Hemşireliği Dergisi*, 1(1), 15-28.
- Berhanie, E., Gebregziabher, D., Berihu, H., Gerezgiher, A., & Kidane, G. (2019). Intimate partner violence during pregnancy and adverse birth outcomes: A case-control study. *Reproductive Health*, 16(1), 22. <https://doi.org/10.1186/s12978-019-0670-4>
- Black, M. C., Basile, K. C., Breiding, M. J., Smith, S. G., Walters, M. L., Merrick, M. T., & Stevens, M. R. (2011). National intimate partner and sexual violence survey. Atlanta, GA: Centers for Disease Control and Prevention, 75. https://vawnet.org/sites/default/files/assets/files/2016-11/NRCWebinar_NISVSBriefingHandout.pdf
- Bosch, J., Weaver, T. L., Arnold, L. D., & Clark, E. M. (2017). The Impact of Intimate Partner Violence on Women's Physical Health: Findings From the Missouri Behavioral Risk Factor Surveillance System. *Journal of Interpersonal Violence*, 32(22), 3402-3419. <https://doi.org/10.1177/0886260515599162>
- Butler, J. (2008). Cinsiyet belası. İstanbul: Metis Yayınları. <https://www.anarcho-copy.org/libre/judith-butler-cinsiyet-belasi-feminizm-ve-kimligin-altust-edilmesi.pdf>
- Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women. (t.y.). Geliş tarihi 05 Kasım 2023, gönderen <https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/>
- Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (CETS No. 210), CETS No. 210, 2011. Geliş tarihi 05 Kasım 2023, gönderen <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list>
- Crosas Remón, I., & Medina Bravo, P. (2019). Ciberviolencia en la red: Nuevas formas de retórica disciplinaria en contra del feminismo. *Papers: revista de sociologia*, 104(1), 0047-0073.
- Cüceloğlu, D. (1992). İnsan ve Davranışı, Remzi Kitabevi, 3.
- de Araujo, A. V. M., do Bonfim, C. V., Bushatsky, M., & Furtado, B. M. A. (2022). Technology-facilitated sexual violence: A review of virtual violence against women. *Research, Society and Development*, 11(2), e57811225757-e57811225757.
- Decker, M. R., Peitzmeier, S., Olumide, A., Acharya, R., Ojengbede, O., Covarrubias, L., Gao, E., Cheng, Y., Delany-Moretwe, S., & Brahmabhatt, H. (2014). Prevalence and health impact of intimate partner violence and non-partner sexual violence among female adolescents aged 15–19 years in vulnerable urban environments: A multi-country study. *Journal of Adolescent Health*, 55(6), S58-S67.
- Dökmen, Y. Z. (2004). Toplumsal Cinsiyet. Sistem Yayıncılık.
- Erikli, S. (2020). Çalışma Yaşamında Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığının Görünümü. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), Article 1.
- Facts and figures: Ending violence against women. (2023, Ekim 26). UN Women – Headquarters. <https://www.unwomen.org/en/what-we-do/ending-violence-against-women/facts-and-figures>
- Fatmagül, B. (1995). Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın. Metis Kadın Araştırmaları, İstanbul.
- Gaikwad, V., Madhukumar, S., & Sudeepa, D. (2011). An epidemiological Study of Domestic Violence Against Women and its Association with Sexually Transmitted Infections in Bangalore Rural. *Online journal of health and allied sciences*, 10(3). <https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=d556d7047eb59d05edd5ae48874f4a8018cb2b89>
- García-Moreno, C., Jansen, H. A., Ellsberg, M., Heise, L., & Watts, C. (2005). WHO multi-country study on women's health and domestic violence against women. World Health Organization. <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/bitstream/handle/1/93/ekutuphane4.1.6.4.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- García-Moreno, C., Pallitto, C., Devries, K., Stöckl, H., Watts, C., & Abrahams, N. (2013). Global and Regional Estimates of Violence Against Women: Prevalence and Health Effects of Intimate Partner Violence and Non-partner Sexual Violence. World Health Organization.
- Gender—OECD. (t.y.). Geliş tarihi 05 Kasım 2023, gönderen <https://www.oecd.org/gender/vaw.htm>
- Global Gender Gap Report 2023. (t.y.). World Economic Forum. Geliş tarihi 05 Kasım 2023, gönderen <https://www.weforum.org/publications/global-gender-gap-report-2023/>

- Gökkaya, V. B. (2009). Türkiye’de Şiddetin Kadın Sağlığına Etkileri. Cumhuriyet Üniversitesi Journal of Economics & Administrative Sciences (JEAS), 10(2). <https://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423875117.pdf>
- Gürhan, A. G. N. (2010). Toplumsal Cinsiyet ve Din. International Labour Conference (Ed.). (2009). Gender equality at the heart of decent work: International Labour Conference, 98th Session, 2009 ; sixth item on the agenda (1. ed). Internat. Labour Off.
- Kafadar, H., & Sehlikoğlu, K. (2019). Bir tıp fakültesi öğrencilerinin kadına yönelik şiddet konusundaki görüş ve tutumlarının belirlenmesi. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 32, 641-664.
- Kamimura, A., Christensen, N., Tabler, J., Ashby, J., & Olson, L. M. (2014). Prevalence of intimate partner violence and its impact on health: Female and male patients using a free clinic. Journal of Health Care for the Poor and Underserved, 25(2), 731-745.
- Kocacık, F., & Çağlayandereli, M. (2009). Ailede kadına yönelik şiddet: Denizli ili örneği. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 6(2), 24-43.
- Kulwicki, A., Ballout, S., Kilgore, C., Hammad, A., & Dervartanian, H. (2015). Intimate Partner Violence, Depression, and Barriers to Service Utilization in Arab American Women. Journal of Transcultural Nursing, 26(1), 24-30. <https://doi.org/10.1177/1043659614524000>
- Marshall, G. (2020). Sosyoloji Sözlüğü (O. Akınhay & D. Kömürcü, Çev.). Bilim Ve Sanat Yayınları.
- Organization, W. H. (2014). Violence against women: Intimate partner and sexual violence against women: Intimate partner and sexual violence have serious short-and long-term physical, mental and sexual and reproductive health problems for survivors: Fact sheet. World Health Organization.
- Ozturk, O., Ozturk, O., & Tapan, B. (2016). The Effects of Violence Against Women Upon Women’s and Public Health. Health Care Academician Journal, 3(4), 139. <https://doi.org/10.5455/sad.13-1480680332>
- Özbay, D., Bilir, O., Uluocak, Ş., Gökulu, G., & Etizer Karacak, G. (2014). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Kadına Yönelik Şiddet. Paradigma Akademi Yayınları. <https://www.paradigmaakademi yayinlari.com/5171/toplumsal-cinayet-esitsizligi-ve-kadina-yonelik-siddet/>
- Öztürk, Ö. (2011). Türkiye’de kadına yönelik şiddet [PhD Thesis, Marmara Üniversitesi (Turkey)]. https://search.proquest.com/openview/c724ad9dbc8c5b692d823b83c521f812/1?pq-origsite=gscholar&cbl=2026366&diss=y&ca_sa_token=LhSO0A6dLbMAAAAA:NUGUEZt9aLMaxmNcfqK9Nv-u5MkHUjXuZTL2J4h7_PqJ3aJ4FxCS-PhOMsU_FMwSGfG6kHRk2g
- Parks, S. E., Johnson, L. L., McDaniel, D. D., & Gladden, M. (2014). Surveillance for violent deaths—National violent death reporting system, 16 states, 2010. Morbidity and Mortality Weekly Report: Surveillance Summaries, 63(1), 1-33.
- Radionova-Girsa, E. (2019). Threats for women in cyberspace: Be protected using Internet. International conference on gender research, 742-XXI. <https://search.proquest.com/openview/d35efcf71d3dc45a67472c1adf97a389/1?pq-origsite=gscholar&cbl=4451209>
- Salom, C. L., Williams, G. M., Najman, J. M., & Alati, R. (2015). Substance use and mental health disorders are linked to different forms of intimate partner violence victimisation. Drug and alcohol dependence, 151, 121-127.
- Seth, P., Raiford, J. L., Robinson, L. S., Wingood, G. M., & DiClemente, R. J. (2010). Intimate partner violence and other partner-related factors: Correlates of sexually transmissible infections and risky sexual behaviours among young adult African American women. Sexual health, 7(1), 25-30.
- Sezen, Ü., Bayram, N., ULUYAĞCI, C., & BAYÇU, S. U. (2009). Kadına yönelik şiddet: TV dizilerinde kadına yönelik şiddet üzerine bir araştırma. Selçuk İletişim, 5(4), 95-104.
- Stylianou, A. M. (2018). Economic Abuse Within Intimate Partner Violence: A Review of the Literature. Violence and Victims, 33(1), 3-22. <https://doi.org/10.1891/0886-6708.33.1.3>
- Şener, E. B. (2011). Kadına Yönelik Aile İçi Şiddeti Önlemede 4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun ve Değerlendirilmesi. T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. <https://aile.gov.tr/media/2522/ekinsener.pdf>
- Union, I.-P. (2019). Sexism, harassment and violence against women parliamentarians: Issues brief. (No Title). <https://cir.nii.ac.jp/crid/1130013316422321539>
- UNITE to End Violence against Women Campaign. (t.y.). UN Women – Headquarters. Geliş tarihi 06 Kasım 2023, gönderen <https://www.unwomen.org/en/what-we-do/ending-violence-against-women/unite>
- Vahip, I., & Doğanavşargil, Ö. (2006). Aile içi fiziksel şiddet ve kadın hastalarımız. Türk Psikiyatri Dergisi, 17(2), 107-114.
- Violence against women. (t.y.). Geliş tarihi 05 Kasım 2023, gönderen <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women>
- Violence against women and girls – what the data tell us. (t.y.). World Bank Gender Data Portal. Geliş tarihi 05 Kasım 2023, gönderen <https://genderdata.worldbank.org/data-stories/overview-of-gender-based-violence/>
- Wagner, B., Schulz, W., & Knaevelsrud, C. (2012). Efficacy of an Internet-based intervention for posttraumatic stress disorder in Iraq: A pilot study. Psychiatry Research, 195(1), 85-88. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2011.07.026>
- Whiting, K., Liu, L. Y., Koyutürk, M., & Karakurt, G. (2017). NETWORK MAP OF ADVERSE HEALTH EFFECTS AMONG VICTIMS OF INTIMATE PARTNER VIOLENCE. Pacific Symposium on Biocomputing. Pacific Symposium on Biocomputing, 22, 324-335. https://doi.org/10.1142/9789813207813_0031
- Women, Business and the Law—Gender Equality, Women Economic Empowerment—World Bank Group. (t.y.). [Text/HTML]. World Bank. Geliş tarihi 05 Kasım 2023, gönderen <https://wbl.worldbank.org/>
- Yüksel, İ., Çavlin, A., Ergöçmen, B., Turkey, & Hacettepe Üniversitesi (Ed.). (2015). Türkiye’de kadına yönelik aile içi şiddet araştırması. T.C Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.

Hatice Çelik

Araştırma Makalesi

Engelli Çocuğun Sorumlusu Olarak Kadın ve Engelli Anneliği

Yasemin Ceylan

Öz

Bu çalışma genellikle hamilelikle başlayan engelli anneliği deneyimine odaklanmaktadır. Çalışma, engelli bebeğe hamile olduğunu öğrenebilen ya da bu durumu doğumdan sonra öğrenen kadınların yaşadığı annelik deneyimini betimleyen bir nitel araştırmadır. Çalışmada, 10'u engelli çocuğu dünya getirmiş, 9'u engelli fetüsü kürtaj yaptırmış kadınla derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Ayrıca engelli annelerinin sosyal medyada oluşturdukları dayanışma, bilgi edinme ve eğitim amaçlı toplantılarına dört ay boyunca katılımlı gözlem gerçekleştirilmiştir. Çalışmada, engelli annelerinin aile, toplum ve devletin inşa ettiği annelik imajıyla yaşadığı dışlanma, baskı ve suçlanma deneyimleri özetlenmiştir. Çalışma, engelli bebeğin müsebbibi olarak genellikle annenin işaret edildiğini ortaya koymaktadır. Bunu kimi zaman kadının kendisi, kimi zaman ise yakınları belirtmektedir. Engelli anneleri bir yandan aile, toplum ve devlet tarafından dışlanan, suçlanan bireylerken; diğer yandan toplumun ve devletin engelli bireye yönelik sorumluluklarını üstlendikleri için kutsal annelik imajıyla toplum ve devlet tarafından yüceltilerek sömürülürler.

Anahtar sözcükler: Annelik, Engellilik, Kürtaj, Biyopolitika

Women As The Responsible Party For Disabled Children And Disabled Motherhood

Abstract

This study primarily focuses on the experience of disabled motherhood, starting mostly with pregnancy. It presents a qualitative research that describes the experience of motherhood for women who either learned about having a disabled baby during pregnancy or after childbirth. The research conducted in-depth interviews with 10 women who gave birth to disabled children and 9 women who chose to abort fetuses diagnosed with disabilities. Additionally, participatory observations were made over four months on support groups, information exchange, and educational meetings formed by disabled mothers on social media.

The study outlines the experiences of disabled mothers facing exclusion, pressure, and blame within the framework of motherhood ideals constructed by family, society, and the state. It reveals that typically, the mother is pointed to as the cause of the disabled baby, indicated either by the woman herself or her close relatives. While being ostracized and accused by family, society, and the state, disabled mothers are simultaneously glorified and exploited by society and the state due to their assumption of responsibilities toward the disabled individual, thereby idealizing them under the sacred image of motherhood.

Keywords: Motherhood, Disability, Abortion, Biopolitics

Giriş

Dünya Nüfus Raporuna göre Dünya nüfusunun %16'sını engelliler oluşturuyor. Dünyanın en kalabalık ötekileri engellilerdir. Türkiye'de ise yaklaşık 9 milyon engelli yaşıyor. Türkiye'deki engellilerin %50'sinden fazlası kadın ve %27'si 0-21 yaş aralığında yer alıyor¹. Engelli kadınlar, erkeklere oranla daha az istihdam edilir, daha fazla şiddet görür, eğitim hakkına erişimleri daha azdır. Bunlar kadın engelliliğinin bireysel boyutlarından bazılarıdır. Engelliliğinin kadınlarla ilgili bir diğer boyutu ise engelli anneliğidir. Bu çalışmanın odaklandığı annelik deneyimi de çoğu zaman hamilelikle başlayan engelli anneliği deneyimidir. Bu annelik deneyimi bedeninde taşıdığı "canlının" engelli olduğunun öğrenilmesiyle kürtaj ve doğum kararını; doğurursa bakım ve eğitimini, engellinin ve annenin yaşadığı dışlanmaları, toplumsal izolasyonları içerisinde barındıran bir annelik deneyiminden oluşmaktadır. Çalışma, 10'u engelli çocuğu dünya getirmiş, 9'u engelli fetüsü kürtaj yaptırmış kadının yer aldığı nitel bir çalışmadır. Çalışmada 19 kadınla derinlemesine görüşme yaptım. Ayrıca engelli çocuk annelerinin sosyal medya üzerinden oluşturdukları dayanışma, bilgi

edinme ve eğitim alma süreçlerinden oluşan iki haftada bir yaptıkları zoom toplantılarına yaklaşık 4 ay boyunca gözlemci olarak katıldım. Sahadan edindiğim engelli anneliği deneyimlerini aktarmadan önce iki kavrama değinmekte fayda var; engellilik ve annelik. Çünkü bu iki kavramın anlamları ve anlamlarındaki değişim, bugün engelli annelerinin zorlu deneyimlerinin kaynağını oluşturuyor.

Engellilik

Engelliler, dünyanın her yerine yayılmış, birçok farklılığı barındırır da engelli ortak paydasında olan en büyük azınlığı oluşturuyor. Engelliler, insanlık tarihi boyunca hep vardı, fakat engelliliğin anlamı zamana, kültüre, inanca, teknolojiye, toplumsal ihtiyaçlara göre değişti, dönüştü ve yeniden inşa oldu. Genel olarak uzuv eksikliği ve yeti kaybı üzerine odaklanan engelli kavramı, çevresel faktörleri de içerisine alınarak genişledi. Dünya Sağlık Örgütü'ne göre, engellilik; bir bireyin sağlık durumu, çevresel faktörler arasındaki etkileşim sonucu oluşan sakatlıklar, faaliyet kısıtlamaları ve katılım kısıtlamalarının genel bir tanımıdır². Bu tanımı daha anlaşılır hale getirmek gerekirse, üretim süreçleri makineleşmeden ve dijitalleşmeden önce

1 <https://www.engellilerkonfederasyonu.org.tr/engelliler-konfederasyonu-2020-yili-genel-degerlendirme/>, <https://ey-der.com/ana-sayfa/turkiye-ve-dunyada-engelliler/>

2 WHO(2011) World Report on Disability <https://www.who.int/publications/i/item/9789241564182>

engel olarak görülmeyen özellikler de artık engellilik unsurları arasında yer almaya başladı. Örneğin bir zihinsel engelli ya da kekeme tarlada, ormanda çalışabilir ya da hayvan güdebilir. Yani üretim sürecine doğrudan katılabilir. Fakat makine kullanamaz; ekranların ve ideal bedenlerin dünyasında bir firmanın görünen yüzlerinden olamaz. Kısacası, piyasanın modern dünyanın insanıyla, feodal dünyanın insanından beklentileri aynı değildir. Sennett'in (2014, s. 229) dediği gibi modern dünyanın bedeni, modern kapitalizmin taleplerine göre şekillenmiştir; bireyselleşmiştir.

Zaten engellilik tarih boyunca norm dışı olarak değerlendirilmiştir. Özellikle engelli dünyaya gelen bebekler, bir suçun, günahın cezası, uğursuzluk olarak değerlendirilmiştir (Turner, 2006). Savaşlarda gazi olarak uzuv kaybetmek bir cesaret göstergesi olsa da engelli beden hep öteki olmaya devam etti. Sekülerleşme engellilik yaklaşımlarındaki değişimin en önemli nedeni oldu ve kutsal bedenin makine bedene evrilmesiyle engelliliğin anlamı değişti (Nazlı, 2012, s. 21).

Engellilik yaklaşımları ilk olarak engelliliği ortadan kaldırmak üzerine kurulu tıbbi ya da biyomedikal model olarak ortaya çıktı. Bu model, engelli bireyi, tedavi edilecek bir hasta, tamir edilecek bir makine olarak değerlendirir. Bu yaklaşım engelliliği, bireyin bedensel, zihinsel işlevlerindeki bir eksikliği veya bozukluğu olarak görür. Yaklaşım, sorunu çözmek, tıbbi tedavi ve rehabilitasyon yoluyla engelin ortadan kaldırılmasına odaklanır (Albrecht, 2006, s. 1067-1069).

Daha sonra gelişen engellilik yaklaşımı ise biyomedikal yaklaşımın engelliliği tıbbileştiren, toplumdaki dışlayan yaklaşımına karşı çıkan sosyal modeldir. Bu model engelliliği toplumsal faktörlerle açıklar. Sosyal model, engelliliği bir bireyin bedensel veya zihinsel farklılığından kaynaklanan bir sorun değil, toplumun engelli bireylere uygun olmayan ortamlarından

ve ayrımcı politikalarından kaynaklandığını savunur. Yaklaşım; toplumda engellilere yönelik engellerin kaldırılmasını ve toplumsal süreçlere erişimlerinin sağlanmasını çözüm olarak ortaya koyar (Shakespeare, 2011, s. 52-54). Genel olarak literatürde tartışmalar biyomedikal model ve sosyal model üzerinden yürütülürken bu tartışmalara ekolojik ve kültürel model dahil oldu.

Ekolojik model, engelliliği bireyin çevresiyle etkileşim içinde ele alır. Bu model, engelliliği, bireyin fiziksel, sosyal ve kültürel çevresiyle olan uyumda ortaya çıkan bir uyumsuzluk olarak değerlendirir. Yaklaşım, engelliliğin anlaşılmasını ve çözümünü, bireyin çevresini değiştirmek veya uyum sağlaması için desteklenmesi olarak görür. Bu yaklaşıma göre, engellilik, eğer belirleyici faktörleri değiştirilebilirse her zaman kalıcı olmak zorunda olmayan fiziksel bir koşul ve toplumsal deneyimdir (Sherry & Albrecht, 2020, s. 277). Kültürel model, engelliliği kültürel ve toplumsal bir olgu olarak ele alır. Yaklaşım, engelliliği, kültürel değerlerin ve inançların bir ürünü olarak değerlendirir. Yaklaşıma göre farklı kültürlerde engellilikle ilgili farklı anlamlar ve deneyimler ortaya çıkar. Yaklaşım, toplumun engellilere karşı tutumlarını ve davranışlarını değiştirmeyi ve daha eşitlikçi bir toplum oluşturmayı savunur. Bu yaklaşımların gelişmesinde üretim süreçlerindeki değişim,

neoliberal sağlık politikaları, devlet ve engelli bireyler arasındaki hak-sorumluluk mücadelesi etkili olmuştur.

Annelik

Toplumsal gerçekler ve anlamlar, yaşanan toplum içerisinde zamansız ve değişmez olarak görülebilirler. Oysa bunlar zamana, mekâna, kültüre göre değişirler. Toplumsal cinsiyet kavramı özellikle ikinci dalga feminizme kadar sorgulanmayan, insanların biyolojik cinsiyetleriyle birçok hayat deneyimlerinin, rollerinin, mesleklerinin şekillendirildiğine dikkatleri çekerek bazı toplumsal anlamların sorgulanmasını sağladı (Hoffman, 2020, s. 890). Toplumsal cinsiyetin inşası ve toplumsal cinsiyet rollerinin sorgulanması, toplumsal cinsiyet rolleri arasında kadınlar üzerinde en önemli baskı unsuru ve hayatlarını şekillendiren annelik rolünün de sorgulanmasına yol açtı. Bu durum annelik çalışmalarının önünü açtı.

Annelik çocuk ölümlerinin yüksek olduğu ilk çağlarda sağlıklı çocuk doğurmak ve neslin devamını sağlamak eksenine yerleşen bir konumdadır. Orta Çağ'da annelik, dini bir görev ve sorumluluk olarak empoze edilir; anneliğin işlevi aynı kalırken anlamı genişler (Trevino, 2010). Feodal dönemde artan savaşlar ve salgın hastalıklarla azalan nüfusu artırmak görevi, anneliğin anlamının yeniden inşasında etkili

oldu. (Çeler, 2013). Kapitalizmle birlikte annelik sadece nüfusun yönetimi değil, mülkiyetin yönetimi ve korunması için de anlamlı bir hale geldi. Bu aşamadan sonra kadının ve rahminin kontrolü, toplumsal bedenin (corpus) kontrolüydü. Modern toplumda anneliğin anlamı biyopolitik uygulamalarla değişti. Erkeğin neslini devam ettirmekle görevli kadın artık kamusal alandaydı. Kadınları hem kamusal alanda çalışmaya hem de ev içi üretim süreçleri devam ettirmeye ikna edecek güç, inşa olan “anne” söylemiydi. Özellikle beyaz yakalı orta sınıf anneliğiyle, mükemmel, bilgili, kutsal hem işte hem evde açılan anne modeli güçlendirildi (Timurturkan, 2019). Bu noktanın biyopolitik boyutu kadının bedenini, doğum politikaları, kürtaj yasaları gibi uygulamaların yanı sıra kadınların rızayla iktidarın baskısını kabul etmesi, yeniden üretmesi, çoğu zaman görmezden gelmesidir.

Kate Millett (2000), Ann Oakley (2018), Elizabeth Silva (2003) gibi isimler işlevselci sosyologların ve tarihten günümüze gelen anneliğin, kadınlığın zorunlu ve değişmez bir sonucu olduğu fikrini eleştirdiler. 1960 sonrası anneliğin kadınlık üzerinde önemli iki baskısı olduğu vurgulandı. İlki kadınların evlilikle çalışma hayatından uzaklaştırılmasıyla erkeğe bağımlı kılınması; ikincisi ise, kadınların anne olmadan kendilerini tam hissetmeyecekleri inancıyla çocuk doğurmanın bir zorunluluğa dönüştürmesidir. Adrienne Rich *Of Women Born* (2000) eserinde ataerkil ve cinsiyetçi toplumlardaki kadınların anne olmak dışında bir seçeneği olmamasını “zorunluk annelik” olarak adlandırır (Smart, 2000). Tıbbın gelişmesi iktidarın kadın bedeni üzerindeki denetimini artırdı. Gelişen tıp teknolojisi kadının annelik sorumluluğunu doğum öncesi döneme kadar çekti ve kadının rahmi kamusalallaştı. İşte bu noktadan sonra engelli çocukların doğmadan tespit edilebildiği dönem de başlamış oldu. Anneliğin anlamında engelli çocukların elenmesinde, bakılmasında iktidarın kontrolünü ve sömürsünü artıracak söylem geliştirildi.

Engelli Anneliği, Kadınların Suçlanması ve Dışlanması

Engelli anneleri, toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklanan eşitsizliklerin yanında engelli çocuklara sahip oldukları için farklı eşitsizliklere de maruz kalırlar. Engelli anneleri aile, toplum ve devlet olmak üzere üç toplumsal kurumun da baskısına ve sömürüsüne maruz kalır. Çünkü, antik çağdan bu yana yüceltilmiş ve giderek de kutsallaştırılmış annelik rolünün farklı bir deneyimi olan engelli anneliği farklı bir annelik konumu olarak karşımıza çıkar. Ne de olsa engelli annesi, (bugün bile varlığı kadınlığıyla değil) anneliğiyle tanımlanan kadının aslı görevini doğru ve tam olarak yerine getirmemiştir³.

Öncelikle engelli anneliğinde aile deneyimine odaklanalım. Kadınlar engelli çocuk dünya

---

3 Çorum'da MHP Grup Başkanvekili Sadık Aşık, CHP Grup Başkanvekili Yıldız Bek'le İstanbul Sözleşmesi üzerinden tartışırken “Şimdi tabii bizde kadın haklarına saygımız sonsuzdur. Kadınlarımız başımızın tacıdır çünkü kadın önce annedir. Kadın eşittir, kadın evlattır, kadın çocuktur. Biz MHP Grubu olarak bunun bilincindeyiz ancak kadına verilen değeri sadece İstanbul Sözleşmesi vermemiştir ve gerçekten cennet kadının değil anaların ayakları altındadır. Kadın farklıdır, ana farklıdır. Bunun bilincine varmak lazım. Toplumunu böyle bilinçlendirmek lazımdır. Şimdi her kadın ana değildir. Ben bunu böyle görüyorum, böyle düşünüyorum. Analık farklı bir duygudur ama tabii ki kadın cinayeti de farklı bir şeydir. Ona farklı bir gözle bakmak gerekir. Sadece bunu da İstanbul Sözleşmesi'ne bağlamakta çok yanlış. Bizler MHP Grubu olarak şunu şöyle görüyoruz, kadın cinayetleri kesinlikle benim ülkemde olmasın ancak **analarla kadınları karıştırmayalım** diyorum” şeklinde konuştu. Yani öldürülmek için bile sadece kadın olmamalısınız ille de “anne” olmalısınız. <https://t24.com.tr/haber/corum-il-genel-meclisi-toplantısında-istanbul-sozlesmesi-tartismasi-analarla-kadınları-karıştırmayalım,1132823>

getirdiklerinde ilk olarak kendilerini sorguluyorlar⁴. Elbette bu sorgulama halinde annelik ve engellilik başlıklarında sözünü ettiğim engelliliğin anlamının inşasındaki süreçlerden bağımsız değil. Katılımcılardan bazıları engelli çocuğunun olmasını kendi hata ya da günahlarından olabileceğini düşünüyor. Bu sadece onlar tarafından değil çevreleri tarafından dile getiriliyor.

“Doktor geliyor sürekli bir şeyler söylüyor. Herkes bir şeyler söylüyor ama ne olduğunu kafanda tasarlayamıyorsun, ilk şöyle bir sorguladığım şey şu oldu kendinde? Acaba nasıl bir hata ettim de böyle hasta hani böyle bir sorunlu bir doğumla çocukla karşılaştığın gibi. İlk kendimi sorguladım, hani hatam neydi acaba gibi” (K3)

“Benim ne suçum vardı, ben ne günah işledim de Allah bana bunu verdin” (K8)

“Bir arkadaş var onla tanışmadık hafızmış kendi hazır hissetmiyormuş. Çocuğu down sendromluymuş, doğmuş yani doğumda öğrenmişler. Kadın eve kapatmış kendini. Ben ne günah işledim, ben ne yaptım da bana bu çocuğu verdin kadın kimseyle görüşmüyormuş. Her yeri kapatmış.” (K11)

“Bir tanesinin kayınvalidesi namaz kılmıyorsun, senin çocuk ondan böyle oldu.” (K11)

---

4 “Kadınlar” ifadesi genelleme içermez sadece çalışmadaki kadınları kapsıyor.

Yukarıdaki alıntılarda ilk çağlardan bugüne engellilikle ilgili değişmeyen bazı mitler var. Dünyaya gelen “öteki” Tanrı’nın bir cezası, bir hatanın bedeli olarak değerlendiriyor. Aradan geçen binlerce engelliliğin anlamı genişliyor ama temeldeki dışlayıcı mit ortadan kalkmıyor. Genellikle suçlanan anne oluyor. Çünkü yüceltilen annelik değerleri içerisinde evlat annenin bir yansıması, kazanımı ve kimliği olarak sergileniyor. Bir engelli annesi, ideal annelik özelliklerinin çoğunu barındırmadığı için dışlanıyor, suçlanıyor. En başla sağlıklı nesiller yetiştirme görevini yerine getirmemiş olan kadın en temel toplumsal cinsiyet rolünü yerine getirmediği için günahkarlıkla ya da kusurlu gen taşımakla suçlanıyor. Bununla birlikte engelli bebek doğuran kadın sadece kendi kutsal anneliğine zarar vermiş olmuyor, Tanrı’nın yarattığı kusursuz kutsal insana da zarar veriyor. Özetle toplum kadına sadece zorunlu anneliği dayatmıyor, sağlıklı, işlevsel nesiller dünyaya getirmediğinde onu ötekileştiriyor.

Katılımcı bir yandan kendini sorgularken diğer yandan sorumlu olmadığını ortaya koymaya çabılıyor. Çünkü özellikle kocasının ailesi tarafından engeli çocuğun tek müsebbibi olarak suçlanıyor. Fetüslerin engeli olduğu tespit edildiğinde, kadın soyu devam eden erkeğin genlerine zarar veren kişi konumuna geliyor. Bu nedenle katılımcı (K3) çocuğunun genetik hastalığının “baba” geninden geldiğini vurguluyor.

“Prader-Willi Sendromu, 15. Kromozom eksikliğine bağlı zihinsel ve fiziksel ilk doğumda işte hipotonus dedikleri hani kas gevşekliği olarak ilk öyle tanımlanıyor. Babadan gelen bir genle. Bu genetik bir rabatsızlık⁵.” (K3)

“15. kromozom eksikliği babadan gelen bir genetik bir rabatsızlıkım. Kayınvalideme soruyorum işte hani. Bir tane oğlu ölmüş. Hani onun için hafif şey diyorlar böyle biraz saf gibi. Ama hani yürütmesinde falan bir şey olmamış on dört yaşında trafik kazasında ölmüş. Hastalıkla alakası yok. İşte eskiden bebek ölümleri çok olurmuş ama neydi, kimse bir şey bilemiyor, söylemiyor.” (K3)

“Kayınvalidemin işte senin günahından dolayı bu çocuk böyle deyişi. Evet yani ben 23 yaşındaydım. Ne kadar ne büyük bir günahım olmuş olabilir. Hani tabii ki günahımız var kendimi şey yapmıyorum hani iyi bir insanım demiyorum ama? Hani katil olmamışım. Ya da ne bileyim. İnsanların hakkını hukukuna terk etmemişim. Herkes günahkâr, hepimiz hatalar işliyoruz. O zaman hiç kimsenin sağlıklı bir çocuğu olmamalıydı.” (K3)

Her ne kadar çocuk bir kadın ve bir erkekten meydana gelse de ataerkil toplumlarda çocuk babanın neslini devam

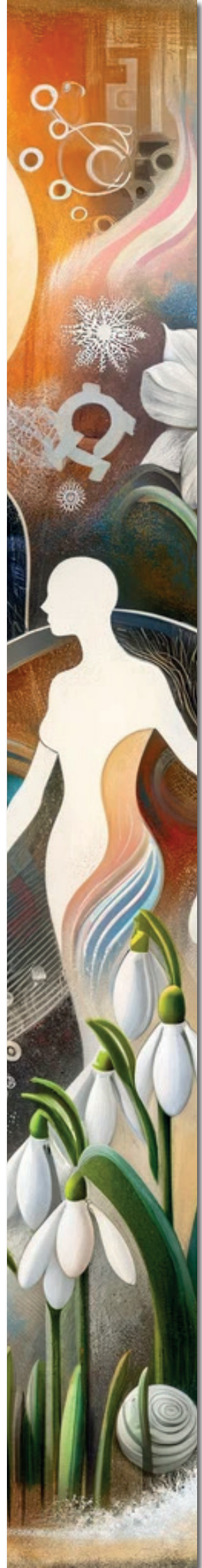
5 Prader-Willi Sendromu, genetik bir bozukluk olan ve çeşitli fiziksel, zihinsel ve davranışsal özelliklerle karakterize edilen nadir bir sendromdur. Bu sendrom, kromozom 15'in bir bölümünün silinmesi, inaktive edilmesi veya eksik olması sonucu ortaya çıkar. Hastalığın, zihinsel ve gelişimsel sorunları, yavaş büyüme, cinsel gelişim sorunları, zayıf kas yapısı, belirgin yüz ve vücut özellikleri gibi belirtileri vardır.

ettirmektedir. Fakat söz konusu olan engelli bir çocuk olduğunda bütün sorumlulukları ve “kusurlarıyla” birlikte çocuk annenin oluverir. Toplumsal normlar, roller ve gerçeklikler, sadece iktidarın kullanmış olduğu baskı aygıtlarının sonucu değildir. Toplumsal yapı, karmaşık bir şekilde kültürel etkiler, sosyal ilişkiler, bireysel deneyimler ve diğer faktörlerin etkileşimiyle şekillenir. Bu nedenle, toplumsal değişim ve dönüşüm için sadece iktidara odaklanmak yetersiz olabilir; aynı zamanda kültürel ve sosyal faktörleri de göz önünde bulundurmak önemlidir. İktidar bu normları toplumla birlikte inşa eder. Anneliğe, engelliliğe ilişkin normlar, gerçeklikler yalnızca iktidarın işlevsiz bedenleri cezalandırması ya da bazı haklardan yoksun bırakmasıyla oluşmaz. Bizzat engellinin yakınlarının ve toplumun engelli bireyi norm dışı ilan etmesiyle de oluşur. Bu norm dışı ilan etme bir yandan engellinin toplumsal konumunu ve anlamını diğer yandan kadının annelik kimliği üzerinden suçlanmasını barındırır. Nasıl ki, genetik bilim çocuğun cinsiyetini belirleyenin erkek olduğunu ortaya koyana kadar kadınlar erkek çocuk doğuramadıkları için suçlanıyor, sokağa atılıyor ya da üzerine kuma getiriliyordu. Engelli çocuk dünyaya getiren kadın benzer şekilde suçlanıyor. Sonuç olarak, engelli anneliği, klasik annelik konumundan farklı olarak ne toplumun ne de ailenin istemediği bozuk bedenler dünyaya getirmiş, kutsal ve işlevsel anneliğe yakışmayan bir anneliktir. Kadının kimliğinin annelik üzerinden tanımlandığı ataerkil toplumlarda engelli annelerinin yaşadıkları hak ihlalleri ve ayrımcılıklar diğer kadınlara oranla ikiye üçe katlanır.

Toplum

Bu çalışmada, toplumun engelli çocuk anneliği üzerinde kadın ve engelli çocuk ilişkisini inşası etme sürecini ve dışlamanın sonuçlarını gözlemledim.

Kadının varlığının, birinin karısı ya da annesi olmasıyla sınırlanmasına dair izleri dilde görmekteyiz. Benzer kullanımlar engelli çocukları ve anneleri için de söz konusudur. Okullarda da gözlemlediğim; engellilerin eğitim aldığı özel eğitim kurumlarında öğretmenlerin velilere “annesi”, “annemiz”, “ödeviniz” gibi kelimeleri kullanması toplumda engelli anneliğin inşasının bir yansımasıdır. Benzer şekilde engelli annelerine hastanede doktorlar Ayşe Hanım, Fatma Hanım demek yerine “annesi” hitabını kullanıyor. Adrienne Rich, kadınlara annelik dışında hiçbir kimlik tercihi bırakılmadığını

belirtmektedir. Yukarıdaki örnekler, kadınlara alternatifsiz sunulan annelik kimliğinin dildeki yansımalarından biridir.

“Ambulansla gittik. Oraya gidince orada dediler ki annesi Samsun’da mısınız?..... Muayenede annesi yüzde elli yaşar yüzde elli ölüür..... Biz bu ara sürekli hastaneye gidiyoruz Samsun Tıp Fakültesi’ni. Orası hiç ölümden bahsetmedi. İyi olacak annesi, işte beslenmesine dikkat et, egzersizlerine dikkat et dedi”
(K3)

“Doktorların yanına geldim annesi tamam biz kurtarıp Ankara’ya gönderdik ama down ihtimali var” (K17)

Kadının adı yok, kadın nasıl “wife of man” (woman) şimdi de bir çocuğun annesi olarak var. Bu durum ilkokullarda ve anaokullarında zaman zaman gözlemediğim bir durum olmakla birlikte engelli anneleri söz konusu olduğunda, iki beden tek bir kimlik çiziliyor. Ortaya çıkan bu kimliğin içinde kadının zarar gördüğü ortada. Ne de olsa siyaset topluma “analarla kadınları karıştırmamayı” öğütüyor⁶. Dolayısıyla kadın kimliğinin zarar görmesi toplumda herkesi rahatsız etmiyor.

Engelli anneliği üzerindeki baskının en önemli boyutu toplumdaki dışlama, ayrımcılık ve acımadır.

Engellinin öteki, anormal olarak damgalanması kadınların çocuğun engelliliğine bağlı zorluklarının

6 <https://t24.com.tr/haber/corum-il-genel-meclisi-toplantısında-istanbul-sozlesmesi-tartismasi-analarla-kadınları-karistirmayalım,1132823>

yanında hem psikolojik hem de sosyal olarak hayatlarını zorlaştırıyor. Engelin görünürlüğü toplumsal dışlamayı ve izolasyonu doğuruyor. Katılımcılardan bazıları çocuklarını saklamak için kendi sosyalliğini büyük oranda kısıtlıyor. Bir yandan toplum engelli çocukları dışlarken, engellinin annesi zaten engeli bakımı gereği azalan sosyalliğini bir izolasyona dönüştürüyor. 24 ay hayatta kalan Hidro-Sefali engelli bir kızı olan katılımcı deneyimini şöyle aktarıyor⁷:

“Benim kabullenmemem kızımı saklayaraktı. İlk zaten bir sene falan böyle çok dışarı çıkmadık. Dışarı çıktysa hatta bebek arabasının üstüne tül bent örtüm. O tül bentle görünmedi kızım. Hatta bir böyle dışarıda hafif rüzgârdan mı açılmış ne? Ben duymadım eşim duydu. Çocuğun birisi demiş bebeğin kafasını ne kadar büyük. Eşim çok üzülüyor o zaman. Bunu duyunca çok üzülüyor. Yoksa biz onu o şekilde gizleyerek kabullendik herhalde. Kimseye göstermedik çünkü tepkiler hoş değildi. Bu ölmeden hastanede yattı dedim ya sedyede gidiyorsun. Bu arada da kızın ağzıyla dudağını mı ısırması, bir şey yapmış, sürekli kanıyormuş, peçete ver diyor eşim, sürekli siliyorum. Etraftakiler aaaa buna ne oldu? Düştü de mi böyle oldu? Düştü mü tabi yani neden böyle oldu bir yandan kanıyor ya, kafa büyük.”
(K4)

7 Hidrosefali, aşırı beyin omurilik sıvısının (BOS) beyindeki boşluklarda birikmesi ve kafa içindeki basıncı artırması durumudur. Hastalığın cerrahi tedavisi olmakla birlikte kimi hastaların durumu cerrahi tedaviyle müdahaleye izin vermeyecek düzeyde ileri olabilir.

Katılımcı engelli çocuğunu kabullendiğini söylese de aslında ne kadın ne de kocası çocuğu kabullenememiş ve normalleştirememişti. Yaşadıkları dışlanma ve bebeğin ileri düzeyde Hidro-Sefali olması kadının bu durumu normalleştirmesini imkânsız kılıyordu. Yaşanan dışlanma ve kınamanın sonuçları kimi zaman sosyal izolasyon olsa da kimi zaman da kürtajla sonuçlanıyor. Bebeği Hidro-Sefali olan katılımcının kardeşinin hamileliğinde fetüsün Trizomi 13 bozukluğu olduğu tespit edildi⁸. Katılımcı ablasının bebeğinde yaşananlara şahit olduğu için kürtaja karar veriyor.

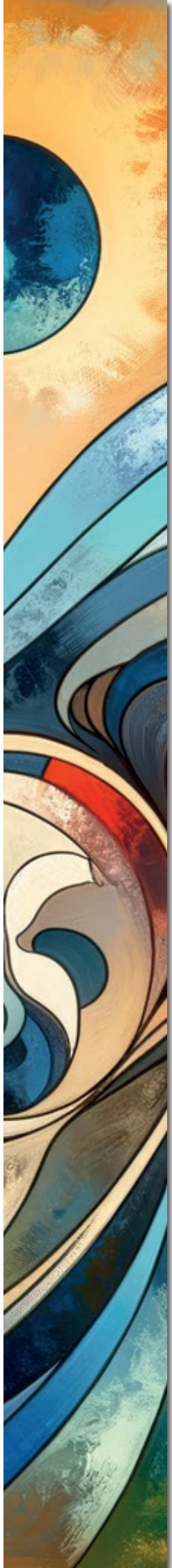
“Acınarak bakılıyor gerçekten. Yani görüyorum, duyuyorum. Ve ablamın bebeğini özellikle hani başı büyük olduğu için. Herkes bakmak istiyordu insanlara da bu merak var. Başına bakalım ne kadar büyümüş belli. Acıyorlar yani sana. Ama acınmaya ihtiyaçları yok ki..... İnternet araştırdım. Trizomi 13’lü bebekleri görünce çok korkmuştum. Yani o da etkili oldu. Görüntülerde karar verdik. Yani. Çok hızlı karar verdim ben zaten.” (K5)

Engelli çocuk iki kişinin, fakat toplumdaki tecrit olan, işini bırakan ve hayatını engelli çocuğa göre düzenleyen kadınlar oluyor. Sonuç olarak engelli çocuğu dünyaya getirdiği için aile tarafından suçlanan kadın olduğu gibi toplumda da engelli bir çocuğa sahip olmanın dezavantajlarını kadın daha fazla yaşıyor. Engelli çocuğun bakımında profesyonel bir bakım ve destek gerekmesine karşın toplumdaki annelik rolleri bu gereksinimin yok sayılmasına neden olmaktadır. Sonuç olarak, toplumdaki annelik rolleri içerisinde kadının sömürsü görünmez hale gelir.

Devlet

Engelle anneliğinin yüceltildiği tek bir nokta karşımıza çıkar; devletten topluma ve diğer bütün iktidar türlerine varana kadar her biri engelli anneliğinin sadece bu noktasına odaklanır ve bu noktası üzerinden engelli anneliğini yüceltir. Engelli anneliğinin yüceltildiği bu alan, kadının sosyal devletin sorumluluklarını bir annelik görevi olarak üstlenmesidir. Daha açık bir ifadeyle kadın, engelli çocuğun bakımını toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde gönüllü olarak üstlendiği için devlet ve toplum tarafından taltif edilir. Bu noktadan yüceltilir ve yaptığı bakımın doğal olduğu düşüncesi hâkim kılınır; sömürü ve hak gaspları görünmez hale getirilir.

⁸ Trizomi 13, tıp alanında "Patau sendromu" olarak bilinen bir genetik bozukluğun neden olduğu bir durumu ifade eder. Patau sendromu, bir bireyin normalde iki kopya sahip olması gereken 13. kromozomun üç kopyası olduğu bir genetik anormalliktir.

Türkiye’de engelli çocukların engelli aylıkları kadınların banka hesabına yatar. Aynı zamanda anneler çocuklarına baktıkları için bakım parası alırlar. Bu durumda engelli çocuk annesi devletin uzun süreli engelli çocuk bakım merkezleri açmak yerine kendi görevini engelli çocuk annesine yüklediği noktalarda engelli anneliğini yüceltir. Genellikle yılın anneleri engelli çocuk annelerinden seçilir⁹. Bu yolla da kadınların yaptıkları normalleştirilir ve kadınların hak taleplerinin ortaya çıkmasının önüne geçilmiş olur.

Engelli çocuklar, haftalık belirli saatlerde özel eğitim kurumlarında eğitim almakla birlikte zamanının çoğunu annesiyle geçirirler. Böylece engelli anneleri devletin görevi olan engelli bakımını üstlenmiş olur. Toplumda bakan noktasında ise anneler engelli çocukları daha az görünür hale getirirler. Genellikle çocuklarını evde toplumun gözünden uzak tutarak “anormali” tecrit eden bir gardiyan görevi gören anne topluma da hizmet eder. Sonuç olarak engelli anneliği hem devlet hem de toplum tarafından yüceltilir. Devletin bakım desteği vermesi ve engeliler için gündüz bakım evleri açması gerekirken, bu yükü çok cüzi desteklerle,

9 https://www.ntv.com.tr/yasam/musta-yilin-annesi,B4D36dd7CEOfLB4_VPnplA

10 [https://www.trthaber.com/haber/yasam/engelli-anneleri-yilin-annesi-secildi-85825.html#:~:text=Do%4%9Fu%C5%9Ftan%20hem%20bedensel%20hem%20zihinsel,49\)%2C%20y%C4%B1%C4%B1n%20anneleri%20se%C3%A7ildi.](https://www.trthaber.com/haber/yasam/engelli-anneleri-yilin-annesi-secildi-85825.html#:~:text=Do%4%9Fu%C5%9Ftan%20hem%20bedensel%20hem%20zihinsel,49)%2C%20y%C4%B1%C4%B1n%20anneleri%20se%C3%A7ildi.)

annelik sömürüsü altında kadınlara yaptırıyor. Bu durumu normalleştirmiş bir katılımcı deneyimini şöyle aktarıyor:

“Hani fiziksel olarak çok yorucu bir şey Ömer’le dışarı çıkmak. Ben onu göz önünde bulunduruyorum, yorulacağım, hepsinin hesabını yapıyorum. Bunlar da koşuyoruz, geziyoruz. Kaybettik. Birkaç kere köyde de kaybettik Ömer’i. Artık ümidi kestik de hani jandarmayı arasak mı? Aramak da istemiyorsun o an neden? Aklına hemen şu geliyor. Devlet diyecek ki bu sefer çocuğa sahip çıkamadın, elinden alıyor. Yani öyle bir ikileme kalıyorsunuz ki yani. Bir anne olarak yavrurunuzu kaybettiniz, onun acısını yaşıyorsunuz. Hani neyle karşılaşacağınızı bilmiyorsunuz. Ama bir yandan da bunu da düşünmek zorundasınız. Tabii ki. Yani ben bu çocuğu diyor sana veriyorum üstüne diyor bir de bakım parası veriyorum ben sana diyor. Ve sen bu çocuğa bakamadın diyor.” (K3)

Bir diğer katılımcı çocuğun bakımının tamamen kendi üzerinde olduğunu ifade ediyor(K5):

“Çünkü çok korkuyordum. Çok böyle psikolojim bozulmuştu hamilelik sürecinde. Belki de evet derdim günah olmasa. Evet. Hani bakımı tamamen bize aitti yani.” (K5)

Devletin engelli bireyin yükünü neredeyse tamamını kadına yüklediğini gören bir katılımcı,

sırf bu nedenle down sendromu ve beraberin farklı gelişimsel sorunları olan bebeği kürtaj yaptırdı. K19 bu farkındalığını şöyle aktarıyor:

“Bizim o kararı yani bizim o sorumluluğu yerine getirip getiremeyeceğimizi nihayetinde kolay bir şey olmadığını işte öyle bir çocuğa bakabileceğimizi mi gerçekten onunla ilgilenip ilgilenemeyeceğimizi, sonuçta özel bakımı olduğu için ben çalışan bir insandım, eşim de çalışıyor hani kimi bırakıp da kim bakacaktı?” (K19)

Sonuç

Dünya Nüfus Raporu’na göre her yıl yaklaşık 121 milyon istenmeyen ya da planlanmamış gebelik meydana geliyor¹¹. Dünyada çiftlerin %64’ü doğum kontrol yöntemlerine başvuruyor. Bu yöntemlerin %74’ü ise kadınlara yönelik uygulamalardan oluşuyor¹². Doğumun sorumluluğu büyük oranda kadına ait olmasına karşın, doğan çocuk babanın soyunu devam ettiriyor. Bu eşitsiz sorumluluk ilişkisinde babanın da rızasıyla doğabilen çocuk engelli olursa müsebbip kadın oluyor. Toplum ve devlet tarafından bir zorunluluk olarak kadınların önüne konan annelik, engelli anneliği olduğunda kadın karşısına baskı, sömürü ve dışlama unsuruna dönüşüyor. Kadınlar taşıdıkları ya da doğurdukları engelli nedeniyle suçlanıyorlar, toplum tarafından dışlanıyorlar ve sosyal devletin sorumluluklarını taşımak zorunda bırakılıyorlar. Devlet de toplum da kadına bütün bunları yapma gücünü inşa edilmiş “annelikten” alıyor. İnşa edilen “annelik” kavramıyla hem özel alan hem de kamusal alan düzenlenebiliyor. İktidarların beslendiği en köklü mit olan anneliğe kadınların direnmesi, onu eleştirmesi, yeniden inşa etmesi güç gözükse de 200 yıldır Türkiye’nin en aktif hareketinin kadın hareketi olması ümitleri taze tutuyor.

11 <https://turkiye.unfpa.org/tr/publications/2022-d%C3%BCnya-n%C3%BCfus-raporu-%C3%B6ne-%C3%A7%C4%B1kanlar>

12 <https://onlinedoctor.superdrug.com/birth-control-around-the-world/>

Kaynaklar

- Albrecht, G. L. (2006). *Encyclopedia of Disability*. New York : Sage Publications.
- Çeler, Z. (2013). Annenin Serüveni: Kadının Anne Olarak Kurgulanışı. *Doğu Batı Dergisi*, 165-184.
- Hoffman, J. (2020). Toplumsal Cinsiyet. B. S. Turner içinde, *Sosyoloji Sözlüğü* (A. Öztürk, Çev., s. 890-900). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Millett, K. (2000). *Sexual Politics*. Urbana&Chicago: University of Illinois Press.
- Nazlı, A. (2012). “Öteki Beden”: Bir Ötekilik Biçimi Olarak Engelli Beden ve Engellilik. *Sosyoloji Dergisi*(27), 17-32.
- Oakley, A. (2018). *Becoming a Mother*. Bristol: Policy Press.
- Rich, A. (2000). *Of Women Born*. New York- London : W. W. Norton&Company.
- Sennett, R. (2014). *Ten ve Taş* (5. b.). (T. Birkan, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Shakespeare, T. (2011). Sakatlık Sosyal Modeli. D. Bezmez, S. Yardımcı, & Y. Şentürk içinde, *Sakatlık Çalışmaları* (F. B. Aydar, Çev., s. 51-60). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Sherry, M., & Albrecht, G. (2020). *Sosyoloji Sözlüğü*. (B. S. Turner, Dü., & G. Ahıska, Çev.) İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Silva, E. B. (2003). *Good Enough Mothering*. London and New York: Routledge.
- Smart, C. (2000). Anelik/Anneler. B. S. Turner içinde, *Sosyoloji Sözlüğü* (A. Ecdaroğlu, Çev., s. 71-72). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Timurturkan, M. (2019, Ekim). Anelik, Söylem ve İktidar: Eleştirel Bir Tartışma. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 64-78.
- Trevino, M. B. (2010). History of Motherhood: 2000 b.c.e. to 1000 c.e. A. O'Reilly içinde, *Encyclopedia of Motherhood* (s. 486-494). London: Sage.
- Turner, D. M. (2006). *Social Histories of Disability and Deformity*. (D. M. Turner, & K. Stagg, Dü) London, New York: Routledge Taylor&Francis Group.

Efsun Polat Koyuncu

Araştırma Makalesi

Ataerkillik, Kadına Yönelik Şiddet ve Hukuk Sistemi: Türkiye’de Kadın Avukat Olmak *

Duygu Özkan

Öz

Kadına yönelik şiddetle mücadele politikalarında anayasal düzenlemeler kadını korumaya yönelik hazırlanmaktadır. Fakat gerektiği biçimde uygulanmadığı için kadınlar mağdur olmaya devam etmekte, şiddete maruz kalmakta ve en nihayetinde öldürülmektedir. Bu çalışma, toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri bağlamında kadına yönelik şiddet konusunu ele almakta ve Türkiye’deki hukuk sistemi içerisinde kadın avukatların deneyimlerine bağlı olarak feminist bakış açısıyla değerlendirmektedir. Çalışma, Eskişehir, İzmir ve İstanbul barolarına bağlı feminist kadın avukatlarla 10 Mayıs-12 Haziran tarihleri arasında yürütülmüş nitel bir alan araştırmasına dayanmaktadır. Araştırmanın sonuçları, kadın avukatların kadın olarak deneyimledikleri sorunlara mesleki alanda da maruz kaldıklarını ortaya koymaktadır.

Anahtar Sözcükler: Kadına yönelik şiddet, Ataerkillik, Feminist hukuk, Kadın avukatlar.

Patriarchy, Violence Against Women And The Legal System: Being A Woman Lawyer In Turkey

Abstract

In policies to combat violence against women, constitutional regulations are prepared to protect women. However, since they are not implemented properly, women continue to be victimized, subjected to violence and ultimately killed. This study addresses the issue of violence against women in the context of gender inequalities and evaluates it from a feminist perspective based on the experiences of women lawyers within the legal system in Turkey. The study is based on a qualitative field research conducted between May 10 and June 12 with feminist women lawyers affiliated to Eskişehir, İzmir and İstanbul bar associations. The results of the research reveal that women lawyers are exposed to the problems they experience as women in the professional field as well.

Keywords: Violence against women, Patriarchy, Feminist law, Women lawyers.

*Bu çalışma Dr. Öğr. Üyesi F. Aysin Koçak Turhanoglu danışmanlığında 26.07.2023 tarihinde tamamlanan “Ataerkillik, Şiddet ve Hukuk Sistemi: Kadına Yönelik Şiddet Davalarında Kadın Avukatların Deneyimleri” başlıklı yüksek lisans tezinde yer alan tartışma ve bulguların bir kısmını içermektedir (Yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, Türkiye, 2023).

Giriş

Toplumsal cinsiyeti nedeniyle özel ve kamusal alanda kadına uygulanan sistematik şiddet davranışı olarak kadına yönelik erkek şiddeti, toplumsal arka planıyla birlikte; toplumsal cinsiyet eşitsizliğinde temellenmektedir. Kadının üzerinde hegemonya kurmaya dayanan kadına yönelik erkek şiddeti fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik vb. şiddet türleriyle birlikte, hafif yaralamadan cinayete kadar giden temel bir insan hakkı ihlalidir. Kadına yönelik şiddetle mücadele için uluslararası ve ulusal düzeyde anayasal düzenlemeler, farkındalık ve bilinçlendirme çalışmaları, şiddet mağdurlarına destek hizmetlerinin sunulması gerekmektedir ancak bunlar yeterli değildir. Bu amaca ulaşabilmek için yapısal olarak toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak ve süregelen ataerkil yapının toplumsal dönüşüme uğratılması gerekmektedir. Kadına yönelik şiddetle mücadelenin birçok destekçisi vardır fakat feminist mücadele ve hukuk, sürecin önemli bir parçasıdır. Kadına yönelik erkek şiddeti ile mücadele politikalarında yasalar ve düzenlemeler ele alındığında, erkek egemenin çıkarına göre düzenlenen hukuk sisteminde kadınlar yasalarla korunuyor gibi görünse de kadınlar mağdur olmaya, suçlanmaya devam etmekte, haklarını elde edememektedir. Feminist kadın avukatlar, kadın haklarının pratikte uygulanabilirliğini arttırmak için

erkek egemenliği ile erkek egemen hukuk sistemi içerisinde mücadele etmektedir.

Özdüşünümsel bir değerlendirme yapmak ve araştırma süreci deneyimlerine değinmek gerekirse, araştırma sürecindeki görüşmelerin benim için çok sancılı geçtiğini söyleyebilirim. Katılımcı avukatlar çok içten ve samimi idi, “daha önce bizlere bu konuda söz hakkı veren hiç olmadı” diyerek objektif bir biçimde birçok davayı benimle paylaştı fakat öyle davalar dinledim, öyle mücadelelerle karşılaştım ki yeri geldi ağladım, yeri geldi öfke doldum. Bu mücadelede yer alan bütün kadınların ne kadar kıymetli olduğunu bir kez daha anladım ve aslında görünenden çok daha özverili bir çalışma yürütüldüğünü fark ettim. Avukatların çalışmam için verdiği destek ile birlikte anlattıkları mücadeleden sonra çok önemli bir şeyi bir kez daha hissettim: Gerek feminist kadın örgütlenmeleri olsun gerek feminist kadın avukatlar, hakimler, savcılar olsun eğer bir gün başıma bir şey gelirse kadınlar hep benim yanımda ve ben asla yalnız yürümeyeceğim.

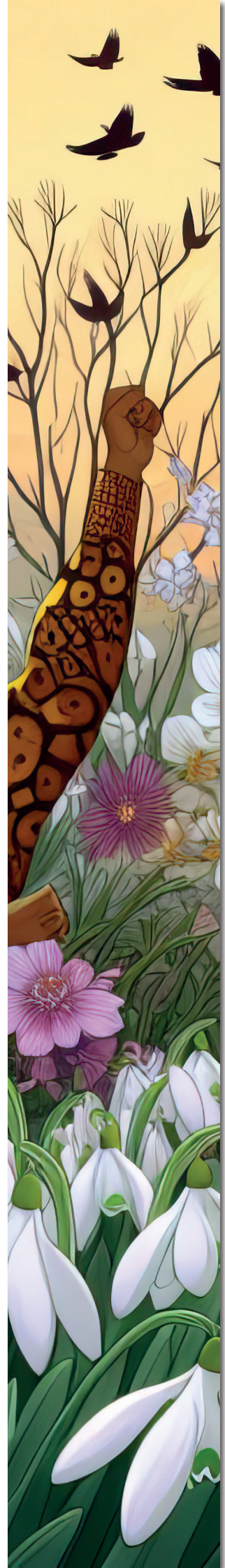
Toplumsal cinsiyet, ataerkil güç ilişkileri ve kadın hareketi

Erkeğin üstün tutuluşu felsefe tarihinde Pythagoras’a kadar geri götürülebilir. Pythagoras’a göre iyi ilke; erkeği, ışığı ve düzeni, kötü ilke ise; kadını, karanlığı ve kaosu yaratmıştır (Berktaş, 2010: 28). Akılcılık;

dişiliği geçmek, dişilik ise örnek sayılan erillik çerçevesinde -bağımsız bir cinsiyet olarak değil- ve o erille olan ilişkisi içerisinde tanımlanmaktadır (Berktaş, 2010: 28). Avcı-toplayıcı toplumlardan beri süregelen bu tavır bugünün toplumunda da devam etmektedir. Heteroseksüelliğin toplumsal norm olarak kabul edilmesi anlamına gelen heteronormativiteye göre cinsiyet, erkek veya kadın olmanın biyolojik yönlerini ifade etmektedir (Saygılıgil, 2016: 9), fakat kadınlık ve erkeklik, gen ile aktarılan dımsel özelliklerden ziyade toplumsal birer kurgudur (Bora, 2010: 22). Toplumsal beklentiler ve kültür ideolojileri de üreme organlarına göre inşa edilmektedir (Chanter, 2019: 14). Cinsiyet oluşumunda biyolojik göstergelerin yanı sıra toplumsal roller, beklentiler, kimlikler gibi kültürel faktörler de önemli rol oynamaktadır. Bu tanımlar, toplumsal cinsiyetin çok yönlü bir konu olduğunu ve tek bir modelle sınırlı olmadığını vurgulamaktadır. Eril deneyimi evrensel kabul etmek kültürün doğaya, erkeğin ise kadına egemen (Beauvoir, 1974: 447) olduğunu verili kabul etmek anlamına gelir. Simone de Beauvoir, İkinci Cins adlı eserinde şu ifadeyi kullanır: “Kadın olmak biyolojik, ekonomik, psikolojik veya tarihsel olarak incelenebilir fakat bu incelemeler bir zorunluluğu ifade etmez, kadını kadın yapan her şey ataerkil ideoloji tarafından şekillendirilmektedir fakat bu ideoloji de dönüştürülebilir ve değiştirilebilir” (Beauvoir, 1974: 514).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ve kadınların esas problemlerinin kaynağı olan ataerkillik, temelde güç ile ilişkilendirilen kapsamlı ve tartışmalı bir kavramdır. Ataerkilliğin kavramsal olarak Weber’e kadar uzandığını düşünen Walby, ataerkilliği erkek egemenliği unsurundan ziyade toplumsal eylemler ve toplumsal ilişkilere atıfta bulunmak için kullanmıştır (Weber, 1947 akt. Walby, 1990: 214). Ataerkil (patriarkal) yapı, eylemin belirleyicisi ve kural koyucu olan erkeği ile eyleyen ve itaat eden kadının bir aradalığına ortaklık eden bir sistem-üstüçülük (Walby, 1990: 20) olarak tanımlanabilir. Walby (1990) ataerkinin sadece cinsiyetle değil, aynı zamanda sınıf, ırk, cinsel yönelim gibi diğer sosyal faktörlerle etkileşime girdiğini ve toplumsal yapı ve normların kadına yönelik şiddeti hem

devlet düzeyinde hem de ataerkil ideoloji üzerinden destekleyerek sürdürdüğünü vurgulamaktadır. Bu faktörler bir araya geldiğinde, daha karmaşık ve çok boyutlu bir cinsiyet eşitsizliği tablosu ortaya çıkmaktadır.

Eril sistemin erki kendi tekelinde tutması uğruna tüm kalıp yargıları özellikle kadınlara baskıcı bir tutumla dayatması kadın hareketinin varlığının gerekliliğini kanıtlar niteliktedir. Kadın hareketi, toplumun farklı kesimlerinde kadınların yaşadığı ayrımcılığı gündeme getirerek bilinç oluşturmakta ve cinsiyet temelli şiddetin sona ermesi, kadınların güçlenmesi gibi konularda toplumdaki eşitsizlikleri işaret ederek kadınların karar alma süreçlerinde aktif rol almalarını teşvik etmektedir. Kadınların ezildiği, sömürüldüğü ve erkeklere göre dezavantajlı, ikincil konumda olduğu noktasından hareket eden, ideolojik olarak özgül bir hareket olan feminizmin temel ilkesine göre ilk ayrımcılık toplumsal cinsiyet alanındadır. Eleştirel bir yaklaşım olarak bütün eşitsizliklere, ezilmişliklere ve baskıcı sisteme karşı mücadele eden bir hareket olan feminizm(ler) kadınların ikincilleştirmelerinin ve ezilmişliğinin nedenlerini bununla birlikte özgürleşme süreçlerini de tartışmaktadır. Aynı zamanda feminizm(ler) toplumsal yaşantıya etki eden bütün yapı ve ilişkileri eleştirmektedir. Ataerkil ideoloji eşitsizlikler ile temellenmiş bu aracıyla güçlenmeye devam eden kırılması zor yargıların temsilcisi konumundadır.

Durumun normalleştirilmesi ideolojinin kendisinden de üstün bir güçtür.

Kadına Yönelik Erkek Şiddeti

Tarihten gelen günümüzde de cinsler arasında kurulan hiyerarşi kavramı Weber'in "herrschaft" olarak tanımladığı bir ezme -bir insanın isteklerini zorla başkalarına kabul ettirmesi- ve ezilme ilişkisi şeklinde olmuştur (Millet, 1987: 46). Diğer baskı düzenlerinde olduğu gibi ataerkil düzende de ekonomik değerler üzerindeki denetim yani ekonomik güç baskınının hem aracı hem de sonucudur. Toplumsal düzen, erkeklerin kadınlara egemenliğini doğuştan gelen, kazanılmış bir üstünlük olarak görmektedir ve bu yüzden iç sömürü düzeni ortaya çıkmıştır. Bu düzen Millet'e (1987:47) göre bütün sınıf ve ırk ayrımlarından daha katı ve kesindir. Bugün toplumumuz diğer tüm tarihsel uygarlıklar gibi ataerkil bir yapıda olduğu için cinsiyetler arasında eşitlik var gibi görünse de temel güçlülük kavramını meydana getiren cinsel egemenlik hala kültürlerin en yaygın ideolojisi olarak varlığını sürdürmektedir. Toplumda yer alan bütün güçlerin (politika, askeriye, endüstri, üniversite, teknoloji, bilim, ekonomi, etkin polis kuvvetleri gibi) erkek tekelinde olduğu göz önüne alındığında bu gerçek daha belirgin ortaya çıkmaktadır (Millet, 1987: 47).

Tüm bu eşitsizliklerin temelinde ortaya çıkan şiddet kavramı Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization, WHO) tarafından gücün

yani fiziksel kuvvetin tehdit edici ya da gerçek bir biçimde, belli bir amaç güderek, kendine, bir başkasına ya da bir topluluğa karşı kullanılarak; psikolojik zarar, yaralama, ölüm ya da gelişim sorunlarına sebep verecek şekilde kullanılması olarak tanımlanmaktadır (WHO, 2002). Toplumsal cinsiyet temelli şiddet tanımlarında cinsiyetler arası eşitsizliğin kendiliğinden var olan bir eşitsizlik biçimi olmadığı, bu eşitsizliğin tarih boyunca kültürel ve toplumsal olarak cinsiyetlere yüklenen roller aracılığıyla ortaya çıktığı vurgulanmaktadır. Şiddet çok boyutlu bir kavramdır, yani şiddetin tek unsuru fiziksel temas değildir. Sözlü ifadeler, ekonomik kaynağın engellenmesi, cinsel hayatın kontrolü, engellenmesi ve fiziksel saldırı ile de kadın baskıya uğramaktadır ve bunlar da birer şiddet biçimidir.

Kadına yönelik erkek şiddeti “bir insan hakkı ihlali, cinsiyete yönelik ayrımcılığın bir biçimidir ve kamusal ya da özel alan ayırt etmeden kadınlara psikolojik, ekonomik, fiziksel ve cinsel zarar

veren/ verebilecek olan toplumsal cinsiyete dayalı her türlü eylem veya bu eylemlerle keyfi olarak özgürlükten yoksun bırakma, tehdit etme veya zorlama anlamına gelmektedir” (Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadele Hakkındaki Avrupa Konseyi Sözleşmesi, 2011). Kadına yönelik şiddet, “kadınlara, sadece kadın oldukları için uygulanan, cinsiyete dayalı bir ayrımcılık ile kadının insan hakları ihlaline yol açan ve kanunda şiddet olarak tanımlanan her türlü davranışı” ifade etmektedir (Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, 2012). Günümüz erkek egemen toplumunun sebep olduğu kadına yönelik şiddet ile toplumsal cinsiyet kavramı arasında kuvvetli bir neden-sonuç ilişkisi vardır (Saygılıgil, 2016: 49). Kadını baskı altında tutmayı ve kadın üzerinde egemenlik kurmayı amaçlayan toplumsal cinsiyet temelli şiddet (Saygılıgil, 2016: 49) türleri; fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik olarak ele alınmaktadır.

Türkiye’de 1980’li yıllardan sonra kadın hareketinin

gündeme getirdiği kadına yönelik şiddet, 1990'lı yıllardan itibaren devletin gündeminde yer almaya başlamıştır ve kadın hareketinin bu alandaki mücadelesi 1987 yılında “Dayağa Karşı Kadın Yürüyüşü” ile başlamıştır (Yüksel-Kaptanoğlu ve Tarım, 2018: 34). Tüm bu gelişmelerle birlikte Türkiye 20. yüzyılın ilk yarısında, dünyada kadınlara seçme ve seçilme hakkını anayasal düzlemde tanıyan ülke olmasına rağmen, 21. yüzyılın ilk yarısına gelindiğinde kadınların en fazla şiddete maruz kaldığı OECD ülkesi konumundadır ([http-1](#)). Türkiye'nin en önemli örgütlerinden olan Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu'nun kadına yönelik şiddet araştırmaları çerçevesinde aylık olarak yayınladığı raporlarına göre 2022 yılı Ocak ile Aralık ayı arasında 334 kadın cinayeti işlenmiş, 245 kadın şaibeli bir şekilde ölmüştür ([http-2](#)). 2023 yılının henüz ilk ayında ise 31 kadın cinayeti işlenmiş, 25 kadın ise şaibeli bir şekilde ölmüştür ([http-2](#)).

Kadına Yönelik Şiddetle Hukuksal Mücadele

Kadınlar tarihsel süreçte feminist mücadele boyunca sınıf, ırk, statü veya yaş fark etmeksizin yasal sistemler tarafından desteklenen toplumsal sözleşmenin eşit ortakları olarak kabul edilmelerini sağlayacak bir feminist adalet talebinde bulunmuşlardır (Arat, 2010: 54). Bu bağlamda feminist bakış açısı ile iç içe ve ondan doğan bir hukuk dalı olarak feminist hukuk, bir çeşit feminist

kuram oluşturma biçimidir ve hukuk ile kadınlar arasındaki ilişkinin bütün kadınlar açısından incelenmesidir (Weisberg, 1993: 22).

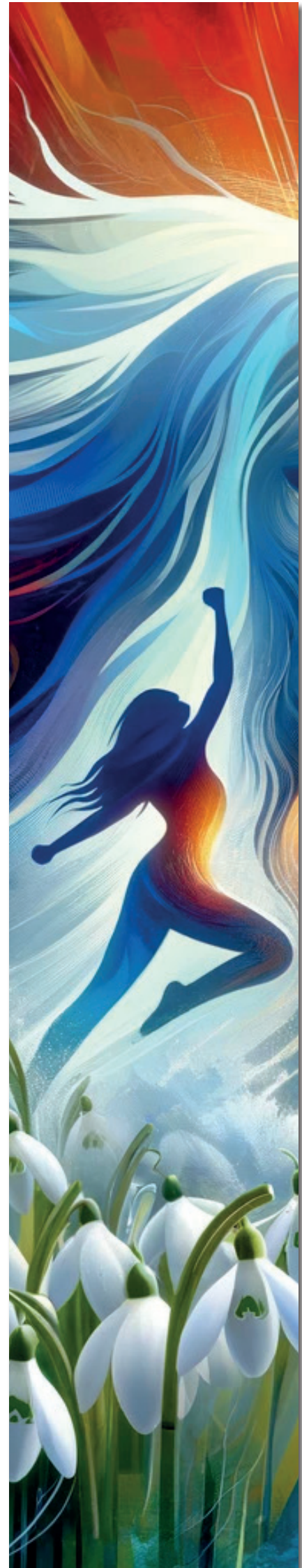
Feminist çabaların amacı, kadınların ikincil konumunu düzeltmektir. Feminizm, bu bağlam içinden siyasaldır, metodolojiktir, felsefidir ve gerçek anlamında toplumsal dönüşümü amaçlamaktadır (Arat, 2010: 54-56). Feminist hukuk kuramı da ataerkilliğin kadını her alanda ikincilleştirmesine karşı çıkararak eşitliği savunan bir hukuk felsefesidir. Temelde doğa, kültür ve hukuktan kaynaklanan cinsiyete dayalı eşitsizliğin üzerinde durmaktadır. Geleneksel hukuk kuramındaki kadının dışlanmışlığını vurgulamaktadır ve geleneksel hukukun kadına karşı ayrımcılığa dayandığı, erkek çıkarlarını temsil edip koruduğu eleştirisini yapmaktadır. Feminist hukukun amacı, bütün dünyada yaygın olan bu ayrımcılığı ortadan kaldırmaktır. Feminist hukuka göre, erkeklerin yorumuna dayanan geleneksel hukuk, tarihsel süreç içinde kadınları görünmez kılmıştır (Arat: 2010: 56). Feminist teorisyenlere göre, hukuk her ne kadar tarafsız bir görünüm sunsa da aslında taraflı olup, erkek egemenliğin ve erkeklerin çıkarlarını yansıtmaktadır ve feminist hukuk teorisi hukukun ataerkil bir kurum olarak eleştirilmesi ve analiz edilmesidir (Demir, 2015: 10).

Feminist hukuk mücadelesini yürüten kadın avukatlar kadına yönelik erkek şiddetini önlemede

en önemli araçtır. Kadın avukatlar kadına yönelik şiddet ile başa çıkmak için feminist kadın örgütleri ile iş birliği içerisinde yer aldıkları sivil toplum kuruluşları ve barolara bağlı Kadın Hakları Komisyonu ile bilinçlendirme ve farkındalık çalışmaları yürütmekte, kadınların yasal haklarını öğrenmesine yönelik eğitimler vermekte, toplumsal cinsiyet eşitsizliği temelli yaşanan bütün sorunlara boyun eğmeyerek baş kaldırmakta, mağdur kadınların hak arayışlarında her türlü destek mekanizmalarının (ekonomik, psikolojik, sosyal, yasal, vb.) sağlanması için çaba sarf etmekte, yasaların etkin kullanılması ve yasaların gerektirdiği yaptırımların uygulanması için gereken bütün başvuruları yapmakta, failin gereken cezayı indirimsiz, şartsız alması için kamusal ve özel alanda mücadele etmektedir.

Araştırma Süreci

Bu çalışma, kadına yönelik şiddet davaları süreçlerinde kadın avukatların ne tür sorunlar yaşadığını, bu sorunları nasıl deneyimlediklerini ve bu sorunlarla nasıl başa çıktıklarını ortaya koyma amacı taşımaktadır. Araştırmada, kadına yönelik şiddet davalarına bakan kadın avukatlarla görüşülmüştür. Katılımcılardan sınırlılıklar gereği; kadın, feminist ve avukat olmaları aynı zamanda kadına yönelik şiddet davalarına bakıyor olmaları beklendiği için tek bir şehirden katılımcı seçilmemiştir. Araştırmanın amacı doğrultusunda Mayıs- Haziran ayları arasında Eskişehir, İzmir ve İstanbul'da barolara bağlı çalışan 12 kadın ile yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Seçim dönemi olması sebebiyle ilk görüşme 10 Mayıs 2022'de son görüşme ise 12 Haziran 2023'te yapılmıştır. Avukatlar, kadına yönelik şiddet davalarına bakan feminist kadın avukatların araştırılması sonucu aldıkları davalar, yaptığı çalışmalar göz önüne alınarak seçilmiştir. Eskişehir barosuna bağlı avukatlarla yapılan görüşmeler avukatların şahsi ofislerinde, İzmir ve İstanbul barolarına bağlı olan avukatlarla yapılan görüşmeler ise online ortamda

gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde demografik soruların ardından, kadına yönelik şiddet davaları ve kadın avukat olma ile ilgili görüş ve deneyimlerin aktarılmasını sağlayacak sorular sorulmuştur. Bu süreçte; yaşanan sorunlar, sorunlara bakış açıları, sorunlarla baş etme ve mücadele biçimleri üzerinde durulmuştur. Görüşmeler ortalama 50 dakika sürmüştür. En kısa görüşme yaklaşık 40 dakika, en uzun görüşme ise 1,5 saat sürmüştür.

Görüşmecilerin gizliliği için gerçek isimleri takma isimlerle değiştirilmiştir. Mülakatlar tamamlandıktan sonra ses kayıtları bilgisayara aktarılmış ve metin (bilgisayar programı kullanılmaksızın) tematik analize tabi tutulmuştur. Bu analizde önce mülakat metni kodlanmış, daha sonra ilişkili kodlar bir araya getirilmiş ve ilgisiz kodlar elenmiş ve böylece kategoriler oluşmuştur. Daha sonra kategorilere bağlı olarak temalar oluşmuştur. Kategori ve temalar önceden oluşturulmamış, mülakat metinlerini analizinde katılımcıların anlatıları çerçevesinde oluşmuştur. Araştırmanın güven duyulabilirlik düzeyi yüksek tutulmaya çalışıldığı için güvenilirlik ve geçerliliği kontrol etmek adına Guba ve Lincoln'un (1985) nitel araştırmalar için önerdiği güven duyulabilirlik kavramı ve inandırıcılık, güvenilirlik, doğrulanabilirlik ve aktarılabilirlik kriterleri dikkate alınmıştır. Bulgular feminist bakış açısıyla değerlendirilerek ele alınmıştır.

Düşünsel olarak bir değerlendirme yapmak gerekirse, kendimi feminist olarak tanımlıyorum. Kadına yönelik şiddetle ilgili doğrudan bir deneyime sahip olmamakla birlikte ailemde ya da yakın sosyal çevremdeki kadınlar içinde de bildiğim kadarıyla herhangi bir kadına yönelik şiddet geçmişi bulunmamaktadır. Hukuk eğitimi almamış olmam nedeniyle verilerin toplanmasını veya yorumlanmasını etkileyebilecek herhangi bir etki söz konusu değildir. Feminist yönelimli araştırmalarda mesele kadınlara dair yapılan araştırma değil, kadınlar için yapılan araştırmalardır. Çünkü kadın çalışmanın konusu olduğu kadar öznesidir de. Kadınlar için yapılan araştırmalar, kadınların hayatlarında bir değişimi de hedeflediği için aynı zamanda politiktir. Bu araştırmada bilinçli olarak bir taraf seçilmiş, kadınlar için özne olarak kadını seçen ataerki tarafından yok sayılışa başkaldırmak amaçlanmıştır. Bu makalenin amacı alan araştırmasından elde edilen bulgular üzerinden Türkiye'de kadın avukat olmanın zorluklarının neler olduğunun ve kadın avukatlar tarafından nasıl deneyimlendiğinin ortaya konmasıdır.¹

1 Bu çalışmanın dayandığı yüksek lisans tezinde araştırmanın bulguları sekiz ana temada ele alınmaktadır. Bunlardan ilki kadın avukatların kadına yönelik şiddet konusundaki ilk davalarındaki deneyim ve duyguları, ikincisi Türkiye'de kadın avukat olmanın zorlukları, üçüncüsü kadın avukat olarak maruz kalınan sorunlarla başa çıkma, dördüncüsü kadına yönelik şiddet davalarında avukatların kadın veya erkek olmasının etkileri, beşincisi avukatların toplumsal cinsiyet eşitliği ve feminizm tanımları, altıncısı avukatlık mesleği ve feminist kimlik arasındaki ilişki, yedincisi kadına yönelik şiddet davaları ve feminist kadın örgütleri arasındaki ilişki ve son olarak sekizincisi kadına yönelik şiddetle mücadeleye feminist kadın avukatların bakış açısıdır. Bu makalede sınırlılıklar gereği araştırmanın ikinci teması olan "Türkiye'de kadın avukat olmanın zorlukları" üzerinde durulmuştur.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Bilgileri

Katılımcı	Yaşı ¹	Meslekteki Yılı	Üniversite	Yer Aldığı Sivil Toplum Kuruluşlar
Şafak	45-50	23 yıl	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi	Eskişehir Barosu Kadın Hakları Merkezi
Nalan	45-50	20 yıl	Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi	Eskişehir Barosu Kadın Hakları Merkezi
Aysu	25-30	7 yıl	Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi	Eskişehir Barosu Kadın Hakları Merkezi, KCDP, Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı
Yade	40-45	18 yıl	Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi	Eskişehir Barosu Kadın Hakları Merkezi, KADER
Talya	25-30	7 yıl	Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi	Engelli Kadın Derneği: EnKad
Defne	25-30	5 yıl	Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi	Eskişehir Barosu Kadın Hakları Merkezi, Odunpazarı Kent Konseyi Kadın Meclisi, Eskişehir Kadın Dayanışma Platformu
Firuze	50-55	28 yıl	Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi	KCDP, Kader, İstanbul Barosu Kadın Hakları Merkezi, İstanbul Hukuk Grubu
Efsun	30-35	12 yıl	Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi	İzmir Barosu Kadın Hakları Merkezi, İzmir Belediyesi Kent Konseyi
Sahra	45-50	14 yıl	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi	Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, İzmir Barosu Kadın Hakları Merkezi, Sosyalist Feminist Kolektif, İstanbul Feminist Kolektif
Rana	35-40	15 yıl	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi	Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı
Melike	35-40	6 yıl	Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi	Siyah Pembe Üçgen Derneği
Bade	25-30	4 yıl	Yaşar Üniversitesi Hukuk Fakültesi	İzmir Barosu Kadın Hakları Merkezi, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Konseyi Kadın Meclisi, Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği, İzmir İl Koordinasyon Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Kalkınma Planı

1 Katılımcıların gizliliği esas alındığı için yaş bilgileri aralık olarak verilmiştir.

Bulgular

Araştırma bulgularında bu metne konu olan “Türkiye’de Kadın Avukat Olmanın Zorlukları” teması içinde altı kategori oluştuğu gözlemlenmiştir, bu kategoriler avukatlık mesleği dışında “kadın olmak”, toplumsal kalıp yargılar nedeniyle müvekkiller, meslektaşlar ve diğer ilgili meslekler tarafından her alanda erkek avukatlarla kıyaslanma, taciz ve taciz tehdidi, toplumsal cinsiyetle yaşın kesişimselliği, coğrafi bağlam ve ekonomik ayrımcılıktır.

“Bir gün başıma bir şey gelirse bu şehri ateşe ver” (Melike)

Avukatlık Mesleği Dışında “Kadın Olmak”

Avukatlar hem kadın olarak hem de eril hukuk hegemonyasında kadın avukat olarak benzer deneyimleri yaşıyorlar ve toplumsal cinsiyetin dayatmaya çalıştığı rol ve sorumluluklar avukatların mesleki hayatlarına da nüfuz etmiş durumda. Yani kadın avukatlar, ataerkil hukukla kolektif olarak savaşmakta. Avukatlık mesleği dışında “kadın olmak” kategorisine giren anlatılar, avukat olmanın dışında sadece kadın olmanın bile Türkiye’de başlı başına birtakım zorlukları beraberinde getirdiğini vurgulayan anlatılar. Örneğin Şafak, kadın olmanın zorluklarına paralel zorlukları kadın avukat olarak da yaşadıklarını ve şiddet davalarında özellikle kadın avukatların sadece kadın olmalarından kaynaklı karşılaştığı sorunları aktarırken tehdit edildiklerini, yaptırım düzeyinde olmasa da sözlü ya da jest ve mimiklerle gerçekleşen tacizlere, laf atmalara maruz kaldıklarını ifade etmekte:

Kadın avukat olmak zor, yani kadın olmanın zorluklarına paralel zorlukları maalesef biz de yaşıyoruz. Bir kere o toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklı şey var ya erkeğin farklılığı. Onu kendi mesleğimizde de sonuna kadar hissediyoruz maalesef. Bunların hepsi tabii mesleki anlamda dezavantaj olarak yansıyor. Biz bunu komisyon faaliyetlerinde de görüyoruz. Bizim arkadaşlar belde evlerine, halk evlerine gidiyorlar, dönemsel nafakayı, belirsiz süreli nafakayı anlatıyoruz, 6284’ü anlatıyoruz, şiddet nedir, şiddete uğradığımızda napaabilirsiniz bunları anlatıyoruz, gitmeye çekiniyorlar. Dediğim gibi kadın olmanın dezavantajlı tarafları maalesef mesleğe de yansıyor. (Şafak)

Türkiye’de kadın avukat olmak, kadın olmanın dışında bir yerde gerçekleşen bir mücadele değil, yani tüm kadınlık deneyimleri avukatlar için hem günlük hayatında hem de mesleki süreçle birlikte yaşanmakta. Örneğin Rana da kadın olmaktan kaynaklı zorluklar neyse kadın avukat olunca da aslında benzer biçimde eşitsizlikler gördüklerini, bunun gelir durumundan başlayarak çok geniş bir çerçeveye yayıldığını ifade etmekte. Avukatların birçoğunun ifade ettiğine göre ceza hukukunun eril bir mücadele alanı olarak görülmesinden kaynaklı burada da kadın avukatlar istenmemekte ve ceza davalarında yer almaları yadırganmakta:

Türkiye’de bir kadın çalışan olmak zaten kolay bir durum değil ve daha çok erkek eril bir dilin hâkim olduğu bir alanda çalışmak biraz daha zor. (Aysu)

Sahra ise Türkiye’de kadın avukat olmaktan ziyade önce kadın olmaktan kaynaklı güven duyulma konusunda sorun yaşadıklarını, ikincileştirildiklerini, tacizlerin gerçekleştiğini, toplumsal cinsiyet rollerinin mesleklerinde de kadınlıktaki gibi devam ettiğini ifade etmekte:

Bir kere zaten kadın olduğunuz için ikincilsiniz, size güvenilmiyor. Bazıları tipinizi, sizi boş bulduğu için farklı bir beklenti içerisine girebiliyor. Mesela Ceza’da çok rastlıyoruz buna. (Sabra)

Bade’ye göre genç kadın avukat olmanın kendisi daha dezavantajlı bir konumda olduğu için kadınlar sömürüye ve ayrımcılığa daha açık hale gelmekte:

Bir kere hem kadın olmak hem genç kadın avukat olmak hem de kadın haklarıyla ilgilenen genç kadın avukat olmak hepsi ayrı ayrı zorluklara sahip ... Buna cinsel tacizden, sözlü tacizden tutun taciz ya da cinsel bir şey olması da gerekmiyor. Kadın olarak susmanın dışında bir şey yapamayınca “zaten kadın olduğu için beceremiyor”a geliyor. Dolayısıyla o bir handikap. Müvekkiller tarafından da aynı şekilde. Mesela kadın hakları ile ilgileniyorsanız erkek müvekkil geldiğinde onunla mücadele etmek de çok zor. (Bade)

Toplumsal Kalıp Yargılar Nedeniyle Erkek Avukatlarla Kıyaslanma

Toplumsal kalıp yargılar nedeniyle erkek avukatlarla kıyaslanma kategorisinde anlatılar genel olarak kadın avukatların erkek meslektaşlarıyla kıyaslanarak kendilerinden “erkeksi bir performans” sergilemelerinin istendiğine, yani erkeklerle ilişkilendirilen değer ve normlara uymalarının beklendiğine yönelik anlatılar. Örneğin kadın avukatlara bazı dosyaların verilmesinin, erkekler tarafından uzun zaman uygun bulunmaması ve engellenmeye çalışılması Firuze’nin aşağıdaki ifadesinde görülmekte:

Şimdi Türkiye’de kadın avukat olmak 1996’da başladığımda başkaydı. Orta yıllarda 10-15 yıllıkken başka, şu an çok bambaşka. Yani 1996’da bu çok ilginç ki, ilk cübbemi ben Ağır Ceza’da giydim ... Ben o dosyaya dilekçe sunduğumda koridorda bir genç kadın avukat. Yaşlı bir erkek avukat gelip dedi ki “abilerin varken sen böyle büyük dosyaları almamalısınız, kim yazdı senin dilekçeni bakayım” dedi, “ben yazdım” dedim, “Allah Allah” dedi ve gitti ve onun müvekkili ceza aldı. Benim müvekkilim beraat etti. (Firuze)

Katılımcıların bir kısmı toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklı erkeğin bir farklılığını kendi mesleklerinde de hissettiklerini, erkeklerin görüntü olarak, profil olarak daha güçlü, daha otoriter bir tavır çizdikleri için onların daha fazla tercih edilebilir olduklarını düşünmekte, örneğin:

Erkekler bir kere görüntü olarak, profil olarak daha güçlü, daha otoriter bir tavır çizdikleri için, tercih edilme noktasında baktığımızda onların daha fazla tercih edilebilir olduklarını görüyorsunuz. Çünkü insanların kafasında şey var, “bu kesin benim işimi halleder, çözer”. Ondan sonra tuttuğunu koparmak denen şey var ya avukatlıkta bunu sanki erkeklerin daha iyi yapacağını düşünüyorlar. Tabi yine toplumsal cinsiyet rollerinin onlara verdiği rahatlıktan kaynaklı kurulan diyaloglar, ikili ilişkiler var. Onları siz bir kadın olarak asla o rahatlıkta kuramıyorsunuz. (Şafak)

Erkeklikle özdeşleşen güç kuvvetin sembolü olarak gördükleri böyle höt zöt baskın bir karakter bekliyorlar sizden. (Rana)

Yani Türkiye’de zor, sizi biraz güçsüz görüyorlar. Beni de mesela gençken böyle daha minnoş görüyorlardı, “siz çok sakinsiniz” diyerek “yapabilecek misiniz”in alt metnini veriyorlardı. Bu tür algular oluyor. (Tabya)

Bu noktada önemli bir ayrıntı da meslektaşlar arasındaki sosyalleşme sürecinde yaşanan zorluklar. Örneğin Yade erkek meslektaşlarının erkek müvekkilleriyle çok daha rahat hareket edebildiklerini, birlikte yemeğe çıkabildiğini, ayrıca toplantılar düzenleyebildiğini ifade etmekte:

Kadın olduğunuzda bu konu da biraz sıkıntılı. Müvekkillerimle kendimce iş yemeğine çıktığımda, akabinde böyle lüzumsuz, samimiyet gösterilerine tanık olduğum oldu. Kötü niyetle tabi yani avukatıyla daha samimi olmak ihtiyacıyla değil de böyle kadın olmanızdan kaynaklı başka bir ilişki şeklinde kurulmaya yönelik hareketler bence en büyük problem bu. Erkekler hem işle alakalı bir konuda çıkıp birlikte rakı içebiliyorlar. Kendilerince daha rahat. Tabi avukat daha rahat burada. Hem de o erkek sobbeti dediğimiz şeyi aslında hukuki olmayan işle de bağlantılı olmayan, o cinsiyet temelli sobbeti sürdürebiliyorlar. O yüzden böyle de bir dezavantajımız olduğunu düşünüyorum. (Yade)

Diğer taraftan Şafak kadın olmanın mesleği olumlu etkilediğini düşünmektedir ve kendisinin bir davası olsa kadın avukat tercih edeceğini ifade etmekte:

Niye? Çünkü çok daha titiz çalışıyorlar, çok daha dikkatli, çalışmaktan bir kere yorulmuyorlar, bence o tuttuğunu koparmak kadınlarda çok daha fazla, hırslyız, kararlıyız, vazgeçmiyoruz. Yani maalesef dışarıdan görünene içeride yaşanan çok daha farklı. (Şafak)

Türkiye’de kadın avukat olmanın zorlukları için Defne ise ilk olarak diğerleri gibi kadın olmanın zor olduğunu, dezavantajlı grupta yer aldıklarını, genç kadın avukat olmanın daha zor olduğunu, cinsel taciz, mobbing gibi sorunların yaşandığını onun dışında rıza alınmaksızın duruşma salonlarında isimlerinin görülmesi sebebiyle özellikle polislerin sosyal medyadan eklediğini ifade etmekte:

Ben partnerimle birlikte açtım ofisi ki bunu evli olarak açsak da muhtemelen bu şekilde söylenecekti. İşte biriniz bir kuruma bağlı çalışın, diğeriniz ofisi yüklenisin. Genelde bana “sen bağlı çalış mesela” neden ben bağlı çalışıyorum çünkü ben kadıms. O zaman benim canım çok sıkılmıştı. Yani niye? Veya şey oluyor, bizlerde kadın kuruma geçsin, kurum avukatı olsun, erkek ofisi çeksın çevirsin. Neden yani ... O polislerin o saçma sapan tavrı var, hiç çekinmiyorlar, “bu beni acaba şey yapar mı, rezil eder mi” diye ... Mesela benim birebir takip ettiğim bir dosyada karşı tarafın ikisi de erkek avukattı. Ankara’dan gelmişlerdi, hani cüsse olarak da benden çok çok büyükler, ben çok daha yeni bir avukatım falan. Onların o tutumları... Ben konuşurken bana böyle bir sus işareti gibi bir şey yaptı mesela o dosyada o zaman çok ciddi bir şekilde tartışmıştım o avukatların ikisiyle de yani “nasıl böyle bir hareket yapıyorsun?” O işte karşısında kadın görüyor, biraz da genç bir kadın görüyor. Bir şekilde hegemonya kurabileceğini düşünüyor. Özellikle böyle genç bir kadın gördüklerinde bağırıp çağırıp bir şekilde susturabileceklerini düşünüyorlar sizi. (Defne)

Nalan da cinsiyet ayrımcılığına maruz kaldığını belirtmekte:

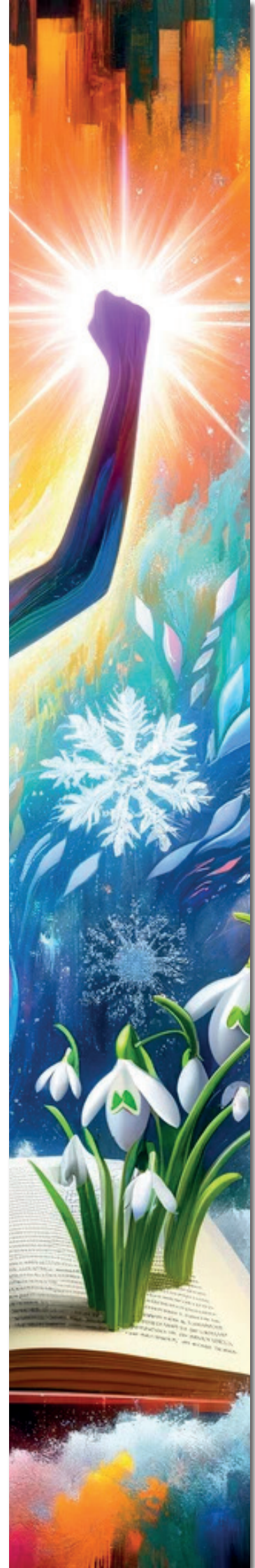
Ç*** işte erkek kardeşim yanımda katibim iken düşün, kadın avukat olarak oturuyorum masada da erkekler gelip Ç***'a anlatırdı. Ç*** da "ya avukat olan ablam bana niye anlatıyorsun" derdi. Ya da bir dava alınacaksa, bir davayla ilgili görüşme yapılıyorsa hep erkeğin tercih edildiği bir süreç vardı. (Nalan)

Bir diğer önemli konu da erkeklerin kullandığı dil. Örneğin Firuze, eskiden duruşmalarda yaşlı erkek avukatların veya yaşlı hakimlerin ağzından "kızım" kelimesinin çok çıktığını, şu an azaldığını ama orada duruşmayı bırakıp avukat ya da hakimi "biz sizin kızınız değiliz, biz sizin eşitiniz ve meslektaşınız" şeklinde uyararak zorunda kaldıklarını, büyük davaların, ceza davalarının, büyük şirketlerin davalarının erkek avukatlara verildiğini, o dönemde genç bir kadın avukat olarak marka ve ticaret hukukuyla ilgilenmesinin bile "bu kadar zor yeni bir alanı genç bir kadın nasıl biliyor, nasıl yapıyor" diye yadırgandığını, icraya gittiklerinde cinsiyetçi küfürlerle karşılaştıklarını ifade etmekte.

Yade de kadın avukat olmanın kadın olarak var olmaktan farklı bir zorluğu olmadığını, eril hakimiyetin bulunduğu meslekte yer bulmanın, maruz kaldığı tacizi önlemenin çok zor olduğunu ifade etmekte, Aysu da onu desteklemekte:

Toplumsal kurallar sebebiyle kendinize bir yer edinmek zor. Erkeklerle kıyasla alan bulmakta zorlanıyorsunuz. Hem genç hem de kadın bir avukatsanız, bazı kesim sizi ciddiye almıyor ya da mesela benimle aynı bir erkek daha fazla saygı görebiliyor camiada ve müvekkil profillerinde de öyle. Ceza avukatı olarak biz ismimizi duyurmakta zorlanıyoruz yani istediğimiz kadar başarılı olalım o alanda. Ama ceza böyle daha erkekte şekillenmiş bir alan. Müvekkiller de böyle tercih ediyor. Hakimler açısından da böyle. (Aysu)

Melike de diğer katılımcılar gibi kadınlardan mesleğini gerçekleştirirken dahi eril bir performans bekleyen eril hukukun aynı zamanda toplumsal cinsiyet rollerine uygun hareket edilmesini beklediğini ifade etmekte:

Kadın avukat olmanın en büyük zorluğu sizden kadın olmanızı değil, eril bir performans sergilemenizi beklemleri. Toplumsal cinsiyet rollerindeki kadınlığa atfedilen prototipleri yüklenmenizi bekliyorlar. Bunu daha çok ceza alanında görüyoruz. Bizim için ilk önce suçun başladığı ve hukuki yardımda bulunduğumuz ilk yer karakollar. Karakola gittiğinizde bir kadın avukatsanız, bir mini etekle gitmeniz ya da bir topukluyla gitmeniz kolluk için daha sizi alt edebilir, sizin üzerinizde hakimiyet kurabilir gibi bir anlayışa çekiliyor ve orada erilleşmek durumunda kalıyorsunuz. Kanunlarla dövmek zorunda kalıyorsunuz. Başka mekanizmaları işletmek durumunda kalıyorsunuz. Kendi mesleğimle ilgili benim en çok şikayetçi olduğum şey benden beklenen erillik, ancak erkek olarak onların tonundan konuşursanız muhatap alınabilmeniz. (Melike)

Taciz ve Taciz Tehdidi

Taciz ve taciz tehdidi kategorisi ise kadın avukatların meslek yaşamlarında kadın oldukları ve/veya kadına yönelik şiddet davalarına baktıkları için karşılaştıkları taciz ve tehditlerle ilgili. Örneğin Şafak, şiddet davalarında özellikle kadın avukatların tacizlere maruz kaldıklarını, sanık cezaevinde olsa dahi bu tehditlerin devam ettiğini eklemekte:

Tehdit ediliyoruz. Ediliyoruz yani. Duruşma salonlarının çıkışlarında tehdit ediliyoruz. Onlar oluyor. Açık açık tehdit etmeseler de şey oluyor bakışlarıyla taciz etmeler, ondan sonra duruşma salonlarında yaklaşımlar, korkutma maksadıyla laf atmalar. Kadın olmanın onların kafasında fiziksel anlamdaki güçsüzlük var “ben ezerim gücümü gösteririm, korkuturum sindiririm” gibi. Bizim bir arkadaşımız, cezaevinden de bu kadın cinayetleri dosyasında hükümlülerin haber gönderdiğini söylüyor “biz çıkalım ona göstereceğiz” gibi haberler gönderiyorlar, o tip şeylerle de karşılaşıyoruz. Ama biz bunu çok korkutucu buluyor muyuz? Bulmuyoruz. Çok ciddiye alıyor muyuz? Almıyoruz. Çünkü belli bir mesleki deneyimden sonra kimden ne geleceğini artık tahmin edebiliyorsun. (Şafak)

Avukatlar, icra dairelerinde ve adliyelerde de tacize maruz kaldıklarını ifade etmekte:

... Arşiv odasında yukarıdaki bir dosyaya merdivenle çıkman gerekiyor ve eğer o gün etekli vs. isen hani eteğine de gerek yok aslında, herhangi bir şekilde yukarı çıktığında alt tarafta bir şeylerin döndüğünü hissetmek kadar ağır ve sinir bozucu bir şey yok. İcralar eskiden çok çok daha vahim yerlerdi. Kadına karşı tacizin geliştiği yerlerdi ve ne yazık ki ne müdürü ne hâkimi vs. bu işin farkında değillerdi. Yani ne zamanki kadın mücadelesi Türkiye’de biraz daha yükseldi, farkındalıklar arttı, kadınlar sesini çıkarmaya başladı ondan sonra hakimler, müdürler bir kendine ayar vermek zorunda kaldılar. Stajyer avukat ve katiptim ben. Dolayısıyla sıradan bir kâtime tacizi normalleştirdiği gibi bana normalleştiremiyordu. Yapmıyor muydu? Yapıyordu. Ama beni görmez tarafından yapıyordu veya işte kendi

aralarındaki gülmeler ile anlayabiliyordum ama katiplere yaptıklarında ben gidip müdahale ediyordum. Belli bir zaman sonra farkındalık ve kadınların hep beraber ses çıkarmasıyla beraber bir azalma sürecine girdi. Ama adliyedeki en pis yerlerden birisi o icralardır. Çünkü orada hakikaten hem ahlaksızlık boyutunda, toplumsal cinsiyet boyutunda, hem parasal rüşvet boyutunda şeylerin çok fazla döndüğü yerlerdir. Orası biraz bataklık gibiydi. En çok sıkıntı oradaydı. Avukat olarak da en çok sıkıntıyı orada yaşadım ... Mesela ben yeni avukat iken yine bir hacize gitmişim. Kardeşim Ç***'da yanımda katibim olarak gitmiştik. Borçlulardan birisi mesela memura -etek vardı üzerimde- "bunun bacaklarından etkilenmiyor musun" demişti haciz esnasında sırf konuyu saptırmak için. (Nalan)

Adliye de öyle. Mesela özellikle stajyerken bunu daha çok yaşadım. Tacize uğruyoruz. İcra dairelerinde tacize uğruyoruz, adliye personelleri tarafından uğruyoruz. Hakimler tarafından da uğranılmış örnekler var. Bu alanlarda yaşadığımız sıkıntılar oluyor ne yazık ki. Bir kadın avukat olarak var olmak için ciddi anlamda sürekli bir savunma ve kendini koruma halinde olmamız gerekiyor. (Aysu)

Avukatların maruz kaldığı sorunlarla başa çıkmaya çalışırken dahi başka bir mağduriyetle karşılaştıklarını Bade ise şu şekilde ifade etmekte:

Bir şeyler yapmaya çalışsak da zaten sonu ne yazık ki işte taciz vs. ile bitiyor. Çok olası yani. Zaten bu düşünceyle çıkamıyorsunuz da. Ya da mesela sonuçta biz ifadelere gidiyoruz, sorgulara gidiyoruz ve bunun saati yok. İstatistiksel olarak bilmiyorum ama CMK sisteminde gece görev açan kadın avukat sayısıyla gece görev açan erkek sayısına bence bakmak lazım mutlaka çok büyük bir fark vardır (Bade)

Avukatların tacize maruz kaldığında daha çok sessiz kaldıklarını, bu durumun herkes tarafından bilinmesine rağmen ciddi tehditlerin olduğunu dile getiren Aysu, bunun kıdemle doğru orantılı olarak azaldığını ifade etmekte ve "biz, evet hak savunuculuğu yapıyoruz ama kendi alanımızda bunu dile getirmek biraz daha zor olabilir" diye eklemekte. Yade ve Firuze'nin ifadesiyle;

Klasik işte tacize uğrama, taciz edilme gibi konularla sıkça karşılaşabiliyorsunuz. Özellikle staj süreçlerinde. Çünkü orada bir çoğunlukla benim başladığım dönemde bâkim cinsiyet erkeklerdi. Bir erkek avukatın yanında staj yapıyorsunuz ve kadının kendisinin uğradığı tacizi tanımlayamaması hali var ya burada fiziksel tacizden bahsetmiyorum. Böyle bir şeyle karşılaşabiliyorsunuz. (Yade)

Örneğin benim başıma gelmişti, genç bir avukatken Kayseri’de icradaydım, önünüze masa üzerine silah çıkartabiliyorlar. Sizi araçla taciz edebiliyorlar. Bir şebre sabaha karşı iniyorsunuz. Duruşmanız var, bekeleyecek bir yer yok. Anadolu’nun küçük bir ilçesi, şebri, bir genç kadınsınız. Sokakta ya da otobüs terminalinde oturabiliyorsunuz. Güvenip bir otele gidemiyorsunuz. Yani o ilk yıllarda bunları çok yaşadım ben. (Firuze)

Toplumsal Cinsiyetle Yaşın Kesişimselliği

Ortaya çıkan bir diğer kategori ise yaş ve toplumsal cinsiyetin kesişimselliği. Genç kadın avukat olmanın kendisi daha dezavantajlı bir konumda olduğu için kadınlar sömürüye ve ayrımcılığa daha açık hale gelmekte:

Bir kere hem kadın olmak hem genç kadın avukat olmak hem de kadın baklarıyla ilgilenen genç kadın avukat olmak hepsi ayrı ayrı zorluklara sahip. Çünkü genç olduğumuz için zaten kadın erkek ayrımcılığı olmaksızın bir ön yargıyla başlanıyor. Ön yargı suistimale de dönüyor aynı zamanda. Kimi zaman ne yazık ki bizden üstat diye nitelendirilen meslektaşlar tarafından sömürüye açık hale geliyoruz. Çünkü “senin tecrübe açısından bir şey öğrenmen lazım” adı altında o kadınlık eşitsizliği yaşıyor. (Bade)

Coğrafi Bağlam

Coğrafi bağlam kategorisine giren anlatılarda özellikle Eskişehir’in kadın mücadelesi ve kadına yönelik şiddet davalarında Türkiye’nin geri kalanına göre daha avantajlı bir şehir olduğuna yönelik. Bu alıntılarda sahibi olan katılımcıların tamamı Eskişehir’de çalışmakta ve büyük kentlerde çalışan katılımcılar coğrafi bağlam veya farklılıktan hiç bahsetmediler. Örneğin Talya, Türkiye’de kadın avukat olmanın zorluklarının bölgeye göre değiştiğini, cinsiyete dayalı ayrımcılığın kırsal kesimde daha baskın olduğunu, kadın olmanın kendisinden kaynaklı ciddiye alınmadıklarını ifade etmekte:

Türkiye’de çok zor ama Eskişehir Türkiye’ye göre biraz daha farklı o yüzden Eskişehir’de ben bunu çok hissetmiyorum. Ama taşra mahkemelerine gittiğimde bunu çok yoğun bir şekilde hissediyorum ve orada çalışan arkadaşlarım da söylüyorlar. Mesela Çankırı’da bir arkadaşımın söylediği şey şuydu ortaklı bir ofiste erkek meslektaşımızla birlikte

çalışıyorlar. Gelen müvekkiller o erkek meslektaşına soruyorlarmış sorularını. “Benim ilgilendiğim alan diyorum, bu dosyaya ben veriyorum emeğini diyorum” diyor ama onu kaale almayıp da gidip erkek meslektaşına sordukları oluyormuş. Bu yüzden kamu avukatlığına geçti o arkadaşım. Bu kadar yoğun hissediyordu. (Talya)

Bu camianın da yani Eskişehir özelinde söylersem küçüklüğünden kaynaklanan kısıtlayıcı bir etkisi de oluyor. Avukat arkadaşların arkasından yapılan çirkin yorumlar, dedikodular, o kadar çok duyuyoruz ki maalesef bunları. (Şafak)

Aysu, avukat ya da hâkim, savcı tarafından gerçekleşen tacizlerden ziyade memur ya da icra katiplerince gerçekleştirilen tacizlere daha fazla ses çıkarıldığını ifade etmekte:

Daha çok susma hâkim diyebilirim. Bu linçleme kültürü burada çok tedirginlik yaratıyor. Çünkü tekelleşmiş adı sanı bilinen bir avukat tarafından tacize uğrayan bir stajyer kadın ya da genç bir avukat arkadaşımız bunu söylemekte tedirginlik yaşayabiliyor. Burada buna çok benzer bir şey yaşayan, bu şebri terk etmek zorunda kalan bir kadın avukat arkadaşım vardı. Benim çok ısrarlarıma rağmen bunu yaymak istemedi. Tehdide uğradı, o erkek avukat “ben bu şehirde yıllardır avukatlık yapıyorum, kimse senin dediğine inanmayacak, bana inanacak” dedi ve buradan gitmek zorunda kaldı. Biz evet, hak savunuculuğu yapıyoruz ama kendi alanımızda bunu dile getirmek biraz daha zor olabilir. Çünkü kimse adının buna karışmasını istemiyor, ifşalanmak istemiyor. Bir de avukat ortamı, hele ki küçük şehirlerde çok dedikodu döner. Belki İstanbul’da, Ankara ve İzmir’de bunu yaşamazsınız ama burada yaşadığımız şey yıllarca konuşulur. Psikolojik anlamda da kolay bir şey değil. O yüzden çok aşırı duyulan bir yer değil, direk avukat ya da hâkimden gelenden ziyade belki memur, icra katipleri. Bunlarla yaşadığımız şeyleri daha çok duyurmaya meyilli oluyor insanlar genelde. Biliriz mesela hangi avukatın tacizci, hangi avukatın kötü niyetli olduğunu, bunu konuşuruz aramızda da. Ama o adam hakkında gidip şikayetçi olan insan çok azdır. Herkes bilir böyle belli başlı isimler vardır, onların genç yeni meslektaşlara zaafı olduğunu, bu herkes tarafından bilinir. Ama işte kimse bir şey yapmıyor ne yazık ki. (Aysu)

Ekonomik Ayrımcılık

Ortaya çıkan bir diğer kategori de kadın avukatların sömürüye ve ayrımcılığa daha açık hale gelmesidir:

Onun dışında ekonomik zorlukları çok fazla. En basitinden eşitsizlik gördüğümüz yer şurası mesela, güçlü erkek avukatlar da yeni de olsalar şunu çok görüyorum; sanayiye gidiyorlar ve sanayide gözünü kestirdiklerinden kendilerine bir müvekkil oluşturabiliyorlar ve bu portföyün hani amiyane tabirle iyi insanlar ya da işte eğitilmiş insanlar olmaması onları çok vurmuyor açıkçası. Onlar aldıkları paraya ya da işte gelen iş sayısına bakıyorlar. Ama bir kadın avukat olarak bizim sanayiye gitmemiz çok da mümkün bir şey değil ne yazık ki. Gitsek de zaten aynı performansta ilgilenmiyor çünkü “ne işin var zaten senin burada” noktasındayız. (Bade)

Sonuç

Kadına yönelik şiddet ile mücadele ederken kadın avukatlar hem cinsiyetleri nedeniyle hem de mesleki açıdan birçok sorun ile karşılaşmaktadır. Bu sorunların en başında kadın olmaları yer almaktadır. Yani Türkiye’de öncelikle kadın olmak çok zordur, akabinde kadın avukat olmak ayrı zorlukları beraberinde getirirken kadına yönelik şiddet davalarına bakan kadın avukat olmak daha da zordur. Kadın avukatlar, toplumda yer alan kalıp yargılar nedeniyle her alanda müvekkiller, erkek meslektaşlar ve diğer ilgili meslekler tarafından erkeklerle kıyaslanmakta ve ikincil muamele görmektedir. Aynı zamanda adliyelerde, karakollarda ve özel alanlarda taciz ve/veya taciz tehdidine maruz kalmaktadır. Cinsiyetleri nedeniyle ayrımcılığa uğrayan kadın avukatlar, aynı zamanda yaşları nedeniyle de ayrımcılığa uğramaktadır. Mesleğin başında genç bir avukat iken taciz, tehdit gibi mağduriyetlerle daha fazla karşılaşmaktadır. Bu mağduriyetler kırsal ve kentsel alanda ise farklı seyretmektedir. Görece küçük şehirlerde yaşanan mağduriyetlerin seyri az iken sonuçları daha ağır olabilmektedir. Sonuç olarak Türkiye’de kadın avukat olmanın zorlukları sadece kadın olmanın getirdiği zorluklardan çok uzakta bir yerde değildir.

Çalışmada elde edilen bulgular ve öneriler şu şekilde özetlenebilir:

1. Kadına yönelik şiddet ile mücadele sürecinde kadın avukatlar hem cinsiyetleri nedeniyle hem de mesleki açıdan birçok sorun ile karşılaşmaktadır.
2. Kadın avukatlar tüm tahakkümlere rağmen kadının deneyimini görünür kılmak ve cinsiyete dayalı erkek şiddetini ortadan kaldırmak için mücadele vermektedir.
3. Mücadele içerisinde kolektif hareket kamuoyu oluşturmada önemli bir noktadadır.
4. Hukuk sistemi erkeklerin çıkarına göre düzenlenmiştir ve ataerkildir.
5. Kadına yönelik şiddete dair mevcut durumun sebeplerinden biri de ataerkil hukuk sistemidir.
6. Kadına yönelik şiddetle mücadele feminizmin olduğu kadar hukuksal ve yasal alanların da kılcal damarlarında yürütülmelidir.
7. Hukuk sisteminin erkek egemen yapısını görünür kılmak ve bununla mücadele etmek adına hukuk sistemindeki kadınların seslerinin duyurulması gerekmektedir.

Kaynaklar

- Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun (2012). Kanun No. 6284, Kabul Tarihi: 08.03.2012. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/5.5.4320.pdf> Erişim Tarihi: 25.03.2023. (Ailenin Korunmasına Dair Kanun, Kanun Numarası: 4320, Kabul Tarihi: 14/1/1998, Yayımlandığı Resmî Gazete: Tarih: 17/1/1998, Sayısı: 23233, Yayımlandığı Düstur: Tertip: 5 Cilt: 38.)
- Arat, N. (2010). Feminist Hukuk, İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları, 9(0), ss. 53-65 <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iukad/issue/728/7861>.
- Beauvior, S. (1974). İkinci Cinsiyet, (Çev.: Gülnur Savran), İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Berktaş, F. (2010). Felsefenin Kadına Bakışı, Şeyda Öztürk (Der.), Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Eşitsizlikler, Mücadeleler, Kazanımlar, (ss. 2737), İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Bora, A. (2010). Kadınların Sınıfı, Ücretli Ev Emegi ve Kadın Öznelliğinin İnşası, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Chanter, T. (2019). Toplumsal Cinsiyet, (Çev.: Mehmet Erguvan), Ankara: Ayrıntı Basımevi.
- Demir, N. H. (2015). Feminist Hukuk Teorisine Genel Bakış, Fasikül Hukuk, 7(63), ss. 1-19.
- Direk, Z. (2016). Cinsiyeti Yazmak, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Lincoln, Y. S., and E. Guba. (1985) Naturalistic inquiry. Beverley Hills, CA: Sage.
- Millett, K. (1987). Cinsel Politika, (Çev.: Selvi Seçkin), İstanbul: Payel Yayınları. Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, (2014). 6284 Sayılı Kanun Uygulamaları İzleme Raporu, URL:<https://www.morcati.org.tr/attachments/article/255/6284KanunUygulamalarıRaporu.pdf>/ Erişim Tarihi: 09.04.2023.
- Resmî Gazete (29.11.2011). Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun, Sayı: 28127. URL: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/11/20111129-2.htm> / Erişim Tarihi: 08.04.2023.
- Saygılıgil, F. (2016). Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları, Ankara: Dipnot Yayınları.
- Yüksel-Kaptanoğlu, İ. ve T. (2018). Kadınlara Yönelik Şiddet ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Ankara: CEİD Yayınları.
- Walby, S. (1990). Patriyarka Kuramı, (Çev.: Hülya Osmanağaoğlu), Ankara: Dipnot Yayınları.
- Weisberg, D. K. (1993). Feminist Legal Theory, Philadelphia: Temple University.
- WHO, 2002 URL: <https://www.who.int/> Erişim tarihi: 05.01.2023.
- Http-1. <https://turkiyeraporu.com/arastirma/kadina-yonelik-siddette-dunya-liderligi-11275/> Erişim tarihi: 16.01.2023.
- Http-2. <https://kadincinayetlerinidurduracagiz.net/kategori/veriler/> Erişim Tarihi: 16.01.2023.

Fethiye Sirena

Erkeklik Çalışmalarına Dair

Temmuz Gönç Şavran

Toplumsal cinsiyet çalışmaları toplumsal cinsiyet kimliğine, rol ve normlarına, cinsiyetçilik ve cinsiyet ayrımcılığına ve beden politikalarına odaklanan, sosyoloji, antropoloji, siyaset bilimi, psikoloji, tarih, dilbilim, edebiyat gibi farklı alanlardan beslenen interdisipliner bir alandır. Bu alandaki araştırmaların en büyük kısmı kadınlarla ilgilidir ama toplumsal cinsiyet çalışmaları kadınlarla sınırlı değildir. LGBTTQIA+¹ ve erkeklik çalışmaları bu alanın giderek genişleyen kısımlarını oluşturmaktadır. Toplumsal cinsiyet kavramı toplumda yaygınlaşmış olsa da sosyal bilim okumalarına aşina olmayanlar kavramı sadece kadınlıkla ilişkilendirilebilmektedir. Bu yazının amacı eleştirel erkeklik çalışmaları alanını kısaca tanıtmak ve okuyucuyu toplumsal cinsiyet kavramına daha kapsamlı bir perspektiften bakmaya sevk etmektir.

Sosyal bilimlerde erkeklik kavramı, İkinci Dalga Feminizmin gelişmesiyle birlikte 1970'lerde ele alınmaya başlamıştır. Kadınların siyasal haklarına odaklanan ilk dalga feminizmden farklı olarak ikinci dalga feminizm ataerkil toplumsal yapı nedeniyle kadınların sahip olduğu rol ve özelliklerin değersiz görüldüğünü ve bu nedenle

¹ Cinsel yönelim ve cinsiyet azınlıklarının sosyal hareketini ifade eden bu kısaltma 1990'ların başında gay, lezbiyen, biseksüel ve transgender kelimelerinin baş harfleri ile LGB ya da GLBT olarak kullanılırken, zamanla daha kapsayıcı bir terime ihtiyaç duyulmasıyla değişmiştir. Terim önce LGBT olarak ifade edilmiş, intersex kavramının eklenmesiyle LGBTİ ve queer kavramı ve + işaretinin eklenmesiyle LGBTIQ+ formunu almıştır. Günümüzde lezbiyen, gay, biseksüel, travesti, transseksüel, intersex, queer ve aseksüel kavramlarını kapsayacak şekilde LGBTTIQIA+ olarak kullanılan (ve değişimi devam etmekte olan) terimin sonunda kullanılan "+" henüz tanınmış olmayan diğer cinsiyet veya cinsel yönelim kimliklerini temsil etmektedir (APA, 2022). Terimde geçen Queer teori cinsiyet, cinsellik ve toplumsal normlara eleştirel bir bakış açısı getiren, heteronormatif kültürel normlara, cinsiyet normlarına ve cinselliğe dair geleneksel kavramlara karşı çıkarak, çeşitli cinsel kimliklerin ve deneyimlerin anlaşılmasını ve kabul edilmesini savunan bir akademik alanı ifade eder.

kadınların toplumda ekonomi, istihdam, siyaset, ev içi iş bölümü gibi çeşitli alanlarda erkeklere oranla daha dezavantajlı olduklarını vurgulamıştır. Bu dönemde feminizmi destekleyen ve “pro-feminist” olarak adlandırılan bazı erkekler kadınlık rolleri gibi erkeklik rollerini de sorgulamaya başlamış, ataerkil yapının sadece kadınları değil, erkekleri de tahakküm altına aldığını fark etmiş (Bozok, 2009) ve erkeklik çalışmalarına yönelik ilgi artmıştır.

Aynı konulara odaklansalar da erkek çalışmaları ile erkeklik çalışmaları (eleştirel erkeklik çalışmaları) arasında önemli bir fark söz konusudur. Erkek Çalışmaları (Men’s Studies) alanı genel olarak erkek cinsiyetini ve erkeklik deneyimlerini, erkeklik rollerini, toplumsal beklentileri, erkekliğin tarihini, kültürel ve sosyal bağlamını genellikle nötr bir perspektifle inceleyen çalışmaların genel adıdır. Eleştirel Erkeklik Çalışmaları alanı ise (Critical Studies on Men and Masculinities) erkeklere olduğu kadar erkeklik olgusuna da odaklanır. Doğuştan gelen biyolojik özellikler dişil/eril kavramlarıyla ifade edilir, kadınlık ve erkeklik ise toplumsal, kültürel ve tarihsel faktörlerin etkisiyle şekillenen toplumsal beklenti, norm ve davranışlarla meydana gelen olgulardır. Nasıl kadın ya da erkek olunacağı, hangi davranışların toplumsal rolümüze uygun olduğu, bu konuda bizden ne beklendiği ailede, okulda ve toplumda öğrenilir. Eleştirel erkeklik çalışmaları erkeklikle ilgili normları ve güç ilişkilerini

eleştirel bir bakış açısıyla inceleyen, geleneksel erkeklik normlarına karşı çıkan ve cinsiyetle ilgili eşitsizlikleri vurgulayan çalışmalardan oluşan bir alandır. Eleştirel perspektifle yapılan bu çalışmalar toplumsal cinsiyetin oluşturulup sürdürülmesindeki güç dinamiklerini eleştirmeye, sorgulamaya ve değiştirmeye yöneliktir.

Erkeklik çalışmaları Joseph Pleck ve Jack Sawyer ile başlamış olsa da uluslararası alanda en çok bilinen ismin R.W. Connell olduğunu söylemek yanlış olmaz. 1980’lerden itibaren çeşitli çalışmalarında erkekliğin çoğul, değişebilen bir kimlik olduğunu yazmaya başlayan Connell’in en çok bilinen çalışması ilk olarak 1987’de yayınlanan ama Türkçeye 2000’lere doğru çevrilen Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Toplum, Kişi ve Cinsel Politika (Gender and Power: Society, the Person and Sexual Politics) adlı eseridir. Bu kitapta Connell toplumsal cinsiyet düzeni ve toplumsal cinsiyet rejimi kavramları temelinde cinsiyetin toplumsal olarak inşa edilen ve sürdürülen bir fenomen olduğunu vurgular. Bu kavramlar, cinsiyetin sadece bireyler arasındaki ilişkilerle değil, aynı zamanda toplumsal yapılar ve kurumlarla da yakından ilişkili olduğunu gösterir.

Cinsiyet politikaları ekseninde cinsiyetin doğuştan verili olmadığını, inşa edilen bir olgu olduğunu ve ataerkilliğin bütün erkeklere aynı düzeyde ve aynı yolla avantaj sağlamadığını vurgulayan Connell

bir erkeklik teorisi geliştirerek birbirinden farklı erkeklikler tanımlar. Erkeklerin kendi aralarında erkek olmanın avantajlarından farklı düzeyde faydalanılmasına yol açan bir hiyerarşi vardır ve bazı erkeklikler ataerkil sistemden daha fazla faydalanmakta, daha çok ayrıcalığa sahip olmaktadır. Connell (2019: 149-157) bu hiyerarşide dört tip erkeklikten söz eder, bunlar “hegemonik erkeklik”, “suç ortağı/işbirlikçi erkeklik”, “madun erkeklik” ve “marjinal erkeklik”tir. Bu erkekliklerin özellikleri şu şekilde özetlenebilir:

Hegemonik Erkeklik (Hegemonic Masculinity):

Hegemonik erkeklik kavramındaki hegemonya, Gramsci'den ödünç alınan bir kavramdır ve en genel hatlarıyla iktidarı zora dayalı değil, rıza üretimine dayalı olarak inşa etme yöntemi olarak tanımlanabilir. Hegemonik erkeklik bir idealdir, erkeklerin fiziksel ve ruhsal dayanıklılık, bağımsızlık, duyguları dışarı yansıtmama, agresiflik, rekabetçilik, kendine güven, kaslı ve güçlü bir beden ve heteroseksüellik gibi niteliklere sahip olduğu varsayımına dayanır. Erkekler ağlamaz, evin ekmeğini erkek kazanır, erkekler duygularını belli etmez, fazla süslü olmaz, canlı renkler giymez gibi kalıp yargılar sanki başka bir erkeklik mümkün değilmiş gibi tüm erkeklere hedef olarak hegemonik erkekliği işaret eder. Hegemonik erkeklik, en basit tanıma toplumunda diğer erkekliklerden üstün olan erkeklik konumunu ifade eder, sadece kadınlar üzerinde değil, diğer erkeklikler üzerinde de bir tahakküm kurar ve kendini kadınların da diğer erkekliklerin de üzerinde konumlandırır. Erkeklerin baskın, egemen, kadınların ikincil konumlarını verili kabul eden ataerkil yapıyı yeniden üretir ve kendisi de bu yapıdan beslenir.

Hegemonik erkeklik her kültürde ve her zamanda aynı kalan bir kalıp değildir, bu daha çok iktidarını sürdürmek için yeni stratejiler geliştirip yeni performanslar sergileyen bir temsili figürdür. Kültürel

değerler ve geleneksel roller değiştikçe hegemonik erkelığın kapsadığı roller de değişir. Hegemonik erkeklik kapsamındaki roller ve davranışlar gerçekleştirildiği sürece erkekler erkekliklerini kanıtlar ve bu kanıtlama sürekli devam eder, çünkü bu performans gerçekleştirilemezse toplumsal cinsiyet normlarına uymadığı için “daha az erkek” olarak görülmekle, “erkeklığınin zedelenmesi” ile cezalandırılır.

Barutçu (2013: 14) Türkiye’de hegemonik erkelığın özelliklerini şöyle özetler: “Hegemonik erkelığe sahip erkeklerin Türkiye’de de bütün diğer cinsler üzerinde bir tahakkümü vardır. Orta veya üst orta sınıf, Müslüman, genel kabule uygun mezhepten, heteroseksüel, tam zamanlı bir işe sahip, fiziksel, ruhsal ve cinsel gücü yerinde, vatanının ve çevresindeki kadınların namusunu koruyabilen, evli ve baba olmuş her erkek, bu özellikleri taşımayan grup üzerinden üstünlüklerini sağlamakta ve kendilerini bu şekilde var etmektedirler.” Ancak bu özelliklere ve hegemonik erkeklik konumuna sahip olmak kolay değildir, Atay’ın (2012:36) belirttiği gibi “gerçek erkeklik” uğrunda mücadele gereken, eziyetli bir dolu test sonucunda ancak kazanılabilecek bir ‘ödül’ olarak durur erkeğin karşısında. Erkelığın inşa edilmesi çocuklukta başlar, sünnet, cinsellik, askerlik, istihdam, evlilik, babalık gibi çeşitli bedensel ve toplumsal aşamalarla sürer ve yaşamın sonuna dek muhafaza edilmesi ve gelecek nesillere aktarılması gerekir (Barutçu, 2013: 6).

İşbirlikçi Erkeklik (Complicit Masculinity)

İşbirlikçi erkeklik, hegemonik erkelığe destek veren ve onunla iş birliği yapan erkeklik türüdür. Connell’a (2005: 79) göre işbirlikçi erkekler ataerkil düzenin kendilerine sağladığı ayrıcalıkların ve avantajların farkındadırlar, ama hegemonik erkekler gibi ön planda olmanın gerilimlerini veya risklerini üstlenmez, hegemonik erkek hegemonyasını sürdürürken onu seyirci olarak izleyerek erkekliklerini inşa ederler. İşbirlikçi erkekler hegemonik erkelığın koruyucu ve güçlü imajını ve ideallerini benimser, bu erkelığe ulaşma hayaliyle hareket eder. Böylece hegemonik erkelığın egemenliğini sürdürmesine yardımcı olur ve ataerkilliğin yeniden inşasına katkıda bulunur. Örneğin kendisi kavga etmese de kavgayı izleyen, erkeklikle kavga etmeyi ilişkilendiren ve böylece bunun bir parçası olan bir erkek işbirlikçi erkek olarak görülebilir. Diğer bir deyişle

işbirlikçi erkeklik, kendisi hegemonik erkeğin niteliklerine sahip olmasa da bu nitelikleri üstün gören ve hedef olarak benimseyen, hegemonik erkeklik özelliklerine tamamen sahip olmasa da bu erkeklikle çatışmayan erkekliktir.

Marjinal Erkeklik (Marginalized Masculinity)

Marjinal erkeklik, toplumda dışlanmış ve marjinalleştirilmiş olan, hegemonik erkeklik tarafından baskı altında tutulan bir erkekliktir. Marjinal erkeklik toplumsal cinsiyetin sınıf veya etnik durum gibi farklı olgularla etkileşimiyle oluşur, mesela ABD örneğinde siyah erkekler sokak çetelerine katılıp fiziksel güçlerini aldıkları riskleri gösterebilirler de ataerkil toplumsal cinsiyet düzeninin avantajlarından beyaz erkekler kadar yararlanamazlar, hegemonik erkeklığı tam olarak deneyimleyemezler. Ya da vasıfsız bir işte düşük ücretle çalışıyor olmak da hegemonik erkeklığın tam olarak deneyimlenmesini engelleyebilir. Etnik durum veya toplumsal sınıf gibi alanlarda zayıf bir toplumsal konuma sahip olmak erkeklerin oluştuğu hiyerarşide erkeğin konumunu zayıflatır. Bu gibi nedenlerle “ideal erkek” kategorisi olan hegemonik erkeklığın dışında kalanlar marjinal erkeklığe dahil olur.

Madun erkeklik (Subordinated Masculinity):

Madun erkeklik, geleneksel erkeklik normlarına uymayan, güçlü ve baskın olmayan erkeklik biçimlerini kapsar. Geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinde erkeklere atfedilmeyen davranış ve imajlara sahip olan, örneğin fiziksel olarak çelimsiz olan, toplum içinde duygularını belli eden, kavga etmekten hoşlanmayan veya homoseksüel olan erkekler madun erkek kategorisinde kabul edilir. Marjinal erkeklikten farklı olarak bu erkekler etnik durum veya sınıf gibi yapısal nedenlerden ötürü değil, cinsel yönelimleri ya da geleneksel olmayan toplumsal cinsiyet rollerini benimsemelerinden ötürü hegemonik erkeklik kategorisinin dışında kalırlar. Bu erkeklik, erkekler arasındaki hiyerarşide en alt basamakta yer alır, diğer erkekliklere göre toplumda en dezavantajlı konumda olan erkeklik türüdür.

“Erkeklik Krizi” ve Erkeklik Çalışmalarında Artış

Erkeklik krizi, erkeklerin ve/ya erkekliklerin toplumsal veya bireysel baskılar nedeniyle

yaşadıkları bunalımları ve gerilimleri ifade eden, Dostoyevski, Freud ve Thoreau'nun metinlerinde görülen ve 19. yy'dan itibaren dile getirilen bir olgudur (Bozok 2019, 176). Erkekler 19. yy'dan itibaren kadınların kamusal alanda güçlenmeye başlaması ile birlikte egemen pozisyonlarının zayıfladığını düşünerek toplumsal cinsiyet rollerinin geleneksel sınırlarına dönmeye çalışmışlardır. Bu endişe 1970'lerden itibaren çok daha belirgin bir hal almış, “Batılı toplumlarda gazeteler, toplumsal hareketler ve sonra da kimi akademisyenler, feminizmin kazandığı alanlar nedeniyle erkeklerin erkekliklerini yitirdikleri, kayıplar yaşadıkları ve hatta “kadınsılaştıklarına” vurgu yapan, gündelik hayattaki genel bir “erkeklik krizi” yaşandığına dair iddialar ortaya atmışlardır” (akt. Bozok, 2019: 176). Erkekliğin bir kriz yaşayıp yaşamadığı veya yaşadıkları krizin niteliği konusunda farklı görüşler söz konusudur, ama genel hatlarıyla erkeklik krizleri, toplumsal baskı ve değişme sonucunda erkeklerin erkeklik rolleri ve bu rollerle ilişkili olduğu kabul edilen egemenlikleri zedelendiğinde oluşan bir durumdur: “kadınların güçlenmeye başlamaları nedeniyle, ekonomide, ailede ve siyasette erkeklerin iktidarlarının sarsılmaya başlaması ve erkeklerin erkekliğin tehdit altında olduğuna dair yoğun bir kaygı duymaları, özellikle erkekler arasında, erkeklik krizi yaşandığına dair bir kaygının kaynağı

olarak görülmektedir” (akt. Bozok, 2019: 178). 1990’lardan itibaren akademik olarak çalışılmaya başlanan erkeklik krizi, erkeklik çalışmalarının, özellikle eleştirel erkeklik araştırmalarının artmasında rol oynayan önemli bir kavramdır. Erkeklik krizine yol açan bir dinamik olarak göç olgusuna odaklandığı bir çalışmada Bozok (2019:178) erkeklik krizi kavramının içeriğindeki değişimi şöyle özetlemektedir:

“Başlangıçta feminizm ve kadın hareketinin erkekler ve erkeklikler üzerinde yarattığı sarsıntı ve değişim baskılarının sonucunda yaşanan anomaliyi betimlemek için kullanılan “erkeklik krizleri” kavramı, bu özgül tarihsel kriz nedeni dışında, özellikle son yıllarda, erkekler ve erkekliklerin yaşadığı başka krizler için de kullanılmaya başlanmıştır. Günümüzde tarihsel bir durumun ötesine taşınan “erkeklik krizi” fikri, birbiriyle bağı olmayan geniş bir yelpazedeki erkek gruplarının yaşadığı bunalım ve kaygı içeren durumları betimlemek için kullanılır hale gelmiştir. Örneğin Mishra (2017; 17.3.2018) 18. yüzyıldan günümüzün modern erkekliğine izleri sürülebilecek bir erkeklik krizi hali olduğunu ileri sürmüştür. Türkoğlu (2013) ise erkeklik krizlerini işsizliğin sonuçlarına

odaklanarak ele almıştır. Diğer yandan Hidaka (2010) ise Japonya’da ücretli çalışan erkeklerin yaşadığı toplumsal cinsiyet kimliği ile yaşadıkları bunalımları erkeklik krizi bağlamında irdelenmiştir. Farklı bir kaygıya odaklanan Gough, Hall ve Seymour-Smith (2014) ise erkeklik krizlerini günümüz Britanya’sında erkeklerin yaşadığı bakımlı erkek olma eğilimlerinin erkeklerde yarattığı modern kimlik bunalımları çerçevesinde değerlendirmişlerdir. Popüler müzik ve cinsellik temelinde kurulan “emo” erkeklik alt kültürüne odaklanan Ryalls (2013) ise bu kültürdeki erkeklik krizi söylemlerini tartışmıştır. Başka bir araştırmada ise Yüksel ise (2015) erkeklik krizlerinin izini Türk sinemasındaki dışavurumlarına odaklanarak tartışmıştır. Erkekler ve erkeklikler üzerine son dönemdeki çalışmalarda, Farklı erkekliklerin, birbirinden çok farklı nedenlerle erkeklik krizleri yaşadıklarını vurgulayarak söz konusu gerilim hallerini “erkeklik krizleri” olarak değerlendiren çalışmaların sayısı artmaktadır.”

Erkeklik krizi erkeklerin kendi var oluşlarına yönelik sorularını artırmış ve bunun sonucunda erkeklik çalışmaları alanı da dünya genelinde genişlemeye başlamıştır. Türkiye’de eleştirel

erkeklik çalışmalarının artması ve alanın genişlemeye başlaması ancak 2000 sonrasında gerçekleşmiştir. Erkeklik çalışmalarına dair bölümler toplumsal cinsiyet veya feminizm konulu çeşitli kitaplarda yer alsa da 2000'lerin sonlarından itibaren doğrudan bu alanla ilgili kitaplar artmaya başlamıştır. Bazı örnekler vermek gerekirse Serpil Sancar "Erkeklik: İmkânsız İktidar" adlı kitabında (2009:30) hegemonik erkeklikle farklı erkeklikler arasındaki ayırım üzerinden yapılan tartışmaların "evrensellik iddiasına ve kaba genellemelere uymayan, karmaşık bir olgu olarak görülmesi gereğini" ortaya çıkardığını, bu perspektif yaygınlaştıkça "siyah erkekliği, maço erkeklik, gay erkekliği, orta sınıf erkekliği gibi erkekliğin tikel hallerine hasredilmiş" araştırmaların da arttığını vurgulamış, farklı toplumsal kesimlerden erkeklerle yaptığı görüşmelere dayanarak Türkiye'de farklı erkekliklerin toplumsal sınıflar, etnik ve dinsel cemaatler, yaş, meslek grupları ve bedensel özelliklere göre değişen konumlarını ortaya koymuştur. Osman Özarslan "Hovarda Alemi: Taşrada Eğlence ve Erkeklik" kitabında (İletişim, 2016) erkekliğin inşasında, gece hayatı ve eğlence kültürünün işlevini etnografik perspektifle ortaya koymaktadır. Hale Bolak Boratav, Güler Okman Fişek ve Hande Eslen Ziya "Erkekliğin Türkiye Halleri" adlı kitaplarında (2017) Türkiye'de erkekliğin "otoriter erkeklik" profilinden "eşitlikçi erkeklik" profiline doğru değişimini, oğul, baba, koca olmanın ve erkek benliğini inşa eden söylemlerin çelişkilerini, kopukluklarını ve devamlılıklarını ortaya koymuştur. Muhittin Şahin 2019 yılında yayınlanan "Türkiye'de Erkekliğin Dönüşümü: Eğitim, Kültür, Etkileşim" adlı kitabında erkeklikler arasındaki hiyerarşiyi Türkiye'de erkek olma pratikleri üzerinden okuyor ve farklılıklara saygılı bir toplumsal cinsiyet eğitiminin nasıl verilebileceğini tartışmıştır.

Konuyla ilgili makale sayısı çok daha fazladır, alanın 2010'dan itibaren popülerleşmesiyle birlikte, sosyal bilimler alanında çeşitli dergilerin erkeklik

özel sayıları yayınlanmış, 2016 yılında Eleştirel Erkeklik Çalışmaları İnisyatifi tarafından yayınlanan “Erkeklikler: Kimlik ve Kültür Dergisi” yayın hayatına başlamıştır. 2023 Kasım ayı itibariyle Dergipark’ta başlığında erkeklik veya erkeklikler kelimesi geçen makale sayısı 200’e yakındır ve bunların dörtte üçünden fazlası araştırma makalesidir. Eleştirel Erkeklik İncelemeleri İnisyatifi ile 2021 yılında yapılan bir söyleşide (Çaylı Rahte, 2021:519) bu alana yönelik artan ilgi şöyle vurgulanmıştır: “Bugün giderek daha çok sayıda araştırmacı akran zorbalığı, spor ve rekabet, futbol fanatizmi, yatılı okul, işyeri vb. kurumsal mekânlardaki erkek örgütlenmeleri gibi konulara yöneliyor, popüler kültürün ürettiği erkeklikler eleştirel olarak konu ediliyor, şiddet üreten cinsiyetli dil tartışılıyor, yeni bir erkeklik inşa edilmesi gerektiği sık sık vurgulanıyor, dolayısıyla eleştirel erkeklik çalışmalarının giderek daha fazla araştırmacıyı çekeceğini, bu tartışmaların pek çok farklı sahaya doğru genişleyeceğini düşünüyoruz.”

Erkeklik çalışmaları ile ilgili çok sayıda araştırma makalesinin yanı sıra lisansüstü tezler de son yıllarda giderek artmaktadır. Farklı sosyal bilim disiplinlerinden erkeklikle ilgili aşağıda listelenen bazı tezler, konunun ne yönlerle çalışıldığına dair bir izlenim oluşturabilir:

Toplumsal cinsiyet ve kadın çalışmaları	<ul style="list-style-type: none"> • Ok, O.C. (2023) Cinsiyeti yapmak, bozmak ve pişirmek: Beyaz yakalı erkeklerin ev mutfaklarındaki erkekliklerini haritalamak • Ok, S. (2011) Erkeklik krizi ve işsizlik • Samyeli, S. (2022) Evdeki yabancından emek ile evrilen babalığa: Pandemi döneminde erkeklerin kadın ve bakım ile imtihanı • Barutçu, A. (2019) Eşikte dans: Beden ve performans ekseninde köçekler
Kültürel Çalışmalar	<ul style="list-style-type: none"> • Işık, S. (2013) Erkeklik kimliğinin değişimi: Üst orta sınıf eski İslamcı erkeklerin 28 Şubat sonrası değişimi • Poşul, B. (2021) Tehlikeli erkeklik ve kadınlıklar: Türkiye’de toplumsal cinsiyete dayalı cinayet anlatılarının bir çözümlemesi
Antropoloji	<ul style="list-style-type: none"> • Bozok, M. (2005) Erkekliğin sosyokültürel inşası: Ankara Tepecik Mahallesi örneği • Erinç Aktürk, S. (2016) Sokaklarda erkek olmak: Ankara’daki araba meraklısı toplulukların etnografik bir çalışması • Az, E.İ. (2014) Askeri erkeklikler oluşurken: Bugünün Türkiye’inde profesyonel askeri eğitim

Sosyoloji	<ul style="list-style-type: none"> • Erdoğan, D. (2018) Ankara pavyon kültüründe erkekliklerin inşası • Özarslan, O. (2015) Taşra gece hayatında erkeklikler. • Karaca, F. (2021) Erkeklik ve mekân bağlamında fuhuş pazarında erkek müşteri olmak: Mersin örneği. • Evcı, H.L. (2022) Eril tahakkümün yeniden inşasında kamusal tuvaletler • Çarpar, M.C. (2019) Vücut geliştirme ve erkeklik kimliği: Sosyolojik bir yaklaşım • Umur, C. (2023) Obeziteli erkeklerin beden algıları ve zayıflama deneyimleri • Yüce, T.G. (2023) Postmodernizm ve orta sınıf erkeklerin değişen beden imajları: Kuşaklar arası bir çalışma • Yıldız, G. (2023) Moda ve erkeklik kimliği ilişkisinin gündelik hayat alanına yansımaya biçimleri: Şanlıurfa örneği • Düzcun, E. (2011) Kolektif bellekte zorunlu askerliğin meşruiyeti ve dönüşümü • Sarıalioğlu, Ö. (2016) Erin gündelik hayatı: İktidar sarkacında erkeklik, militarizm, gündelik hayat • Taşıtman, A. (2014) Terbiye edilen bedenler, tecrübe edilen erkeklik: Sünnet ritüeli • Aydaş, Ç. (2017) Geyletin hegemonik erkeklik söylemi ile baş etme stratejileri: Çorum ili örneği • Erbuğ, E. (2019) Esnek çalışma ve erkek kimliğinin yeniden inşası: Türkiye'de home-ofis çalışan erkekler • Mozafari, S. (2022) Göçle dönüşen yeni erkeklik inşası: Ankara'da yaşayan evli Suriyeli erkekler • Tecik, Z. (2012) Alt orta sınıf erkeklerin babalık deneyimleri: Eskişehir örneği
Psikoloji	<ul style="list-style-type: none"> • Fidan, M. (2016) Vicdani redde yönelik tutumlar, sosyal baskınlık yönelimi, erkeklik ideolojisi ve insan hakları arasındaki ilişkiler • Türkoğlu, B. (2019) Türkiye'de kırılan erkeklik: Kazanılan, tehdit edilen ve kaybedilen bir statü olarak erkeklik • Ceylan, R. (2019) Türkiyede baba oğul ilişkisi ve idealize edilmiş maskülinitelerin inşası • Aygül, Z. (2013) Türkiyeli erkeklerin karşılıklı gündelik konuşmalarında 'erkek olmak' üzerine anlam kuruşlarının incelenmesi
Siyasal Bilimler, kamu yönetimi, yerel yönetimler	<ul style="list-style-type: none"> • Aktaş, F.O. (2010) Türkiye'de erkekliğin kurgulanışında askerliğin yeri • Kundakçı, F.S. (2007) İktidar, ataerkillik ve erkeklik: Ankara örneğinde erkek akademisyenler üzerine bir çalışma • Orhun, O. (2021) Siyasetçi erkekler ve erkekliği yeniden üretme pratikleri. • Töremiş, T.N. (2023) Erkekliğin üretim mekânı ve boş zaman geçirme pratiği olarak kahvehaneler: Bursa İznik örneği
İletişim bilimleri, gazetecilik, radyo televizyon ve sinema	<ul style="list-style-type: none"> • Altıok, M. (2017) Futbolda eril söylem ve bunun televizyon futbol tartışma programlarına yansımaları: Yenilsen de Yensen de ve Beyaz Futbol örnekleri • Doğaner, S.K. (2018) 2000 sonrası Türkiye sinemasında militarizmin inşası ve erkeklik temsilleri. • Duyar, G. (2022) Yerli dizilerde erkek bedeninin metalaştırılmasının incelenmesi • Görücü, Z. (2022) Sosyal medyada kimlik inşası: Hegemonik erkeklik bağlamında Instagram babaları üzerinden erkekliğin yeniden üretimi • Yılmaz, E. (2021) Türk sinemasında erkekliğin dönüşümü ve erkeklik krizinin görünüşleri • Altundaş, E. (2015) Erkekliğin inşa edildiği bir alan olarak motosiklet kulüpleri: Toplumsal cinsiyet kodlarına ve kimlik inşasına ilişkin nitel bir çalışma • Çetinkaya, M. (2018) 2000 sonrası Türk komedi sinemasında 'Öteki' erkekliğin temsili

Felsefe	<ul style="list-style-type: none"> • Dirik, N. (2020) Felsefi bilgi ideallerinin ışığında hegemonik babalık • Özkürüplü, İ. (2021) Tecavüz kurbanı olarak erkek: İktidarın etik eleştirisi üzerinden bir tecavüz ontolojisi
Türk Dili ve Edebiyatı	<ul style="list-style-type: none"> • Şengül, B. (2023) Kayıp Bedenler ve Kayıp Ruhlar: Erken yirminci yüzyıl Türk romanında engelli erkekler • Gündoğar, N. (2021) Yusuf Atılgan'ın eserlerinde erkeklik ve hegemonik erkeklik • Tatlı, M. (2020) Barış Bıçakçı'nın romanlarında toplumsal cinsiyet bağlamında erkeklik inşası
Sosyal Hizmetler	<ul style="list-style-type: none"> • Akçay, S. (2016) Ruh sağlığı ve erkeklik: Hegemonik erkeklik bağlamında ruhsal hastalığı olan erkeklerin yaşam deneyimlerini anlamak. • Varlıklar Demirkazık, Ç.N. (2021) Erkekliği sorgularken babalara bakmak: Babalık istenci, değişen babalık rolleri ve yeniden üretim alanında erkek olmak • Erim, F. (2019) Bekâr odalarında kalan erkeklerin deneyimlerinin eleştirel sosyal hizmet bakış açısıyla değerlendirilmesi: İzmir- Basmane örneği
Hukuk	<ul style="list-style-type: none"> • Şahin, Y. (2021) Eleştirel erkeklik çalışmaları izdüşümünde Türk aile hukukunda nafaka
Tarih	<ul style="list-style-type: none"> • Engil, K. (2019) Erkekler ve erkeklikler oyunda: İstanbul'da halı saha futbolu

Kadın çalışmalarında olduğu gibi erkeklik çalışmalarında da sağlanan en büyük katkılardan biri toplumsal cinsiyet ilişkilerinin toplumsal yaşamın kılcal damarlarına işlemiş olduğunun, her toplumsal kurumla ilişkili olduğunun gözler önüne serilmesidir. Yukarıda listelenen çalışmaların çeşitliliği de bunun bir işaretidir. Eleştirel erkeklik çalışmalarının toplumsal cinsiyet çalışmaları içindeki yeri giderek daha fazla artacaktır ve bu artış toplumsal cinsiyet olgusunun karmaşıklığını anlama, toplumsal cinsiyet normlarını sorgulama ve cinsiyet eşitliğine yönelik çabaları güçlendirme açılarından son derece faydalı olacaktır.

Kaynaklar

- APA (2022) A Guide to Sexual Orientation and Gender Diversity Terms. <https://www.apa.org/ed/precollege/psychology-teacher-network/introductory-psychology/diversity-terms> Erişim:17.11.2023
- Atay, T. (2012). Çin İşi Japon İşi: Cinsiyet ve Cinsellik Üzerine Antropolojik Değıniler. İstanbul: İletişim.
- Barutçu, A. (2013) Türkiye’de Erkeklik İnşasının Bedensel ve Toplumsal Aşamaları. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları ABD.
- Bolak Boratav, H., Okman Fişek, G. ve Eslen Ziya, H. (2017) Erkekliğin Türkiye Halleri. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi
- Bozok, M. (2009). Feminizmin erkekler cephesindeki yankısı: Erkekler ve erkeklikler üzerine eleştirel incelemeler. Cogito. 58: 269–284.
- Bozok, M. (2019) Göç Sonucu Yaşanan Erkeklik Krizlerinin Bir Yüzü Olarak Erkekliğin Kaybı. Journal of Economy Culture and Society. 60: 171-185.
- Connell, R.W. (1998). Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Toplum, Kişi ve Cinsel Politika. Çev. Cem Soydemir. İstanbul: Ayrıntı.
- Connell, R.W. (2019). Erkeklikler. Ankara: Phoenix.
- Çaylı Rahte, E. (2021) Türkiye’de Eleştirel Erkeklik Çalışmaları: Eleştirel Erkeklik İncelemeleri İnisyatifi ile Söyleşi. Moment. 8(2):517-524.
- Özarslan, O. (2016) Hovarda Alemi: Taşrada Eğlence ve Erkeklik. İstanbul: İletişim.
- Sancar, Serpil (2009) Erkeklik: İmkânsız İktidar. Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler. İstanbul: Metis.
- Şahin, M. (2019) Türkiye’de Erkekliğin Dönüşümü: Eğitim, Kültür, Etkileşim. Ankara: Siyasal.

Hem Kitap Hem Film: “Otomatik Portakal”

Bülent Kılıç

“Geçmiş geçmişte kaldı. Eskiden yaptıklarımın cezasını çektim. Ben tedavi oldum”

Anthony Burgess’in kült romanı “*Otomatik Portakal*” (*Clockwork Orange*) ismini İngilizcedeki paradoksal durumları anlatan argo bir deyimden almaktadır: “*Uqueer as clockwork orange*” yani “saat gibi tuhaf (düzenli, dakik) ama turuncu kadar renkli”. İngilizcedeki “orange” sözcüğü her ne kadar turuncu renk ve portakal meyvesi anlamlarına gelse de Burgess bu sözcüğün kökeninin “orangutan” sözcüğüne kök olan “orang” (Malezya dilinde “canlı”) sözcüğünden geldiğini ve bu nedenle kitabında aslında canlı renklere sahip bir kişilik anlamında kullandığını belirtiyor. Dolayısıyla Türkçeye otomatik portakal olarak çevrilen eser aslında “tuhaf canlı” anlamına geliyor. Yani saat veya portakalla doğrudan bir ilgisi yok.

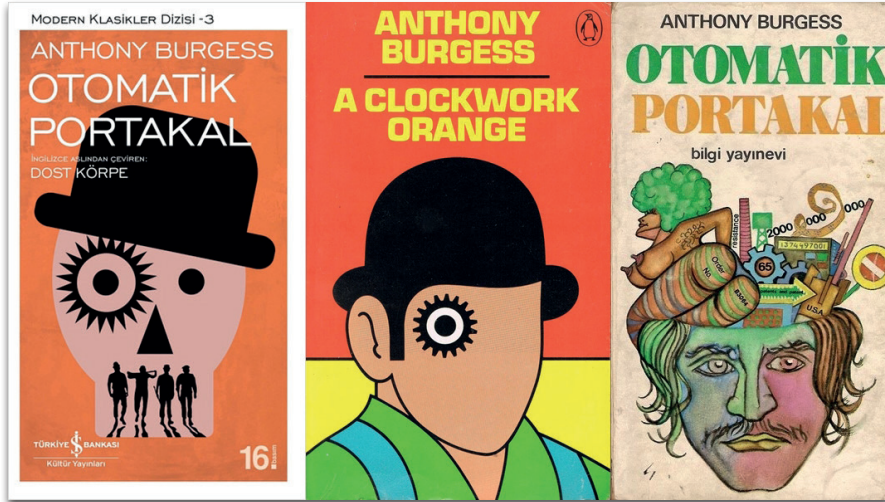
Roman bir anti kahraman filmi. Suçlu ve oldukça

acımasız bir gencin, üzerinde uygulanan bir deney sonrasında, bu acımasız suçlunun düzene uyan otomatik bir canlıya dönüştürülmesi ve aslında bu nedenle de kurulu düzenin kurbanı olmasını anlatıyor. Roman kahramanımız Alex (Malcolm Mc Dowell) 15 yaşında genç bir İngiliz çocuktur. Üç arkadaşıyla birlikte kurduğu çetesiyle birlikte hırsızlık, tecavüz, cinayet dahil her türlü suçu rahatlıkla işlemektedir. Bu durum Alex’in polis tarafından yakalanmasına kadar sürer. Yakalandıktan sonra iki yıl kaldığı Devlet Kriminal Tipler İslahevinde suçlular üzerinde uygulanması planlanan bir deneye katılmaya gönüllü olur. Deney bir anlamda Pavlov’un şartlı refleks deneylerine benzer bir tekniktir. “*Ludovico tekniği*” olarak bilinen bir psikolojik telkin yöntemiyle deneye hergün

zorla sürekli gösterilen şiddet filmleri ile suçlu bir müddet sonra bu suçlardan öğrenmeye başlar ve artık hiç bir suç işleyemez hale getirilir. Bunun üzerine serbest bırakılan Alex için bundan sonrası tam bir kabusu dönüşür ve sonunda intihara teşebbüs eder ancak sağ kalır.

Anthony Burgess bu eserinde ciddi bir düzen eleştirisi yapmaktadır. Bu eleştirinin başında politikacılar gelmektedir. İslahedindeki programın baş destekçisi İç İşleri Bakanı ve hükümettir. *“Bizim tek amacımız yüksek suç oranlarını azaltmak ve tıka basa hapisanelerimizi rahatlatmaktır”* diyen ve ıslah programındaki deneyi ve Alex’in geldiği durumu öven İç İşleri Bakanı bize de ülkemizdeki “uyuşturucu satıcısı yakalarsanız elini ayağını kırın” diyen bazı iç işleri bakanlarını hatırlatıyor. Ancak İç İşleri Bakanına karşılık muhalif parti ise bir sonraki seçimi

kazanmak için Alex'i bir koz olarak kullanmak ister. Ona ulaşıp: *“Şimdiki kötü ve fesat hükümetin bir sonraki seçimlerde seçilmemesini garantileyecek çok güçlü bir silah olabilirsin, bu şeytani önerilerin canlı tanığısın, halk bunları bilmeli, bize destek ver”* önerisini getirirler. Böylece hangi taraftan olursa olsun politikacıların önceliğinin seçim kazanmak olduğunu görüyoruz.

İkinci eleştiri doktorlara gelmektedir. Bir insan üzerinde yapılan bu deneyin etik boyutunu ihmal eden doktorlar katı, duygusuz ve düzenin emrinde bir gruptur. Deneyin başındaki Dr. Brodsky artık ilaç istemeyen Alex'e *“Bu*

Ludovico maddesini sistemine çok çeşitli yollarla sokabiliriz. Örneğin oral olarak. Ama subkutan yolla verilmesi en iyisi. Lütfen zorluk çıkartma. Direnmenin anlamı yok. Biz'i yenemezsin. Henüz iyileşmedin. Hala yapacak çok iş var. Ancak vücudun, artık bizden yardım almadan, ilaç almadan, şiddete bemen ve yoğun bir şekilde, yılan görmüş gibi tepki verirse, ancak o zaman ...” der.

Üçüncü eleştirilen grup polisler ve gardiyanlardır. Polisler de en az suçlular kadar şiddet uygulamaktadır. Özellikle yakalanan suçlular sürekli dövülmektedir. Polis, yakalandığı zaman “Avukatım buraya gelmeden tek kelime etmem, kanunları bilirim” diyen Alex’e şöyle der: “Şuna kanunları bizim de bildiğimizi ama kanunları bilmenin her zaman yetmediğini göstermekle işe başlayalım”, ardından hepsi birden Alexi döverler. Göz altındaki kişiye gösterilen şiddetin gerekçesi ise komiser tarafından şöyle ifade edilir: “Şiddet şiddeti doğurur, tutuklanırken polise direndi”. Gardiyanlar da hapishanede otoriter ve faşist davranışlar sergilemekte, suçluları sürekli ezmektedir. Gardiyanların davranışları özellikle filmde kitaptan çok daha iyi yansıtılmaktadır.

Sistemin bir başka savunucusu da İslahevindeki papazdır. Din adamı asında sistemle inançları arasında kalmıştır. Alex’e islahevinde yaptığı konuşmada şöyle der: “Bu işin benimle hiç ilgisi olmadığını anlamamı istiyorum evlat. Elimde olsa itiraz ederdim, ama elimde değil. Kariyerim söz konusu, devletteki bazı güçlü öğelere karşı sesimin yetmeyişi söz konusu”. Ancak yazar bu noktada papazın ağzından bazı etik konuları ve Tanrı’yla ilgili düşüncelerini de dile getirir: “Tanrı ne ister? Tanrı iyilik mi ister yoksa iyi olma

seçeneğini mi? Bunlar derin ve zor sorular. ... Yine de bir bakıma, etik bir seçim yapma yetini kaybetmeyi seçmekle aslında bir bakıma iyiliği seçmiş oluyorsun. ... Belki de berşey yolunda gider, kim bilir? Tanrı'nın yöntemi gizemlidir”.

Nitekim papaz, deneyin bittiği son aşamada (Alex tüm tahriklere ve aşağılamalara karşın hiç bir şekilde şiddete ve cinsel saldırıya başvurmaz) doktorlara şunu söyler ve çok ilginç bir yanıt alır: *“Aslında seçme şansız yok, değil mi? Kendisini öyle iğrenç bir şekilde küçük düşürmesine yol açan şey, kendi çıkarlarını düşünmesi, fiziksel acıdan korkması. Hiç samimi olmadığı çok barizdi. Evet artık bir kabahat işlemiyor. Ama ahlaki seçimler yapabilecek bir varlık olmaktan çıktı”.* “Bunlar ayrıntı” dedi Dr. Brodsky gülümseyerek, *“bizler yüksek etikle ilgilenmiyoruz”.*

Burgess belki de amatör bir besteci olması nedeniyle romanda Ludwig Van Beethoven'ın 9. Senfonisine özel bir yer veriyor. Romanın kahramanı Alex tüm kötülüğüne rağmen Beethoven'ın 9. Senfonisine hayrandır ve sürekli olarak onu dinlemektedir. Hatta ağına düşürdüğü iki genç kıza şöyle der: *“Benimle gelin, gelin de müzik nasıl dinlenir görün. Meleklerin borazanlarını ve şeytanın trombonlarını işitin. Sizi davet ediyorum... Sonra o güzelim Dokuzuncuyu kabından çıkardım, böylece Ludwig Van da cıvıldağ kaldı ve pikabın iğnesini, muhteşem olan son bölümün üstüne koyup tıslattım. İşte oradaydı, baslar yatağımın altından orkestranın geri kalanına doğru yükseliyordu ve bazıları anlatan o tatlı müthiş ezgi, cennetin görkemli bir ışıltısı gibiydi...”*

Filmde yönetmen buna ek olarak “Singing in the rain” şarkısını da ön planda kullanmış. Ancak Beethoven hayranı Alex, psikolojik telkin seanslarında kullanılan şiddet filmlerinde arka planda yer alan Beethoven müziklerinden de tiksinemeye başlıyor. Bu durum Alex'i çok rahatsız ediyor: *“Şerefsiz piçler, ölçsüz şiddete ve bütün o bok püsüre aldırmyorum, onlara katlanabilirim. Ama o müziği kullanmanız haksızlık. Muhteşem Ludwig Van'ı dinleyince bastalanmam haksızlık ... Sizi asla bağışlamayacağım ...”*

Yönetmenliğini Stanley Kubrick'in yaptığı film performansı ile yer yer romanın üstüne çıkıyor. Tam bir yönetmen filmi olarak çekilen film 2 saat 11 dakika uzunlukta. Filme muhteşem bir yorum katan Kubrick, kullandığı çok renkli giysiler, objeler ve ortamın canlı dekorasyonu ile "orange" sözcüğünün tam olarak hakkını veriyor. Özellikle çetenin düzenli gittiği barın dekorasyonu, romanın havasını tam anlamıyla yansıtıyor. Ancak filmde cinsellik ve şiddet çok ön planda. Bu anlamda gerek yazar gerekse yönetmen yer yer Freud'a göndermeler yapıyorlar. Alex'in rüyaları, kullandığı dil tamamen cinsellik ve şiddet ağırlıklı. Bu nedenle gerek roman gerekse filmin bu iki tema nedeniyle feministlerce eleştirildiğini belirtmek lazım. Şiddet

ve cinsellik romandaki deneyin doktoru tarafından şöyle yorumlanıyor. Dr. Brodsky dedi ki: *".. En hoş ve harika eylemler biraz şiddet içerir ... örneğin sevişme eylemi, örneğin müzik..."*.

Film ile kitap birebir aynı değil. Örneğin Alex'in filmde daha yetişkin (yirmili yaşlar) bir görünümde olması, evde beslediği bir yılanı olması, bazı şiddet sahnelerinin farklı mekanlarda geçmesi, intihar sahnesi vb. Ancak Kubrick eseri o kadar güzel yorumlamış ki bu farklılıklar hiç bir olumsuzluk yaratmıyor. Kubrick filmi adeta romanın üzerine daha iyisini koyarak çekmiş durumda. Özellikle filmdeki iç işleri bakanı, ıslahevi gardiyanları ve yazar karakteri çok başarılı. Bu arada Anthony Burgess'in romanda kendisine ve kitabı "Clockwork Orange"a da "cameo" uygulamasıyla (yazar veya yönetmenin kendisini eserde göstermesi) yer verdiğini

görüyoruz. Alex'in darp ettiği ve karısına tecavüz ettiği evdeki yazarın masasındaki henüz bitmemiş olan kitabının ismi "*Clockwork Orange*". Alexander adındaki bu yazar aynı zamanda hükümete muhalif bir yazar ve Alex'i affetmemekle birlikte "*modern çağın bir kurbanı*" olarak tanımlıyor: "*Zavallı, zavallı çocuk, ne çileler çekmişsindir. Modern çağın bir kurbanısın, tıpkı eşim gibi...*".

Anthony Burgess (1917-1993)

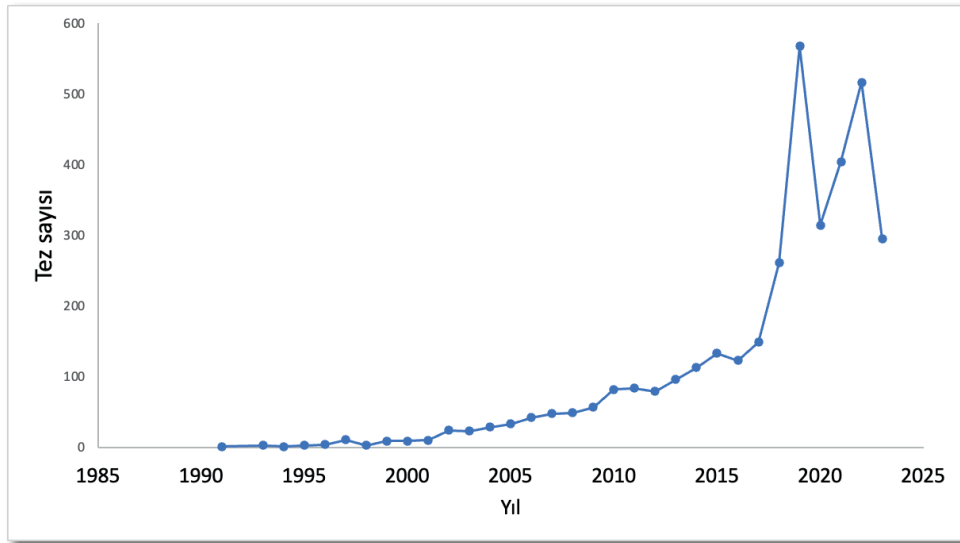
Romanda sağlık antropolojisi açısından en ilginç yerler ise "hastalık", "sağlık" ve "iyileşme" kavramlarının kullanılma yerleri. Alex için normal bir duygu olan şiddet ve cinsellik, tedavi sırasında kullanılan psikolojik tekniklerle Alex'de artık bulantı, kusma ve kendini iyi hissetmemeye yol açıyor. Alex'le doktoru arasında şu konuşma geçiyor. Alex: "*Anlamıyorum dedim, basta hissettirmek için bana bir şeyler yapıyor olmalısınız*". Dr: "*Bugün öğleden sonra kendini basta hissettin, çünkü iyileşiyorsun*". Görüldüğü gibi doktorla hastanın iyileşme sürecine bakışı ve algıları tamamen birbirinden farklı olabiliyor. Bu paradoksal durum yazar tarafından iyilik-kötülük kavramları üzerinden de ele alınıyor. Örneğin Dr. Brodsky'nin ağzından bu durum şöyle açıklanıyor: "*Gördüğümüz gibi denegimiz paradoksal bir şekilde kötülüğe zorlanırken, iyiliğe zorlanıyor. Şiddet uygulama niyetine, yoğun fiziksel rahatsızlık hisleri eşlik ediyor. Denek bunları savuşturabilmek için tamamen zıt bir tavır benimsemek zorunda kalıyor*".

Son olarak Burgess'in romanda değişik bir dil olan sokak argosu İngilizcesini değiştirerek roman kahramanına özgü bir argo dil yarattığını söyleyelim ancak bu durum doğal olarak Türkçe çeviri kitaplarda tam olarak anlaşılabilir. Etik, psikoloji, sağlık antropolojisi, politika, iletişim, edebiyat, müzik ve sinemadan hoşlanan herkese önce romanı okumalarını, sonra filmi izlemelerini öneriyorum.

Toplumsal Cinsiyet ile İlgili Yayınlanan Tezler

Ahmet Furkan Süner, Ahmet Can Bilgin

Toplumsal cinsiyet konusunda yayınlanmış tezler Ulakbim tez tarama ağından taranmıştır. Tarama 27.10.2023'te "Gelişmiş Arama" sekmesinden şu seçenekler kullanılarak yapılmıştır: Aranacak kelime, Aranacak alan: Tümü, Arama tipi: sadece yazılan şekilde, Grup: Sosyal Anahtar kelime olarak "toplumsal cinsiyet" seçilmiş ve toplam 3577 teze ulaşılmıştır. Yinelenen 2 tez ayıklandıktan sonra geri kalan tez sayısı 3575'tir. Bunların 2975'i yüksek lisans (%83,2), 569'u doktora (%15,9), 31'i sanatta yeterlilik (%0,9) tezidir. Konu ile ilgili ilk tez 1991 yılına aittir. Tez sayılarının yıllara göre dağılımı Grafik 1'de gösterilmiştir.

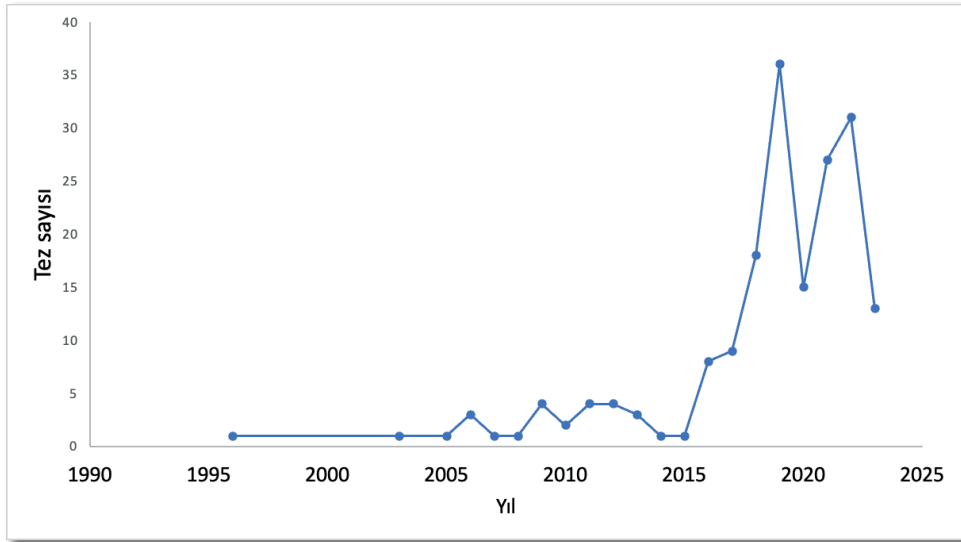

Grafik 1. Toplumsal cinsiyet ile ilgili tezlerin yıllara göre dağılımı (sosyal)

Tez tarama bölümünde her tez için en fazla 3 konu başlığı seçilmiş olup, belirtilmiş konulara göre değerlendirildiğinde öne çıkan başlıklar şunlardır: Sosyoloji 1263, Eğitim ve Öğretim 363, Psikoloji 292, Siyasal Bilimler 267, İletişim Bilimleri 245, Türk Dili ve Edebiyatı 179, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri 147, Radyo-Televizyon 144, İşletme 141, İngiliz Dili ve Edebiyatı 136, Kamu Yönetimi 134, Güzel Sanatlar 114, Uluslararası İlişkiler 110, Gazetecilik 109, Ekonomi 101.

Yukarıdaki tarama TIP grubunda yapıldığında toplam 184 teze ulaşılmıştır. Tezlerin 117'si yüksek lisans (%63,6), 38'i tıpta uzmanlık (%20,7), 28'i doktora (%15,2), 1'i dış hekimliği uzmanlık tezidir (%0,5). Tez tarama bölümünde her tez için en fazla 3 konu başlığı seçilmiş olup, belirtilmiş konulara göre değerlendirildiğinde öne çıkan başlıklar şunlardır: Hemşirelik (58), Halk Sağlığı (40), Spor (35), Kadın Hastalıkları ve Doğum (25), Sosyoloji (16), Psikiyatri (13), Eğitim ve Öğretim (10).

Tez sayılarının yıllara göre dağılımı Grafik 2'de gösterilmiştir.

Grafik 2. Toplumsal cinsiyet ile ilgili tezlerin yıllara göre dağılımı (tıp)

Konulara göre seçilmiş örnek tezler şunlardır:

ANTROPLOJİ

NESLİHAN AKBULUT Mardin’de şifacılık: Doğuramayan kadınlık ve ‘kusur’ anlatıları
MÜMTAZ HAKAN SAKAR Özlem Tekin örneğinde rock müzikte kadın: toplumsal cinsiyet, etnisite, hegemonya

ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞİKELRİ

BURCU YERLİKAYA Toplumsal cinsiyet bağlamında 1980 sonrası Türk sinemasında çalışan kadın imgesi

MUSTAFA ŞAHİN Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçe ve Türkiye: Kavram ve yöntem sorunları

NURSEL DURMAZ BODUR Refah rejimlerinin kadının işgücü arzı üzerindeki etkisi: Türkiye örneği

MUSTAFA TOPER Kadın baskın mesleklerde erkek olmak: Erkek okul öncesi öğretmenlerinin çalışma yaşamındaki deneyimleri

ARZU KIRCAL ŞAHİN Yüksek eğitilmiş, ev hanımı annelerin uluslararası göçü: Birleşik Krallık örneği

SİNEM YILDIRIMALP Kadının yoksullukla mücadelede belirlediği bir strateji olarak ev hizmetinde çalışma

BERİL BAYKAL İş ve aile yaşamı arasındaki çatışma düzeyinin kadın çalışanların psikolojik, sosyal ve kültürel yaşamları üzerindeki etkisi

DİLBİLİM

RUHAN GÜÇLÜ Türkçe yüksek lisans tezlerinin art zamanlı ve cinsiyet-temelli çözümlemesi: Üstsöylem belirleyicilerinin kullanımı

MİNE ÇANKAYA Türk televizyon reklamlarında toplumsal cinsiyetin dilbilimsel ve göstergebilimsel temsili

GÖKÇEN KARA ERDEMİR Evlilik kurumuna toplumsal cinsiyet üzerinden bakış: Dilsel görecelik

DİN

HACER AYAZ Toplumsal cinsiyet eşitliği idealinde Müslüman kadın olmak: İslâmî feminist kadınların dinî geleneğe yabancılaşma sorunu

SAFA DEMİR SARI Geleneksel halk dindarlığı ve kadın kimliği (Samsun merkez örneği)

HACER ÇELİK Kur’an-ı Kerim’de erkek tasviri ve algısı

YASEMİN DAVARCI Din dersi ders kitaplarında toplumsal cinsiyet üzerine bir analiz (1929-2018)

HARUN TUNÇ Türk toplumunda sekülerleşme ve toplumsal cinsiyet: Beden odaklı gündelik yaşam pratikleri üzerine bir araştırma

SAULE YUSSUPOVA Modernist İslam ekollerinde kadın-erkek eşitliği tartışmalarının temelleri

SÜMEYRA ÜNALAN TURAN Toplumsal cinsiyet tutumları bağlamında aile içi sorumluluk paylaşımı: Yükseköğrenim görmüş çalışan dindar kadınlar ve eşleri örneği

SENEM GÜRKAN Türkiye’de İslam ilmiyelerine toplumsal cinsiyet algısındaki değişim çerçevesinde sosyolojik yaklaşım

EMRAH EKER Türkiye’deki LGBT literatüründe din ve dindar algısı: Bir gömülü teori çalışması

EĞİTİM VE ÖĞRETİM

ECE YOLCU Toplumsal cinsiyet eşitliği duyarlılığının geliştirilmesi: İlkokul dördüncü sınıflarla yapılan bir eylem araştırması

MELEK ÖZTÜRK KÖKPINAR Sosyal bilgiler öğretmenlerinin toplumsal cinsiyet eşitliğini kavrayışı ve öğretim faaliyetlerine yansıtması

ERDEM TÜFEKÇİ Resimli öykü kitaplarının çocukların ve annelerinin toplumsal cinsiyet rolleri tutumlarına etkisi

SEVCAN YAĞAN GÜDER Okul öncesi dönemdeki çocukların toplumsal cinsiyet algılarının incelenmesi

FADİME SEÇGİN Sosyal bilgiler dersinde toplumsal cinsiyet etkinliklerinin öğrencilerin algı ve tutumlarına etkisi

HÜLYA KARAÇALI TAZE Toplumsal cinsiyet perspektifinden bir sosyal bilgiler ünitesi tasarımı ve öğretimi
AYHAN KANDEMİR Öğretmenlerin toplumsal cinsiyet eşitliği, örgütsel dışlanma ve örgütsel engel algıları arasındaki ilişki

ESRA SERTEL Üniversite öğrencilerinde toplumsal cinsiyet duyarlılığı geliştirmeye yönelik hikâye okuma grubunda dönüştürücü öğrenme deneyimleri

ELİF DUMANLI Çocuk romanlarındaki çocuk kahramanların toplumsal cinsiyet bağlamında sosyal beceri temsillerinin incelenmesi

NİHAL ŞIVGIN Cinsiyet rolleri eğitim etkinliklerinin anasınıfına devam eden 60-72 aylık çocukların toplumsal cinsiyet kalıpyargılarına etkisinin incelenmesi

BUKET ŞEN Okul öncesi dönem çocukları tarafından izlenen çizgi filmlerin toplumsal cinsiyet açısından incelenmesi

ERGİN DİKME Okullarda informal liderlerin toplumsal cinsiyet bağlamında incelenmesi

SERAP KELEŞ Yükseköğretimde kadın yöneticilerin çatışma yönetimi deneyimleri: Toplumsal cinsiyet açısından bir çözümleme

EBRU DEMİRCİOĞLU 10. ve 11. sınıf tarih ders kitaplarında yer alan görseller ve metinlerde toplumsal cinsiyet temsiliyle ilgili tarih öğretmenlerinin görüşleri (Trabzon örneği)

SÜMEYYA AKYOL KAHVECİ Türk modernleşmesi ve din-devlet ilişkileri bağlamında kur'an kursu öğreticilerinin yetkeleri ve toplumsal cinsiyet algıları

PINAR MERCAN KÜÇÜKAKIN Türk eğitiminde toplumsal cinsiyet politikalarının eleştirel söylem analizi: Politika dokümanları ve yazılı basından kanıtlar

SEÇİL YILDIZ Okul öncesi öğretmenlerinin toplumsal cinsiyete yönelik sınıf içi algıları ve bir ölçek geliştirme çalışması

ASUMAN FULYA SOĞUKSU Ev ve okul kültürü kesişiminde sınıf içi İngilizce öğrenme yaşantılarının biçimlenmesinde toplumsal sınıfla toplumsal cinsiyetin rolü

GÜLÇİN DİLEK Tarih öğretiminde toplumsal cinsiyet: 6. sınıf öğrencilerinin perspektifinden tarihsel süreçte kadın hakları ve kadın imgesi

ZEYNEP UMUR ERKUŞ Toplumsal cinsiyetin okul yöneticiliğindeki örgütsel sosyalleşme sürecine yansımaları

PSİKOLOJİ

BERRA KEÇECİ Üniversite öğrencilerinin yakın partner ilişkilerinde psikolojik şiddetin bağlanma stilleri, toplumsal cinsiyet rolleri ve parasosyal etkileşimleri açısından incelenmesi

MERİH CEYLAN Romantik ilişkilerde algılanan istismar: Şemalar, cinsiyet rolleri, affetme ve benliğin farklılaşması açısından bir değerlendirme

FUAD BAKİOĞLU Psikolojik danışman adaylarının özyeterlikleri ile kültüre duyarlılıkları, cinsiyet rolleri ve bilinçli farkındalıkları arasındaki ilişkilerin incelenmesi

SOSYOLOJİ

SEVİLAY AYDEMİR Toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı medya okuryazarlığı eğitiminin öğretmen adaylarının toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin tutumlarına etkisi

TUBA ACAR ERDOL Toplumsal cinsiyet eşitliği eğitim programının hazırlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi

İLKSEN ÜSTÜNDAĞ YILDIRIM Toplumsal cinsiyet eğitiminin düzey ve içeriğinin tartışmalı yönlerine ilişkin bir ihtiyaç analizi

SAİT YILDIRIM Kadın bakış açısına göre doğu ve batı dilleri bölümünde okuyan öğrencilerin toplumsal cinsiyet algısı üzerine bir karşılaştırma

AMINA MENUR MUDESİR Etiyopya eğitiminde yeniden üretim: Toplumsal cinsiyet, kültürel ve din çeşitliğinin temsili

MUHİTTİN ŞAHİN Toplumsal cinsiyet hareketliliğinde erkekliğin dönüşümü: Eğitim, kültür ve etkileşim

MELİHA KÖSE Tarih öğretiminde kadın imajının yeniden inşası

ESİN TARHAN Kadın akademisyenlerin sınırsız ve çok yönlü kariyer tutumları: Kişilik ve toplumsal cinsiyet rolleri açısından bir inceleme

SEVGİN ÖZBAŞI Türk çocuk edebiyatında Sevim Ak romanları ve toplumsal cinsiyet algısı

EKONOMİ

BARIŞ AYTEKİN Toplumsal cinsiyet eşitsizliği kuramı: Türkiye’de kadın emeğinin etkinlik çözümlemesi

HİKMET GÜLÇİN BEKEN Karşılaştırmalı refah devleti analizi-küreselleşme, işgücü piyasaları ve toplumsal cinsiyet temelinde

NESLİHAN KILINÇ İşgücü piyasasında toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve gelir dağılımı

CAHİDE GÖĞÜSDERE Toplumsal cinsiyet ve vergilendirme: 2005-2016 dönemi bütçe belgeleri, ilgili mevzuat ve düzenlemelerden hareketle Türkiye özelinde bir inceleme

İŞİN KORTAN SARAÇOĞLU Toplumsal cinsiyet perspektifi altında subjektif yoksulluk analizi

ELİF ASOY Cinsiyete dayalı ücret farkının etkenleri üzerine deneysel bir uygulama: Rekabet ve risk ortamında cinsiyete göre değişen tutumlar

ÇİSEL EKİZ GÖKMEN Kaynakların hane içerisindeki dağılımı açısından kadın yoksulluğu: Mardin-Muğla örneği

MELTEM DAYIOĞLU Türkiye’de kadın ve erkek arasındaki kazanç eşitsizliği

ŞEYDA GÜDEK GÖLÇEK Neoliberal ekonomide kadın yoksulluğu: Alternatif bir ölçüm modeli

ARZU KAN Kırsal alanda tarım işletmelerinde yoksulluk ve yoksulluğun toplumsal cinsiyet çerçevesinde değerlendirilmesi: Konya ili Hadim ilçesi örneği

FELSEFE

MEHMET FATİH IŞIK Judith Butler’da feminist söylem ve iktidar

ABDULLAH ÇAĞIL Batı felsefesinde feminizm ve politika ilişkisi

GAZETECİLİK

ECE TOSUN Sosyal medyada çocuğun tüketim ve toplumsal cinsiyet bağlamında konumlandırılışı: Kidfluencerlar üzerine bir araştırma

AYDIN KAYMAK Sağlık haberlerinde kadın temsili (Posta, Hürriyet, Sabah gazeteleri örneği), sağlık haberlerinin üretim ve tüketiminde toplumsal cinsiyet düzeyi

YELİZ DEDE ÖZDEMİR Mobil medya, teknoloji ve toplumsal cinsiyet: Türkiye’de akıllı telefonların toplumsal cinsiyetlenmiş kullanım pratikleri

MERVE SARIŞIN Toplumsal cinsiyet odaklı dijital şiddet: Kadın gazetecilerin Twitter hesapları üzerinden bir inceleme

EDA FERLİGÜL ÇAKILCI Türkiye’de 1980 sonrası dönemde Patriyarka, vatandaşlık ve kitle medyası: Toplumsal cinsiyet eksenli bir değerlendirme

FATİH SÖĞÜTYeni medya ve temsil: İnternet gazeteciliğinde cinsiyet kimliklerinin sunumu

BAŞAK ADAR Türk siyasal yaşamında kadın politikacılar ve medyada kadın politikacıların kodlanması

İLKAY DEMİRKÜREK 1980 sonrası değişimin ışığında kadın ve liderlik olgusu:
Tansu Çiller örneği

MELTEM KAYA SAPMAZ Erkeklerin yoğun olduğu mesleklerde iletişimsel bir davranış
biçimi olarak 'Mansplaining'

HALK BİLİMİ

BURCU KAYA ÇAKI Bursa'da yaşayan sosyal gruplar arasındaki toplumsal cinsiyet algısı
üzerine bir inceleme

YILDIZ IŞIK Mevlana'nın yapıtlarında cinsiyet kültürü

FİLİZ GÜVEN Kars yöresindeki kadın cinselliğinin halk bilimsel çözümlemesi

EMRAH TUNÇANadolu sahası Türk halk hikâyelerinde erkeklik temsilleri

HALKLA İLİŞKİLER

ÖZLEM BAL Apollonik-Dionzyak dünya algısı: Kadına yönelik şiddetin toplumsal cinsiyet
boyutu

NUR BANU ATEŞ Toplumsal cinsiyet ve kadın sorunlarına yönelik farkındalık
oluşturmada halkla ilişkilerin aracı rolü: üniversite kadın araştırma merkezleri üzerine bir
inceleme

ÇAĞRI KARA 1940-2019 tarihleri arasında Türkiye'de yayınlanmış kadın dergilerinde
toplumsal cinsiyet sunumunun dönemsel incelenmesi

ZALİHA İNCİ KARABACAK Popüler kültür ve toplumsal cinsiyet açısından Lavazza
takvim fotoğraflarının çözümlenmesi

HUKUK

ÇAĞLA ERDOĞAN İş ilişkisinde cinsel ve cinsiyetçi taciz

NAZMİYE GÜVEYİ Feminizm perspektifiyle üreme hakları

CANSU KOÇ BAŞAR Ulusalüstü insan hakları hukukunda kadının siyasal hakları

AYŞE GÜNEŞ Türkiye'de namus cinayetleri: Kadın hakları, feminist yaklaşımlar ve iç mevzuat
dönüm noktasında

NAZLI HİLAL DEMİR Feminist perspektiften düşünce tarihinin köşe taşları ve ideal bir
hukuk anlayışı

BAŞAK OVACIK Kadın STK'ların yasamadaki rolü: Medeni Kanun (2002) ve Ceza
Kanunu (2004) değişiklikleri üzerinden bir inceleme

DİDEM ÖZALPAT İslam devletlerinde toplumsal cinsiyet ve hukuk: İran ve Mısır örnekleri

İLETİŞİM

TEBRİKE KAYA Televizyonda yayınlanan izdivaç programlarında toplumsal cinsiyetin
temsili

AYŞE NEVİN YILDIZ Kadın cinselliğinin söylemsel inşası ve namus cinayetleri: Şanlıurfa
örneği

DERYA GÜL ÜNLÜ Kişilerarası iletişim sürecinde toplumsal cinsiyet kimliğine ilişkin
kalıpyargıların belirlenmesi

BEGÜM IRMAK KÜÇÜK Toplumsal cinsiyet, yeni medya teknolojileri ve boş zamana
yeniden bakış: Dijital çağda kadınlara vakit kaldı mı?

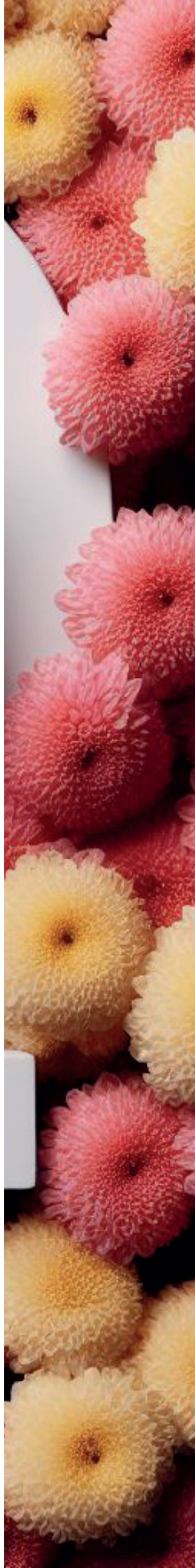
ÇAĞLA ÇAVUŞOĞLU Yeni medyada hayran ve katılımcı kültür bağlamında babalık temsilleri

ANIL YÜCEL Feminist kahkahanın ötesinde: Karikatür sanatı için dişil öznellik bağlamında
bir yöntem önerisi

ELİF BOZKURT Karnavalesk kuramla 2000 sonrası Türkiye feminist hareketini okumak

GÜLSÜM ERKAN Toplumsal cinsiyet bağlamında sivil toplum ve yeni medya: Kadın
odaklı sivil toplum kuruluşlarının yeni medya kullanımı

CANSEV MIZRAK Popüler kültür ürünü olan karikatürde toplumsal cinsiyet imgelerinin
anlamlandırılma pratikleri: Örnek vaka Bayan Yanı karikatür dergisi

MOHAMMAD NAYEF TURKI SHATNAWI Orta doğu'daki kadınlara yönelik nefret söylemlerinin desteklenmesinde sosyal medyanın rolü

MUSTAFA ÖZER ÖZKANTAR David Lynch sinemasında eril bakış: Lynch filmlerinde kadının sunumu

İNÇİ ÇAĞLA GÜL ŞENKARDEŞ Kurumsal sürdürülebilirlik bağlamında cinsiyetçi söylemler üzerine eleştirel söylem analizi

İNGİLİZ DİLİ VE EDEBİYATI

NEVİN YILDIRIM KOYUNCU Toplumsal cinsiyet, kimlik, ideoloji: Charlotte Perkins Gilman ve Olive Schreiner'in eserlerinde ezilenin söylemi

AZER BANU KEMALOĞLU Örtüşen kadın ve erkek dünyaları: Elizabeth Gaskell'in North and South, George Eliot'in Middlemarch ve Henry James'in the portrait of a Lady romanlarında toplumsal cinsiyet ilişkilerinin çalışılması

SEZGİ ÖZTOP HANER Cinsiyetin ötesinde: Orlando, The Passion of New Eve ve Written on the Body eserlerindeki cinsiyet değiştiren bedenler

CANAN ŞAVKAY Postmodern İngiliz romanında metinlerarasılık ve cinsel kimlik sorunu

SHAH MIR Viktorya dönemi romanlarında evlilik ve cinsiyet öznelliği söylemlerinin foucaultcu söylem analizi yöntemiyle incelenmesi

DERYA DUMAN Türk kadın dergilerinde kadın imgesinin söylemsel oluşumu: Eleştirel söylem çözümlemesine toplumsal ve tarihsel bir yaklaşım

ÖZLEM YILMAZ Viktorya dönemi hegemonik cinsiyet rollerinin değişimi: İngiliz Fın de Siécle romanında eril anksiyete ve alternatif erkeklikler

KEMAL ÇAPOĞLU Angela Carter'ın The Passion of New Eve, Joanna Russ'ın The Female Man ve Fay Weldon'ın The Cloning of Joanna May'inde cinsiyet çeşitliliği, çok yönlü karakterler ve postmodern feminizm

TUĞBA KARABULUT Mina Loy'un yazınsal ve görsel yapıtlarında bölünmüşlük ve performatif ve toplumsal cinsiyet açısından anlatıcının rolü

DİLEK TÜFEKÇİ CAN E. M. Forster'ın romanlarında toplumsal cinsiyet bulanıklığı

ZIEAD DHIRGHAM MAHMOUD AL-KHAFAT Viktorya Dönemi romanı alt türlerinde toplumsal cinsiyet konusunun jinoeleştirel yaklaşımla incelenmesi: Charlotte Bronte'nin Jane Eyre, Elizabeth Gaskell'in North and South, Mary E. Braddon'ın Lady Audley's Secret adlı romanları

EBRU UĞUREL ÖZDEMİR Postmodern bakış açısıyla kadın bedeni: Atwood'un The Edible Woman, Weldon'ın The Fat Woman'Joke ve Green'in Jemıma J adlı eserlerinde somatofobinin yeme bozukluklarıyla alt üst edilmesi

HATİCE BAKANLAR MUTLU Parçalanmış bir dünyada bütünleşme arayışı: 21. yüzyıl Britanyalı kadın yazarların eko-hatıratları

SERKAN ERTİN Basmakalıp erkek eşcinsel imgesinin idamesi: Alan Hollinghurst'un eserlerinde erkek eşcinsel alt kültürün ifşa ve tecrit edilmesi üzerine bir çalışma

İŞLETME

ŞEBNEM AKIN ACUNER Tüketici satın alma karar sürecinde toplumsal cinsiyet rollerinin etkisi: X, Y ve Z kuşakları açısından karşılaştırmalı bir analiz

FATMA YILDIRIM Duygusal zekânın toplumsal cinsiyet algısı ve duygusal sağırlığa etkileri üzerine bir araştırma

EMEL BEKMEZCİ ÜMİTVAR Kadın çalışanların psikolojik sermaye düzeylerinin kadın yöneticilere karşı tutumlarına etkisi: Hizmet sektöründe bir araştırma

EZGİ KARATAŞ YÜCEL Toplumsal cinsiyet rollerinin satın alma karar tarzları üzerine etkisi: Yüksek ilgilenim ürünleri üzerine bir uygulama

ELİF BETÜL YALÇI 'Kadın kadının kurdudur' ifadesinin kadın çalışanların algıları üzerinden incelenmesi

MERYEM KARA Toplumsal cinsiyet bağlamında bağımsız denetçilerin sorunlarının araştırılması: Fenomenolojik bir araştırma

ASLI MÜNEVVER SOLMAZ Cinsiyete dayalı ayrımcılık algısı ile örgütsel sessizlik ve işten ayrılma niyeti arasındaki ilişkide proaktif kişilik ve yönetici baltalamasının düzenleyici rolü

İNÇİ GÜLSÜN ÖZKUL Kadın girişimciliğini destekleyen sivil toplum kuruluşlarının kadın girişimciliğine etkisinin İstanbul ili için incelenmesi

HATİCE ETEM Kitlesel fonlama bağlamında girişimcilerin kullandığı dilsel tercihler: Cinsiyete dayalı beklentiler ile kullanılan dil uyumlu mu?

DENİZ DİRİK Liderin sosyal güç kaynakları ile çalışan performansı ve liderin etkililiği arasındaki ilişkiler: Cinsiyet perspektifinden bir araştırma

ŞERİFE UĞUZ ARSU Çalışan kadınların süper kadın ideali ve çoklu rollerle başa çıkma deneyimleri: Fenomenolojik bir araştırma

İLKE ORUÇ Örgütlerde kadınlara yönelik etik-dışı davranışlar: Feminist etik bakış açısıyla etnografik bir inceleme

KAMU YÖNETİMİ

AYTEN ALKAN Yerel yönetimlerin kadınların toplumsal cinsiyet gereksinimlerine duyarlılığı -Ankara araştırması-

ÖZLEM ŞAHİN 1960-1980 arası Türkiye’de sosyalist hareketin cinsiyeti

BAHAR BASKIN ÖNGÖR Yeni kamu işletmeciliği: Eleştirel, feminist bir yaklaşım

FATMA GÜNDÜZ Bütünleşik afet yönetiminde kadınların afet deneyimi ve öğrenilmiş dersler

MELTEM KOZAK Kadına yönelik şiddet ile mücadelede kadın sivil toplum kuruluşları ve feminist politika

GÜNDÜZ AKSU KOCATÜRK Kapitalist ataerkil iktidar ilişkileri dahilinde kentsel mekânda kadının gündelik hayatının coğrafyası Tokat örneği

EMİNE KEF Ekolojik düşüncede feminizm – maskülizm diyalektiği

DERYA ALTUN Yerel yönetimlerde toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme

REYHAN KARABABA Yerelde toplumsal cinsiyete duyarlı program bütçeleme: Berlin örneği ve Türkiye büyükşehir belediyeleri için bir uygulama önerisi

BERNA DENİZ DEMİR SARGUT 2000-2017 yılları arasında Van’da yürütülen toplumsal cinsiyet temelli yerel projelerin değerlendirilmesi

EZGİ KOVANCI İklim krizi bağlamında toplumsal cinsiyet tartışması ve Türkiye

HEDİYE ŞİRİN AK Türkiye’de kadınların toplumsal cinsiyet rolleri ve siyasal katılımı

SEZEN YARAŞ Toplumsal cinsiyet ve Türkiye’de geç modern milli özneliğin inşası: Yerel siyasette İslami ve Kürt kadınlar

İBRAHİM AKSAKAL Devlet söyleminde toplumsal cinsiyet

ÖZLEM İNGÜN KARKIŞ Kentsel toplumsal hareketlerde cinsiyete dayalı dinamikler: Kentsel dönüşüm sürecinde Başbüyük ve Gülsuyu-Gülensu mahalleleri

NİHAL EKİN ERKAN Toplumsal cinsiyet perspektifinden kentsel eşitsizlik

KARŞILAŞTIRMALI EDEBİYAT

CANSET KOÇ Bilimkurgu ve cinsiyet: Ursula K. Le Guin’in Karanlığın Sol Eli ve Mülksüzler romanları

TUĞBA ELMAS ‘Hafif bir Fısıltı’: Alice Walker ve Chimamanda Ngozi Adichie’nin eserlerinde ‘kaçış çizgisi’ olarak cinsiyetleştirilmiş delilik

MUZAFFER DERYA SUBAŞI Virginia Woolf ve Erendiz Atasü’nün romanlarında erkek egemen söylem ve ideolojisinin kadın metinselliği ve cinselliği yoluyla yıkılması ve yeniden yapılandırılması

MALİYE

ESİN ASLANPAY ÖZDEMİR Kamu politikaları kapsamında toplumsal cinsiyet eşitliği ve kalkınma ilişkisi

ÖZGÜN AKDURAN Bakım emeği: Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme kapsamında bir değerlendirme

ALPER DOĞAN Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme: Türkiye değerlendirmesi

GAMZE YILDIZ ŞEREN KURULAR Toplumsal cinsiyeti ana akımlaştırma stratejisi doğrultusunda bir maliye politikası aracı:Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme

FATMA ALKAN Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme: Belediyelerin etkinliğine yönelik bir çalışma

MÜTERCİM-TERCÜMANLIK

AYŞE SAKİ DEMİREL Türkiye'deki feminist çeviri pratiklerine sosyolojik bir yaklaşım: Feminist websiteleri örneği

BÜŞRA UL 1970'lerden 2015'e kadar Türkçe'ye yapılan edebi çevirilerde kuirliğin yolculuğu

GÖKSENİN ABDAL Türkiye'de feminist terminolojinin çeviri yoluyla inşası

MÜZİK

SEVAL EROĞLU Bağlama çalıp söyleyen kadınların müzik performansının toplumsal cinsiyet açısından incelenmesi

ZEYNEP GÜLÇİN ÖZKİŞİ Toplumsal cinsiyet bağlamında Türkiye'de kadın besteciler: Tanzimat'tan günümüze Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti'nde kadın besteciler ve yapıtları

YASEMİN KARATAŞ Çalgı-kimlik inşasında toplumsal cinsiyetin rolü: Kayseri'de akordeon çalan Çerkez kadınlar

PSİKOLOJİ

MEVA DEMİR KAYA Genç kadınlarda kendini susturma ve toplumsal cinsiyet rollerinin kimlik işlevleri üzerindeki etkisi

DOĞA EROĞLU ŞAH Erkeklerde toplumsal cinsiyete dayalı stres, sistemin meşrulaştırılması ve cinsiyetçilik ilişkisinin incelenmesi

BİRGÜL EMİROĞLU BAKAY İnfertil hastalarda infertilite stresinin yordanmasında toplumsal cinsiyet algısı, cinsel mitler ve psikiyatrik belirtilerin rolü

KAHRAMAN GÜLER Kadınlarda toplumsal cinsiyet rolleri ile erken dönem uyum bozucu şemalar, şema başa çıkma biçimleri ve beden imgesi baş etme stratejilerinin ilişkisi

BÜŞRA ALPARSLAN Nesiller arası aktarımda kadınlık ve annelik inşaları

EZGİ KAŞDARMA 'Namuslu kadın' ile 'Namuslu erkek' temsillerinin kalıpyargı içeriği modeline entegre edilmesi ve toplumsal cinsiyet kalıpyargılarının sistemi meşrulaştırıcı işlevinin incelenmesi

DERYA KARATAŞ Öz-şefkat, erkek toplumsal cinsiyet rolü stresi ve kadına karşı psikolojik yakın partner şiddetine yönelik tutumlar arası ilişkiler

SEDA AKDEMİR Kadın cinsel istismarcılara yönelik tutumlar: Meslek, anneliğe, kadın cinselliğine ve cinsiyet rollerine ilişkin algının etkisi

BİNAZ BOZKUR Feminist terapi temelli grupla psikolojik danışma programının kadınların güçlülük algısı ve içselleştirilmiş cinsiyetçilik düzeylerine etkisi

BERİL TÜRKÖĞLU Türkiye'de kırılgan erkeklik: Kazanılan, tehdit edilen ve kaybedilen bir statü olarak erkeklik

ERTUĞRUL TAŞ Evliliklerin tersine dönmesi ve Kişi silinmesi, Belçika Türk toplumunda erkeklerin evlilik göçleri ve yıkıcı psikososyal sonuçları üzerine klinik ve antropolojik araştırma

VEYSİ TANRİVERDİ Cinsiyet, cinsiyet ifadesi ve cinsel yönelim bilgisinin insanlık algısı üzerindeki etkisi

YUNUS AKAN Şiddeti azaltma psiko-eğitim programının (ŞAPP) eşine şiddet uygulayan erkeklerin saldırganlık, duygu yönetimi ve ilişki özyeterlik düzeylerine etkisinin incelenmesi

UMUT ŞAH Psikolojinin çeşitli alanlarında çalışan psikologların cinsiyete, toplumsal cinsiyete ve Queer Kuramına ilişkin söylemleri

RADYO TELEVİZYON

- DİLEK İMANÇER Televizyonda toplumsal cinsiyet sembollerinin Türk aile dizilerinde sunumu
SERPİL DÜNDAR Ana haber bültenlerinde toplumsal cinsiyetin sunumu
FERRUH MUTLU BİNARK Enformasyon teknolojilerinin toplumsal cinsiyete bağlı kullanımı: Japonya ve Türkiye örneği
ÖZLEM ÖZDEMİR Moda programlarında kadın bedeninin metalaşması
NESRİN KULA DEMİR Televizyon reklamlarında yer alan ideolojiler ve toplumsal cinsiyetin inşası
YILDIZ DERYA BİRİNCİOĞLU Türk sinemasında kadınsılığın ulusallaşması(1946-1960 dönemi)
BURCU BALCI 1990'lardan günümüze Amerikan sinemasındaki tür filmlerinde toplumsal cinsiyet ve ırk sunumları

REKLAMCILIK

- EDA ER Moda ve reklam: Toplumsal değişimin toplumsal cinsiyet bağlamında moda reklamlarında incelenmesi
GÜLCAN ŞENER Reklam bilgi işleme stratejilerinde cinsiyet farklılıkları: Seçicilik hipotezi çerçevesinde reklam tepkisine yönelik deneysel bir çalışma
DUDU BANU ÇAKAR Spor ve sporcu içeren reklam filmlerinin toplumsal cinsiyet algısına nörolojik etkilerinin ölçülmesi

SAHNE VE GÖRÜNTÜ SANATLARI

- ÖZLEM EMİNE ATAMAN Sinemada toplumsal cinsiyet rolleri: 1980-1999 yılları arasında Türk sinemasında toplumsal cinsiyet rollerinin sunumu
HAKAN ALTUN Feminist kuram doğrultusunda bir okuma/sahneleme ve bir örnek çalışma: Denizden Gelen Kadın
EMİNE SEVDE YAZICI Türk bağımsız sinemasında suç ve ceza kavramlarının toplumsal cinsiyet açısından algılanışı: Dokuz, Ara ve Nar filmlerinin retorik çözümlemesi
MELTEM CEMİLOĞLU 2010-2020 arası Türk sinemasında kadınların ürettiği filmlerde kadın temsiline feminist perspektiften analizi
AYŞE DİLARA BOSTAN Disney animasyonlarında toplumsal cinsiyet: Prenseslik anlatılarının gösterebilimsel çözümlemesi
ELİF CANDAN Tiyatromuzda kadın oyun yazarlarının yazma biçimlerinin incelenmesi ve toplumsal cinsiyet (1960-2014)
ÖZÜM ÜNAL Teknoloji, beden ve toplumsal cinsiyet: Yeni doğum teknolojilerinin 21. yüzyıl bağımsız bilimkurgu sinemasında temsilleri
AHMET SERDAR KÜÇÜK ABD Queer sinemasında fantezi, mekân, uzam (1990'lı yıllardan 2010'lara)
YASEMİN ÖZEN Yeşim Ustaoglu sinemasında toplumsal cinsiyet ve kadın
LALE KABADAYI Toplumsal cinsiyet ve film 90'lı yıllarda ABD-İspanya -Hong Kong ve Türk sinemasında üretilen filmlerde toplumsal cinsiyet olgusunun feminist yaklaşımla incelenmesi

SANAT TARİHİ

- ESRA YILDIZ Toplumsal cinsiyet bağlamında 1970'lerden 2000'lere Türkiye çağdaş sanatında kadın sanatçılar
AHU NEŞE GÜVEN ULUDAĞ Türk resminde toplumsal cinsiyet rollerinin temsili (1880-1950)
NURAN LEYLA ERSEN KILINÇKAYA Kuir ikon kimliğinin günümüz sanatına yansımaları: Zeki Müren örneği

SİYASAL BİLİMLER

- ECE ÖZTAN Göç bağlamında yurttaşlık ve toplumsal cinsiyet: Türkiye kökenli Amsterdamlı kadınların yurttaşlık deneyimleri
ŞEBNEM CANSUN Demokratikleşme, cinsiyet eşitliği ve kadınların siyasal katılımı: İki Türk siyasi parti örneği, AKP ve CHP

- FATMA İLKNUR AKGÜL Roman kadınlarında toplumsal cinsiyet ve katılım: İzmir örneği
- BAŞAK AKKAN Toplumsal cinsiyet, sınıf ve yaş temelli eşitsizliklere yol açan bir olgu olarak bakım: Türkiye’de aileci refah rejimi ve bakım veren kız çocukları
- ELİF GÖZDAŞOĞLU KÜÇÜKALIOĞLU Toplumsal cinsiyetçi Milliyetçilik: Kadınların toplumsal cinsiyetçi Milliyetçilik bağlamında Osmanlı-Türk romalarında temsili (1908-1938)
- HURİYE GÖKTEN DOĞANGÜN Erken modernleşmeden otoriter siyasete: Türkiye ve Rusya’da toplumsal cinsiyet iklimi
- BERFİN ÇAKIN Malezya ve Türkiye’de ontolojik güvensizlikler ve cinsiyetlendirilmiş siyasal alan
- BİLGE DURUTÜRK Kesişimsellik, kimlik politikaları, toplumsal cinsiyet: Fransa’da sivil toplum örgütleri
- ŞENAY ERAY Yeni kurumsalcı yaklaşımlar çerçevesinden Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitliği kamu politikası: Eğitim ve siyasal katılım alt politika örnekleri
- BELMA TOKUROĞLU Tek parti dönemi toplumsal cinsiyet anlayışı (1923-1946)
- CEREN AVCİL Türkiye’de Kürt kadınların dini, etnik ve toplumsal cinsiyet kimliklerinin dönüşümü: Ağrı örneği
- ORHAN ORHUN Siyasetçi erkekler ve erkekliği yeniden üretme pratikleri
- FATMA OYA AKTAŞ Osmanlı’daki ve Japonya’daki modernleşme projelerinde erkeklik inşası
- POUNEH ABDOLLAHI FARD Toplumsal cinsiyet bağlamında siyasi kimlik ve temsil: Yerel seçimler örneğinde kadın politikacıların seçim afişlerindeki mitler üzerine göstergebilimsel bir inceleme
- BERRİN OKTAY YILMAZ Avrupa Birliği’nin toplumsal cinsiyet politikalarının değerlendirilmesi
- DERYA AYTEN Japonya’da erkekliklerin değişimi
- EYÜP AYGÜN TAYŞİR Türkiye’de Y kuşağı romanlarında aile ve toplumsal cinsiyet: 2006-2020
- SOSYAL HİZMET**
- GÜLER DOYMAZ AYDIN Üretim işçisi evli kadınların iş ve sosyal yaşamlarının toplumsal cinsiyet eşitliği bakış açısıyla incelenmesi
- ÇAĞIL ÖNGEN KÖSE Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, yapabilirlik ve yapabilirlikten yoksunluk: Sosyal politika yansımaları
- RUŞEN AYATA KÜÇÜKBÜKÜCÜ Kadın hükümlülerin yaşam öykülerinde toplumsal cinsiyet izleri
- ŞÜKRAN KOLAY ÇEPNİ Kadınların vajinismus deneyimlerini sosyal hizmet bakış açısıyla anlamak
- ÇİĞDEM ADEMİHAN TUNAÇ Toplumsal cinsiyet bağlamında şehit eşlerinin yaşam deneyimleri
- GÖZDE BALTACI Kadın dostu kentler projesinin freirean yaklaşım ve makro feminist sosyal hizmet uygulamaları üzerinden incelenmesi
- GİZEM ÇELİKEşine şiddet uygulayan hükümlü erkeklerin özellikleri ve toplumsal cinsiyet algıları
- FATMA KAHRAMAN GÜLOĞLU Kesişimsel yaklaşımla engellilik ve toplumsal cinsiyet (Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye karşılaştırması)
- SOSYOLOJİ**
- BURCU ŞANLI Toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimi dersine yönelik öğretim programı geliştirme çalışması
- LEYLA ÖZCİVELEK (DURLU) Yeniden sunum ve kadın: Bilgisayar oyunlarında cinsiyet rollerinin yapılandırılması
- MURAT CEM DEMİR Toplumsal cinsiyet açısından polisliğin imajı üzerine bir çalışma: Ankara örneği
- LEYLA ŞİMŞEK Feminist yorum stratejileriyle halk anlatıları ve günümüz popüler anlatılarına yönelik bir inceleme

MESUDE ULUŞEN Sağlık çalışanlarının ve toplumun toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili duyarlılığı

BAHAR PAÇACIOĞLU Üç farklı kuşaktaki evli kadın ve erkeklerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları ile aile işlevleri arasındaki ilişki

FATMA SÜNDA Tesettürün mantığı: Türkiye’de eğitilmiş İslamcı kadınların toplumsal cinsiyet bakımından günlük yaşamları

EZGİ PEHLİVANLI KADAYİFCİ Türkiye’de toplumsal cinsiyet temelli mühendislik kültürü

ZUHAL YONCA HANÇER Sürdürülebilir afet yönetimi ve kadın

AYŞENUR MERVE ŞAFAK UZUN Kesişimsellik bağlamında akademik alanda toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin analizi

HURİGÜL EKEN Toplumsal cinsiyet olgusu temelinde mesleğe ilişkin rol ile aile-içi rol etkileşimi: Türk Silahlı Kuvvetleri’ndeki kadın subaylar

AZİZ ŞEKER Kemal Tahir, Orhan Kemal ve Yaşar Kemal’in romanlarında toplumsal cinsiyet açısından kadın-karşılaştırmalı bir inceleme-

AYŞE ŞİMŞEK Toplumsal cinsiyetin sanal ortamda yeniden inşası:İtiraf.com

VEDA BİLİCAN GÖKKAYA Türkiye’de modernitenin ötekisi: Kadın ve kimliği

AYŞE ÇAĞRICI ZENGİN Dindarlık ve toplumsal cinsiyet ayrımcılığı

ASLI ÇOBAN Türkiye’de kadın ilköğretmenleri: Meslek ideolojileri ve devlet politikaları itibariyle bir toplumsal cinsiyet kimliğinin kuruluşunda değişim ve devamlılık

OLTA MURATAJ Toplumsal cinsiyet rolleri üzerine kurulmuş kültürlerarası evlilikler: Sırbistan’da yaşayan Arnavut-Sırp çiftlerin evlilikleri üzerine bir vak’a çalışması

OYA ERYİĞİT GÜNLER Toplumsal cinsiyet bağlamında sağlık ve hastalık: Bir sağlık sosyolojisi çalışması (Karaman örneği)

ASLI TELSEREN ÖMEROĞLU 11 Eylül 2001 Sonrası Toplumsal Cinsiyet ve Irk İlişkilerinin Yeniden İnşası: Hollywood Filmleri Örneği (2001-2011)

ZEYNEP CEREN EREN Kırsal dönüşüm ve köylü-işçilere toplumsal cinsiyet perspektifi ile bakmak: Sera işçisi kadınlar örneği, Batı Anadolu Bölgesi, Türkiye

ASLI AYGÜNEŞ Duygulanımla harekete geçmek: Türkiye’de feminist mücadelede toplumsal cinsiyete dayalı deneyimler ve pratikler

ÇİĞDEM AKGÜL Çatışmalar, kadınlar ve cinsiyet eşitliği yaklaşımları: Birleşmiş Milletler (BM) dokümanlarının değerlendirilmesi

MEHTAP TOSUN Zanaatın etnisite, toplumsal cinsiyet ve sınıf bağlamında çözülüşü: Türkiye, Mardin ve Trabzon’da altın ve gümüş işleciliği

YELİZ KENDİR GÖK Tahakküm stratejileri ve direniş taktikleri: İstanbul’daki Ugandalı kadın seks işçilerinin deneyimleri

ESRA CAN MOLLAER İslami muhafazakarlığı sorgulamak: Keçiören’de gündelik hayatta toplumsal mekan, sınıf ve toplumsal cinsiyet

HÜLYA ÇAKIR Yozgat kırsalında yaşayan üç kuşak kadının toplumsal cinsiyet rollerindeki değişim

AYLİN ÇEVİK Toplumsal cinsiyet, yukarı hareketlilik ve eşitsizliklerin yeniden üretimi çerçevesinde Türkiye’deki yükseköğrenim: Eğitim ve mühendislik fakültelerinin karşılaştırmalı bir çalışması

UMUT BELEK ERŞEN Farklı sosyal kategorilerden kadınların toplumsal cinsiyet algıları

ASLI ERMİŞ İşte ayrımcılık, evde ayrımcılık: Türkiye’de kadınlar, cinsiyetli işler ve prestij

ESRA GEDİK Devlet, piyasa ve aile üçgeninde tutsak kalmak: Orta derecede eğitilmiş boşanmış ve eşi vefat etmiş kadınların deneyimleri

SELDA TUNCER Dışarı çıkmak: Ankara da 1950 lerden 1980 lere kadınların kuşaklar boyu gündelik kamusal kent mekanı deneyimleri

YASEMİN CEYLAN Sosyolojik perspektiften biyopolitika, kadın bedeni ve engelli fetüs kürtajı: Nitel bir çalışma

GAYE BARIŞ Kadın mahkumların toplumsal cinsiyet ve şiddete yönelik tutumları ve şiddet deneyimleri: Sincan Kadın Cezaevi

AYLİN ARSLAN Ötekiliğin dinsel kimlik ve cinsel kimlik çerçevesindeki izdüşümleri

OLCAY TİRE Cinsiyet rollerinin toplumsal işlevlerinin, kadının konumu üzerine etkileri (Gündelikçi kadınlar örneğinde)

FİGEN UZAR ÖZDEMİR Sünni İslam'da dindar kadınların konumu: Ankara'da kadınların kamusal dini pratikleri üzerine bir çalışma

BAHAR EMGİN ŞAVK Modern evin 'Hizmetçi Prenses'i: Türkiye'de elektrikleştirme sonrası ev hayatı ve kadınlık, 1923-1950

MİNA FURAT Kırsal kalkınma ve kadınların güçlenmesi: Türkiye'de kırsal kadın örgütleri örneği

ÖZGE ZEYBEKOĞLU Günümüzde erkeklerin gözünden babalık ve aile

LATİFE AKYUZ Sınır bölgelerinde yaşamının etnik ve toplumsal cinsiyet dinamikleri: Hopa-Türkiye örneği

CEYDA KULOĞLU KARSLI Marjinalleşme mi güçlenme mi? Türkiye'de çatışma temelli yerinden edilmiş kürt kadınların deneyimleri

GÜL AKTAŞ Farklı sosyo-ekonomik ve kültürel özelliklere sahip ailelerde kız çocuklarına ilişkin aile içi kültürel tanımlamalar

AYTEN DAVUTOĞLU Türkiye'de refah rejiminin cinsiyeti: Feminist eleştirel bir bakış

DİLEK KELEŞ Türkiye'de sendikacı kadınların sendikalarda var olma biçimleri

AYLİN SUNAM Müslüman kadınların yeni tanışma ve evlenme biçimleri: Türkiye'de evlilik siteleri

ÖZGÜR ÇALIŞKAN Yeni medyanın yeni toplumsal hareketlere etkileri: Türkiye'deki LGBTİ hareketinin sosyal ağ siteleri pratiklerinin çözülmesi

BENAN KURT YILMAZ Cinsiyete dayalı tokenizm: Kadın egemen ve erkek egemen mesleklerde nitel bir araştırma

SABİHA GİZEM ENGİN Benim kimliğim sporcu: Sporcuların atletik kimlik düzeyleri, erkeklik normları ve yaşam tatmini değişkenlerinin toplumsal cinsiyet perspektifinden incelenmesi

NİLGÜN DALKESEN Onüçüncü ve onaltıncı yüzyıllar arasında Orta Asya ve Anadolu'da kadın-erkek rolleri ve kadınların statüsü

BURÇİN ÇAKIR Cinsiyetçi milliyetçilik: Osmanlı ve Britanya İmparatorlukları'nın milliyetçilik algısında modern kadın söylemi (1860-1930)

MÜGE ÖZBEK İstanbul'da yalnız ve yoksul kadınlar, 1850-1915: Fuhuş, cinsellik ve kadın emeği

ŞEYDA ÖZÇELİK Kadın tarihi açısından statünün değişen görünümleri (1876-1935)

ÖZLEM AKKAYA TRT'de kadın yayıncıların cinsiyetlenmiş öznelliklerinin inşası (1964-1989)

AHMET ELNUR Kadınların ve erkeklerin tek başına seyahat deneyimlerinin toplumsal cinsiyet bağlamında analizi

FERESHTEH EBADI ASAYESH Orhan Pamuk romanlarında toplumsal cinsiyet olgusu

TÜRKAN ERDOĞAN Peyami Safa ve Halide Edip Adivar'ın romanlarında toplumsal cinsiyet

TUĞBA SİVRİ Yeni muhafazakâr popüler Türk edebiyatında toplumsal cinsiyet kurguları: Wattpad roman(s)larına feminist eleştirel bir bakış

TARİH

BAŞAK TUĞ ONARAN Namus politikaları: 18. yüzyıl ortası osmanlı anadolusu'nda 'gayri-meşru cinsellik'in sosyal ve kurumsal sınırları

SİNEM AYDOĞAN DEMİR Toplumsal cinsiyet ve demokrasi bağlamında Klasik Çağ Atina'sında kadın
HİLMİ ANAÇ Osmanlı İmparatorluğu, vak'anüvis ve toplumsal cinsiyet: Tarih-i Nâ'ima ve Târih-i Cevdet
ÖZLEM BOZTAŞ Amerikalı misyoner kadınlar, doğulu kızlar: Stereotipleri yıkan karşılaşmalar, 1870-1915

ŞABAN DEMİR Gündelik yaşamda Osmanlı kadınının temsiliyeti (1908 -1918)

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

ASLI SOYSAL EŞİTTİ Murathan Mungan'ın hikâye ve romanlarında toplumsal cinsiyet eleştirisi

DERYA GÜLLÜK 2000 sonrası Türk romanında toplumsal cinsiyetin edebî söylemler yoluyla üretimi ve temsili

SÜREYYA DOĞAN Buket Uzuner'in romanlarında ve hikâyelerinde aşk, kadın ve toplumsal cinsiyetin temsili

BÜLENT SAYAK Türk romanında erkek(lik) kurguları (1923-1938)

BÜŞRA ŞAHİN 1980 sonrası Türk romanında sosyoekonomik yapı ve toplumsal cinsiyet

GÜLÇİN OKTAY Türk romanında kadın ve toplumsal cinsiyet: Kimlik, sınıf, temsil (Kadın yazarlar örneğinde 1877-1938)

HİLAL AYDIN Toplumsal cinsiyet ve estetik özerklik bağlamında Türk edebiyatında delilik ve kadın

MURAT GÜR Türk romanında erkeklik ve milliyetçilik (1908-1923)

HANDE BALKIZ Türk romanında erkek egemen topluma başkaldıran kadınlar (1872-1960)

ESRA AKBALIK Anadolu sahası Türk halk hikâyelerinde toplumsal cinsiyet rolleri ile kadınlar

AYŞEGÜL UTKU GÜNAYDIN Cumhuriyet öncesi kadın yazarların romanlarında toplumsal cinsiyet ve kimlik sorunsalı: 1877-1923

AYŞE SÜMEYYE KOLAKOĞLU Türk romanında kadına yönelik şiddet (1950-2000)

BAHAR GÖKPINAR 17-18-19. yüzyıl Osmanlı yazınında erkek-lik (ler) kurgusu

MEHMET BAKIR ŞENGÜL Türk romanında feminizm (Kadın romancılar, 1960-80)

DENİZ GEDİZLİOĞLU Bazen tek imkân pathos'tur: Yeşilçam kadınları için bir protesto alanı olarak anne melodramları

ULUSLARARASI İLİŞKİLER

SİNEM BAL AB normatif bir güç müdür? AB'nin Türkiye'de toplumsal cinsiyet eşitliği normunu yayması

SİNEM YÜKSEL ÇENDEK Avrupa Birliği Ortak Dış ve Güvenlik Politikasının feminist açıdan analizi

LEYLA PERVİZAT Uluslararası insan hakları bağlamında namus cinsiyetleri: Kavramsal ve hukuksal boyutu ve Türkiye özelinin değerlendirilmesi

AYMERİLLETTE ŞEN Toplumsal cinsiyet, ordu ve güvenlik: Örnek araştırma Türkiye

NOUR ABZAKH İnsani güvenlik perspektifi açısından kadına karşı şiddeti önlenmede ev sahibi ülke politikalarının rolü: Ürdün ve Türkiye'de Suriyeli mülteciler örneği

NURHAYAT ERDİL Yeni sosyal hareketler içinde kadın hareketlerinin Türkiye'ye yansımaları ve etkileri

HALK SAĞLIĞI

İREM AKKAYA Aile sağlığı çalışanlarının toplumsal cinsiyet rol tutumları: Antalya ili örneği Yüksek Lisans

EMRE KELEŞ Hitit Üniversitesi'nde çalışan erkek akademik ve idari personelin toplumsal cinsiyet rol tutumu Yüksek Lisans

HİLAL BÜYÜKTOPAÇErgenlerin şiddet eğilimleri ile toplumsal cinsiyet rolleri tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi Yüksek Lisans

ALAATTİN ALTIN Sağlık Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rol tutumları ile akran baskısı yaşama durumları arasındaki ilişki Yüksek Lisans

FATMA ÇARIKÇI Sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin sağlığın sosyal belirleyicileri hakkındaki bilgilerinin ve yaşam kalitelerinin değerlendirilmesi Yüksek Lisans

FUNDA SEVENCAN Cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar yönünden riskli davranış gösteren kişilerin bilgilerinin, korunmaya ilişkin görüşlerinin, davranışlarının ve sağlık hizmeti kullanımlarına yönelik yaklaşımlarının belirlenmesi ile ilgili niteliksel bir çalışma Tıpta Uzmanlık

DUYGU BAŞ Trakya Üniversitesinin merkez ilçede eğitim gören öğrencilerinin şiddet eğilimleri ve toplumsal cinsiyete ilişkin tutumları Tıpta Uzmanlık

MELİKA SARITEPE Kadın üniversite öğrencilerinde toplumsal cinsiyet rolü stresi ve etkileyen etmenler Yüksek Lisans

DENİZ SEÇKİN Cerrahpaşa Tıp Fakültesi son sınıf kadın üniversite öğrencilerinde benlik saygısı ve sosyodemografik faktörlerin 'Toplumsal Cinsiyet Rolü Stresi' üzerine etkilerinin değerlendirilmesi Tıpta Uzmanlık

FETİYE KELEŞ AYGÜN Kadınların toplumsal cinsiyet algılarının çeşitli faktörlere göre incelenmesi Yüksek Lisans

SEMA ÇİFÇİ 20-65 yaş arası kişilerin toplumsal cinsiyet algısı ve etkileyen faktörler Mardin örneği Doktora

ARZUM ÇELİK BEKLEVİÇ Bir üniversite hastanesi araştırma görevlilerinin toplumsal cinsiyet rolleri tutum ölçeği ve çalışma yaşamında toplumsal cinsiyet rolleri algısının değerlendirilmesi Yüksek Lisans

ALİ UÇARMAN Bir devlet üniversitesinde öğrencilerin toplumsal cinsiyet algısı, bunun şiddet eğilimiyle ve kişilik yapısıyla ilişkisi Yüksek Lisans

AYŞE ACAR Erkeklerde kadına yönelik şiddet davranışları ve toplumsal cinsiyet tutumu; Bolu ili kıbrısık örneği Yüksek Lisans

HİDİR SARI Nilüfer Halk Sağlığı Eğitim ve Araştırma Bölgesi'nde yaşayan 15 yaş ve üstü kadınların statüsü, yaşam kalitesi ve toplumsal cinsiyet rolleri ile ilgili görüşleri Tıpta Uzmanlık

İLKAY EMİR Van ili Edremit merkez sağlık ocağı bölgesinde kadınların toplumsal cinsiyeti nasıl yaşadığının ve bu durumun kadın yoksulluğuna etkisinin değerlendirilmesi Yüksek Lisans

SİMGE YILMAZ Hacettepe Üniversitesi'nde çalışan idari personelin toplumsal cinsiyet konusunda algı ve görüşlerinin çalışma yaşamında karşılaştığı sorunlarla ilişkisinin incelenmesi Yüksek Lisans

BAŞAK GÖKTAŞ Araştırma görevlisi hekimlerin toplumsal cinsiyet rolleri tutumlarının ve cinsiyetçiliğe maruz kalma durumlarının nicel ve nitel yöntemlerle değerlendirilmesi Tıpta Uzmanlık

RANA ÇAVUŞOĞLU Türkiye'de bir sendikaya üye tekstil iş kolunda çalışan kadınlarda psikolojik güçlendirme ve ilişkili faktörler Doktora

YAĞMUR KÖKSAL Aydın ilinde yaşayan kadınlarda tütün kullanımı sıklığı, davranışı ve ilişkili faktörler: Kantitatif ve kalitatif bir çalışma Tıpta Uzmanlık

ÖZLEM ONAT Kocaeli Üniversitesi birinci sınıf öğrencilerinin beslenme alışkanlıklarının ve etkileyen etmenlerin değerlendirilmesi Tıpta Uzmanlık

AYDAN AKYÜZ ÖZDEMİR Hemodiyaliz tedavisi gören kronik böbrek yetmezliği hastalarının tedavilerinin toplumsal cinsiyet yaklaşımı ile değerlendirilmesi Doktora

SELEN ÖRS REYHANİOĞLU Ankara'nın seçilmiş mahallelerindeki 24-60 yaş arası erkeklerin çocuk yaşta evlilikler konusundaki bazı tutum ve algıları Doktora

KEVSER UZ Antalya'da bir mantar fabrikasının çalışanlarında kadına yönelik şiddet algısının saptanması ve eğitim müdahalesinin etkileri Tıpta Uzmanlık

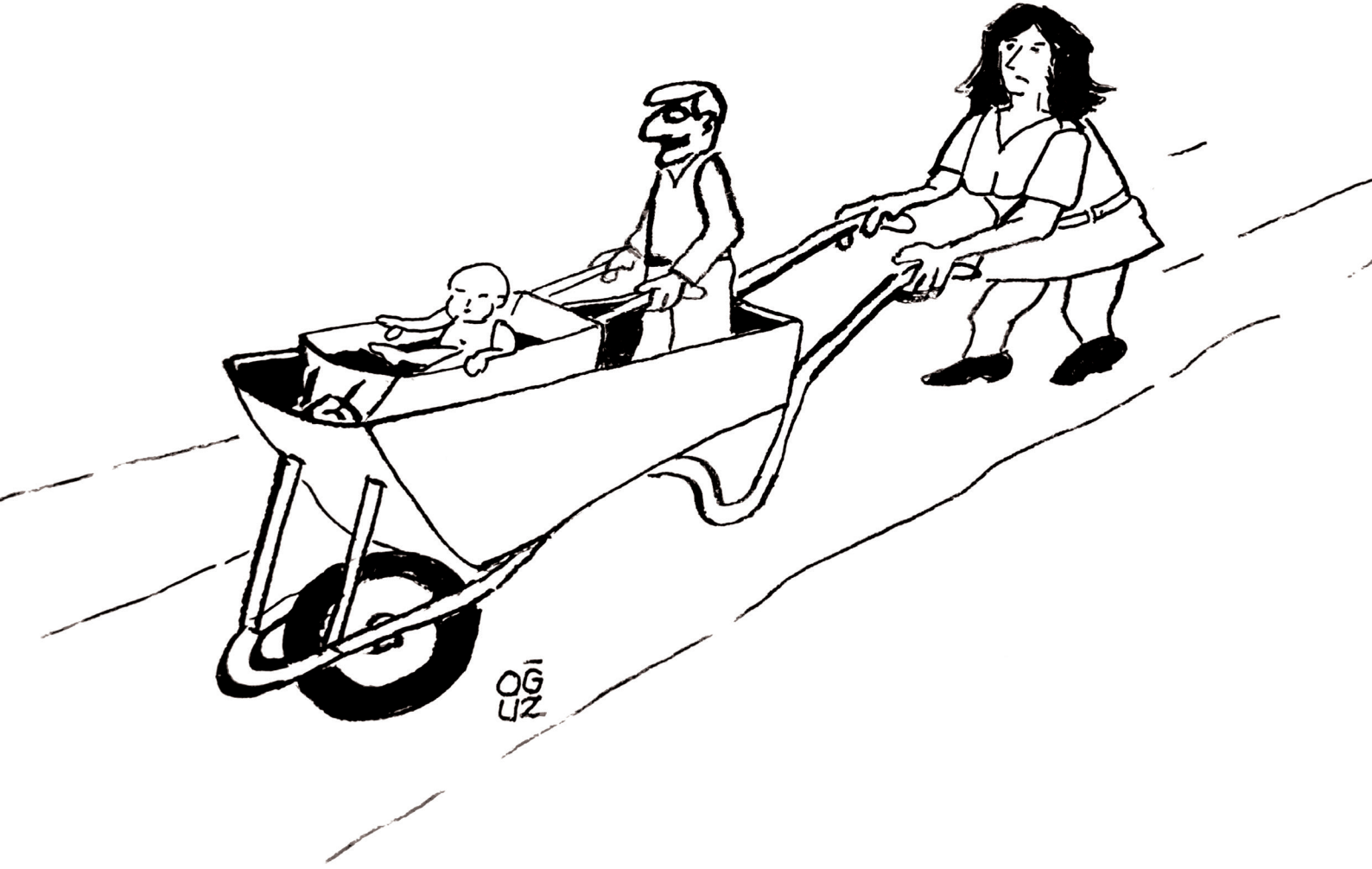
HÜLYA BARBAROS Önemli bir insan hakları ihlali çocuk evlilikler: Erkeklerin görüş, deneyim ve tutumlarının incelenmesi Doktora

GÜLSER DOĞAN Ankara'daki bazı ev işçisi kadınların işle ilgili sağlık ve sosyal risklerinin incelenmesi Tıpta Uzmanlık

DUYGU LÜLECİ Türkiye'de mamografi ile meme kanseri tarama sürecinin sosyokültürel ve politik analizi: Nitel bir çalışma Tıpta Uzmanlık

IRMAK BİRCAN Ev hizmetlerinde çalışan göçmen kadınların sağlık sorunları ve sağlık hizmetlerinden yararlanma deneyimleri Yüksek Lisans

HATİCE İLKNUR UÇAR T.C Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü'nde çalışan beş yaşından küçük çocuğu olan kadınlar ve erkeklerle aynı yaşta çocuğu olan çalışmayan kadınların günlük aktivitelerinin saptanması Yüksek Lisans

Oğuz Dicle

Bu sayıda emeği geçenler

Abmet Can Bilgin

Öğr. Gör. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Tıp Fakóltesi Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı

Abmet Furkan Süner

Arş. Gör. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Tıp Fakóltesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı

Arman Camgözöğlü

Fotoğrafçı, RED Fotoğraf, 2021 ERK-EK sergisi

Bülent Kalaç

Prof. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Tıp Fakóltesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

Duygu Özkan

Uzm. Sosyolog

Efsun Polat Koyuncu

Fotoğrafçı, RED Fotoğraf, 2021 ERK-EK sergisi

Fethiye Sirena

Fotoğrafçı, RED Fotoğraf, 2021 ERK-EK sergisi

HASUDER, Toplumsal Cinsiyet, Kadın ve Üreme Sağlığı alışma Grubu

Hatice elik

Fotoğrafçı, RED Fotoğraf, 2021 ERK-EK sergisi

Oğuz Dicle

Prof. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakóltesi Radyoloji Anabilim Dalı

Salih Keskin

Arş. Gör. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Tıp Fakóltesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı

Bu sayıda emeği geçenler

Temmuz Gönç Şavran

Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü

Muzaffer Eskiocak

Prof. Dr., Sanko Üniversitesi, Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı

Yasemin Ceylan

Dr., Sosyolog

Zafer Özteke

Prof. Dr., Maltepe Üniversitesi, Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı

HALK SAĞLIĞI ve SOSYAL BİLİMLER ÇALIŞMA GRUBU HASUDER Sosyal Bilimler ve Sağlık Bülteni (SoSa)

Yazı Kabul Kuralları

Gönderilen yazılar Baş Editör, Editör Kurulu ve Düzenleme Kurulu tarafından benzerlik (intihal), biçim, yazım kuralları ve SoSa bülten amaçlarına uyum açısından içerik değerlendirmesi yapıldıktan sonra basıma uygun olanlar sıraya konularak yayımlanır. Araştırma yazıları 2 kör hakem değerlendirmesi sürecine tabidir. Yazılarınızı aşağıdaki formata uygun hazırlayıp, intihal açısından kontrol edip sosabulthenasuder@gmail.com adresine gönderebilirsiniz.

1. Yazılar Word formatında (.doc/.docx) en fazla 2500-3000 kelime olarak gönderilmelidir.
2. Yazı başlığı metin ile birlikte gönderilmeli ve dokümanın en başında ayrıca belirtilmelidir. Örn: “Başlık: Yazı Hazırlama Kuralları”
3. Yazar/yazarlar isimleri ile kurumları arasında virgül konarak başlıktan hemen sonra eklenmelidir. Her yazar için satır başı yapılmalıdır.
Örn: “Yazarlar:
Ceren Doğa, Dokuz Eylül Üniversitesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı
Ahmet Acar, Türk Tabipleri Birliği”
4. Bütün dokümanda aynı yazı tipi kullanılması zorunludur. Yazılar herhangi bir yazı tipi (Calibri, Arial, Times New Roman vb.) kullanılarak gönderilebilir.
5. Tüm dokümanda yazı tipi boyutu 12 punto olmalıdır.
6. Yazı metni içindeki konu başlıkları (varsa) kalın (bold) karakterde satır başı yapılarak yazılmalıdır.
7. Metin içindeki önemli sözcükler, dikkat çekmek amacıyla kalın (bold) olarak yazılabilir.
8. Yazarlar isterlerse, metin içinde çerçeveli bir kutu sınırlarında, konu ile ilgili bir ayrıntıyı açıklayabilirler, bir cümleyi öne çıkartabilirler. (Örneğin, bir deneyim, bir alıntı paylaşılması vb.)
9. Metin içine fotoğraf, şekil, grafik, tablo eklenebilir.
10. Tablo, şekil ve fotoğraflar metin içindeki sıraya göre Arabi rakamlarla numaralandırılmalıdır. Her tablo, şekil ve fotoğrafın tek başına anlamı olan ve hemen altına yerleştirilmiş bir başlığı olmalıdır.
11. Fotoğraf, şekil, grafik benzeri ekler en az 72 dpi çözünürlük standardında olmalıdır. Bu eklerin Word dosyasından ayrı olarak da gönderilmeleri tercih edilmektedir. Fotoğraf, şekil, grafik benzeri ekler başkalarından alıntı ise izin alınarak, kaynak gösterilerek gönderilmelidir.
12. Kaynak gösteriminde APA 7 standartları (<https://apastyle.apa.org/>) kullanılmalıdır.
  - Tablo, şekil ve fotoğrafların hemen altında belirtilmelidir.
  - Metnin sonunda kaynaklar listesi bulunmalıdır.

Fotoğraf: Arman Camgözoğlu, Ekim 2009

f/8, 1/100, 35 mm

ISSN: 2822-2490